

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΣ Η'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΟΜΟΣ 88—89ον

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ—ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1959

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ—ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Ἐπιτροπὴ Ἐπιμελείας
ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΑ
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔ
ΓΕΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛ
ΜΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Κ

Ἑξωτερικοῦ : Ἑτησίᾳ Δραχ. 150.—
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
Ἑξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
Ἑξωτερικοῦ : Ἑτησίᾳ Δολλ. 10—
ἢ Δίραι Ἀγγλίας 3 1/2
Τ.ΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 25 —

Ἀντεπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς
ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΥΣ (Βενε
ΛΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθῆ
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/ν
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθῆ
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθῆ

Ἐμβάσματα : «ἩΠΕΙΡΩΤΙΚὴν Ἑστίαν» Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μάνθου Οἰκονόμου :	Μάνθος Οἰκονόμου (ἱστορικὴ μελοποιΐα)	σε.
Κων. Δ. Μέρτζιου :	Μικρὸς Ἑλληνομνήμων (Τεῦχος Δεύτερον) [ἱστοριοζήτ.]	»
Κων. Α. Παπαγεωργίου :	Ἡ Ἡπειρωτικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1854 (ἱστορία),	»
Ἀλ. Λιθαδίω :	Πρὸ πέννηντα χρόνῳ (ἱστορικὸν χρονικόν),	»
Σταύρου Ι. Παπαδάτου :	Αἱ νομικαὶ Βάσεις τῆς Ἀντιρρητικῆς πολιτείας (ἱστ. μελ.)	»
ROBERT CURZON :	Ταξίδι σ' ἡ Ἡπειρὸν τοῦ 1834 (μετάφρασις Ι.Ε.Α.)	»
Βασιλείου Πυρινέλλα :	Ἡ ἔδρα τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ δόξα αὐτῶν (ἱστ. μελ.)	»
Δημ. Σαλαμάγκα :	Τὸ νηπὶ τῶν Γιάννων (λαογραφικὰ σύμμεκτα),	»
Στεφ. Μπέττη :	Τοπωνυμικὰ Γραμμένον Ἰωαννίνων (λαογραφία)	»
Γεωργίου Α. Οἰκονόμου :	Μερικὰ ἔλλα Γιαννιώτικα τραγούδια (λαογρ. συλλογὴ),	»
Δημ. Σαλαμάγκα :	Τὰ ἐνῆρκα καὶ τὰ ἐτγγέλιματα ἐπὶ Τουρκοκρα- τίας σὲ Γιάννινα (λαογραφικὰ σύμμεκτα)	»
Νικολ. Χρ. Παπακώστα :	Τὸ Γαϊτανάκι (πρὸς τὰς ἐπὶ τῶν τραγουδιῶν),	»
Βασ. Γ. Παπαγεωργίου :	Τὸ ἱεροῦδιστάλιον Βελλῶν (ἱστορικὰ στοιχεῖα)	»
Ἑφημερίδα Ἀναπτύ- ξεως Ἡπείρου :	Τὸ Πρὸ ριχμα Ἀναπύξεως Ἡπείρου (μελέτη)	»
Τάκη Τσιάκου :	Ἀρόδου (ποίημα)	»
Χρυσάνθης Ζιτσαίας :	Τριλογία (διήγημα),	»
Θρατ. Μπέλα :	Σὲ κίτρον (ποίημα),	»
LOUIS MACNEICE :	Προσυχὴ πρὶν γεννηθῆναι (ποίημα) (μεταφρ. Ι.Ε.Α.)	»
WALT WHITMAN :	Φιλοξενία (ποίημα)	»
Ἀρσένη Γεροντικοῦ :	Τὰ Γιάννινα καὶ τὸ τοπίον αὐτῶν (αισθητικὴ μελέτη),	»
Γεωργ. Δέλιου :	Τὸ ὕψος (αισθητικὸν σημεῖον),	»
Τάστου Πορφύρη :	Ἀπολογισμὸς (ποίημα)	»
Δημ. Σαλαμάγκα :	Ἀνέκδοτὸ ἐπιστολὴ τοῦ Κρυστάλλου	»
Πανταζή Κοντομύχη :	Ἡ Λευκάδα στὴν ποίησιν τῶν Λευκαδίων ποιητῶν,	»
Γιάν.η Καραβίδα :	Στρατιῶτες (ποίημα),	»

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ : Σημειώματα : Ροζέ Μιλλιέξ (Α. Γεροντικοῦ)—Τὸ ἔργον τοῦ
Δ. Σαλαμάγκα—Ὁ κ. Ἀρσ. Γεροντικός—Τὰ «Συμπληρώματα» τῆς ἀνθολογίας τοῦ
Ἀποστολίδου (Ι. Νικολαΐδου)—Ἡ Βιομηχανικὴ Ἐπιθεώρησις (Ἀρσ. Γεροντικοῦ)—
πνευματικὴ ἡμέρα τῆς Α ΤΕ. (Ι. Νικολαΐδου)—*Delicta juventutis* (Ἀρσ. Γεροντικοῦ)—
«Παρασάκος» (Ι. Νικολαΐδου)—Ἡ γλῶσσα μας (Δημ. Γιάννου)—Περὶ «Δωδώνης» κ.λ.π.
Ν.Ν) Ἡ ἡμέρα τοῦ Ἡπειρώτου (Ἐγκύκλιος Μητροπολίτου Ἰωανν. Σι-
φραίου)—Ἐπιστολαί : Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Δομολῆν καὶ Σουγδουρῆ—Γύρω
τὸ Ναὸ τοῦ Πολιοῦχου Νμ. Γεωργίου—«Λάμπρῳ Λαμπροῦσι» —Κώστας Τζώρτης
χαράκης.—Ἡ πειρωτικὰ πένθη : Δημήτριος Μπαλᾶνος—Κων. Σκεντεῖρη
Κρετικῆ τοῦ Βιβλίου : Νικ. Πατσέλη : «Οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς Ἡπείρου»
Σούβλα)—Σπ. Στούπη : «Οἱ ἔξοι» ἐν Κερκύρᾳ—Δημ. Σχολ. Ὁρεινοῦ : «Τὸ ξεκίνημα
μικρῶν» —Δέλας Καρακάλλου—Καρανικόλα : «Παιδικὲς Φιγούρες» (Δ. Σαλαμάγκα)—Μ.
Κοσμᾶ : «Μάρκος Μπότσαρης» (Α. Κόκκινου).—Παροράματα.

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΣ Η'

● ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ—ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1959 ●

ΤΕΥΧΟΣ 88—89ον

ΜΑΝΘΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΜΑΝΘΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ*

Α'. ΖΩΗ—ΔΡΑΣΙΣ

Περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ Μάνθου Οἰκονόμου ἔχουν γραφῇ πολλά. Ἄλλοι ἔχουν καυτηριάσει τὴν στάσιν του καὶ τὴν συμπεριφορὰν του καὶ ἄλλοι, οἱ περισσότεροι, τὸν ἔχουν χαρακτηρίσει ὡς πρωτεργάτην τῆς Ἑθνικῆς Ἐλευθερίας. Τὸ ὄνομά του ἔχει δοθῇ καὶ εἰς μίαν ὁδὸν τῆς πόλεως Ἰωαννίνων ἐντὸς τοῦ Φρουρίου, εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἔδρασεν ἴσως περισσότερο καὶ ὅπου διῆλθεν ἴσως τὸν περισσότερο καιρὸν τῆς ἀνδρικῆς του ζωῆς.

Ὁ Μάνθος Οἰκονόμου ἐγεννήθη εἰς τὸ Κουκούλιον τοῦ Ζαγορίου κατὰ τὸ ἔτος 1754. Τὸ ἐπώνυμόν του «Οἰκονόμου» τὸ ἔχει ἐπειδὴ ὁ πατήρ του ἦτο κληρικὸς καὶ εἶχε τὸν τίτλον τοῦ Οἰκονόμου. Εἰς τὸ Κουκούλιον ἐδιδάχθη τὰ κοινὰ λεγόμενα γράμματα, τὰ ἀπαραίτητα εἰς πάντα ἄνθρωπον διὰ τὴν πρώτην ἀνάπτυξίν του. Βραδύτερον μετέβη εἰς Ἰωάννινα, ὅπου συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν ἀκμάζουσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Σχολήν. Ὑπῆρξε παρὰ πολὺ ἐπιμελὴς καὶ ἔνεκα τούτου παρουσιάζει ἐξαιρετικὴν ἐπίδοσιν εἰς τὴν μόρφωσιν, διακρίνεται δὲ ὡς λόγιος σπάνιος τῆς ἐτοχῆς του. Διὰ τὴν ἐπιμέλειάν του ἡγαπᾶτο πολὺ ἀπὸ τοὺς διδασκάλους του. Εἶχεν εὐχέρειαν καὶ καλλιέπειαν περὶ τὸ γράφειν, ὡμίλει προσέτι ἑλευθέρως καὶ τὴν Γαλλικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ εὐρύτερον ἐπεδόθη, ὡς καὶ τὴν Ἀλβανικὴν τὴν ὁποίαν ἐδιδάχθη ἐν τῇ ὅλῃς Ἀλβανικῇ αὐτῇ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

(*) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Δάμπρου Κουτσονίκα: Γενικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.
- 2) Σπυρ. Δάμπρου: Νέος Ἑλληνομνήμων Τόμοι Ε' καὶ ΙΓ'.
- 3) Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἑθνολογικῆς Ἑταιρείας Τόμ. Ε'.
- 4) Τάκη Κονδηλώρου: Φιλικὴ Ἑταιρεία Ἀθῆναι 1926.
- 5) Ἰω. Φιλήμονος: Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐν Ναυπλίῳ 1834.
- 6) Νικ. Τσιγαρά: Λόγος εἰς Νεομάρτυρα Γεώργιον πανηγυρικὸς ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τῆς Χρυσοσπηλαιώσεως κατὰ τὴν 17ην Ἰανουαρίου 1885 ἐπέτειον τῆς μνήμης αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1885.

μου. Μολονότι δὲ ὁ Ἀλῆς ἐχθρὸς ἐκ φύσεως τοσούτων ἐναρέτων ἀνδρῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχεν ἀνάγκην τῶν γνώσεων καὶ συμβουλῶν τοῦ Μάνθου, προσλαμβάνει αὐτόν, νεώτατον ὄντα, ὡς γραμματέα του ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς καταλήψεως τοῦ Πασαλικίου ὑπ' αὐτοῦ.

Ὁ Μάνθος Οἰκονόμου μετὰ τοῦ Σπύρου Κολοβοῦ καὶ Κώστα Γραμματικοῦ ἀπετέλουν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ εἶδος Ὑπουργείου⁽³⁾. Ὁ Ἀραβαντινὸς σημειώνει τὰ ἑξῆς:

«Περὶ τῶν Γραμματικῶν τοῦ Ἀλῆ ὁ Λιδωρίκης ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν του σημειοῖ τὰ ἑξῆς: «ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀλῆ ὑπῆρχεν εἶδος ὑπουργείου ἀποτελούμενου ἀπὸ τοὺς Μάνθου Οἰκονόμου, Σ Κολοβὸν καὶ Κώσταν Γραμματικὸν ἐκ Κονίτσης, οἵτινες εἰργάζοντο ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας εἰς ἓν δωμάτιον ἐντὸς τοῦ σεραγίου καὶ ἀμισθί, τρώγοντες ἐξ ἰδίων των καὶ κοιτοῦντες ἔξω, ὡς ὅτι παρουσάζοντο οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἐλάμβανον παρ' αὐτῶν χρηματικὰς τινὰς ποσότητας ἀναλόγους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μικρὰς πρὸς ἐξομάλυνσιν τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν».

Ὁ Μάνθος προσληφθεὶς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ ταχέως διακρίνεται, πολὺ ἐνωρὶς ἀπέκτησε τὴν ἐμπιστοσύνην του καὶ προήχθη εἰς ἀρχιγραμματέα, πρωθυπουργὸν δηλ. ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν. Διέτριβεν ὡς τοιοῦτος ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο τιμὴ ἐξαιρετικὴ δι' αὐτόν, ἀλλ' ἀπείχε τῶν γνωστῶν ἐκεῖνων καὶ ἐν χρήσει οὐσῶν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Σατράπου διασκεδάσεων.

Ὡς Πρωθυπουργὸς τοῦ Ἀλῆ ὁ Μάνθος ἀφιέρωσεν ὅλην τὴν ζωὴν του εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν Χριστιανῶν καὶ προσεπάθει νὰ σώσῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερους ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ τυράννου, τοῦ ὁποῖου μὲ τοσαύτην ἐμπειρίαν καὶ φρόνησιν κατέτρεξε πολιτικῶς τὴν τυραννίαν, ὡς καὶ τὴν τῆς οἰκογενείας του, ὥστε εἰς διάστημα τριάκοντα ἐτῶν οὐδεμίαν ὑπόνοιαν ἔδωκεν εἰς τὸν Ἀλῆν ἐναντίον του.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Μάνθος προσεποιεῖτο, ὑπετάσσετο εἰς τὰς θελήσεις τοῦ Ἀλῆ, ἠναγκάζετο νὰ τὸν ὑπηρετῇ, ἂν καὶ ἐμίσει αὐτὸν θανασίμως, καὶ τοῦτο διὰ νὰ προσπαθῇ νὰ συγκρατῇ τὸν Πασᾶν εἰς τὰ ἄγρια ἐνστικτὰ του καὶ νὰ σώξῃ τοὺς συμπολίτας του ἀπὸ τὴν θηριώδη μανίαν του, ἐνῶ μυστικῶς ἠύχει τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος ἀπ' αὐτόν.

Ἀπὸ παραδόσεις μᾶς διεσώθησαν πλεῖσαι περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἀνεδείχθη ἡ ὑπὲρ τῶν ἀναξιοπαθούντων συμπολιτῶν του εὐεργετικὴ ἐπίδρασις αὐτοῦ. Μὲ κίνδυνον δὲ τῆς ζωῆς του ἀπῆλλαξε ἀπὸ τὴν κατηγορίαν τὸν Κων)νον Οἰκονόμον τὸν ἐξ Οἰκονόμων.

Ὁ Ἀν. Γούδας⁽⁴⁾ εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ Κων. Οἰκονόμου ἀναφέρει: «τὸ 1806 ὁ Κων. Οἰκονόμος καταμνηνυθεὶς εἰς τὸν Ἀλῆν ὡς συμμέτοχος τῆς ἀποτυχούσης ἐπαναστάσεως τοῦ ἥρωος Παπαευθυμίου Βλαχάβα, ἀπάγεται εἰς Ἰωάννινα, ρίπτεται εἰς τὰς ἐκεῖ δυσωδεστάτας φυλακάς καὶ μόλις σώζεται διὰ πολλῶν λύτρων. Ἀλλὰ κατεμηνύθη καὶ πάλιν εἰς τὸν Ἀλῆν καὶ ἤθελε πάθει ἴσως τὰ πάνδεινα ἂν μὴ προλαμβάνουσα ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ δὲν διέσωζεν αὐτὸν διορίζουσα εἰς Θεσσαλονίκην ὡς Ἐξαρχον καὶ ἐπίτροπον τοῦ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἀρχιερατεύοντος καὶ ἀποδημοῦντος εἰς Κων)πολιν Γερασίμου. Συνήργησε δὲ τότε πρὸς σωτηρίαν του καὶ φιλικὴ τις προειδοποίησις περὶ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, γινομένη ἀρῶν ὑπότινος Μάνθου καλουμένου ἐκ Ζαγορίου καταγομένου καὶ ἐξ ἀπορρήτων τοῦ Σατράπου τυγγάνοντος».

Ἐπίσης συνέδραμε τὸν Ἰωάννην Παπαρρηγόπουλον, διερμηνέα τοῦ ἐν Πάτραις Ρωσικοῦ Προξενείου, ὅταν οὗτος κατὰ τὸ 1814 ἐπεσκέφθη τὰ Ἰωάννινα καὶ ἐπεισε τὸν Ἀλῆν, ὅτι ἡ Ρωσσία θὰ τὸν ἐβοήθει, ἂν ἐπανεστᾷ κατὰ τοῦ Σουλ-

3) Σ. Ἀραβαντινὸς «Ἀλῆ Πασᾶς» σελ. 461.

4) Ἀν. Γούδας: Παράλλ. Βίοι Ι, Κ. Οἰκονόμος.

τάνου.

Ώσαύτως τὸν Ἑμμ. Ξάνθον^{δ)}. Οὗτος εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἀναφέρει: «Ὁ Ἑμμανουὴλ Ξάνθος ἐκ τῆς νήσου Πάτμου, γραμματεὺς ἀπὸ τοῦ 1810 παρὰ τῷ μεγαλεμπόρῳ Βασιλείῳ Ξένῳ εἰς Ὁδησσὸν καὶ ἐμπορευόμενος ἀπελθὼν ἐκεῖθεν εἰς Κων)πολιν κατὰ τὸ 1812 δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις, συνῆψε μέ τινας τῶν ἐκεῖ ἐμπόρων Ἀσημάκην Κροκίδαν, Χριστόδουλον Οἰκονόμου καὶ Κυριακὸν Μπιτζακίζην Ἰωαννίτας μίαν ἑταιρείαν ἐμπορικῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ἀνῆλθε κατ' ἀρχὰς τοῦ 1813 εἰς τὴν Πρέβεζαν δι' ἀγορὰν λαδιῶν καὶ ἐκεῖθεν διέβη εἰς Ἰωάννινα διὰ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶν τὴν ἄδειαν τῆς ἀγορᾶς διὰ μέσου τῶν πολλὰ ἰσχυόντων ὑπαλλήλων τῶν Μάνθου Οἰκονόμου, ἀδελφοῦ τοῦ ἄνω εἰρημένου Χριστοδοῦλου καὶ Κων. Μαρίνογλου, φίλων του.....».

Προσέτι συνέδραμε πολὺ τὸν Χριστόφορον Περραιβὸν πρὸς τὸν ὁποῖον ἐγνωστοποιεῖ τὰ μυστικά σχέδια τοῦ Ἀλῆ, ὅτε οὗτος καὶ οἱ Σουλῳται εὐρίσκοντο εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν. Οὗτος εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργης καὶ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, λέγει τὰ ἑξῆς:^{ε)} «Τὰ κύρια τῆς παρούσης ἱστορίας ἀντικείμενα ὑπάρχουν τὸ Σοῦ'ι, ἡ Πάργα καὶ ὁ Ἀλῆ Πασᾶς. Εἰς τῶν δύο πρώτων τὰ τελευταῖα συμβάντα καὶ αὐτόπτης καὶ συνεργὸς φανερός καὶ μυστικὸς ἐχρημάτισα καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν διάρκειαν τοῦ δὲ τρίτου τοῦ Ἀλῆ Πατᾶ, ἐκτὸς τῆς γνώσεως τῶν φανερῶν αὐτοῦ πράξεων, μ' ἐγνωστοποιούντο πρὸς τούτους καὶ τὰ μυστικά του σχέδια διὰ τινων ἀλληγορικῶν σημείων παρὰ τῶν πρώτων γραμματέων καὶ συμβούλων τοῦ Μάνθου Οἰκονόμου, Ἀθανασίου Ψαλλίδα, διδάσκαλου τῶν Ἰωαννίνων καὶ Στεφάνου Δούκα. Οὗτοι μέλοι χρηματίσαντες τῆς πρώτης ἑταιρείας τοῦ Ρήγα Φεραίου δὲν ἠρνήθησαν τὴν ὑπόσχεσίν των ὅσα μυστικά καὶ ὁδηγίας ἐλάμβανον παρ' αὐτῶν τὰ ἐμεταχειριζόμεν κατ' ἐκείνας τὰς δεινὰς περιστάσεις πρὸς ὄφελος τῶν Σουλῳτῶν καὶ Παργίων, ἀλλὰ προσεῖχον τόσον, ὥστε οὔτε προφορικῶς οὐδὲ ἐγγράφως νὰ δοθῇ τις ὑπόνοια εἰς τὸν τύραννον, ἄλλως τὰ ρηθέντα ἄτομα ριζηδὸν ἠφανίζοντο μὴ ὑπάρχοντιος ἤδη τινὸς κινδύνου ὀφείλω δικαιωματικῶς νὰ δημοσιεύσω καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὰς πατριωτικὰς αὐτῶν πράξεις σπᾶνιον τῷ ὄντι παράδειγμα δι' ὃ καὶ ἀξιέπαινον, τὸ νὰ ἴδῃ τις ἐναρέτους ἀνθρώπους ὑπουργοὺς καὶ συμβούλους τοιοῦτου τυράννου θαυμασιώτερον διαπραξάντας ὑπὸ τὴν αὐτοῦ εὐνοίαν μέχρι τέλους....».

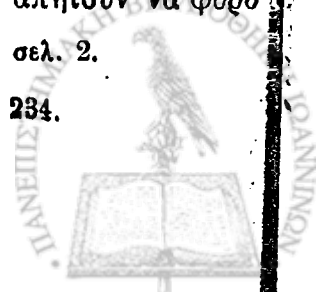
Ὁ Μάνθος ζῶν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Ἀλῆ συνανεστρέφετο μὲ μεγάλους ἄνδρας τῆς Ὀθωμανικῆς Ἐπικρατείας, μάλιστα δὲ μὲ προξένους τῶν ξένων κρατῶν, περιηγητὰς καὶ ἄλλους. Συνδιαλεγόμενος κάποτε μετὰ τοῦ Προξένου τῆς Γαλλίας Πουκεβίλ ἀπεκάλυπεν εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ Ἀλῆς δὲν ἐκοιμᾶτο ἐνεκα τοῦ φόβου τῶν Γαρδικιωτῶν^{ς)}. «Κορέσας ὁ Ἀλῆς τὴν δίψαν ἐνεκα τοῦ φόβου τῶν Γαρδικιωτῶν μετέβη εἰς Τεπελένι, ὅπου ἐώρτασεν ἐορτὴν, ἀλλὰ μετέπεσεν εἰς βαθεῖαν θλίψιν ἐταράσσετο, ἐθρήνη, οὐδὲ εἶχε πλέον νὰ σφάξῃ, ἐτόξευεν ἀράς, δὲν ἠδύνατο νὰ κοιμηθῇ, ὅτε τοῦ ἐπέρχεται ἰδέα τις. Σκέπτεται (τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην ὀφείλω εἰς τοὺς γραμματεῖς τοῦ Κολοβόν, Μάνθου, Κώσταν, οὓς δύναμαι ἤδη νὰ ὀνομάζω) ὅτι οἱ ὁμοῖοι τοῦ Γαρδικίου οἱ κατακρατούμενοι ἐντῷ μοναστηρίῳ τῆς Σωτείρας, ἐν τῇ νήσῳ τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, εἰσὶν ἴσως ἡσυχοὶ ἢ αὐτός».

Τὸ Ζαγόριον ὀφείλει πολλὰ εἰς τὸν Μάνθου Οἰκονόμου. Διὰ νὰ προστατεύσῃ δὲ αὐτὸ οὗτος ἤρχετο πολλάκις εἰς ῥῆξιν ὄχι μόνον μὲ τοὺς εἰσπράκτορας τῶν φόρων, ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτοὺς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἀλῆ, διότι ὅλοι οὗτοι ἀπῆτουν νὰ φορο-

δ) Ἑμμ. Ξάνθος «Ἀπομνημονεύμ. περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας» σελ. 2.

ε) Χρ. Περραιβός· Ἱστορία Σουλίου καὶ Πάργης 1857.

ς) Πουκεβίλ (Ζυγούρα) ἐν ἱστορίᾳ Ἑλλήν. ἀναγεννήσεως Α' σελ. 234.

λογηται καὶ νὰ κοιταπιέζηται καὶ τὸ Ζαγόριον καθὼς καὶ αἱ ἄλλαι ἐπαρχίαι τῆς Σατραπείας.

Τὸ Ζαγόριον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ διὰ τῆς προστάσεως τοῦ Μάνθου Οἰκονόμου καὶ τοῦ Ἀλεξίου Νούτσου καὶ ἔνεκα τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ ἄλλων ἀρετῶν τῶν κατοίκων εἶχε προαχθῇ εἰς πολὺν μεγάλον βαθμὸν εὐημερίας. Εὕρισκόμενον τοῦτο εἰς τὸ μέτρον τοῦ ἀπολύτου δεσποτισμοῦ καὶ τῆς τυραννίας ἔνεκα τῆς προνοίας τοῦ Νούτσου Καραμεσίνη καὶ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Μάνθου καὶ τοῦ Ἀλεξίου δὲν ὑπῆγετο ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἀλῆ, ἀλλ' ἐσχημάτιζεν εἰδος ὁμοσπονδίας ἀπὸ 46 χωριά. Τὰ χωριά αὐτὰ ἦσαν ἀνεξάρτητα τὸ ἓν ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ εἶχον ἴδιον ἑκαστον προεστώτα, ἀλλ' ὑπῆρχε καὶ γενικὸς προεσιῶς αὐτῶν ἰσόβιος πὺν ἡδρευεν εἰς τὰ Ἰωάννινα.

Ὁ Μάνθος ὑπεσχέθη κατὰ τὸ 1815 εἰς τοὺς ἐκπονήσαντας τὸ σχέδιον τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Ζαγορίου ὅτι θὰ ἐβοήθει πολὺ εἰς τὴν εὐδοκίμησιν αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦτο ἔμεινεν ἀπραγματοποίητον, διότι τὴν παραμονὴν τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ ἐκηρύσσεται ἡ μεγάλη Ἑθνικὴ ἐξέγερσις.

Τὸ σχέδιον τοῦτο κατὰ τὸν Μ. Τσιγαρᾶν^(*) ἦτο τὸ ἑξῆς: Ἀπεφασίσθη κατὰ τὸ 1815 ἀπὸ πολλοὺς Ζαγορισίους νὰ κατορθώσουν οἱ ἰσχυροὶ Ζαγοριῖοι πὺν εὕρισκοντο εἰς Κων)πολιν χρηματικῶς, ἵνα ὁ Σουλτᾶνος ἐκδώσῃ φερμάνιον, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ Ζαγόριον νὰ διέπηται πολιτικῶς καὶ θρησκευτικῶς ἀπὸ ἀρχιερέα (ὅπως ὑπῆρξε τότε τὸ Μαυροβούνιον), νὰ κηρυχθῇ χώρα οὐδετέρη ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ πολέμου, τὰ πληρώνη ἐτησίως μικρὸν φόρον ὑποτελείας εἰς τὴν Πύλιν, κατὰ δὲ τὰ ἄλλα νὰ εἶναι ἀνεξάρτητον. Ὡς ἔδρα τοῦ ἀρχιερέως εἶχεν ὁρισθῇ ἡ μὴ τοῦ Ρογκοβοῦ διὰ τὸ κεντρικὸν αὐτῆς, ὅπου ἔμελλε νὰ ἰδρυθῇ καὶ σχολὴ ἰσχυροῦς πρὸς Πανεπιστήμιον. Πολιτικὸς καὶ θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς θὰ διωρίζετο ὁ διδάσκαλος Νεόφυτος Δούκας, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ κατήρχετο διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἰς τὴν πατρίδα, θὰ ἐχειροτονεῖτο εἰς τὴν Κων)πολιν ἀρχιερεὺς. Ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὁ Χριστόδουλος Κλωνάρης καὶ διευθυντὴς τῆς Σχολῆς ὁ Γεώργιος Γεννάδιος.

Ὁ Μάνθος ἐπροστάτευσε πολὺ τὰ γράμματα καὶ ἐνίσχυεν ὅσον ἡδύνατο ἐκείνους πὺν ἐπεθύμουν νὰ σπουδάσουν, πρὸ πάντων δὲ τοὺς Ζαγορισίους. Συνέτεινε πολὺ μὲ μεγάλην ἐνέργειαν καὶ γενναίαν συνδρομὴν του νὰ ἰδρυθῇ εἰς τὸ Κουκούλιον σχολή, ἡ ὁποία ἡυδοκίμησε πολὺ ἀπὸ τὸ 1820—1826, ὁπότε ἐδίδασκεν ἐν αὐτῇ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, ὁμοῦ δὲ καὶ τὰ κοινὰ ὁ ἐκ Βραδέτου Ἀναστάσιος Σακελλάριος, ἀντάξιός μαθητὴς τοῦ Ἀθανασίου Ψαλλίδα.

Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς εἰς τὰς σπουδαιότερας πολιτικὰς ὑποθέσεις συνεβουλεύετο τὸν Μάνθον, ὁ ὁποῖος καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ μυστικώτερα συμβούλια ἐδίδε γνώμην. Πολλάκις ὁ Ἀλῆς ἐνεπιστεύετο εἰς αὐτὸν τὴν διαχείρισιν καὶ εἰς πολλὰς δὲ περιστάσεις ἐξήγαγε τὸν Σατράπην ἐκ περιπλοκῶν ἐπικινδύνων μετὰ τῶν ξένων, τοὺς ὁποίους οὗτος ἐκολάκευεν, ἐφοβεῖτο καὶ συγχρόνως ἀπεστρέφετο.

Καθ' ὅλας τὰς διπλωματικὰς συνεννοήσεις μετὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ὁ Μάνθος ἀνελάμβανε τὴν μετὰ τῆς Γαλλίας ἀλληλογραφίαν ὥς ὁ ἐμπειρότατος πάντων πρὸς τοῦτο—διότι ὁ Ἀλῆς φερόμενος πάντοτε μὲ δολιότητα καὶ ἀπάτην μεχειρίζετο εἰς τὰς ἀλληλογραφίας του μὲ τὰς ξένας Δυνάμεις δι' ἐκάστην ἓνα τῶν γραμματέων του, διὰ νὰ μὴ ἡξεύρωσιν οὔτε αὐτοὶ τί γράφει εἰς τὴν μίαν ἢ εἰς τὴν ἄλλην Δύναμιν.

Ἐν τῇ διαπραγματεύσει τῆς πωλήσεως τῆς Πάργας ὁ Μάνθος ὑπῆρξε ὁ πρωτεύων τῶν πληρεξουσίων τοῦ Ἀλῆ. Μερικοὶ δὲ παρατηροῦν μετὰ πικρίας ὅτι κατ' αὐτὴν ὁ Μάνθος ἐνήργησε καὶ μέγιστα πρὸς ὠφέλειαν τοῦ Ἀλῆ, μάλιστα δὲ ὁ Π.Α.Σ. ἐπείθεται μὲν πολὺ κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὅμως ὁμολογεῖ ὅτι ὑπῆρξεν ἀγγίνους

πολιτικός και ἀξιώτατος⁹⁾, οὗτος λέγει τὰ ἑξῆς: «Ὁ Ἀλῆς προσέθηκεν εἰς τὴν συνοδείαν τῶν πηρεξουσίων ὡς ἀντιπρόσωπόν του τὸν γραμματέα του Μάνθον ὡς φροντιστὴν δῆθεν τῶν τροφοδοσιῶν τῆς συνοδείας, κυρίως ὡς ἐλατήριον τῆς μηχανῆς. Ὁ Μάνθος λίαν πανοῦργος, ἐπιδέξιος, ραδιοῦργος πλὴν καὶ ἀξιώτατος διπλωμάτης καὶ ἀγγίνους πολιτικός ἦγε καὶ ἔφερε τοὺς δύο πηρεξουσίους ὡς νευρόσπαστα κατὰ τὰς θελήσεις τοῦ κυρίου του». Ἀλλ' ὁ Μάνθος ἐνήργει κατ' αὐτὴν τὴν περίστασιν συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας καὶ ὑποδείξεις τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἡ ὁποία εἶχεν ἀποφασίσει, ἵνα ἡ Πάργα προσφερθῇ ὡς τὸ πρῶτον θῦμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς Πατρίδος. Ὁ Ν. Τσιγαρᾶς μᾶς ἀναφέρει τὰ ἑξῆς¹⁰⁾ «Γηραιὰ καὶ ἀξιοσέβαστα πρόσωπα ἐκ τῶν καταφυγόντων μετὰ τὴν ἀπεμπόλησιν τῆς Πάργας εἰς Κέρκυραν μέλη τῆς φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς πρώτοις δρώντων τότε, μοὶ ἀφηγήθησαν ἐπανειλημμένως διερχομένῳ καὶ μένοντες ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ὅτι ἡ ἀπεμπόλησις τῆς Πάργας δέν θὰ ἐπραγματοποιεῖτο, ἐὰν δὲν μετέβαινεν ἐκεῖ ὁ ἐκ Κουκουλίου πολὺς Μάνθος Οἰκονόμου, ὁ περ νούστατος ἐκεῖνος ἀνὴρ, ὁ διὰ τῆς συνέσεώς του ἐπιβαλλόμενος τῷ Ἀλῇ Πασᾷ. Οὗτος ἀφίχθεις τὴν Μεγάλῃν Τετάρτην τοῦ 1819 καὶ κατασκηνώσας ἔξωθεν τῆς Πάργας μετεκαλέσατο παρ' ἑαυτῷ ἐκ τῶν προκρίτων γνωστοὺς μεμνημένους εἰς τὰ τῶν Φιλικῶν καὶ ἀνεκοίνωσεν αὐτοῖς τὴν ἣν εἶχε παρ' αὐτῶν ρητὴν ἀπόφασιν, ἵνα ἡ Πάργα προσενεχθῇ πρῶτον θῦμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος. Τοῦτο βεβαιωθέντες οὗτοι ἐπανῆλθον εἰς τὴν πόλιν, ἀνεκοίνωσαν τὴν ἀπόφασιν τῶν Φιλικῶν πρὸς οὓς ἔδει καὶ οὕτως ἀπεφασίσθη ἡ ὑπογραφή τοῦ συμβυλαίου τῆς πωλήσεως, ἀνασκάψαντες δὲ κατὰ παραγγελίαν τοῦ Μάνθου τοὺς τάφους τῶν πατέρων αὐτῶν καὶ ἐξαγαγόντες τὰ ὀστᾶ, περισυνάξαντες τὰ ἱερὰ ἄμφια τῶν Ἐκκλησιῶν, τὰς εἰκόνας καὶ πᾶν ὅτι ἡδύνατο νὰ φέρωσι μεθ' ἑαυτῶν, ἀνῆλθον πῦρ θέντες εἰς τὰ ὑπολειπόμενα...».

Ὁ Μάνθος ἀπεστάλη καὶ πρὸς τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην διὰ νὰ προσκαλέσῃ αὐτὸν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ νὰ λάβῃ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ ὁποῖαν θέαν ἤθελεν, ἀλλ' οὗτος δὲν ἐδέχθη νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ «μεγάλο θερίον» τῆς Ἡπείρου ὅπως ἔλεγε τὸν Ἀλῆν, ὅπως ἀναφέρει: «Μίαν φορὰν μὲ ἐζήτησε ὁ Ἀλῆ Πασᾶς διὰ τοῦ Μάνθου καὶ μού ἔκαμε μυρίας καὶ μεγάλας ὑποσχέσεις διὰ νὰ ὑπάγω εἰς Ἰωάννινα, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν τὸ ἐδέχθηκα¹¹⁾».

Β'. Ο ΜΑΝΘΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΚΑΙ Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτας τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐκρίθη ὅτι ἔπρεπε νὰ μνηθοῦν ὅλα τὰ περὶ τὸν Ἀλῆν Πασᾶ πρόσωπα καὶ πολιτικά καὶ στρατιωτικά, οἱ Μάνθος Οἰκονόμου, Ἀλέξιος Νοῦτσος, Σ. Κολοβός, Γ. Τουρτούρης, Ὁδ. Ἀνδροῦτσος, Γ. Καραϊσκάκης, Γρίβας, Μαρίνογλου καὶ ἄλλα σημαντικά καὶ αὐτὴ προσέτι ἡ Βασιλική. Ἐὰν δὲ κατορθώνετο ἡ μύησις ὅλων τούτων θὰ ἡσφαλίετο ἡ κατήχησις τοῦ μᾶλλον ἐνόπλου διαμερίσματος, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Ἀλῆς ἐξουσίαζεν ὁλόκληρον τὴν Ἀλβανίαν, Ἡπειρον, Θεσσαλίαν, Στερεὰν Ἑλλάδα ἀπὸ Ἀγρᾶφων, Μεσολογγίου καὶ Ναυπάκτου μέχρι Λεβαδείας.

Κατάλληλος διὰ τὴν ἐνέργειαν ταύτην ἐκρίθη ὁ ἐν Κων/πόλει μεγαλέμπορος Ἀσημάκης Κροκίδας ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, ἐπίτροπος τοῦ Ἀλῆ ἐν τῇ Πύλῃ. Οὗτος δὲν εἶχε μνηθῇ ἀκόμη καὶ ἀναλαμβάνει τοῦτο ὁ Ἀναγνωστόπουλος, εἰς τὸν ὁποῖον συνέστησε τὸν Κροκίδαν ὁ Ἐμμ. Ξάνθος. Κατηχήθη δὲ οὗτος κατὰ τὸν κώδικα

9) Π. Α. Σ. Ἡ Πάργα.... σελ. 228.

10) Ν. Τσιγαρᾶς. Λόγος εἰς Νεομάρτυρα Γεώργιον σελ. 12.

11) Κολοκοτρώνης «Διήγησις συμβάντων τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς. Τόμ. Α' σελ. 121.

τὴν 23 Νοεμβρίου 1818 καὶ ἔλαβε τὸν ἀριθμὸν 98⁽¹⁾.

Περὶ τοῦ Κροκίδα ὁ Φιλήμων λέγει ὅτι: «δμνύων ὁ ἔντιμος οὗτος πολίτης τὸν Μέγαν ὄρκον διεκόπτετο ἀπὸ ἀλληλοδιαδόχον ῥοὴν δακρύων ἀπὸ τὴν μεγάλην πατριωτικὴν συγκίνησίν του»⁽²⁾.

Ὁ Κροκίδας ὠρίσθη ὡς ὄγδοος ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὅτε ὁ Σκουφᾶς κατὰ τὸ 1818 ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου κατακείμενος κατήρτιζε τὸν κατὰλογον τῶν δώδεκα Ἀποστόλων, τοὺς ὁποίους προώριζε πρὸς κατήχησιν ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ ἐν ξένη καὶ τοῦ ὑπὸ τὴν Τουρκίαν⁽³⁾.

Ὁ Κροκίδας μετὰ τὴν κατήχησίν του ἐπιδίδεται μετὰ ζήλου εἰς τὸ ἔργον καὶ κατὰ πρῶτον κατηγεῖ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Μάνθου Χριστόδουλον, γαμβρὸν του, ἄνδρα εὐφυνέστατον, τοῦ ὑποίου ἢ γραφίς ἤτιο παροιμιώδης κατὰ τὴν ἐποχὴν του. Οὗτος ἐχρημάτισε γραμματεὺς τοῦ Ν. Τσιγαρᾶ εἰς τὸ Ἰάσιον καὶ τὴν Κων(σταντι)πολιν.

Ἀποστέλλεται λοιπὸν ὁ Χριστόδουλος εἰς τὰ Ἰωάννινα ἵνα κατηχήσῃ τὸν Μάνθον καὶ ἄλλους ὅπως λέγει ὁ Λαμπρίδης⁽⁴⁾ «Ἐκ διατριβῆς (ἐν Μερσίμνῃ) ἄνδρὸς γινώσκοντος καλῶς τὰ περὶ Φιλικῆς Ἑταιρείας: ἀποσπῶμεν τὰ ἐξῆς ἀφορῶντα τοὺς ἀοιδίμους Μάνθον καὶ Χριστόδουλον Οἰκονόμου. «Οἱ διευθύνοντες τὰ τῆς Ἑταιρείας ἀπέστειλαν κατὰ τὸ 1817—1818 ἔτος εἰς Ἰωάννινα τὸν Χρ. Οἰκονόμου, ὅπως κατηχήσῃ τὸν αὐτάδελφον αὐτοῦ Μ. Οἰκονόμου ἀπολαύοντα δικαίως τῆς κοινῆς ὑπολήψεως τιμίου καὶ ἐναρέτου ἀνδρός...».

Πότε ὅμως ἐμυήθη ὁ Μάνθος δὲν ἔχει καθορισθῇ ἀκόμη ἀκριβῶς, πάντως ὅμως ἡ κατήχησις αὐτοῦ κυμαίνεται μετὰ τὸ 1817—1819, διότι ὁ μὲν Ἀραβαντινὸς⁽⁵⁾ λέγει ὅτι τὸν Μάνθον κατήχησε τὸ 1818 ὁ ἀδελφός του Χριστόδουλος τὸν ὅποιον κατὰ Λαμπρίδην⁽⁶⁾ ἐμύησεν ὁ Κροκίδας. Ὁ Φιλήμων⁽⁷⁾ δὲ τὸν Μάνθον παριστάνει κατηχηθέντα τὸ 1819 ὑπ' ἀγνώστου εἰς Ἰωάννινα. Τὸ μᾶλλον ἀληθές εἶναι ὅτι ὁ Μάνθος ἐμυήθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Χριστοδούλου τοῦ καὶ καταληλοτάτου πρὸς τοῦτο.

Ἡ μύησις τοῦ Μάνθου εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας συνετέλεσε μεγάλως εἰς ἀπόκρυψιν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἰς εὐόδωσιν τοῦ τελικοῦ σκοποῦ αὐτῆς. Ὁ Μάνθος ἐγένετο σὺν τῷ χρόνῳ τὸ πρῶτον καὶ κύριον ἐνεργὸν πρόσωπον τῶν Φιλικῶν εἰς τὴν Ἡπειρον. Κατέχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος σπουδαιότητα ἐνεκα τῆς ὑπηρεσίας τὴν ὁποίαν προσέφερεν εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν: Ἐμύησε πολλοὺς εἰς τὰς τῆς Ἑταιρείας, ἀλλὰ μὲ ἀπόλυτον πρὸς τοὺς Ἀλβανοὺς μυστικότητα, ὡς τὸν Σ. Κολοβὸν, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐν πολλοῖς συνέπρατε, τὸν Γ. Καρυϊσκάκη, Ὁδυσσεά Ἀνδρουῖτσον, Γρίβαν καὶ ἄλλους. Προσέτι δὲ καὶ τὴν σύζυγον τοῦ Ἀλῆ Βασιλικὴν μετὰ τῆς ὁποίας ἐσχετίζετο πολὺ.

Ὅταν ὁ Ἀλῆς ἀπεφάσιζε νὰ νυμφευθῇ τὴν Βασιλικὴν, πολλαὶ δὲ κατεβάλλοντο προσπάθειαι ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀλῆν, ὅπως αὕτη ἐξομώσῃ, αὕτη κατὰ συμβουλήν τοῦ Μάνθου παρουσιάσῃ εἰς ἐν δωμάτιον τῶν ἀνακτόρων μελανειφοροῦσα, μὲ ἓνα Σταυρὸν ἐπίσης μέλανα κρεμασμένον ἀπὸ τὸν λαιμόν της καὶ παρεκάλεσε τὸν Πασᾶν ἵνα τηρήσῃ τὴν πίστιν τῶν πατέρων της. Ὁ Ἀλῆς διεβεβαίωσεν αὐτὴν ὅτι εἶναι ἐλευθέρᾳ νὰ λατρεύῃ τὸν Θεὸν τῶν πατέρων της.

Ἡ Βασιλικὴ ἀφοῦ ἐγίνε σύζυγος τοῦ Ἀλῆ ἐδάμαζε καὶ ἐχαλίνωνε μὲ τὴν ἡπιότητα τῶν ἀρετῶν καὶ τὴν θρησκευτικὴν διαγωγὴν της τὰ πάθη τοῦ Ἀλῆ καὶ ἔσωζεν ἐκ τῆς σφαγῆς πολλοὺς Χριστιανοὺς. Ἀφοῦ ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑται-

1) Κανδηλῶρου Φιλικὴ Ἑταιρεία σελ. 233.

2) Φιλῆμ. Φιλικὴ Ἑταιρεία σελ. 189—192.

3) Τ. Κανδηλῶρου ἐνθ. ἀνωτέρω σελ. 189.

4) Ι. Λαμπρίδης. Ζαγορισιακὰ 1886 τευχ. Α' σελ. 31.

5) Ἀραβαντινὸς Ἀλῆ Πασᾶς σελ. 461.

6) Ι. Λαμπρίδης ἐνθ. ἀνωτέρω Α' τευχ. σελ. 31.

7) Ι. Φιλῆμων Δοκίμ. Ἑλλήν. Ἐπαναστάς. Α' σελ. 406.

ρείας ὑπὸ τοῦ Μάνθου ἐγνώριζε κάλλιστα καὶ τὰ συνθηματικὰ σημεῖα τῶν Φιλικῶν, ὑπεσχέθη δὲ προσέτι καὶ τὴν συνεργασίαν της ὡς καὶ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι δὲν θὰ φανερώσῃ οὐδὲν εἰς τὸν Ἀλῆν. Αὐτὴν δὲ τὴν ὑπόσχεσιν ἐτήρησεν ἐπιμελῶς καὶ δὲν ἀπεκάλυψε τίποτε εἰς τὸν σύζυγόν της.

Ὁ Μάνθος καὶ οἱ ἄλλοι φιλικοὶ οἱ περὶ τὸν Ἀλῆν, ἐπειδὴ ἐγνώριζον τὴν μεγάλην ἐπιρροὴν τῆς Βασιλικῆς ἐπὶ τοῦ Ἀλῆ, μετεχειρίζοντο αὐτὴν πλὴν τῆς ἐξυπηρετήσεως τῆς φιλανθρωπίας καὶ εἰς ἐπιτυχίαν πολλάκις πολιτικῶν σκοπῶν ὑφίστατο σημασίας καὶ ἐνδιαφέροντος. Ἡ Βασιλικὴ διηυκόλυνε τὰς ὑποθέσεις τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκρίκει μαζὶ μετ' ὅλους τοὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς εἰς διαρκὴ ἐρεθισμόν τὸν Ἀλῆν κατὰ τοῦ Σουλτάνου πρὸς ἐπιτάχυνσιν τῆς ῥήξεως, ἡ ὁποία ἦτο τὸ κυριώτατον κεφάλαιον τοῦ προγράμματος τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας.

Ἀνεφέραμεν ὅτι ὁ Μάνθος ἐγένετο τάχιστα ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐν Ἡπείρῳ Φιλικῶν. Εἰς αὐτὸν διεβιβάζετο διὰ τῆς Πρεσβείας κάθε διαταγὴ καὶ ὁδηγία τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας εἰς τοὺς ἐν τῇ Ἡπείρῳ. Συνεννοεῖτο στενῶς μετὰ τῶν ἐν Πάτραις καὶ Κερκύρᾳ συναδέλφων του. Ὡς ταχυδρόμος δὲ μετὰ αὐτοῦ καὶ τῶν ἐν Πάτραις Φιλικῶν ὑπῆρχεν ὁ ἐν Πάτραις Καζάζης (κατασκευαστὴς μεταξίνων σειρητίων κομβίων) Ἰωάννης Κάλλης ἀπὸ τοῦ Καπέσοβον ἀνὴρ τίμιος καὶ πιστός.

Ὁ Λαμπρίδης λέγει⁸⁾ ὅτι ὁ Κάλλης ἔθετε τὰς ἐπιστολάς εἰς τὰ σανδάλια του ὡς ἐξῆς: «Ὁ πάτος τῶν σανδαλίων ἐσχίζετο εἰς δύο λίαν ἐπιτηδεύως, ἐτίθεντο αἱ ἐπιστολαὶ καὶ εἴτα ἐρράπιετο καλῶς ἐκ τῶν ἄκρων, ὥστε καὶ ἐὰν συνελαμβάνετο καὶ ἡρευνᾶτο ὁ ταχυδρόμος δὲν ἦτο ἀδύνατον νὰ εὑρεθοῦν αἱ ἐπιστολαί, διότι ὁ πάτος τῶν σανδαλίων ἦτο ἄπλοῦς καὶ ὄχι διπλοῦς».

Ὁ Μάνθος καὶ οἱ λοιποὶ Φιλικοὶ πολλάκις ἐπεσκέπτοντο καὶ προσεπάθουν νὰ προσεταιρισθοῦν τὸν Ἀλῆν ἀποκαλύπτοντες εἰς αὐτὸν τὴν ὑπαρξιν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἀλλ' ἐγνώριζον πόσον ἦτο ἐπικίνδυνον νὰ δώσῃ τις πίστιν εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο ἤρχοντο μόνο εἰς βολιδосκοπήσεις χωρὶς ν' ἀποκολύψουν εἰς τὸν Ἀλῆν οὐδὲν ὠρισμένον.

Ἀλλ' ἐν τέλει ὁ Ἀλῆς εἶχε κατορθώσει νὰ λάβῃ ἀμυδράν τινα ἰδέαν περὶ τοῦ μυστικοῦ, διότι κάποιος Ζακύνθιος ὀνομαζόμενος Δίογος ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτὸν τὰ σημεῖα καὶ τὰς συνθηματικὰς φράσεις τῶν Φιλικῶν καὶ ἀπέδειξε συγχρόνως νὰ προφυλάττωνται καὶ ἀπὸ τοὺς πιστοτέρους παρ' αὐτῷ Χριστιανούς· «ἦτο παράδοξον ὅσον καὶ τρομερὸν, λέγει ὁ Φιλήμων, νὰ βλέπῃ κανεὶς τὸν Ἀλῆν νὰ χειρονομῇ τὰ σημεῖα τῆς Ἑταιρείας»⁹⁾.

Ὁ Ἀλῆς, ὀνειροπόλει νὰ ἰδρῇ ἀνεξάρτητον κράτος καὶ ἀνέμενε τὴν πρὸς τοῦτο εὐκαιρίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Σουλτάνος Μαχμούτ δὲν ἔμενε ἀκίνητος. Οὗτος ἀπεφάσισε νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὴν Τουρκίαν καὶ νὰ ἐκμηδενίσῃ τοὺς Πασάδες, τῶν ὁποίων ἡ περιφρονητικὴ πρὸς τὴν πόλιν διαγωγή, ἡ ἀνυπακοή των καὶ αἱ ἐπαναστατικαὶ διαθέσεις των ἔφερον εἰς ἀποσύνθεσιν τὸ κράτος. Ἀπεφάσισε δὲ κατὰ πρῶτον ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν Ἀλῆν. Ἀφορμὴν πρὸς τοῦτο ἔδωκεν ἡ εἰς Κωνσταντινὴν ἀποστολὴ δύο ὁργάνων τοῦ Ἀλῆ πρὸς δολοφονίαν τοῦ ἐχθροῦ του Πασόμπεη καὶ ἡ ἀπόπειρα εἰς τὴν ὁποίαν προέβησαν,

Ἡ ἐκ τούτου δημιουργηθεῖσα ἐν Ἡπείρῳ πολεμικὴ κατάστασις ἀπέβη ὠφέλιμος εἰς τὸ κινούμενον πρὸς ἐπανάστασιν ἔθνος, διότι εἶχεν εὐθύς ἀμέσως τὰς δυνάμεις ὅλας τοῦ Σουλτάνου κατ' αὐτοῦ.

Ὁ Ἀλῆς τὸν Μάρτιον τοῦ 1820 διατρίβων εἰς Πάργαν ἐπληροφορήθη ὅτι ἐπεδεινώνετο ἡ κατάστασις καὶ ἐξήτησε τὴν στρατιωτικὴν συνδρομὴν τῶν Ἀγγλων κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπεστάλη ὁ Μάνθος εἰς Κέρκυραν διὰ τὸν αὐτὸν σκοπόν. Εἰς τοῦτον ὁ τότε ἀρμοστής ἀπήντησεν ὅτι μόνον τὴν ζωὴν τοῦ

8) Λαμπρίδ. Ζαγορ. Μερ Β'. 1886 σελ. 30.

9) Φιλήμ. Δοκίμ. περὶ Φιλικῆς Ἑταιρείας.

Ἄλῃ καὶ τοὺς θησαυροὺς του δύναται νὰ σώσῃ, ἂν φέρῃ αὐτοὺς εἰς Κέρκυραν¹⁰⁾.

Ὁ Ἀλῆς ἀποτυχὼν εἰς τὴν τοιαύτην ἀπόπειραν διεννοήθη πῶς ν' ἀποτρέψῃ τὸν κίνδυνον. Παρήγγειλεν εἰς τὸν Σουλτᾶνον ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι ἐτοιμοὶ διὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας νὰ ἐπυναστατήσουν, δηλῶν συγχρόνως ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ καταπνίξῃ αὐτὸς τὸ κίνημα τοῦτο, εἰάν ἤθελε δοθῇ εἰς αὐτὸν ἀμνηστία. Ἀλλ' ὁ Σουλτᾶνος ἡρνήθη νὰ δεχθῇ τὰς ἐκδουλεύσεις τοῦ ἀνυποτάκτου τυράννου, διότι νομίζων ὅτι εἶναι συνηθισμέναι πανουργίαι του ἀμφέβαλλε περὶ τῆς ἀληθείας τῶν ὑπ' αὐτοῦ καταγγελλθέντων. Εἰς τοῦτο συνέτεινε πολὺ ὁ Μάνθος γνωστοποιήσας εἰς τοὺς ἐν τῇ Πύλῃ ὅτι τὰ καταγγελλόμενα ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ στεροῦνται ἀληθείας¹¹⁾.

Ὁ Ἀλῆς ἀνέμενε τὴν ἀπάντησιν τῆς Πύλης, ὁ δὲ Μάνθος καὶ οἱ λοιποὶ Φιλικοὶ ὀρκισθέντες νὰ καταστρέψουν τὸν Ἀλῆν, ὅταν εὔρουν τὸν καιρὸν καὶ τὴν περίστασιν ἀρμοδίαν, πάντοτε ἡπάτων παρηγοροῦντες αὐτὸν καὶ λέγοντες ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ τοῦ δοθῇ τὸ ἰντλάκ (ἀμνηστία),

Οὕτω διήρχετο τὸν καιρὸν του ὁ Ἀλῆς, ὅτε τὴν 20ην Μαΐου 1820 ἦλθεν εἰς Ἰωάννινα τὸ πρὸ πολλοῦ ἀναμενόμενον Χάττι Σιερίφ διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Ἀλῆς ἐπεκηρύχθη φερμανλῆς. Ὁ τίτλος οὗτος, λέγει ὁ Πουκεβίλ¹²⁾ ἐπεκυρώθη ὑπὸ τοῦ φετῶ τοῦ Μουφτῆ περιέχοντος ὅτι «Ἀλῆς ὁ ἐκ Τεπελενίου κηρυχθεὶς ἔνοχος δι' ἔγλημα καθοσιώσεως καὶ ἐπανελημμένως τυχὼν τῆς συγνώμης διὰ τὴν προδοσίαν αὐτοῦ, ἀπεκηρύσσεται τῆς αὐτοκρατορίας, εἰάν δὲν παρίστατο εἰς τὸν χρυσοῦν οὐδὲν τῆς Πύλης τῆς εὐδαιμονίας ἐν διαστήματι 40 ἡμερῶν, ἵνα ἀπολογηθῇ».

Ὁ Ἀλῆς, ὅπως ἦτο ἐπόμενον δὲν μετέβη εἰς Κων(σταντι)νοπλιν καὶ ἐστάλησαν κατ' αὐτοῦ μετὰ στρατιωτικῶν δυνάμεων οἱ Ἰσμαὴλ Πασόμπης καὶ Μαχμούτ Δράμαλης. Ὁ Πασόμπης ἦτο μέγας κτηματίας ἐν Ἡπείρῳ, κατεδιώχθη πολὺ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ καὶ ἕνεκα τούτου πάντοτε ἐκρύπτετο μεταβάλλων συνεχῶς καταφύγιον. Συνεδέετο διὰ στενοτάτης φιλίας μετὰ τοῦ Μάνθου Οἰκονόμου, ὁ ὁποῖος μὲ κατασκόπους ἐνημέρωνεν αὐτὸν πάντοτε καὶ τοῦ ἐγνωστοποιεῖ τὰ κατ' αὐτοῦ κινήματα τοῦ Ἀλῆ.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀλῆς δὲν ἔμενε ἀδρανὴς καὶ προητοιμάζετο πρὸς ἀμυναν. Προτοῦ ἀκόμη εἰσβάλουν εἰς τὰς ἐπαρχίας του τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα ἐκάλεσεν εἰς συμβούλιον τὸν Μάνθον καὶ ἄλλους σημαίνοντας τοὺς ὁπίους ἐγνώριζεν, ὅτι ἀνῆκον ὅλοι σὲ κάποιαν ἑταιρείαν μυστικὴν ἐργαζόμενην κρυφίως διὰ νὰ ἐξεγείρῃ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζεν ἀκόμη τὸ ὄνομα αὐτῆς, τὴν ἔκτασιν τῶν ἐνεργειῶν τῆς, τοὺς μυστηριώδεις ἀρχηγούς τῆς, τὰς διαφόρους εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Βαλκανικὴν διακλαδώσεις τῆς, ἐπειδὴ ὁ Δίολγος δὲν τοῦ εἶχεν ἀποκαλύψει ὅλα.

Εἰς τὸ συμβούλιον τοῦτο πού ἐγινε τὸν Μάϊον του 1820 ὁ Ἀλῆς ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ Μάνθου καὶ τῶν λοιπῶν κατὰ τοῦ Σουλτᾶνου, δὲ νὰ ἰδρῶσιν ξεχωριστὸν βασίλειον ποῦ νὰ περιλαμβάνῃ καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Πελοπόννησον πλὴν τῆς Ἡπείρου. Ἡ σύσκεψις μετὰ τῶν κορυφαίων ἐκείνων Ἑλλήνων ὑπῆρξε δραματικὴ.

Δακρύων ὥς κροκόδειλος ὁ Πασᾶς ἰκέτευσεν αὐτοὺς νὰ τοῦ ἀποκαλύψουν τὸν σκοπὸν τῆς Ἑταιρείας καὶ τὰ μέσα πού διέθειεν αὕτη καὶ ὠρκίσθη νὰ ὑπηρετήσῃ πιστῶς στὸν σκοπὸν ἐκεῖνον.

Ἀναφέρονται καὶ οἱ λόγοι του: «Γιὰ κοινὸ μὲ πήρατε; Μέσα στὸ σεράϊ, μπροστά μου, ἐσὺ Μάνθο, ἐσὺ Κολοβέ, ἐσὺ Τουρτούρη, πόσες φορὲς δὲν σᾶς εἶδα νὰ κάνετε κάτι περίεργα σχήματα νὰ ἔτσι. (Καὶ πρὸς κατάπληξιν ὅλων ὁ Πασᾶς ἔκαμε τὰ μυστηριώδη νεύματα συνεννοήσεως τῶν Φιλικῶν). Ὅλα τὰ κατάλαβα καὶ

10) Ἀραβαντ. Ἀλῆ Πασᾶς σελ. 278.

11) Φιλῆμων Δοκίμ. ἱστορ. Φιλικῆς Ἑταιρ. σελ. 528

12) Πουκεβίλ [Ζυγούρι] ἱστορ. Ἑλλ. ἀναγεννήσεως Β' σελ. 8.

ὅλα τὰ μαντεύω. Μὰ οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶναι μονάχα ἐχθροὶ δικοί· σας εἶναι καὶ δικοί μου. Ἄμα ξεκάμουν ἐμένα, θὰ σᾶς κυπήσουν ἐσᾶς εὐκολώτερον. Ἐτοιμάζονται τώρα νὰ ῥθουν στὰ Γιάννενα, θὰ στραφοῦν ἔπειτα ἐναντίον σας».

Τὰ δάκρυα ἐχύνοντο ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ Ἰσως εἰλικρινῶς, Ἰσως ὑποκριτικά, ἀλλὰ πάντοτε μὲ ἕναν σκοπὸν νὰ συγκινήσῃ καὶ νὰ παρασύρῃ τοὺς ἀκροατὰς τοῦ εἰς ἀποκαλύψεις.

«Γιατὶ δὲν μὲ θεωρεῖτε καὶ μένα σύντροφο; ὑποπτεύομαι πῶς κάποια ἔταιρεία ἔχετε κάμει; σᾶς προτεῖτω νὰ γίνω καὶ ἐγὼ μέλῃς, θὰ σᾶς βοηθήσω, θὰ διαθέσω τὸν στρατόν μου, θὰ θυσιάσω τοὺς θησαυροὺς μου»...

Τότε ἐνώπιον ὅλων τῶν ὑποσχέσεων οἱ Ἑπειρῶται Φιλικοὶ ἔκαμον συμφέρουσαν τὴν ἀποκάλυψιν, ἀφοῦ, γράφει ὁ Γούδας «τόσον ἰσχυρὸς προσήρχετο σύμμαχος εἰς τὴν ἱερὰν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν»... «Ἐμεῖς ὅμως πασαῖ μου, τοῦ εἶπεν ὁ Γιάννης Λογοθέτης, εἴμαστε ἀπλῶς μέλη καὶ δὲν μπορούμε σὲ τίποτε νὰ σὲ βοηθήσουμε. Οἱ ἀρμόδιοι ποὺ πρέπει νὰ συνεννοηθῇ βρίσκονται στὴ Πάτρα καὶ Κέρκυρα. Πρέπει νὰ στείλουμε κάποιον τὰ τοὺς μιλήσῃ».

Ἀπεφασίσθη τότε νὰ σταλῇ ὁ Κολοβὸς εἰς τὴν Κέρκυραν πρὸς τὴν μυστικὴν τῶν Ἑλλήνων Ἐταιρίαν μὲ ἐπιστολάς καὶ χρήματα ὡς ἀφιέρωμα εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον. Ἀλλ' αὐτὸς συλαμβάνεται ἀπὸ τὸν Ὀθωμανικὸν στόλον καὶ στέλλεται εἰς Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τὸν πλοῦν δὲ ἀσθενήσας βαρέως εἰς Ὑδραν καὶ μεταφερθεὶς εἰς Ἀθήνας ἀπέθανεν.

Οἱ Ἕλληνες Φιλικοὶ ποὺ ἦσαν πλησίον τοῦ Ἀλῆ, ὁ Μάνθος καὶ οἱ λοιποὶ εἶχον πείσει αὐτὸν ὅτι μυστικὸς ἀρχηγὸς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἦτο αὐτὸς ὁ Τσάρος, διότι καὶ ἐκεῖνοι ἐπίστευον τοῦτο, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζον τοὺς ἐν Ρωσσίᾳ ἀρχηγούς αὐτῆς ἔνεκα τοῦ μυστηρίου μὲ τὸ ὅποιον οὗτοι περιεβάλλοντο.

Τοῦ συμβουλίου αὐτοῦ μετεῖχε καὶ ὁ Ὁμέρ Βρυώνης, ὁ ὁποῖος παρέδωκεν εἰς τὸν Ἀλῆν ὀλέθρια σχέδια περὶ τῆς περαιτέρω στάσεως, ἀλλὰ ταῦτα ὁ Μάνθος διέλυσεν, ἐπειδὴ προέβλεπεν, ὅτι, ἐὰν ταῦτα ἐξετελοῦντο θὰ ἦτο ἀδύνατος ἡ πρόοδος τοῦ ἐγκυμονοῦντος πολέμου τῆς Ἑλλάδος, ὅπως μᾶς λέγει ὁ Φιλήμων¹⁹⁾.

Ἀπεφασίσθη λοιπὸν εἰς τὸ συμβούλιον ὁ ἐξοπλισμὸς ὅλων τῶν Ἑλλήνων ὀπλαρχηγῶν, προσέτι δὲ καὶ ἡ θέσις τῆς ἀμύνης ἑνὸς ἐκάστου κατὰ τοῦ στρατοῦ τῆς Πύλης.

Στρατηγὸς τοῦ ἐκ 15 000 συγκροτηθέντος στρατοῦ διωρίσθη ὁ Βέης τῆς Αὐλῶνος Ὁμέρ Βρυώνης. Εἰς τοῦτον ὡς τοποτηρητῆς (ἢ γραμματεὺς) προσελήφθη ὁ Μάνθος. Ἀπεστάλη δὲ ὁ Βρυώνης κατὰ τοῦ κινουμένου αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ. Προσέτι δὲ ὁ Ἀλῆς προέβη εἰς τὴν περιτάφρῳσιν τῆς πόλεως Ἰωαννίνων.

Ὀλίγον πρὸ τῆς πολιορκίας ὁ Μάνθος προσκληθεὶς ἀπὸ τὸν Ἀλῆν κατέγραψεν ὅλην τὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητην περιουσίαν. Εἰς τὴν ἀπογραφὴν αὐτὴν «ὁ Πασᾶς εἶχε σημειώσει καὶ αὐτὴν τὴν σάφην».

Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία ὅμως μὴ νομίζουσα συμφέρον νὰ γίνῃ ὁ Ἀλῆς πανίσχυρος, ἐσκέφθη, ὅτι πρὸς ὄφελος τῆς Ἑλλάδος ἦτο νὰ μείνῃ ὁ μετὰ Σουλτάνου καὶ Ἀλῆ πόλεμος ἐπὶ μακρὸν ἀμφίρροπος, διὰ νὰ εὕρῃ καιρὸν ν' ἀναστῇ καὶ παγίωσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς. Διὰ τοῦτο συνέστησεν εἰς τὸν Μάνθον νὰ πράξῃ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὅ,τι αὐτὸς ἔκρινε καλόν.

Ὁ Μάνθος, ὁ ὁποῖος, ὡς ἐλέχθη, ἐμίσει θανασίμως τὸν Ἀλῆν, εὗρίσκει κατάλληλον ταύτην τὴν περίστασιν διὰ νὰ τὸν καταστρέψῃ. Ἀπρρρίπτει λοιπὸν τὸ προσωπεῖον καὶ συνεννοεῖται μὲ τὸν Ἰσμαὴλ Πασόμπεην διὰ νὰ παρακινήσῃ τοὺς ὀπλαρχηγούς τοῦ Ἀλῆ εἰς λιποταξίαν. Προτοῦ δὲ συναφθῇ ἡ μάχη γίνονται ἀθρόαι λιποταξίαι ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Ἀλῆ. Τὸ ἄνθος τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ παρακινήθην ὑπὸ τοῦ Μάνθου μὲ καταλλήλους ἐνεργείας τοῦ λιποτακτεῖ, ἀφοῦ ἐγκατέ-

19) Φιλήμων Δοκίμ. Φιλ. Ἐταιρ. σελ. 206.

λιπε μίαν νύκτα τὰς θέσεις του μὲ 3.000 στρατιώτας καὶ μεταβαίνει πρὸς συνάντησιν τοῦ Σουλτανικοῦ στρατοῦ.

Οἱ ἀξιωματικοὶ οἱ λιποτακτήσαντες πρὸ ἐφρούρου τὴν τάφρον ὑπῆρξαν οἱ Ὁμέρ Βρουώνης, Σιλιχτάρ Μπότας, Μουχουρτάρ Πόται, Δερβίς Χασάν καὶ Ἀλέξιος Νοῦτσος. Ἐπίσης ἀποχωρεῖ τῆς Αὐλῆς τοῦ Ἀλῆ κορυφίως ὁ ἄλλος ἀδελφὸς τοῦ Μάνθου Πέτρος, γραμματεὺς καὶ αὐτὸς τοῦ Πασᾶ. Οὗτος ἐγκατέλιπε τὴν θέσιν του μόλις ἀνηγγέλθη ἡ ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Ἀλῆ καὶ ἔσπευσε νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν Πασόμπειν, τὸν ὁποῖον καὶ συνήνητησε εἰς τὸ χωρίον Γραμμένον. «Οὗτος διατρέχων τὰς ἀγνίας τῶν χωρίων διεκήρυττεν ὅτι φθάνει τὸ ρωμέϊκο. ἦτο τάχα καὶ αὐτὸς μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ὡς ζῶν καὶ ἐλθὼν πότε ἐνταῦθα μὲ διεβεβαίωνε;» διερωτᾶται ὁ Κουτσαλέξης (1). Ἐξήτει δὲ ἀπὸ τὰς οἰκίας κασσιτέρηνα ἀγγεῖα διὰ νὰ κατασκευασθοῦν ἐξ αὐτῶν βολαὶ καὶ σφαῖραι.

Ἡ λιποταξία πρὸς ὑπεκινήθη καὶ ὠργανώθη, εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ἀλῆ ὑπῆρξε δι' αὐτὸν τὸ πρῶτον τραῦμα πρὸς ἐπέφερε τὸ ταχύτερον τὴν καταστροφὴν του.

Γ'. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΑΝΘΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Μετὰ τὴν μάχην τῶν Λιθαρισιῶν ὁ Ἀλῆς ἤρχισε νὰ ὑποπιεύηται τὸν Μάνθον διὰ τὴν λιποταξίαν τῶν ὀπλαρχηγῶν, ὁ ὁποῖος ἐπειδὴ ἦτο διορατικὸς πολιτικός, προεῖδε τὸν ὄλεθρον τοῦ Ἀλῆ καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ διαμένῃ πλέον εἰς τὰ Ἰωάννινα, διότι ἐφοβεῖτο τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Ἀλῆ, ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν πόλιν.

Εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ περὶ τῆς φυγῆς ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ Ἀλῆ συνέτεινε πολὺ πλὴν τῆς κατ' αὐτοῦ ὑποψίας καὶ τὸ ὅτι ἠθέλε νὰ παράσχῃ ἑαυτὸν χρήσιμον εἰς τὸ διανοιγόμενον στάδιον τῆς Ἑθνικῆς ἐξεγέρσεως. Ὡς τέπον μεταβάσεως ἐξέλεξε τὸ Μέτσοβον, διότι ἐνόμιζεν ὅτι ἀπ' ἐκεῖ θὰ θὰ διήρχετο μὲ τὸν στρατὸν του ὁ φίλος του Ἰσμαὴλ Πασόμπεις καὶ ἐπομένως θὰ συνηντᾶτο μετ' αὐτοῦ.

Ὅθεν τὴν νύκτα τῆς ἐπομένης ἡμέρας τῆς λιποταξίας μετημφιεσμένος εἰς χωρικὸν, διὰ νὰ μὴ συλληφθῇ, ἐξεκίνησε πρὸς τὸ Μέτσοβον. Ἀφοῦ ἐφθασεν εἰς αὐτὸ ἐφιλοξενήθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ φίλου του Τέγου(2) καὶ ἐκεῖ ἐπερίμενε τὴν ἀφίξιν τοῦ Πασόμπει.

Ἀλλ' ὁ Λαμπρίδης(3) λέγει ὅτι διορισθεὶς ὁ Μάνθος γραμματεὺς τοῦ τάγματος τοῦ Ὁμέρ Μπέρ καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ παρακολουθήσῃ αὐτὸ ἔνεκα ἀσθενείας εἰς Μηλιάν παρέμεινεν εἰς Μέτσοβον μὲ δύο ὑπηρέτας καὶ ἐφιλοξενεῖτο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἰωάννου Ποντίκη. Ἀλλ' ἀτυχῶς διὰ τὸν Μάνθον τὸ Μέτσοβον εἶχε καταληφθῇ ἀπὸ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τοῦ Μαχμουτ Δράμαλη. Πρῶτος δὲ εἶχεν εἰσελθεῖ εἰς αὐτὸ ὁδηγῶν μικρὸν τμήμα ὁ λοχαγὸς Ὁσμάν ἀγᾶς ἀνὴρ «μὲ μακεδονικὸ κεφάλι, ἀνδρεῖον μὲν, ἀλλὰ χονδρὸν καὶ ἀδιάκριτον καὶ τόσον περισσότερον, διότι οὐδέποτε τὸ ἄφινεν ἐλεύθερον τῆς πολυποσίας(4).

«Οὗτος πληροφορηθεὶς τὴν ἀφίξιν τοῦ Μάνθου προσεκάλεσεν αὐτὸν, ἵνα παρουσιασθῇ ἐνώπιόν του. Ὁ Μάνθος παρουσιασθεὶς ἐξιστορεῖ εἰς τὸν Ὁσμάν ἀγᾶν ἐμπλεως χαρᾶς ὅλα, ὅσα ἠκολούθησαν, τελευταῖον δὲ ὅτι αὐτομόλησαν οἱ σημαντικώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ Πασᾶ καὶ ὅτι τὸν ἔστειλαν μὲ ἀναφορὰν τῶν ἵνα προὔπαντήσῃ τὸν Πασόμπειν, νὰ τοῦ παραστήσῃ τὴν πρὸς τὴν βασιλείαν εὐπείθειάν των, νὰ τοῦ προσφέρῃ τὴν δόλωσιν των καὶ τὴν ὁποίαν ἔχουν ἐπιθυμίαν τῆς πρὸς

1) Κουτσαλέξης Διαφέροντα καὶ περίεργα ἱστορήματα σελ. 24.

2) Παρνασσὸς 1883 σελ. 971.

3) Ι. Λαμπρίδης Ζαγοριακ. Β' σελ. 30

4) Παρνασσὸς ἐνθ' ἀνωτέρω.

αὐτὸν ἀφοσιώσεώς των»⁽⁵⁾).

Καὶ τοῦτο διότι δὲν γνώριζεν τὴν ἔριν τῶν Πασάδων ποὺ ἀνεφάνη πρὸ ὀλίγου, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν ἀνανεμιγμένοι καὶ οἱ ὑπάλληλοι καὶ ἀξιωματικοὶ αὐτῶν, ἀλλ' ἐνόμιζεν ὅτι ὅλοι οὗτοι ἦσαν συνεννοημένοι μεταξύ των.

Ἀφοῦ ἤκουσε τοὺς λόγους τοῦ Μάνθου ὁ Ὅσμαν ἠγανάκτησε πολὺ καὶ ἐνόμισε τὴν πρὸς τὸν Ἰσμαήλ καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν κύριόν του Δράμαλην διεύθυνσιν του, τόσον περιφρονητικὴν, ὥστε διέταξε πάραυτα κάποιον αἰθίοπα, διὰ νὰ τὸν ἀποκεφαλίσῃ.

Ἔτσι ἀπέθανεν ὁ Μάνθος Οἰκονόμου τὴν 22 Αὐγούστου 1820 ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Κυριακῆν, ὡς ἐξάγεται καὶ ἀπὸ τὸ σημεῖωμα τὸ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Δ. Σάρρου ἐκ τινος χειρογράφου σημειώματος ἐντύπου μηνιαίου τοῦ ἔτους 1761 τῆς Ἐκκλησίας Κάτω Βίτσης τοῦ Ζαγορίου: «1820 Αὐγούστου 22 ἡμέρα Κυριακὴ ἐσκοτίωσαν τὸν κύρ Μάνθαν Κουκουλιώτην εἰς χωρίον Μέτσοβον τὸ ὁποῖον τὸν ἐβάρυσαν τὸ στράτευμα τὸ βασιλικὸν ἑνας Τηλήμπασης τοῦ Δράμαλη. Θεόδωρος Νοῦτζο Μπαζάκας γράφω δι' ἐνθύμισιν τῶν μεταγενεσιέρων»⁽⁶⁾).

Δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Μάνθος ἐφονεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Πασόμπεη, καὶ τοῦτο ἐξάγεται.

1) Ἐκ τοῦ χειρογράφου τὸ ὁποῖον ἐκλάπη πρὸ πολλοῦ ἐκ τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Πειραιῶς, ἀλλ' εὐτυχῶς ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν «Παρνασσόν» ὑπὸ τοῦ Γ. Κρέμου, διότι ὁ γράψας αὐτὸ Γεώργιος Οἰκονόμου ἦτο γραμματεὺς τοῦ Πασόμπεη καὶ συνεπῶς ἐγνώριζε κάλλιστα τὰ συμβάντα.

Οὗτος λέγει «ὁ Ἰσμαήλ Πασᾶς ἀφοῦ ἐπληροφορήθη τὴν ἀνέλπιστον τραγικὴν σκηνὴν ταύτην (δηλ. τὸν φόνον τοῦ Μάνθου) ἐλυπήθη τόσον, ὥστε ἦτο εὐχарιστημένος νὰ χάσῃ τὸν μονογενῆ του παρὰ τὸν Μάνθον· καὶ εἶχε δίκαιον νὰ λυπηθῇ διὰ τὸν ἀκριβὸν καὶ δυσεύρετον φίλον του· ἐπειδὴ ἔχασε τὸν Μάνθον ἔχασε τὸ πᾶν· τὴν μεγαλυτέραν μυστικὴν ἐλπίδα του διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν πρὸν ὄρον ἔσπευδε, ἐπεσιήριζε εἰς τὴν ἀξιοῖτητα τοῦ Μάνθου. Ἄν ἐξῆ ὁ Μάνθος ὁ ἐξολοθρευμὸς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ δὲν ἤθελε χρονοτριβῇ, δὲν ἤθελεν ἀκούλουθῇ τὸ σχίσμα τῆς Ἀλβανίας, ἡ διαίρεσις, τόσοι κίνδυνοι ταῦ Πασόμπεη καὶ τελευταῖον ὁ ἄτιμος θάνατος»⁽⁷⁾).

2) Ἐκ μιᾶς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰω. Παπαρρηγοπούλου πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ὑπὸ χρονολογίαν 10 Σεπτεμβρίου 1820. «Ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι ὁμογενεῖς καὶ φιλέλληνες ἀλλογενεῖς λέγουσι ὅτι δυνάμεθα νὰ ὠφεληθῶμεν ἀπὸ τὰ τρέχοντα εἰς τὴν Ἠπειρον.... Ἡξεύρετε προσέτι ὅτι ἐφόνευσαν τὸν Μάνθον, λόγῳ μὲν διὰ παραδρομὴν, τῇ δ' ἀληθείᾳ ἐπειδὴ ἀπλητεῖτο ἀπὸ τὴν Διοίκησιν διὰ νὰ σταλθῇ ἐδῶ ζωντανὸς (δηλ. εἰς Κων)πολιν)..... τὸν ἔσφαξαν μὲ τοιοῦτον τρόπον καὶ διήγειραν φρίκην εἰς τὸ πᾶν, δείξαντες ὅτι περιπατοῦν εἰς τὰ ἴχνη τοῦ Ἀλῆ»⁽⁸⁾ καὶ

3) Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω σημειώματος τοῦ δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ Δ. Σάρρου. Ἔνεκα τῆς δολοφονίας τοῦ Μάνθου ὑπὸ τῶν ὀργάνων τοῦ Δράμαλη «ὁ Ἰσμαήλ τόσον ἐσυγχύθη μὲ τὸν Μαχμούτ Πασᾶν, ὥστε μολονότι ὅτε Χαλέτ ἐφέντης, ἀβδὴμπεης ἐφέντης καὶ λοιπὰ διάφορα μινιστέρια ἐμεσίτευσαν πολλάκις νὰ τοὺς ἀγαπήσουν ἐστάθη ἀδύνατον νὰ ἐκριζώσουν διόλου ταύτην τὴν πληγὴν ἀπὸ τὰς πληγὰς των»⁽⁹⁾. διότι ἐκ τῆς συνδρομῆς τοῦ Μάνθου, ἄνδρὸς τοιούτου ἐν πληρεστάτῃ γνώσει διατελοῦντος τῶν τοῦ Ἀλῆ ὑποθέσεων μεγίστων προσεδόξα ὠφέλειαν ὁ Πασόμπεης..».

Ἡ κεφαλὴ τοῦ Μάνθου Οἰκονόμου ἐστάλη εἰς Κων)πολιν, τὸ δὲ σῶμα του

5) Παρνασσὸς ἐνθ. ἀνωτέρω

6) Δ. Ι. Ε. Ε. Τόμ. Ε' σελ. 569

7) Παρνασσὸς ἐνθ. ἀνωτέρω.

8) Φιλῆμ. Δοκίμ. ἱστορ. Ἑλλ. Ἐπαναστ. Α' σελ. 217.

9) Παρνασσὸς 1868, σελ. 972

ετάφη εἰς Μέτσοβον ὑπὸ τοῦ Νικ. Καφετζῆ. Καὶ τοῦτο διότι ἡ Πόλη εἶχεν διατάξει νὰ σταλῶσιν εἰς Κων)πολιν οἱ τρεῖς ὑπουργοὶ τοῦ Ἀλῆ, ἵνα πληροφορηθῇ ἀπ' αὐτοὺς περὶ τῆς περιουσίας τοῦ Ἀλῆ, ἀφοῦ ὑποβληθοῦν οὗτοι εἰς ἀνάκρισιν δηλ. ὁ Μάνθος Οἰκονόμου, ὁ Σπῦρος Κολοβὸς καὶ ὁ Στέφανος Δούκας. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος εἶχον εὔρει οἰκτρὸν θάνατον, οἱ Πασάδες ἠκολούθησαν τὸ ἔθιμον, τὸ ὁποῖον ἐξησκεῖτο εἰς τὴν Ἀνατολήν. Δηλ. ἀφοῦ ἀλάτισαν τὰς ἡμιφθαρείσας κεφαλὰς τῶν τριῶν ὑπουργῶν καὶ στέφανά τινα ἐκρινῶν καὶ ὧτῶν ὑπεχρέωσαν τὸν υἱὸν τοῦ Πεγλιβὰν Μπαμπᾶ Πασᾶ νὰ τὰς παρουσιάσῃ εἰς τὴν Πύλην.

Εἰς τὰ σκῦλα ταῦτα προσέθεσαν καὶ κάποιον ἀμάξι πού εὐρέθη εἰς Βουνίλαν, ὅλα δὲ ταῦτα συνωδεύθησαν ἀπὸ ἰσλάμιον τοῦ Κατῆ πού ἐδήλωνεν ὅτι «ἐπεὶ δὴ οἱ γραμματεῖς τοῦ Μαυρουαλῆ διεργάγησαν ἐκ τοῦ τρόμου, τὸν ὁποῖον προὔκαλει τὸ διάταγμα δι' οὗ ἐπεβάλλετο αὐτοῖς νὰ παρουσιασθῶσιν ἐνώπιον τῆς πύλης τοῦ ἐνδόξου Σουλτάνου ἠναγκάσθησαν νὰ πέμψωσι τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐλ-λείψει αὐτῶν τούτων ζώντων».⁽⁹⁾ Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μάνθου καὶ ἡ σύζυγός του καὶ ὁ υἱὸς του ἐξωρίσθησαν εἰς τὴν Ἀρταν⁽¹⁰⁾.

Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἄλλη πληροφορία περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μάνθου, ὅτι οὗτος ἐφονεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Κιουταχῆ Πασᾶ, ταύτην δὲ μᾶς ἀναφέρει ὁ Ν. Τσιγαρᾶς⁽¹¹⁾ «ὁ μέγας καὶ πολὺς Μάνθος μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἔλαβε διαταγὴν παρὰ τῶν Φιλικῶν νὰ ζητήσῃ νὰ κατορθώσῃ νὰ γίνῃ γραμματεὺς τοῦ Ὀθωμανοῦ Στρατάρχου Κιουταχῆ, ὃς ἦν υἱὸς Ἱερέως ἐκ Κιουτιάγας, ἵνα ἡ εἰς θέσιν ν' ἀνακοινοῖ τὰ σχέδια αὐτοῦ τοῖς ἀγωνιζομένοις. Εἰς τὴν διαταγὴν τὴν ὁ Μάνθος ἀπήντησεν αὐτοῖς ὅτι ὑποπτος καταστάς θὰ φονευθῇ παρὰ τοῦ Κιουταχῆ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ πατρὶς ζητεῖ τοῦτο παρ' αὐτοῦ ὑπακούει καὶ προσφέρει ἑαυτὸν θῦμα εἰς ταύτην. Ὁ Κιουταχῆς ἦτο τότε εἰς Μέτσοβον, ἔγραφε δι' αὐτῷ ὁ Μάνθος ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ἔλεγεν ὅτι προσφέρεται νὰ ὑπηρετήσῃ αὐτὸν ὡς γραμματεὺς. Οὗτος θέλων νὰ συλλάβῃ εἰς τὰς παγίδας αὐτοῦ τὸν Μάνθον ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτι δέχεται εὐχαρίστως καὶ ν' ἀναχωρήσῃ ἀμέσως εἰς Μέτσοβον. Πράγματι ἀνεχώρησε καὶ μετέβη εἰς Μέτσοβον, ἐπορεύθη πρὸς τὸν Κιουταχῆν, ἀλλ' ἐνῷ ἀνήρχετο τὴν κλίμακα τῆς οἰκίας, ἐν ᾗ οὗτος κατώκει κατεσφάγη ὑπὸ τῶν φυλάκων αὐτοῦ ἐχόντων διαταγὴν νὰ φονεύσουν αὐτόν. Ἐπεσε λοιπὸν θῦμα ἐν πλήρει γνώσει ὁ μέγας πολιτικὸς ἀνὴρ τῆς Ἡπείρου ὑπὲρ τῆς πατρίδος».

Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ζωὴ καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ Μάνθου Οἰκονόμου. Οὗτος καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του ἔζησε πενέστατος, ἂν καὶ ἔνεκα τῆς θέσεώς του παρὰ τῇ αὐτῇ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἠδύνατο νὰ ὠφεληθῇ πολλὰ ὀφέλη. Λέγεται δὲ ὅτι ὁ Ἀλῆς κατὰ τὴν ἀγορὰν τῆς Πάργας διέταξε, ἵνα καὶ ὑπάλληλοι αὐτοῦ δώσουν ὠρισμένον ποσὸν χρημάτων διὰ νὰ συμπληρώσουν τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὴν ἀγορὰν ποσόν. Τῆς τοιαύτης διαταγῆς δὲν ἐξηρέθη ὁ Μάνθος. Οἱ φίλοι του Χριστιανοὶ καὶ Μωαμεθανοὶ γνωρίζοντες τὴν πενίαν του κατέβαλον αὐτοῖς τὸ διὰ τὸ Μάνθον ὀρισθὲν ποσόν. Εἶχε πολλὰς εὐκαιρίας διὰ νὰ πλουτίσῃ, ἀλλ' ὑπῆρξεν ἀφιλοκερδέστατος καὶ ἐντιμότητος καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ὠφεληθῇ τῶν εὐκαιριῶν.

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Μάνθου Οἰκονόμου ἡ Ἡπειρος καὶ γενικῶς ὅλη ἡ Ἑλλάς ἔχασε τὸν μεγαλύτερον πολιτικόν, διότι μὲ τὸν ῥόλον τὸν ὁποῖον ἔπαιξεν εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ συνετέλεσεν εἰς τὴν διατήρησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ συνεπῶς ἐξησφάλισε δικαιοματικῶς τὴν θέσιν του εἰς τὰς δέλτους τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος⁽¹²⁾. Ἐὰν ἔξη ὁ Μάνθος θὰ ἦτο ὁμολογουμένως πολὺ χρήσιμον στοιχεῖον εἰς τὰ μετέπειτα χρόνια τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος.

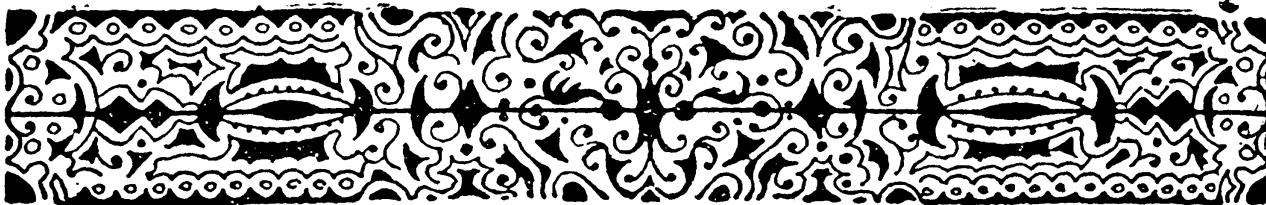
9) Πουκεβίλ Ἱστορ. Ἑλλ. Ἐπανάστ. II σελ. 68

10) Πουκεβίλ ἐνθ. ἀνωτέρω σελ. 64.

11) Ν. Τσιγαρᾶς Λόγος εἰς Νεομάρτυρα Γεώργιον σελ. 12.

12) Α. Βορρῆ. Ἡπειρ. Χρον. 1938. Κ. Γραμματικὸς.

ΚΩΝ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ & μ. τῆς
Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΑΠΟ ΤΑ ΕΝΕΤΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ

ΜΙΚΡΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ*

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Διαθήκη τοῦ ἐκ Τρικάλων Δημητρίου Φιλίππου τοῦ 1686

(Φάκελλος 1048. Συμβολαιογράφος Φραγκίσκος Βέλανος—Διαθήκη ἀρ. 73
(πιστὸν ἀντίγραφον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου τὸ ὁποῖον εἶναι ὀρθογραφημένον
πλὴν ἐλαχίστων σφαλμάτων)

* *

«Εἰς δόξαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Ἀμήν.

Ἐτεῖ τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας χιλιοστῶ ἑξακο]σιοστῶ ὀγδοηκοστῶ ἑκτῷ
Νοεμβρίου εἰκοστῇ ἑκτῇ, κατὰ τὸ νέον, εἰς τὴν Βενετίαν].

Εὐρισκόμενος ἐγὼ Δημήτριος τοῦ ποτε Φιλίππου ἀπὸ τὰ Τρίκαλα κάτοικος
5 ἐδῶ εἰς τὴν Βενετίαν], εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ Σάν Σεβέρο εἰς τόπον λεγόμενον
μποργκολόχο καὶ ὄντας εἰς τὸ παρὸν ἀσθενῆς] καὶ γέροντας καὶ φοβούμενος τὸ
ἄορον τοῦ θανάτου, ἠθέλησα διὰ διόρθωσιν τῆς ψυχῆς μου καὶ ἔκρα]ξα ἕνα
μου θαρρετόν φίλον διὰ νὰ γράψῃ τούτην μου τὴν διαθήκην καὶ ὑστερινήν μου
θέλῃσιν ἢ ὁ]ποία θέλω νὰ ἔχῃ δύναμιν ὥσάν νὰ ἦτον γραμμένη ἀπὸ χέρι νοδά
10 ρου(᾽) καὶ νὰ τελειωθῇ τὸ ὅ]σον θέλει προστάξῃ].

Καὶ πρῶτον παραδίδω τὴν ἁμαρτωλήν μου ψυχὴν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ παν-
τοδυνάμου Θεοῦ παρακα]λῶντας τὴν ἀπειρόν του εὐσπλαγχνίαν νὰ τοῦ συγχω-
ρήσῃ ὅσα ἡμαρτον εἰς τοῦτον τὸν κόσμον καὶ νὰ τὸν] ἐλεήσῃ, ἀξιῶνοντάς την
νὰ τύχῃ σωτηρίας καὶ μερίδος εἰς τὴν βασιλείαν του, ἔτζι παραδίδομαι] καὶ
15 εἰς τὴν Πανυπερευλογημένην ὑπεραγίαν Θεοτόκον καὶ εἰς ὅλους τοὺς χοροὺς
τῶν ἐπουρανίων] δυνάμεων, μάλιστα εἰς τὸν Ταξιάρχην καὶ εἰς τὸν ἄγγελον
τὸν φύλακά μου διὰ νὰ μεσιτεύσουν] διὰ τὴν σωτηρίαν μου.

Συγχωρῶ ἐξ ὅλης καρδίας ὅλων τῶν Χριστιανῶν καὶ μάλιστα ἐκείνων
ὁποῦ εἰς κανένα καιρὸν ἠθέλα]σῃ μὲ βλάβῃ εἰς τὴν ζωὴν, ἢ εἰς τὴν τιμὴν ἢ
20 εἰς τὸ πρᾶγμα, ἢ μὲ λόγια ἢ μὲ ἄλλον τρόπον καὶ ἔτζι] καὶ ἐγὼ ἂν ἔπαισα ἢ
ἂν ἔβλαψα κανένα ὡς ἄνθρωπος, παρκαλῶ καθένα χριστιανὸν μικρὸν ἢ] μεγά-
λον, ἀπὸ περάτων ἕως περάτων, νὰ ἔχω συγχώρησιν καὶ τελείαν ἄφεσιν.

Ἐκλέγω διὰ Ἐπιτρόπους μου καὶ Κομμισαρίους(᾽) τούτης μου τῆς θελήσεως
τὸν εὐλαβέστατον καὶ ἡγαπη]μένον μου κουμπάρον παπᾶ Κύρ Ἀντώνιον τὸν
25 Μπουμπούλην, ὥσάν πρακτικὸν καὶ πολλὰ ἐ]μπειρον ἱερέα εἰς τὰ πράγματα
τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ ἀντάμα τὸν ἐντιμότατον κύριον Μᾶνον Τζαν]δῖορην

[*] Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 549

- ἀπὸ τοὺς Κορυφούς, τοὺς ὁποῖους παρακαλῶ νὰ θελήσουν νὰ δεχθῶν τοῦτο
τὸ βάρος καὶ νὰ] προσπαθήσουν μὲ ἐπιμέλειαν καὶ προθυμίαν διὰ νὰ γίνῃ
καὶ νὰ τελειωθῇ ἡ θέλησίς μου καὶ ὅπου] ἐδῶ θέλω παραγγεῖλῃ τόσον διὰ τὸν
30 θάνατόν μου ὥσάν καὶ διὰ τὰ λοιπὰ πάντα.
Ὁμολογῶ ὅτι εὐρίσκωμαι νὰ ἔχω εἰς τὸ σπῖτι μου χίλια δουκάτα μετρητὰ ἤ-
γουν Δ. 1000 τὰ ὅποι]α κρατῶ εἰς τὸ σεντούκι μου καὶ ἀπὸ τοῦτα ἀφίνω νὰ
ἐξοδιασθῶν διὰ τὴν θανήν μου] δουκάτα διακόσια ἤγουν 200 δηλαδὴ διὰ νὰ
ἀγοράσουν κερὶ, τόσον διὰ τὴν θανήν μου ὥσάν] καὶ διὰ τὰ μνημόσυνά μου
35 διὰ νὰ πλερώσουν τὸν ἀρχιερέα], τοὺς ἱερεῖς, διακόνους, ψάλτες καὶ ἄλλους
ὑπη]ρέτας εἰς τὸν ἐνταφιασμόν μου διὰ νὰ μοῦ κάμουν μὲ τὸν ἀρχιερέα, ἕξ
ἑφημερίους καὶ διακόνους], ταῖς λειτουργίαις εἰς τὰ τριήμερα, ἐννιαήμερα,
σαράντα, τρεῖς μῆνες, ἕξ μῆνες, ἐννιά μῆνες καὶ τοῦ] χρόνου, ἀκόμη νὰ μοῦ
κάμουν οἱ τότε παρόντες ἑφημέριοι τρία σαραντάρια καὶ ξεχωριστὰ νὰ μοῦ]
40 κάμουν μνημόσνον καὶ τρισάγιον ἀπάνω εἰς τὸ μνήμα μου καθημέραν ἕως
τοῦ χρόνου,] καθένας εἰς τὴν ἑβδομάδα του, λαμβάνοντες τὴν ἀρμόδιαν εὐχα-
ρίστησιν, διὰ τὰ ὅποια ὅλα θέλω νὰ ἐξοδιάζωνται τὰ] ἄνωθε διακόσια δουκά-
τα εἰς τὸν τρόπον ὅπου καλῆτερον θέλει φανῇ τῶν ἐπιτρόπων μου].
Ἀφίνω τοῦ εὐλαβεστάτου Ἐφημερίου τοῦ Σάν Σεβέρο δουκάτα εἴκοσι
45 ἤγουν Δ. 20 καὶ ἐτοῦτα ἅς γροῖ]κοῦνται διὰ πληρωμὴν του διὰ νὰ συντρο-
φιάσῃ μὲ τὸ Καπίτολο(³) τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας τὸ λείψανό μου] εἰς τὴν Ἐκ-
κλησίαν μας τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῶν Ρωμαίων.]
Ἀκόμη ἀφίνω νὰ μοιρασθῶν ἀπὸ τοὺς Ἐπιτρόπους μου δουκάτα εἴκο-
σι Δ. 20 εἰς πτωχοὺς τὴν ἡμέραν τῆς] θανῆς μου καὶ νὰ μοιρασθῶν καὶ τῶν
50 εὐλαβεστάτων Καλογράδων τοῦ Μοναστηρίου μας Δουκάτα δέ]κα Δ. 10. διὰ
μίαν φορὰν διὰ νὰ παρακαλέσουν διὰ τὴν ψυχὴν μου.]
Ἀφίνω τῆς Μλέτας τῆς δουλεύτρας μου ὅπου εἰς τὸ παρὸν μὲ ὑπηρετεῖ
δουκάτα τριάντα διὰ μίαν] φορὰν καὶ ἐτοῦτα τὰ χαρίζω διὰ τὴν ψυχὴν μου
καὶ διὰ τὴν δούλευσιν ὅπου μοῦ κάμνει εἰς τὴν ἀσθενείαν μου, ξε]καθαρί-
55 ζοντας ὅτι τὸ σαλάριόν(⁴) τῆς τῆς τὸ ἐπλήρωνα καθε μῆνα.
Ἀφίνω νὰ δοθῶσι τοῦ υἱοῦ μου τοῦ Φιλίππου λεγομένου(⁵) *F. gio. Vice-*
pzo Filijp]ri δουκάτα τρεῖς] Δ. 30 διὰ μίαν φορὰν].
Ἀκόμη τοῦ Μάρκου παιδιοῦ ὅπου τῶρα εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἀρμάδα(⁶)
δου]κάτὰ πέντε Δ. 5. διὰ μία φορὰν.
60 Ἀφίνω νὰ δοθῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας τὰ ἕξ εἰκονίσματα ὅπου ἔχω
καὶ ἕκαμα τὴν ἑορτὴν] τοὺς ἤγουν τοὺς τρεῖς Ἀγίους, τὴν Μαγδαληνὴν τὴν
Μαρίαν, τὴν ἁγίαν Ἀγάθην τὴν Ἀγίαν Λουκίαν, τὴν Ἀγί]αν Παρασκευὴν
καὶ τοὺς δικαίους Ἰωακείμ καὶ, Ἄνναν.
Ἀκόμη ἀφίνω τοῦ ἄνω εἰρημένου ἐπιτρόπου μου καὶ κουμπάρου Παπᾶ
65 Κύρ Ἀντωνίου τοῦ Μπου]μπούλη δουκάτα τριάντα διὰ μίαν φορὰν διὰ νὰ
μοῦ κάμῃ τόσαις παράκλησαις εἰς τὴν Παναγίαν].
Ἀκόμη τοῦ εὐλαβεστάτου Παπᾶ Γρηγορίου Μαρκᾶ δουκάτα δύο διὰ μίαν
φορὰν.
Ἀκόμη ἄλλα] δύο τοῦ εὐλαβεστάτου Παπαμανώλη, Παντουβᾶ(⁷).
70 Ἀκόμη δύο] τοῦ εὐλαβεστάτου Παπᾶ Ἐμμανουὴλ Μπου]νιαλῆ(⁸) καὶ
ἄλλα δύο τοῦ λογιωτάτου Παπᾶ Βαρθολομαίου Συροπούλου(⁹) καὶ τοῦ εὐ-
λαβεστάτου Παπᾶ Κύρ Γεωργίου Κυπρίου.]
Ἀκόμη ἀφίνω καὶ τοῦ κουμπάρου μου Κυρίου Δοτῶρε(¹⁰) Νικολάου
Μπομπούλη δουκάτα δέκα] Δ. 10 διὰ μίαν φορὰν.
75 Θέλω ὅτι οἱ Ἐπίτροποί μου νὰ στείλουν πενήντα δουκάτα διὰ μίαν φο-
ρὰν εἰς τὴν Ρούμελην] ἤγουν εἰς τὰ Τρίκαλα τὴν πατρίδα μου, εἰς τὴν Ἐκκλη-

σίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου διὰ νὰ μὲ] μνημονεύουν πάντοτε εἰς ταῖς λειτουργίαις τους μὲ τὰ ὀνόματα τῶν γονέων μου].

- Ἀκόμη θέλω ὅτι νὰ στείλουν διὰ μίαν φορὰν δουκάτα πενήντα εἰς κα-
 80 θένα ἀπὸ πέντε] μοναστήρια ὅπου εὐρίσκονται εἰς τὰ Τρίκαλα τὴν πατρίδα μου εἰς τοὺς Ταοὺς ἤγουν εἰς τοῦ Βαρλαάμ εἰς τὸ Ρουσάμ, εἰς τὸ Μετέωρον εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον καὶ εἰς τὸ Νιούσιχο διὰ νὰ μὲ μνημο]νεύουν καὶ ἐκεῖ παντοτενὰ εἰς ταῖς λειτουργίαις τους μὲ] τὰ ὀνόματα τῶν γονέων μου
 85 ὅπου γίνονται δουκάτα διακόσια πενήντα Δ. 250.—]

Ἀκόμη νὰ ἀγοράσουν μὲ πενήντα δουκάτα ἓνα καντηλι ἀσημένιο νὰ τὸ στείλουν εἰς τὴν πατρίδα μου] εἰς τὴν ἐνορίαν μου τοῦ Ἁγίου Νικολάου διὰ νὰ τὸ βάλουν ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνης τοῦ ἁνωθι Ἁγίου.]

- Ἀφίνω διὰ μικρὸν σημάδι εὐλαβείας τοῦ Πανιερωτάτου ἀρχιερέως τῆς
 90 Ἐκκλησίας μας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου] Δουκάτα δέκα διὰ μίαν φορὰν διὰ νὰ παρακαλέσῃ διὰ τὴν ψυχὴν μου.

Θέλω ἀκόμη νὰ ἐξοδιασθῶν ἑκατὸν εἴκοσι δουκάτα διὰ νὰ γίνουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας δύο ἀλ]λαγαῖς ποτηροκαλύμματα ἤγουν τὴν μίαν δεκαμάδα(*) εὐμορφὴν διὰ ταῖς ἐπίσημους] ἑορταῖς καὶ τὴν ἄλλην διὰ ταῖς προηγιασμένες
 95 λειτουργίαις τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς.]

Ἐπιθυμῶ ἀκόμη καὶ ἀφίνω νὰ ἐξοδιασθῶν καὶ ἄλλα ἑκατὸν πενήντα δουκάτα διὰ νὰ γίνουν] τρία φελόνια ἄσπρα διὰ ταῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς τῆς Ἐκκλησίας μας ἤγουν ἀπὸ δουκάτα πενήντα τὸ ἓνα].

- Ἀκόμη νὰ δώσουν εἰς τὴν Παναγίαν τοῦ *San Giovanni e Paolo*(10) δουκά-
 100 τα πέντε διὰ μίαν φορὰν.]

Ὁμολογῶ ὅτι ὅσα ἄλλα καὶ ἂν εἶχα, καὶ σολδία καὶ πράγματα, τὰ ἐμοί-
 ρασα μὲ τὸ χέρι μου ζῶντας] μου εἰς πτωχοὺς καὶ ὀρφανοὺς καὶ μοναστήρια καὶ ξένους καθὼς μοῦ ἐφάνη καλῆτερον διὰ εὐ]χαρίστησίν μου καὶ ὠφέλειαν τῆς ψυχῆς μου. θέλω ὅτι ὅλο τὸ πρᾶγμα ὅπου εἰς τὸν θάνατόν μου θέλει εὐ-
 105 ρεθῇ εἰς τὸ σπῆναι ἤγουν χουσο]πέτζια, καδέγλαις, εἰκόνες, κασέλαις, τραπέζια, κρεβάτια, βουτζιά καὶ ἄλλα] πράγματα τοῦ μαγειρεῖου καὶ τῆς λεσίας(11) καὶ ὅ,τι ἄλλο μόμπιλε, νὰ εἶναι τοῦ ἁνωθεν πατρὸς(12) Φιλίπου τῷ υἱοῦ μου, τοῦ ὁποίου θέλουν τὰ παραδώσῃ οἱ Ἐπίτροποί μου.

- Εἰς δὲ τὰ λοιπὰ ἄλλα ὅλα καὶ εἰς τὴν τελείωσιν τῶν ἁνωθι εἰρημένων
 110 ὧν ἀφίνω τελείαν] ἄδειαν καὶ ἐξουσίαν τῶν αὐτῶν ἐπιτρόπων νὰ κάμουν καὶ νὰ τελειώσουν ὡς θέλει τοὺς φανῇ] ἀπᾶν εἰς τὴν συνειδησίαν τους καὶ νὰ μὴν ἔχουν νὰ δώσουν λόγον τινός, μὴ εἴ τις νὰ μὴν] ἡμπορέσῃ ποτὲ τοὺς πειράξῃ ἢ νὰ γυρεύσῃ λογαριασμόν εἰς τὴν διοίκησίν τους, παραδί[δοντας ἐγὼ ἀπάνω εἰς τὴν ψυχὴν τους μὲ πολλὴν πίστιν τὴν τελείωσιν καὶ ἀποπλήρωσιν]
 115 ταύτης τῆς διαθήκης μου καὶ ὑστερινῆς μου θελήσεως, ἣ ὁποία θέλω νὰ εἶναι μόνη ἀληθινὴ] καὶ νὰ ἔχῃ κάθε κύρωσιν καὶ βεβαιότητα, λυώνων καὶ ἀφανίζωντας κάθε ἄλλο γράμμα] ἢ διαθήκην ὅπου ἤθελε φανεῖ νὰ ἦτον καμωμένη προτιότερα ἀπὸ ταύτην καὶ μάλιστα ἐκείνην τῶν 26 Μαρτίου 1685 τὴν ὁποίαν θέλω νὰ εἶναι *nulla* (13) καὶ οὐτιδανὴ καὶ οὐδεμιᾶς δυνάμε]ως, μένοντας μό-

1) Συμβολαιογράφου. 2) Ἐπίτροποι. 3) *Capitolo* Ἐννοεῖ τοὺς ἱερεῖς καὶ διακόνους τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Σάν Σεβέρο. 4) *Salario*—ὁ μισθὸς ἐνός ἐργάτου, 5) τὸ γράμμα *F*=*Frate*. Ὁ υἱὸς τοῦ δηλονότι εἶχε γίνῃ λατίνος μοναχὸς καὶ ὠνομάζετο Ἰωάννης Βικέντιος Φιλίππυ. 6) Ἀρμάδα εἶναι ὁ στόλος ὁ πολεμικός. 7) Καὶ οἱ τέσσαρες ἀναφερόμενοι ἱερεῖς ἦσαν εἰς Βενετίαν παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. 8) *dottore* τότε ὠνομάζετο ὁ ἱατρός. 9) κεντημένη. 10) Ἅγιος Ἰωάννης καὶ Παῦλος, εἶναι μία ὑπερμέγεθς Λατινικὴ Ἐκκλησία Γοτθικοῦ ὀρθοῦ τῶν ἀρχῶν τοῦ 14ου αἰῶνος. 11) Λεσία εἶναι ἡ Ἰταλ. *lisciva*, ἐν Ἡπειρῷ «ἀλσιβα ἢ ἄλλως λεγομένη μπουγάδα ποδὲ εἶναι ἐπίσης Ἰταλικὴ λέξις». *Bucato*, 12) πατὴρ, δὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ μοναχοῦ, 13) μηδαμινὴ, ἄκυρος.

120 νον ἢ παροῦσα στερεά, σώα καὶ βεβαία διὰ τὴν τελίωσίν της τὴν ἀπαράτρε]-
πτον καὶ ἀναλλοίωτον ἀποπλήρωσιν. Ἀμήν.

Δημήτρι Φιλίππου (ὑπέγραψε μὲ χέρι τρεμάμενο)

«Τῇ 30 Αὐγούστου 1689^{***}

«Ἐδημοσιεύθη ἡ ἀνω διαθηκὴ ἐν ὧσιν τοῦ νεκροῦ κατόπιν αἰτήσεως τῶν Ἐ-
πιτρόπων του Παπαντωνίου Μπουμπούλη καὶ Μάνου Ζανδέρη».

«Ὅπισθεν τῆς διαθήκης ὁ νοτάριος κατεχώρησε τὴν συνήθη πράξιν τῆς πα-
οαλαβῆς γενομένην τῇ 27 Νοεμβρίου 1686, ἡμέρα Τετάρτη, παρὰ τοῦ Δημητρίου
Φιλίππου τοῦ ποτὲ Φιλίππου ἐκ Τρικάλων καὶ ὑπέγραψαν ὡς μάρτυρες δύο κά-
τοιχοι Βενετίας ἦτοι:

ὁ μοναχὸς Φραγκίσκος Κοντώνι τοῦ ποτὲ Ἀντωνίου
καὶ ὁ Ναδάλ Τσεκίνη τοῦ ποτὲ λορέντσου.

Μάνθος Ἰωάννου ἐξ Ἰωαννίνων

Εἶναι ἡ συγγραφή τοῦ πόνημα «Ἱστορία περὶ τῆς συμφορᾶς καὶ σκλαβίας τοῦ
Μωρέως καὶ στοιχολογία πολλῶν ἄλλων ὑποθέσεων. Συντεθεῖσα παρὰ Μάνθου Ἰω-
άννου ἐξ Ἰωαννίνων, περιοχῆς λόκου, ἡ προσετέθη ἐν τῷ τέλει καὶ Κανόνιον τοῦ
εὐρίσκειν ἐν ποίᾳ ἡμέρᾳ τῆς ἐβδομάδος ἄρχεται ὁ κάθε μῆνας. α.ψ.ο.θ. Ἐνετίη-
σιν 1779

παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων (σχ. 16ον σελ. 127)»

Εἰς τὸ μακρὸν τοῦτο ποίημα περιγράφει πῶς εὐρισκόμενος εἰς τὸ Ναύπλιον
ἔπεσεν αἰχμάλωτος εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων (1715), πῶς ἠλευθερώθη, πῶς ἐπεδι-
δάσθη ἐνὸς Καραβιοῦ Βενετζιάνικου, πῶς ἐσταμάτησαν εἰς τὴν Ἀδριατικὴν, ἔξω
ἀπὸ τὴν νῆσον Λίσσαν, διότι ἀντίκρυσαν πειρατικὸν καράβι καὶ πῶς τέλος ἀπεβι-
βάσθησαν εἰς Βενετίαν. Εἰς τὸ τέλος παραθέτει μερικοὺς ἀφορισμοὺς ἠθικοὺς καὶ
διάφορα εὐθυμα διστιχα ἐκ τῶν ὁποίων παραθέτομεν μερικά(¹).

Τὸ πόνημα τοῦ Μάνθου Ἰωάννου φαίνεται ὅτι κατέστη ἐνδιαφέρον ἀνάγνω-
σμα διότι ἐξετυπώθη πολλὰς φορὰς μετὰ τὸ 1779.

Ὁ Μάνθος περιγράφει λεπτομερῶς τὰ τῆς νικηφόρου ἐκστρατίας τῶν Τούρ-
κων κατὰ τοῦ Μωρέως. Οἱ στίχοι του εἶναι καλοί. Ἔχουν πλοκὴν καὶ αἰσθημα-
ταὶ εἶναι ὁ μόνος Ἡπειρώτης ποιητὴς τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος, ὁ ὁποῖος ἔγρα-
ψε κάτι ἐφάμιλλον τῶν Κρητικῶν ποιητῶν τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

Σὰν ποιητὴς ὁ Μάνθος Ἰωάννου ἔχει καὶ μερικάς ἀνακριδίας εἰς τὴν περι-
γραφὴν διαφόρων συμβάντων, ὡς ἠδυνήθημεν νὰ διαπιστώσωμεν κατὰ τὴν μελέτην
τῶν Ἐπισήμων Ἀρχείων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸ πόρισμα δὲ περιελήφθη εἰς τὸν
Κώδικα Κ. Δ. Μέρτζιου τὸν εὐρισκόμενον εἰς τὴν Δημοτικὴν Βιβλιοθήκην τῶν
Πατρῶν. Ἐχει ἐπαναλαμβάνομεν μερικάς ἀνακριδίας καὶ δὲν πρέπει νὰ λαμβά-
νουνται, ὡς αὐθεντικὴ πηγὴ ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς. Ἄλλως τε διαμένων ἐν Ναυπλίῳ
καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς
Πελοπόννησον ὅτε ἔπεσε ἡ τότε πρωτεύουσα, τὸ Ναύπλιον, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξα-
κριβώσῃ τὰ ὅσα ἔγραφε περὶ τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου συμβάντος.

Τοῦ ποιητοῦ μας Μάνθου Ἰωάννου ἀνεύρομεν τὴν διαθήκην ἢ ὅποια ἐγράφη
Ἑλληνιστὶ δι' ἄλλης χειρὸς καὶ ταύτην παραθέτομεν εἰς πιστὸν ἐκ τοῦ πρωτοτύ-
που ἀντίγραφον.

1) Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ Ἡ οἰκογένεια τῶν Γλυκέων ἢ Γλυκῆδων σελ. 109|110.

Διαθήκη τοῦ Ἰωαννίτου Μάνθου Ἰωάννου (1748)

(Φάκελλος 1010—Συμβολαιογράφος Αἰμίλιος Βέλανος)

Ἀρ. 287. (Ἀντεγράψαμεν πιστῶς τὸ πρωτότυπον ἀφίσαντες ἀδιόρθωτα τὰ ἐλάχιστα ὀρθογραφικὰ σφάλματα).

Ἐν ὀνόματι τοῦ αἰωνίου τρισυποστάτου Θεοῦ ἡμῶν, ἀμήν

Ἔτος ἀπὸ τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
1748 Σεπτεμβρίου 7.

- † Θεωρώντας ἐγὼ Μάνθος Ἰωάννου ἀπὸ Ἰωάννινα ἐγκάτοικος εἰς τὴν παροῦσαν κυριεύουσαν πόλιν] Βενετίαν τὸ βραχὺ τε καὶ μάταιον τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἄλλο βεβαιότερον ἀπὸ τὸν θάνατον, σῶας ἔχων τὰς φρένας καὶ τὸν νοῦν, πλὴν εἰς βαθὺ γῆρας, ποιῶ ὑστερνὴν διάθεσιν τῶν] πραγ
- 5 μάτων μου κατὰ τὴν γνώμην μου, ὅθεν ἔγραψα τὴν παροῦσαν διαθήκην ὑπογεγραμμένην] ἀπὸ τὸ ἴδιον μου χέρι παριστάνωντάς τιν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ κοῖνου Νοδάρου] ἵνα τὴν φυλάξῃ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν μου νὰ τὴν ἀνοίξῃ καὶ νὰ τὴν διαφεντεύει φανερώωντάς τιν] κατὰ τοὺς νόμους καὶ τὴν συνήθειαν τῆς Βενετίας. Καὶ πρῶτον συστήνω τὴν ἁμαρτωλὴν μου ψυχὴν εἰς] τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ τρισυποστάτου Θεοῦ ἡμῶν, δίδωντας συγχώρησιν εἰς τοὺς
- 10 ἀδελφούς μου Χριστιανούς] καὶ ζητώντας παρὰ πάντων τὴν ἄφεσιν. Καὶ ἀφίνω κληρονόμους εἰς ὅ,τι μοῦ εὑρεθῇ τὴν ὁμόζυγόν μου νόμιμον Ἐκατερίναν θυγατέραν τοῦ καπετὰν Μανῆ ἀπὸ Τριπολιτζὰν καὶ τὰ δύο μου παιδιὰ] Ἰωάννην καὶ Μαρίαν ἢ ὅποια Ἐκατερίνα μητέρα τοὺς γνησία, νὰ εἶναι κυρὰ καὶ νοικοκυρὰ εἰς τὰ παιδιὰ μας καὶ πρᾶγμα μας φυλάττουσα τὴν τιμὴν μου· καὶ
- 15 ἀνίσως κανένα ἀπὸ τὰ παιδιὰ δὲν τὴν ὑποτάσσεται] καὶ τὴν ἐνοχλήσῃ καὶ δὲν σταθῇ εἰς τὴν ὑπακοήν της, θέλω νὰ εἶναι ἀποξενωμένο καὶ ἄκληρο ἀπὸ τὸ πρᾶγμα μου ἔξ ἀποφάσεως καὶ νὰ τοῦ δώσῃ μόνον εἴκοσι δουκάτα καὶ ὄχι ἄλλο τίποτας. Εἰδὲ καὶ σταθοῦν εἰρηνικὰ] διορίζω τὰ σολδιὰ ὅπου ἔχω εἰς χεῖρας τοῦ κυρ Κανάκη Κολόνα, πρῶτον νὰ δώσουν ὅ,τι χρεωστῶ τοῦ] ἀρχοντος κυρ Μαρούτζη κατὰ τὴν ὁμολογίαν μου καὶ τὰ ἐπίλοιπα νὰ γίνωνται τέσ-
- 20 σαρα μερτικὰ] τὸ ἓνα διὰ τὴν ψυχὴν μου, τὸ ἄλλο τῆς γυνεκός μου Ἐκατερίνης, τὸ τρίτον τοῦ Ἰωάννου υἱοῦ μου καὶ] τὸ τέταρτον τῆς Μαρίας θυγατρὸς μου. Προσέτι ἀπὸ τὸ πρᾶγμα τοῦ σπητιοῦ, ἀφίνω τὰ φορέματά μου] ὅλα μὲ τὴν εὐχὴν μου τοῦ υἱοῦ μου, Ἰωάννη καὶ τὴν ἀσημένια εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγίου Γεωργίου] καὶ τὸ καντίλι τὸ ἀσημένιο καὶ πέντε
- 25 κουτάλια καὶ πέντε πυρούνια ἀσημένια καὶ μίαν κασέλαν. Καὶ τὸ ἐπίλοιπο] πρᾶγμα τοῦ σπητιοῦ τὸ ἀφίνω μὲ τὴν εὐχὴν μου τῆς θυγατρὸς Μαρίας, ὁμοῦ μετὰ τῆς μητρὸς της ὡσὰν ἄχαμνὸν μέλος νὰ τὴν διορθώσῃ ὡσὰν καλὴ μητέρα. Προσέτι προσπίπτω καὶ παρακαλῶ] τοὺς ἐκλαμπροτάτους κουμπάρους μου Κύρ Πάνον καὶ κύρ Ζαχαρίαν Μαρουτζέους καὶ τὸν κ. Λάμπρον] Σάρον, νὰ σταθοῦν Ἐπίτροποι καὶ κυβερνῇται εἰς τὴν γυναῖκα μου καὶ παιδιὰ διὰ
- 25 τὴν ἀγάπην τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ] καὶ τοὺς περικαλῶ, ἃ τό μερδικόν μου νὰ ἱβεστήρουν ἑκατὸν πενήντα δουκάτα κορέντε καὶ τὸ «πρὸ» νὰ] τὸ στέλνουν εἰς Ἰωάννινα τῶν ἱερέων τῆς νέας Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ τοῦ Ἀρχιμανδρίου, νὰ] μοῦ κάνουν δύο συλλεΐτουργα τὸν χρόνον εἰς κάθε μίαν Ἐκκλησίαν ἀπὸ δέκα ἱερεῖς τὸ καθένα] καὶ νὰ μνημονεύουν ταῦτα τὰ ὀνόμα-
- 30 τα. Ματθέου, Ἰωάννη, Σουλτάνις, Θεοδωροῦς, Ἀναστάση] καὶ Στεφάνου καὶ εἰς τὴν ταφὴν μου ἀφίνω χωρὶς ἄλλο νὰ ἔλθῃ ἓνας παπὰς φράγγος καὶ ἓνας]

25) *investire* = ἐπενδύω 26) *correnti* = ἀρχοῦμενοι 31) Τζάγος εἶναι ἐν εἰδος κανονάρχου, ὑπηρέτου τῆς Ἐκκλησίας.

τῆς γὰρ νὰ μὲ πάνε εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον τῶν ῥωμαίων καὶ νὰ πάρουν ἓνα
 δουκάτο κορέντε καὶ τὸ κερί τοὺς ὄχι ἄλλο, νὰ μὲ ἐνταφιάσουν ὑποκάτω εἰς
 τὸν πολυέλαιον καὶ τὸ ἐπίλοιπον ἀπὸ τὸ μερδικόν μου] τὰ σολδία νὰ τὰ λάβῃ
 ἡ Ἐκατερίνη νόμιμός μου γυναῖκα νὰ μοῦ κάμῃ τὰ ψυχικά μου] καὶ νὰ βοη-
 35 θήσῃ τὸ θηλικὸ ὡς ἀσθενὲς μέλος καὶ αὕτῃ εἶναι ἡ ὑστερνὴ μου θέλησις καὶ
 ἀπόφασις] ὑπογεγραμμένη ἀπὸ τὸ ἴδιον μου χέρι. Καὶ ἀνίσως καμίαν ἄλλην
 φορὰν ἔκαμα ἄλλην] διαθήκην, νὰ εἶναι ὡς χαρτὶ ἄγραφον καὶ ἐτούτῃ νὰ
 ἔχῃ ὅλον τὸ κῦρος ἐξ ἀποφάσεως καὶ κανεὶς νὰ μὴν] εἰμπορῇ νὰ ἐναντιωθῇ.

μάνθος Ἰωάννης βεβεόνο τανοθεν

Τῇ 27 Νοεμβρίου 1748.

«Ἐδημοσιεύθη ἡ ἄνω διαθήκη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ εἰρημένου Μάνθου Ἰω-
 ἀννου κατ' αἵτησιν τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου Ματθαίου τοῦ ποτε Ματθαίου.

Ὁ θάνατος συνέβη τὴν 19ην τρέχοντος ὡς προκύπτει ἀπὸ πιστοποιητικὴν
 τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου ταύτης τῆς πόλεως».

Ὅπισθεν τῆς διαθήκης ὑπάρχει ἡ κάτωθι πρᾶξις τοῦ νοταρίου:

«Ἐν Βενετίᾳ τῇ 12 μηνὸς Ὀκτωβρίου 1748 Ἰνδ. 10ην ἡμέραν Σάββατον.
 Ὁ κύριος Μάνθος Ἰωάννου τοῦ ποτε Ἰωάννου ἀπὸ τὰ Γιάννινα ὑγιής, χάριτι θεῆς
 τὸν νοῦν καὶ τὰς αἰσθήσεις ἄλλ' ἀσθενὲς σωματικῶς ἐκάλεσεν ἐμὲ τὸν Αἰμίλιον
 Βέλανον, δημόσιον Νοτάριον εἰς τὸ σπῆτι τοῦ κείμενον εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ Ἁγίου
 Ἀντωνίου παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν, καὶ παρου-
 σία τῶν κάτωθι ὑπογεγραμμένων μαρτύρων, μοὶ παρουσίασε τὸ παρὸν χαρτὶ τὸ
 ὁποῖον εἶπεν ὅτι εἶναι ἡ διαθήκη τοῦ γραφεῖσα Ἑλληνιστὶ παρ' ἐμπίσιου τοῦ
 προσώπου, ἡ ὁποία ἀνεγ-ώσθη παρὰ τοῦ κυρίου κόμιτος Βερνάρδου Μάκολα τοῦ
 ποτε Νικολάου παρουσία μου, λέξιν πρὸς λέξιν, ἡ ὁποία εἶπεν ὅτι εἶναι ἡ τελευ-
 ταία τοῦ θέλησις, ὑπογραφεῖσα ἰδιοχείρως κ. λ. π.

Μάρτυρες: Ἀντώνιος Κωστόπουλος τοῦ ποτε Ἰωάννου καὶ Φραγκῖσκος Πε-
 τρόπουλος τοῦ ποτε Ἀνδρέα.

Φάκελλος 1010 (Συμ]φος Αἰμί]ιος Βέλανος)

Διαθήκη Ἰωάννου Θεοχάρη (Ἀρ' 225)

(πιστὸν ἀντίγραφον, λαν ὀρθογραφημένον)

Εἰς δόξαν Χριστοῦ 7)18 Αὐγούστου 1754 εἰς Βενετίαν

Ἐπειδὴ τινὰς δὲν ξέρει τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου τοῦ, διὰ
 τοῦτο] ἐγὼ ὁ ἀνάξιος δοῦλος τοῦ Θεοῦ Ἰωάννης Θεοχάρης ῥωμαῖος τὸ γένος,
 εὐρισκό]μενος ἀσθενὲς εἰς τὴν φυλακὴν(1) Πρεσιδιάδων, κάτοικος δὲ εἰς τὴν
 ἐνορίαν] τοῦ ἁγίου Πρόκλου εἰς τὸν ἅγιον Ζαχαρίαν, ἀποφάσισα νὰ κάμω τὴν
 5 παροῦσαν] μου διάταξιν, γραμμένην ὑπὸ χειρὸς φίλου μου πιστοῦ, ἔχοντας
 χάριτι Θεῆς σῶας] καὶ ὑγιεῖς τὰς φρένας καὶ θέλω νὰ ἔχῃ τὸ κῦρος καὶ τὴν
 ἀσφάλειαν ἐν παντὶ κρι]τηρίῳ δικαιοσύνης.

Καὶ πρῶτον παρακαλῶ τὸν φιλόφρονον Θεὸν διὰ πρεσβειῶν τῆς Ὑ-
 περαγίας Θεοτόκου] προστασίαις τῶν ἐπουρανίων Δυνάμεων καὶ ἰκεσίαις τῶν
 10 ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων] αὐτῷ ἁγίων, νὰ παραβλέψῃ καὶ νὰ συγχωρήσῃ
 τὰ ἀμέτρητα καὶ μεγάλα μου ἁμαρτήματα καὶ νὰ γένῃ ἰλεως κατατάσσοντας τὴν
 ἁμα]ρτωλὸν μου ψυχὴν ἐν τόπῳ ἀναψύξεως καὶ αἰωνίως ἀναπαύσεως. Συγ-
 χωρῶ ἀπὸ καρδίας ὅσους μὲ ἐλύ]πησαν ἢ ἠδῆκῃσαν ἔργῳ ἢ λόγῳ καὶ ζητῶ

συγχώρησιν ἀπὸ ὅσους ἔργῳ ἢ λόγῳ παρεπίκρανα].

- 15 Θέλω ὅτι ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα τοῦ θανάτου μου καὶ χωρισθῇ ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ τὸ σῶμα] οἱ κύριοι Ἐπίτροποι μου νὰ κάμουν ὅσα εἶναι χρεῖα εἰς ταφὴν μου, ἐνταφιάζοντας τὸ σῶμα μου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Γένους μας] καὶ διαμοιράζοντας εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὑπὲρ ψυχικῆς μου σωτηρίας δου]κάτα εἴκοσι κορέντε διὰ μίαν καὶ μόνην φορὰν εἰς
20 τοὺς πτωχοὺς τοῦ γένους μας] λέγω Δουκάτα 20.]

Ἔτι νὰ δοθοῦν τὰ κάτωθι λάσα διὰ μίαν καὶ μόνην φορὰν ὑπὲρ ἀ]φέσεως ἁμαρτιῶν μου ὅλα εἰς δουκάτα κορρέντε⁽²⁾.]

- Τῶν εὐλαβεστάτων δύο ἡμεμερίων τῆς Ἐκκλησίας ἐδῶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου] τοῦ γένους μας δουκάτα εἴκοσι διὰ νὰ μοῦ κάμουν δύο σαρανταλείτου-
25 γα λέγω Δ. 20].

Τῶν εὐλαβεστάτων μητέρων⁽³⁾ τοῦ Γένους μας εἰς τὸ μοναστήριον τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας] δουκάτα εἴκοσι, διὰ νὰ μοῦ εἰποῦν μίαν παράκλησιν Δ. 20]

Τοῦ ἡγαπημένου μου θείου κυρ Λούλη ἢ Ἰουλίου Χρήστου ὁποῦ συγκα-
τοικεῖ εἰς τὸ σπῆτι μου δουκάτα πενήντα λέγω Δ. 50].

- 30 Τοῦ Μήχου Χρόνη ὁποῦ δουλεύει εἰς τὸ ἐργαστήριον δουκάτα δέκατα 10, λέγω Δ. 10]. Τῆς ἡγαπημένης μου κυρίας μητρός μου δουκάτα ἑκατὸ πενήν-
τα, λέγω 150.] Τῆς ἡγαπημένης μου ἀδελφῆς κυρᾶς Ἐλένης δουκάτα πενήντα
λέγω 50]. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου μητρόπολιν Ἰωάννινα
δουκά]τα εἴκοσι διὰ νὰ μοῦ κάνουν δύο σαρανταλείτουργα, λέγω Δ. 20.

- 35 Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου εἰς Ἰωάννινα, λεγομέ-
νην] Ἀρχιμανδρείου δουκάτα εἴκοσι διὰ νὰ μοῦ κάμουν ἓνα σαρανταλείτου-
ργον, λέγω Δ. 20.]

Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς εἰς χωρίον Ματζοῦκι⁽⁴⁾ δου]
κάτα τριάντα διὰ νὰ μοῦ κάμουν ἓνα σαρανταλείτουργον καὶ νὰ γράψουν]

- 40 εἰς τὴν Πρόθεσιν τὸ ὄνομά μου καὶ τῶν γονέων μου, λέγω Δ. 30.]

Ἔτι νὰ δοθοῦν εἰς τὸ μοναστήριον λεγόμενον τοῦ Ἀγαπίου, εἰς τὸ αὐτὸ
χωρίον Ματζοῦκι δουκάτα τριάντα διὰ νὰ μοῦ κάνουν ἓνα σαρανταλείτουργον
καὶ νὰ γραφθῇ εἰς τὴν Πρόθεσιν τὸ ὄνομά μου καὶ τῶν γονέων μου, λέγω Δ. 30.

- Ἔτι εἰς τὸ μοναστήριον λεγόμενον Πικίνα εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον δουκάτα]
45 εἴκοσι διὰ νὰ γραφθῇ τὸ ὄνομά μου καὶ τῶν γονέων μου εἰς τὴν Πρόθεσιν
καὶ] νὰ μοῦ κάνουν ἓνα σαρανταλείτουργον λέγω Δ. 20].

Ὅλα τὰ ἄνωθεν δουκάτα κορρέντε καθὼς εἶπον ἀπὸ λίτραις⁽⁵⁾ ἕξ καὶ
σολδία τέσσερα τὸ ἓνα καὶ διὰ μίαν μόνον φορὰν.

- Ἔτι νὰ δοθοῦν εἰς τὴν πάγκαν⁽⁶⁾ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐδῶ τοῦ γένους
50 μας δουκάτα ἑκατὸν πενήντα κορρέντε διὰ μίαν καὶ μόνην φορὰν, διὰ νὰ
τὰ ἐνβεστύρῃ⁽⁷⁾ καὶ] ἀπὸ τὸ «διάφορον» νὰ δίδῃ τῶν δύο ἡμεμερίων τῆς αὐ-
τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ] ὑπο ἡμεμερίου ἀπὸ λίτραις τρεῖς τοῦ καθενὸς καὶ τοῦ
διακόνου λίτραις δύο]. διὰ νὰ κάμουν ἓνα συλλί]τουργον τὸν κάθε χρόνον ὑ-
πὲρ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν] μου εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὁποῦ ἤθελεν εἶσται ἔλευθέρῃ]

- 55 Ἔτι νὰ δίδῃ ἡ αὐτὴ Μπάγκα ἀπὸ τὸ αὐτὸ διάφορον λίτραις τρεῖς τὸν κά-
θε] χρόνον τοῦ καθρενιέρη⁽⁸⁾ διὰ τὸν κόπον τοῦ ὅπου ἔχει νὰ κρατήσῃ εἰς τὰ
λίμπρα⁽⁹⁾ αὐτὸ τὸ] κάτι καὶ τὰ ἑναπολειφθέντα ἀπ' αὐτὸ τὸ διάφορον νὰ εἶ-
ναι τῆς αὐτῆς Ἐκ]κλησίας διὰ τὸ λάδι καὶ κηρίον.

- Ἔτι νὰ δοθοῦν τῆς ἡγαπημένης μου γυναικὸς νομίμου κυρίας Ἐλένης
60 δουκά]τα πεντακόσια κορρέντε διὰ μίαν καὶ μόνην φορὰν· λέγω Δ. 500].

Ἔτι τῆς ἀφίνω τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας ὁποῦ εὑρίσκεται εἰς τὴν κόμαρᾶ
της] καὶ ἔχει στεφάνιον ἀσημένιον χρυσοκαπνισμένον καὶ σουάτζαν⁽¹⁰⁾ χρυσῆν.]

Ἔτι τῆς ἀφίνω τὸ ἀσημοκάνδηλον καὶ τὸ ὠρολόγιόν μου τὸ ἀσημένιον.]

Ἔτι τῆς ἀφίνω ὅλα τὰ φορέματα ὅπου ἔχει, ὅλα τὰ ἀσημικά χρυσαφικά,
65 τζόγιας⁽¹⁰⁾, μπιαγκαρίας⁽¹¹⁾ καὶ ὅλα τὰ κινητὰ ὅπου εὐρίσκονται εἰς] τὸ σπῆτι
τῆς κατοικίας μου, ἐγὼ ἀπὸ ταῖς λοιπαῖς εἰκόνες, φορέματά μου καὶ πραγματεί-
αις. Ἔτι νὰ τῆς δοθοῦν εἰκοσι χιλιάδες ἄσπρα ὅπου μοῦ ἔδωκεν εἰς προῖκα] καὶ
τὸ σπῆτι ὅπου εἶναι ἔξω εἰς Ἰωάννινα, ὅπου καὶ αὐτὸ μοῦ ἐδόθη διὰ προῖκα.]
Ἔτι νὰ δοθοῦν τοῦ ἐκλαμπροτάτου νοτάρου κυρίου Αἰμιλίου Βελάνου] διὰ
70 μίαν καὶ μόνην φορὰν δουκάτα δέκα κορρέντε, τοῦ ὁποίου θέλω παρα]δώσει
τὴν παρούσαν μου διάταξιν.

Ἔτι ἀφίνω τῶν Ἐπιτρόπων μου διὰ μίαν καὶ μόνην φορὰν ἀπὸ ὀγγί-
αις⁽¹²⁾ δέκα] πέντε ἀσῆμι τοῦ καθ' ἑνὸς εἰς σημεῖον τῆς εὐλαβίας μου, παρα-
καλῶντας τους] νὰ τὸ προσδεχθοῦν ἄν καὶ ὀλίγον.

75 Κληρονόμους μου εἰς τὰ ἐναπολειφθέντα ἀφίνω τοὺς ἡγαπητένους μου
ἀ]δελφούς κυρ Γεώργιον καὶ Ἀναστάσιον, παρακαλῶντας τους νὰ ζήσουν μὲ]
τὸν φόβον Θεοῦ καὶ νὰ ἔχουν τὴν ἐπιμέλειαν καὶ φροντίδα τῆς μητρὸς μας]
ἕως ὅπου ζῇ.

Μὲ τοὺς ἄνωθεν ἀδελφούς μου εἶμαι χωρισμένος, καθὼς φαίνεται εἰς τὰς
πράξεις] τοῦ ἄνωθεν ἐκλαμπροτάτου κυρ Αἰμιλίου καὶ ἄν ποτε ἤθελαν ἑναν-
80 τιωθῇ εἰς] κανένα ἀπὸ ὅσα ἐδιάταξα ὡς ἄνωθεν ἢ ἤθελαν φέρῃ καμίαν πα-
ραμικρὰν] ἐνόχλησιν εἰς τοὺς Ἐπιτρόπους μου, νὰ εἶναι ὑστερημένοι τελείως
ἀπὸ τὴν ἄνωθεν] κληρονομίαν καὶ νὰ τοὺς δίδονται μόνον δουκάτα δέκα τοῦ
καθ' ἑνὸς διὰ μίαν] καὶ μόνην φορὰν.]

Ἐκλέγω καὶ ἀφίνω διὰ Ἐπιτρόπους τῆς παρούσης μου διατάξεως τὸν
εὐγενέστατον κυρ] Γεώργιον Καραϊωάννην⁽¹³⁾ καὶ τὸν τιμιώτατον κυρ Ἰωάννην
85 Πάσχον,⁽¹⁴⁾ τοὺς ὁποίους παρακαλῶ, καθὼς εἰς τὴν ζωὴν μου ἔδειξαν ὅλην τὴν
ἀγάπην πρὸς ἐμένα, οὕτω καὶ] μετὰ τὸν θάνατόν μου νὰ καταδεχθοῦν νὰ λά-
βουν τοῦτο τὸ βάρος καὶ νὰ λάβῃ εἰς] ἐγχείρησίν τους τὸ ὅτι μοῦ εὐρίσκονται
νὰ πληρωθοῦν εἰς τὰ ὅσα ἔχουν νὰ λάβουν καὶ] νὰ πληρώσουν τὰ λοιπὰ χρῆ-
μου καὶ τότε τὸ ὅτι περισεύσῃ, ἀπ' ὅσα ἐδιάταξα] ὡς ἄνωθεν νὰ τὸ δίδουν
τῶν ἄνωθεν ἀδελφῶν μου τοὺς ὁποίους ἄφησα κληρονόμους] εἰς τὰ ἐναπολει-
90 φθέντα, ὅταν ἤθελαν κάμῃ ὡς ἄνωθεν εἶπον. Καὶ ἀνίσως] τοὺς φανῇ εὐλογο,
νὰ ἀφίσουν τοὺς αὐτοὺς ἀδελφούς μου εἰς τὸ νεγότηζιον⁽¹⁵⁾ διὰ νὰ] πουλήσουν
ταῖς πραγματεταῖς ἕως ὅπου νὰ λάβῃ καθέννας τὸ δίκαιόν του καλῶς, εἰδὲ μὴν
νὰ εἶναι νοικοκυρεοὶ νὰ κάμουν ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἀρέσῃ, τὸ ὁποῖον στέργω]
καὶ ἀποδέχομαι.

Οἱ αὐτοὶ Ἐπίτροποί μου νὰ ἔχουν ὅλην τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐλευθερίαν] νὰ
95 διορθῶνουν κάθε διαφορὰ ὅπου ἤθελε τρέξῃ, ἀπλῶς εἰπεῖν, νὰ μὴν ἔχουσι] νὰ
ἐξετάζονται ἀπὸ κανένα ἀπὸ τοὺς κληρονόμους μου.

Ἀφίνω τοῦ ἀδελφοῦ μου Γεωργίου τὸ δακτυλίδιόν μου ὅπου ἔχει μίαν
πέτραν σμεράλδι] καὶ δύο διαμαντόπουλα, τὰ δὲ φορέματά μου καὶ λοιπαῖς εἰ-
κόναις ἀφίνω κοινῶς] εἰς τοὺς δύο.

100 Τούτῃ εἶναι ἡ ὑστερνὴ μου διάταξις καὶ θέλω νὰ ἔχῃ εἰς ὅλα τὰ μέρη
τῆς τὸ ἀναντί]ρρητον καὶ ὑπογράφομαι.

Εγὼ Ιωάννης Θεοχάρης ἐδιάταξα καὶ βεβεόνο τανοθεν

Ἔτι ἀφίνω τοῦ πνευματικοῦ μου πατρὸς τοῦ εὐλαβεστάτου ἐφημερίου
τῆς Ἐκ]κλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Γένους μας κυρ Ζωσιμᾶ Ματζαβί-

1) Εἶχε καταδικασθῇ ἐπὶ βλασφημία 2) τρεχούμενα, κατ' ἀντίθεσιν τῶν ἄλλων Δουκά-
των ἀργυρῶν, ποὺ τὰ ὀνομάζουν *effetivi*. 3) ἐντοεὶ τὰς καλογραίας. 4) χωρίου πλησίον τῶν
Καλαρρυτῶν. 5) ἀντὶ λίρες (Βενετικές). 6) ἐννοεῖ τὸ Προεδρεῖον, 6) ὁ κρατῶν τὸ κατάστιχον
λογιστῆς. 8) βιβλία, κατάστιχα. 9) κορνίζαν, 10) = κοσμήματά 11) = ἀσπρόρουχα, 12) ἡ Βενε-
πικὴ οὐγγία ἦτο 30 γραμμάρια. 13, 14) ἀμφότεροι Ἰωαννῖται, 15) Κατάστημα ἐμπορικῶν.

105 νου δουκάτα] δέκα κορρέντε διὰ μίαν καὶ μόνην φοράν.]

Ἔτι ἀφίνω εἰς τὰ τέσσαρα ὁσπη]ιάλια τῆς παρούσης πόλεως ἀπὸ δουκάτα πέντε κορρέντε εἰς τὸ καθ' ἓνα διὰ μίαν καὶ μόνην φοράν.]

Προσθέτω ὅτι οἱ ἄνωθεν κύριοι Ἐπίτροποί μου νὰ ἔχουν τὴν ἅπασαν ἔξουσίαν ὥσάν νὰ ἤμουν ἐγὼ ὁ ἴδιος καὶ ὑπογράφομαι

110 Εγὼ Ιαννης Θεοχάρης βεβεόνο

* *

«Τῇ 29 Σεπτεμβρίου 1754

»Ἐδημοσιεύθη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ ἄνωθι Ἰωάννου Θεοχάρη κατ' αἴτησιν τοῦ ἀδελφοῦ του Γεωργίου Θεοχάρη».

* *

Ὅπισθεν τῆς διαθήκης ὁ Συμβολαιογράφος κατεχώρησε τὴν συνήθη πρᾶξιν τῆς παραλαβῆς γενομένην, τῇ ἀδείᾳ τῶν Ἀρχῶν, εἰς τὸν διάδρομον τῶν φυλακῶν, τὴν 19ην Αὐγούστου 1752 καὶ ἀναφέρει τὸν Θεοχάρην ὡς καταγόμενον ἀπὸ τὸ Ματσούκι, περιφερείας Ἰωαννίνων καὶ ὡς μάρτυρες ὑπέγραψαν οἱ Ἰωάννης Στάνος τοῦ ποτε Στάνου καὶ ὁ κόμης Βερνάρδος Μάκολας τοῦ ποτε Νικολάου οἱ ὅποιοι καὶ ἀνέγνωσαν λέξιν πρὸς λέξιν τὴν διαθήκην καὶ τὴν μετέφρασαν εἰς τὴν Ἱταλικήν.

* *

Ἀπὸ τὸ Νεκρολόγιον ἀρ. 942 μαρτυροῦμεν ὅτι ὁ Ἰωάννης Θεοχάρης ἀπεβίωσε φθισικὸς εἰς ἡλικίαν ἐτῶν 42.

Εἰς δὲ τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον σελ. 224 ἐμφανίζεται ὁ ἴδιος τὴν 18 Σεπτεμβρίου 1748 ὡς νυμφευθεὶς τὴν Ἑλένην Ζώτου μετὰ παράνυμφον τὸν Στέφανον Καραγιάννην.

Διαθήκη τοῦ Ἰωαννίτου Νικολάου Πανά (1675)

(Φάκελλος 1004—Συμβολαιογράφος Νικόλαος Βέλανος)

1675 Νοεμβρίου 14]24 εἰς Βενετίαν

(Τηροῦντες τὸ λεκτικὸν ἀποκατεστήσαμεν τὴν ὀρθογραφίαν)

«Εγὼ ὁ Νικόλαος Πανάς τοῦ ποτε Μανουὴλ ἀπὸ τὰ Ἰάνενα εὐρυσκόμενος ἐδῶ εἰς τὴν Βενετίαν ὑγιῆς εἰς τὸν νοῦν, αἴσθησιν καὶ διάνοιαν, ἐδιώρισα νὰ διαθέσω καὶ διορίσω τὰ πράγματά μου καθὼς εἶναι ὁ σκοπός μου καὶ διὰ τοῦτο ἔκαμα νὰ γραφῇ ἀπὸ ἄνθρωπον πιστὸν ἢ παρὸν διαθήκη καὶ ὑστερὴ μου θέλῃσι, διὰ νὰ στέκεται εἰς χεῖρας τοῦ νοδάρου τὴν ὁποίαν μετὰ ὅλην μου τὴν καρδίαν τὴν κάμνω νὰ βρῖσκεται εἰς κάθε καιρὸν, ὅταν κάμῃ χρεῖα τόσο ἐδῶ εἰς τὴν Βενετίαν ὅσον καὶ ἔξω εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ πρῶτον, ἐδῶ εἰς τὴν Βενετίαν εἰς τὰ ὅσα ἔχω νὰ λάβω καθὼς φαίνεται εἰς τὰς κρίσεις ὅπου ἀρχίνησα τόσο διὰ τὸ κερὶ τὰ δέκα σακκιά ἔστειλα εἰς χεῖρας τοῦ κυρ Πάνου Γερομνήμου ἀκόμη καὶ διὰ τὰ χίλια πεντακόσια δουκάτα ποὺ εἶχα σεκρεστραρισμένα(1) εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Νεγρόνη, διὰ τὰ ὁποῖα ἀφίνω Ἐπίτροπον καὶ καθολικὸν νοικοκύρη τὸν ἄρχον κυρ Γρηγόρη Δαμαλᾶ τὸν ὁποῖον τὸν ἐδιάλεξα διὰ καθολικὸν μου Ἐπίτροπον νὰ ξετάξῃ καὶ νὰ θεωρήσῃ μετὰ κάθε δικαιοσύνη καὶ δίδοντας ὁ Θεὸς καὶ κερδίσει νὰ βγάξῃ πρῶτον τῆς ἐξοδιῆς του, ἀκόμη καὶ τὰ ὅσα χρεωστῶ κατὰ τὴν ὁμολογίαν μου. Ἀκόμη καὶ ἄλλα ποὺ τοῦ χρεωστοῦμε ἔξω ἀπὸ τὴν ὁμολογίαν μας ἀπὸ τὸν ἄνωθεν Δαμαλᾶ καὶ εἴτε ἤθελεν ξεκαθαρίσει, τόσο ἀπὸ τὰς κρίσεις μου ὥσάν καὶ ἀπότι ἔχω νὰ λάβω παστρεύοντας καὶ τὰ ἐπίλοιπά μου, δίδω ἔξουσία τοῦ κυρ Γρηγόρη νὰ τὰ λαβένη

εἰς χεῖρας του καὶ νὰ ἔχη νὰ πληρώσῃ πρῶτον τὰ χρέητά μου ποὺ μοῦ βρίσκονται ἐδῶ καὶ εἴτι ἤθελαν περισεύσῃ νὰ γίνωνται τρία μερτικά, τὰ δύο νὰ δίδωνται εἰς τὰ ἀνήψια μου ἡγουν εἰς τὴν Χρυσάνθη ὅπου εἶναι εἰς τὰ Τρίκαλα καὶ εἰς τὸν Ἀναστάσι Λούκα ἡτοι μὲ τὰ ξαδέρφια του καὶ τὸ ἄλλο μερτικὸν νὰ δίδεται διὰ τὴν ψυχὴν μου. Ἀκόμη ἀφίνω καὶ τὰ σπίτια μου καὶ εἴτι λιανικά ποὺ ἔχω καὶ μοῦ βρίσκεται ἔξω εἰς τὴν πατρίδα μου, κάμνω κυρὰ καὶ νοικοκυρὰ τὴν γυναῖκα μου νὰ τὰ περιλαβέῃ διὰ τὴν προῖκα τῆς αὐτῆς, δίχως καμμιανῆς λογῆς ἐναντιό- τητα καὶ διὰ πλέον βεβαίωσιν φαίνεται καὶ εἰς τὴ Διαθήκη ποὺ ἔχω ἔξω καμω- μένη εἰς τὰ Ἰωάννινα τὴν πατρίδα μου τὴν ὁποίαν τὴν βεβαιώνω καὶ ἐκείνη».

* *

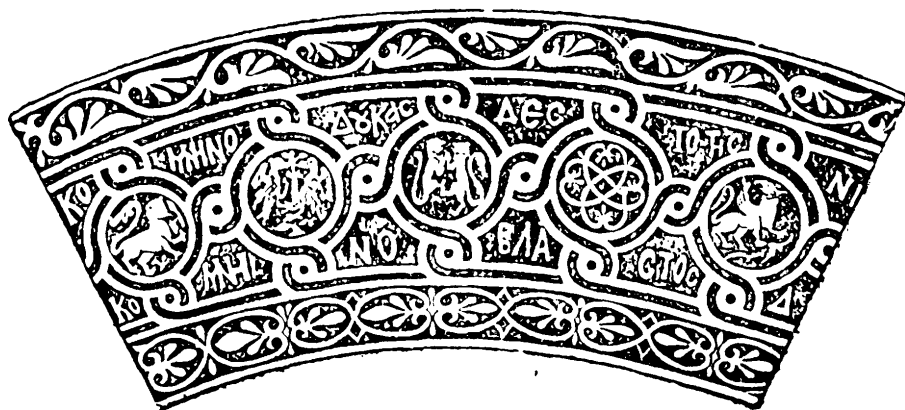
«Τῇ 14 Δεκεμβρίου 1675, ἐδημοσιεύθη ἡ διαθήκη αὕτη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ, κατ' αἵτησιν τοῦ κ. Γρηγορίου Δαμαλᾶ καὶ διεβιδάσθη ἀνακοίνωσις εἰς τὸ Γρα- φεῖον Ὑδάτων».

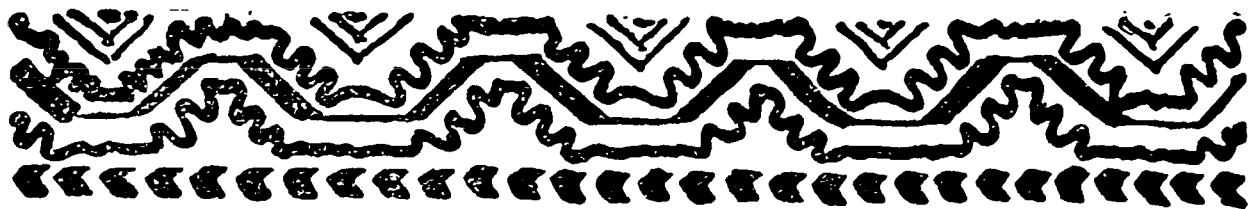
Ὅπισθεν τῆς διαθήκης, ὁ συμφορὸς κατεχώρησε τὴν συνήθη πρᾶξιν τῆς πα- ραλαβῆς γενομένην τὴν 24 Νοεμβρίου 1675 εἰς τὸ σπῖτι τοῦ κ. Γρηγορίου Δαμαλᾶ παρόντων καὶ τῶν κάτωθι δύο μαρτύρων:

Ἐγὼ Μᾶνος Γκιόνμας(?) τοῦ ποτε Πάνου ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἤμουν παρὼν

Ἐγὼ Νικολὸς Κοσμᾶς τοῦ ποτε Θεαδῶρου ἀπὸ τὰ Γιάννινα ὁμ.

1) Κατεσχημένα, 2) εἶναι ὁ διάσημος εὐεργέτης καὶ ἱδρυτὴς τοῦ Γκιονματικοῦ Φροντι- στηρίου στὰ Γιάννινα (Τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἑπειρωτικὸν Ἀρχεῖον σελ. 100|110).

ΚΩΣΤΑ ΑΠ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Η ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1854*

Οί Βασιλεῖς καὶ ἡ Μ. Ἰδέα

Ἡ Μεγάλη Ἰδέα ἐκακοποιήθη πολὺ ὑπὸ τῶν ἀριστερῶν συγγραφέων ἰδίως, οἱ ὅποιοι τὴν ἐξήτασαν ὡς μίαν πρόφασιν καὶ ἓν μέσον διὰ τὴν ἐπιδίωξιν σκοτεινῶν σκοπῶν, ἢ τὴν συγκάλυψιν κυβερνητικῶν ἀδυσιμιῶν καὶ ὅχι ὡς μίαν πηγαίαν τάσιν τοῦ Ἑθνους διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς γεωγραφικῆς καὶ ἐθνικῆς του ἐνότητος.

Ὁ Ὅθων ἐκατηγορήθη καὶ ὑπὸ συντηρητικῶν ἀκόμη συγγραφέων, (Κρέμου, Δραγούμη, Παπαρηγοπούλου κ.λ.), ὅτι ὑπεκίνησε τὴν Μ. Ἰ. καὶ τὴν ἐχρησιμοποίησεν ὡς μέσον ἀποσπάσεως τῆς προσοχῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐκ τῶν μεγάλων ἀλύτων προβλημάτων του.

Τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῇ ἀπολύτως.

Διότι ἡ Μ. Ἰδέα ὑπῆρξεν, ὡς ἐλέχθη, πάντοτε ὡς λανθάνων πόθος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἑθνους καὶ οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ ἐκδηλώνεται ὑπ' αὐτοῦ αὐθορμήτως δι' ὀργανώσεων καὶ κινημάτων.

Ἐπειτα διατὶ νὰ καταλογίσωμεν ὑστεροβουλίαν εἰς τὸ Βασιλικὸν Ζεῦγος καὶ νὰ μὴν παραδεχθῶμεν ὅτι τοῦτο ἡκολούθει καὶ ἡρμήνευε τὸν Ἑθνικὸν πόθον καὶ τὸ κοινὸν αἶσθημα, τὸ ὅποιον ἦτο τότε ἐκδήλως διάχυτον. Ἐὰν τοῦτο ἱκανοποιεῖ καὶ ἀπωτέρους σκοποὺς, εἰς τοῦτο δὲν πταίει οὔτε ὁ Ὅθων, οὔτε ἡ Μ. Ἰδέα.

Ἐὰν λάβωμεν ὑτ' ὄψιν ὅτι τὸ Βασιλικὸν Ζεῦγος τοῦ Ὁθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας ἦτο ζεῦγος ἐκ πεποισθῆσεως βαθέων ἰδεολόγων, τότε δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι αἱ περὶ τὴ Μ. Ἰδέαν ἐκδηλώσεις καὶ ἐέργειαι τῶν ἐπήγαγον ἐξ ἑνὸς βαθέως ἰδεαλισμοῦ καὶ μίας ἀπαραμίλλου Ἑθνικῆς ἐξέσεως καὶ οὐχὶ ἐξ ὑστεροβουλίας.

Ἡ πρὸς τὸν Κλάρεντον ἐπιστολὴ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλου Προξένου ἀποδεικνύει τὸν ἀγῶνα τοῦ Ὁθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας, διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν, ὡς καὶ τὰς ἀγνάς προθέσεις των.

Ὁ Βασιλεὺς, γράφει ὁ Ἀγγλος Πρεσβευτής, (Γεν. Ἱστορ. Γ. Κρέμου Τ. Δ. σελ. 1121) ἰσχυρίζεται ὅτι ἐκ Θεοῦ ἐνετάλη, ὅπως ὑπερασπίσῃ τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν διὰ παντὸς δυνατοῦ τρόπου ἐναντίον τῆς Μωαμεθανικῆς τυραννίας καὶ διὰ τοῦτο πᾶσα νουθεσία περὶ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου ὑπελάμβανεν ὡς ἀπειλὴν προσβάλλουσαν τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν του...

Ἡ δὲ Βασίλισσα εἰς τὸ ἄκρον ἡρεθισμένη ὠμίλησε μετὰ μεγίστης τραχύτητος κατὰ τε τοῦ κ. Ρουὰν καὶ κατὰ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως. Καὶ διε οὗτος ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ κίνημα (1854) οὐδαμῶς ἦν Ἑθνικόν, ἀλλὰ καρπὸς ραδιοῦργίας τῆς Ἀὐλῆς, ἀμφότεροι ἀνεσκήρτισαν δακρύοντες. Ὁ δὲ Βασιλεὺς καὶ ἀνέκρα-

[*] Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 548.

ξε: «Πῶς δὲν εἶναι Ἐθνικόν; Σύμπαν τὸ Ἔθνος δὲν αἰσθάνεται ὡς εἰς ἄνθρωπος, οἱ δὲ λόγοι σου μαρτυροῦσιν ὅτι οὔτε ἡμᾶς οὔτε τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἐννόησας...».

...Ἐκ πάντων τούτων», συνεχίζει ὁ Πολυζωΐδης (Γεν. Ἱστορία Π.Δ. σελ. 1121), «δῆλον ὅτι ὁ τε ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Βασίλισσα καὶ ἡ Αὐλὴ καὶ τὸ Ὑπουργεῖον καὶ σύμπαν τὸ Ἔθνος ἦσαν ἠνωμένοι ὅπως ἀναλάβωσι τῶν περὶ ὧν κίνδυνον οὐχὶ ὑπὸ τῆς Ρωσσίας παραγόμενοι, ὡς ἐπίστευον οἱ Ἑσπέριοι Εὐρωπαῖοι, ἀλλὰ ἐκ πεποιθήσεως ἀκραδάντου ὅτι, ὧφειλον ν' ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ ἐλευθερώσεως τῶν ἐν τῇ Τουρκικῇ δουλείᾳ ἀδελφῶν...».

Ἡ χρονικὴ ἀπόστασις ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μᾶς ἀπεμίκρυνε καὶ μᾶς ἀπεξένωσεν ἀπὸ τὸν τότε ἐθνικὸν παλμὸν, ὁ ὁποῖος διάχυτος ὡς ἦτο ἐδέσποζεν τῶν ψυχῶν τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ ἠνάγκαζε νὰ τὸν ἐκδηλώνῃ διὰ τοῦ πλέον ἐντόνου τρόπου,

Ἡ μετέπειτα πτώσις του εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὸν χρωματισμὸν μελανῆς πύσης πράξεώς του, πολὺ δὲ περισσότερον ὅταν αὐταὶ κατέληγον εἰς ἀτοτυχίαν, ὡς τὸ κίνημα τοῦ 1854.

Σήμερον ὅμως, μετὰ πάροδον μιᾶς ἑκατοντάδος ἐτῶν ἐκ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δυνάμεθα ν' ἀποκαταστήσωμεν μίαν ἀδικίαν γινομένην εἰς βάρους τῆς μνήμης τῶν πρώτων μας σεπτῶν βασιλέων, τοποθετοῦντες τὰ γεγονότα ἐπὶ τῶν πραγματικῶν τῶν ἐπιπέδων.

Η ΗΠΕΙΡΟΣ

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Γκιωλέκκα (1847)

Ἡ πραγματοποίησις τῶν ἐπιδιώξεων τῆς Μ. Ἰδέας, ἡ ἀπελευθέρωσις δηλ. τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ, προϋπέθετε δημιουργίαν ἀνωμαλιῶν ἐντὸς τοῦ Τουρκικοῦ ἐδάφους. Πρὸς τοῦτο ὁ Κωλέττης ὑπεκίνησε στασιαστικὸν κίνημα εἰς Ἀλβανίαν ὑπὸ τὸν Ἀλβανὸν ὀπλαρχηγὸν Γκιῶνην Λέκκαν ἢ Γκιωλέκκαν.

Αἰτία τοῦ κινήματος αὐτοῦ ἦτο ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ «Χαττι-σερῖφ» (αὐτοκρατορικὸν Διάγγελμα) τοῦ «Γκιούλ Χανέ», τὸ ὁποῖον παρεχώρει εἰς ὅλους τοὺς ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου ἰσοτιμίαν καὶ ἀσφάλειαν καὶ ἐρύθμιζε τὸν τρόπον στρατολογίας καὶ φορολογίας.

Μολονότι τοῦτο παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου τὸ ἔτος 1839 καὶ ἐφηρμοσθῇ εἰς τὰς ἄλλας ἐπαρχίας ἀμέσως, εἰς τὴν Ἡπειρον μόλις τὸ ἔτος 1846 (24 Ἰουλίου) ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν.

Ἡ ἐφαρμογὴ του εἰς Ἡπειρον, μολονότι δὲν ὠφέλησε τοὺς Χριστιανούς, συνετάραξε τὸ Ἀλβανικὸν στοιχεῖον καὶ ἐπρόκαλεσε μέγαν ἀναβρασμὸν μεταξὺ τῶν Ἀλβανικῶν λαϊκῶν μαζῶν. Διότι αὐταὶ μέχρι τότε παρέμειναν ἀσύδοτοι καὶ ἄνευ σχεδὸν σοβαρῶν ὑποχρεώσεων ἐναντι τῶν Τούρκων.

Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ «Χαττι-σερῖφ» οὗτοι ὅχι μόνο ὑπεχρεοῦντο νὰ πληρῶνουν φόρους εἰς τὸ Τουρκικὸν Κράτος, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν Τουρκικὸν στρατὸν ὑποχρεωτικῶς (θητεία), πρῶγμα τελείως ἀντίθετον πρὸς τὰς μέχρι τοῦδε συνηθείας των. Διότι οἱ Ἀλβανοὶ ἐστρατολογοῦντο ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς «ἄτακτοι» συνήθως, καὶ ἠδύναντο μετὰ τὴν συλλογὴν λαφύρων (πλιάτσικο), νὰ ἀναχωροῦν διὰ τὰς πατρίδας των ἀνενόχλητοι.

Μὴ ἀνεχθέντες λοιπὸν τὴν δέσμευσιν τῆς στρατιωτικῆς θητείας, ἐπαναστάτησαν ἔχοντες ὡς σύνθημα τὴν κατάργησιν τῆς φορολογίας καὶ τῆς ὑποχρεωτικῆς θητείας.

Ἀρχηγὸς τοῦ κινήματος ἀνεδείχθη ὁ Γκιώνης Λέκκας, Ἀλβανὸς «ὄχι ἐκ τῶν ἐπισήμων». «*Ἡ ἀπόφασις τῶν συνωμοτῶν ἦτο, ἵνα μὴ ἐξέλθωσι ἀρχηγὶ ἀνταρσίας ἀνθρώποι ἀξίας καὶ βαρύτητος, ἀλλ' ἵνα εἰσέλθωσι εἰς τὸν ἀγῶνα ἀσήμαντοι καὶ ἐμπειροπόλεμοι*» (Π. Ἀραβαντινός. Χρονογραφία Ἡπείρου Τ. Α. σ. ε'). Ἡ ἀνάδειξις αὐτοῦ ὡς ἀρχηγοῦ, φανερῶναι τὴν λαϊκὴν βάσιν τοῦ κινήματος καὶ τὴν ἀποχὴν τῶν ἰσχυρῶν Ἀλβανῶν Βέηδων τοὺς ὁποίους δὲν ἔβλαπτε τὸ Αὐτοκρατορικὸν Διάγγελμα.

Ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως ὅμως ταύτης φαίνεται ὅτι ἐξῆλθον αὐτοὶ οἱ μᾶλλον ζημιωμένοι, παρὰ τὴν ἀποχὴν των καὶ τὴν προδοτικὴν τῶν στάσιν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς. Διότι οἱ Τοῦρκοι ἐκμεταλλευόμενοι τὴν ἀνωμαλίαν καὶ τὴν ταραχὴν, συνέτριψαν τὴν μέχρι τότε ἰσχύν των καὶ τοὺς ἐταπείνωσαν ἀνεπανορθώτως.

Ὁ Γκιωλέκκας ἐκμεταλλευόμενος τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαϊκοῦ Ἀλβανικοῦ στοιχείου ἐναντίον τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους, ἐξήγειρε τὴν Β. Ἡπειρον καὶ τὰς ἐπαρχίας Φιλιατῶν, Παρραμυθίας καὶ Μαργαριτίου (Θεσπρωτίας ἢ Τσαμουριάς).

Ἀφοῦ συνέτριψε τὰς Σουλτανικὰς δυνάμεις, προήλασε πρὸς νότον καὶ ἔφθασε μέχρι τῶν Δολιανῶν Πωγωνίου, τὰ ὁποῖα ἀπέχουν περὶ τὰ 48 χιλ. ἐξ Ἰωαννίνων, καὶ τὰ ἐλεηλάτησεν. Ὅλοι ἀνέμενον προέλασιν αὐτοῦ μέχρι τῶν Ἰωαννίνων, τὰ ὁποῖα ἦσαν σχεδὸν ἀνυπεράσπιστα. Διότι οἱ ὀλίγοι στρατιῶται οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐκεῖ, περιωρίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν των εἰς τοὺς στρατῶνας, ἵνα μὴ αὐτομολήσουν πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας.

Εὐτυχῶς ὁ Γκιωλέκκας δὲν ἐτόλμησεν νὰ προελάσῃ πρὸς νότον, διότι ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ Βέηδες εἰς τὰ νῶτα αὐτοῦ ἐραδιοῦργουν εἰς βάρος του, μὲ σκοπὸν νὰ τὸν προδώσουν. Καὶ ὄντως, πεισθέντες οἱ Τόσκηδες νὰ ἀποσυρθοῦν ἐκ τῶν θέσεών των, ἤνοιξαν δίοδον εἰς τὸν στρατάρχην τῆς Ρωμυλίας, ὅστις εἰσῆλθεν εὐχερῶς εἰς τὸ Βεράτιον καὶ κατέλαβεν τὰ νῶτα τῶν ἐπαναστατῶν.

Ὁ Γκιωλέκκας ὑπερφαλαγγισθεὶς ἀπὸ Βορρᾶ καὶ ἀπειλούμενος ἐκ δεξιῶν ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποκλείσει τὰ παράλια τῆς Θεσπρωτίας, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἀγῶνος καὶ διαλύσας τὸν στρατὸν του κατέφυγεν εἰς Θεσσαλίαν, ὅπου ἔτυχε περιποιήσεων παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. «... Ἀλλὰ τὸ περίεργον εἶναι—γράφει ὁ Γ. Κρέμος (Γεν. Ἱστορία Τ. Δ. σ. 1104),—ὅτι ἐνῶ οἱ Ἕλληνες ἀποστάται εἰσῆρχοντο εἰς τὴν Τουρκικὴν χώραν, Ἀλβανοὶ καὶ Τοῦρκοι ἐπαναστάται, ἐν οἷς ὁ περιώνυμος Γκιωλέκκας εἰσῆρχοντο εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἀπαλαύοντες πάσης τιμῆς καὶ ἀρωγῆς. Ἐν τούτῳ φαίνονται καθαρῶς οἱ σκοποὶ ἐκατέρας τῶν Κυβερνήσεων. Ἡ μὲν Τουρκικὴ ἐφαντάζετο ὅτι διὰ τῶν Ἑλλήνων προσφύγων ἀποστατῶν θὰ συνταράξῃ τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ βλάβῃ αὐτῆς καὶ ἰδίᾳ ὠφελείᾳ, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ τὸναντίον καὶ πρὸ πάντων οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Κολλέτη ἤλπιζον ὅτι διὰ τῆς καταφυγῆς των ἡδύνατο νὰ συντελεσθῇ τι ὑπὲρ τῆς «μεγάλης ἰδέας». Ἐντεῦθεν καταννοεῖται... διατὶ οἱ περὶ τὸν Γκιωλέκκα, ὧν οὐκ ὀλίγοι λησταί, οὐ μόνον διέτριβον ἀφόδως ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ πανδήμως ἐμεγαληγόρουν περὶ ταχίστης ἐξεγέρσεως ἐπαναστάσεως ἐν Ἡπείρῳ καὶ εἰσβολῆς ἐκ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος».

Ἕλληνες εὐρῶντες καταφύγιον εἰς Τουρκικὸν ἔδαφος καὶ περιποιήσεις ἦσαν: ὁ Ν. Κριεζώτης καὶ Ζέρβας εἰς Χίον καὶ Θ. Γρίβας εἰς Ἰωάννινα, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν κινήματων των ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, καὶ ἄλλοι.

Τὸ ἀποτυχὸν κίνημα τοῦ Γκιωλέκκα, καταπνιγὲν διὰ σκληροτάτων μέτρων ὑπὸ τῶν Τοῦρκων, ἐπέδρασεν δυσμενέστατα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Χριστιανῶν. Διότι τὰ παθήματα τῶν ἀρειμνίων Ἀλβανῶν, τῶν παιόπλων καὶ ἐμπειροπολέμων, ἐνέπνευσαν φόβον καὶ ἀμφιβολίαν διὰ τὴν ἱκανότητά των, νὰ ἀντιπεξέλθουν κατὰ ἀντιπάλων ὀργανωμένων καὶ πανόπλων, αὐτοὶ οἱ ἄσπλοι καὶ ἀπειροπόλεμοι...

Τοιοιουτρόπως πᾶσα ἰδέα μελλοντικοῦ κινήματος καὶ διάθεσις ἐξεγέρσεως

ἐξεμηνείσθη ὑπὸ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀμφιβολίας, τὰ ὅποια ἐνέπνευσεν ἡ ἀποτυχία τοῦ κινήματος τοῦ Γκιωλέκκα.

Ἡ κατάσταση τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἡπείρου.

Συνηθίζεται νὰ ζωγραφίζεται μὲ τὰ πλέον μελανά χρώματα μόνον ἡ ἐποχὴ τῆς κυριαρχίας τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ Τεπελενλή, ἐνῶ ἡ ἐπακολυθίσασα εἰς Ἡπειρον περίοδος τῆς Ἀλβανοκρατίας, ἦτο ἡ πλέον σκληρὰ καὶ τυραννικὴ.

Τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἐξ ἐπισήμου ἐκθέσεως τοῦ Αἰστριακοῦ Προξένου Σβέτενικ (Ἡπειρ. Χρονικὰ 1937 σ. 133), μολονότι γραφὲν τὸ 1868, μετὰ δεκατετραετίαν δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ κινήματος τοῦ 1854, παρουσιάζει ἀνάγλυφον τὴν εἰκόνα τῆς τότε καταστάσεως εἰς Ἡπειρον.

«Αἱ ἀγροτικαὶ ἐκτάσεις Παραμυθίας, Μαργαριτίου, Φιλιατῶν καὶ Δελβινακίου, γράφει, μὲ κατέπληξαν διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους τῶν.....ἐν ἀντιθέσει ὁμως πρὸς τὴν φυσικὴν αὐτὴν εἰκόνα τοῦ πλούτου καὶ τῆς φυσικῆς ὠραιότητος, ἡ ὑπὸ ἔποψιν πολιτισμοῦ δυστυχῶς κατάστασις τῶν μερῶν αὐτῶν εἶναι ἀκόμῃ λίαν καθυστερημένη, εἰς βαθμὸν μάλιστα τοιοῦτον, ὥστε ἡ εἰκὼν τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων εἶναι εἰκὼν παρακμῆς πρωτογόνου καταστάσεως, φτώχειας καὶ κακομοιριάς.

Τὸ ἀπώτατον καὶ βαθύτατον αἷτιον τῆς λυπηρᾶς αὐτῆς πολιτιστικῆς καταστάσεως πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν ἀπάντησιν καὶ τὴν ἀκμὴν ἐνὸς κυριαρχούντος φ ε ο υ δ α ρ χ ι κ ο ῦ ἐμπορίου.

Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁλόκληρον τὸ βάρος τῆς φορολογίας πίπτει εἰς τοὺς ὤμους τοῦ Χριστιανοῦ χωρικοῦ (1), παρατηρεῖται καὶ κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν λοιπῶν κτηματικῶν συναλλαγῶν μέχρι τοῦ σημείου μάλιστα οἱ Χριστιανοὶ νὰ πληρώνουν κατὰ μέσον ὅρον πλέον τοῦ διπλασίου ἢ οἱ Τοῦρκοι».

«Εἰς πολλὰς περιφερείας τῆς Ἡπείρου δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει εἰς τὰ Δικαστήρια ἡ μαρτυρία τῶν Χριστιανῶν ἐναντίον τῶν Μουσουλμάνων».

«Κάθε Τοῦρκος ἐδῶ πιστεύει, πὼς αὐτὸς εἶναι πλασμένος μόνον νὰ διατάσῃ, ὁ δὲ Χριστιανὸς μόνον νὰ ὑπακούῃ καὶ νὰ ὑπηρετῇ».

«Ὡσαύτως καὶ ἀπὸ τοῦ Χριστιανικοῦ τμήματος τοῦ πληθυσμοῦ, δὲν ἔχει νὰ ἀνησυχῇ σοβαρῶς ἢ Ὑψηλὴ Πύλη... δεδομένου ὅτι ἡ μὴ ἐξησκημένος εἰς τὰ διπλα πληθυσμὸς τῆς ὑπαίθρου, φοβεῖται τὴν ὑπεροχὴν τῶν στρατιωτικῶς ἐκγυμνασμένων κυριάρχων τῶν».

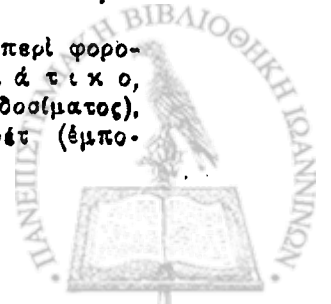
Παρ' ὅλην τὴν θαυμαστὴν ἀκρίβειαν τῆς περιγραφῆς, οἱ ἀνωτέρω ἐκθεσις σκιώδη μόνον εἰκόνα δίδει τῆς τότε καταστάσεως.

Διότι ἡ ἔλλειψις ἀσφαλείας ἦτο γενικὴ καὶ αἱ αὐθαιρεσίαι τῶν Τοῦρκων καὶ Ἀλβανῶν καθημεριναί. Αἱ πιέσεις πρὸς ἐξισλαμισμόν δὲν ἔλλειπον καὶ μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Νεομάρτυρος Γεωργίου, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. (1838).

Ἡ πτώχεια καὶ ἡ δυστυχία ἦτο κατάστασις μόνιμος εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἡπειρον. Ἡ δὲ ἔλλειψις ἐμπορικῆς κινήσεως καὶ ἡσυχίας, κατεδίκαζε καὶ τὰ ὀλίγα ἐμπορικὰ κέντρα εἰς μαρασμόν.

Ἡ γῆ ἔμεινεν ἀκαλλιέργητος ἐκ τοῦ φόβου τῶν ληστῶν καὶ τῶν περιπλανωμένων ἀσυδότην Ἀλβανῶν. Ἡ δὲ τιμὴ, ζωὴ καὶ περιουσία τῶν Χριστιανῶν ἦτο

1. Ἀποσπῶμεν ἀπὸ προκήρυξιν Θεσσαλῶν ἐπαναστατῶν τοῦ 1854 τὰ κάτωθι περὶ φορολογίας τῶν Ραγιάδων: 50 γρόσια καπνιάτικα, 50 γρόσια κρεβάτιατικα, Χαρατὶ ἀνδρὲς γρ.60, παιδιὰ 30. Ἄλλοι φόροι: Τιμισότιφ. κατ' ἐκτίμησιν, Βεργί(δοσίματος), Τζελέπι καὶ ποιμενικός, Ἰοναφιὲ (ἐπιτηδεύματος), Στεμιγὲ (περιποιήσεως, Τιτζαρέτ (ἐμπορίας) καὶ ἄλλα «οὐσοῦρια» καὶ «διπλοδόκατα».

εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ πρώτου τυχόντος δυνατοῦ.

Αἱ κατωτέρω ἐξ Ἀρτης ἀνταποκρίσεις, σχετικαὶ μὲ τὰς εἰς Ἡπειρον βιοπραγίας τῶν Τούρκων, δημοσιευόμεναι εἰς τὴν ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν «Ἐλπίς», (ἀρ. 345]5—10—1853), κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ κινήματος, δίδουν ζωντανὴν τὴν εἰκόνα τῆς τραγικῆς θέσεως τῶν Ραγιαδῶν, τὴν ὁποῖαν μάτην οἱ Τοῦρκοι προσεπάθουν νὰ μετριάσουν διὰ διαταγῶν αἱ ὁποῖαι οὐδέποτε ἐκτελοῦντο.

(Περίληψις) «Τὴν 13]25 Ὀκτωβρίου 1853, εἰς τὴν Ἀρταν μετέβη ὁ Τοῦρκος ὑπηρέτης τοῦ Καϊμακάμη εἰς μίαν οἰκίαν καὶ προσεπάθει νὰ βιάσῃ τὴν θύραν αὐτῆς, διὰ νὰ εἰσέλθῃ δι' ἀκατονομάστους σκοπούς. Γείτων τις ἐξελθὼν πρὸς βοήθειαν τοῦ κινδυνεύοντος γείτονος. ἐπυροβολήθη ὑπὸ τοῦ Τούρκου, ὅστις ἀποτυχὼν, ἔσυρεν τὸ ξίφος του ὅπως φονεύσῃ αὐτόν, ἀλλ' ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος. . . .

Ὁ Τοῦρκος συλληφθεὶς ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς καὶ μετὰ τετραήμερον παραμονὴν ἐκεῖ ἐξῆλθεν καὶ περιφερόμενος ὀπλοφορῶν, ἠπεῖλει τοὺς πάντας καὶ ἐπυροβόλησεν ἕτερον γείτονα.

Σχετικαὶ ἐνέργειαι τοῦ Ἀγγλου καὶ Ἑλληνος Προξένου, ἀπέβησαν ἄκαρποι, τοῦ Καϊμακάνη δηλώσαντος δι: «Οἱ ὑπήκοοι τῶν ξένων δυνάμεων δὲν πρέπει νὰ ἀναμιγνύονται εἰς τὰ τῶν Ραγιαδῶν».

Ἄλλη περίληψις ἀνταποκρίσεως.

«Τοῦρκοι ἑφεδρῶν, μὴ θέλοντες νὰ πολεμήσουν μὲ τοὺς Ρώσους, λιποτακτοῦν καὶ καταφεύγουν εἰς τὰ ὄρη, ὅπου ζοῦν ἀρπάζοντες τὰς περιουσίας τῶν Χριστιανῶν. Τοιοῦτοτρόπως αὐξάνουν οἱ λησταί.

Οἱ μεταβατικοὶ στρατιῶται τοῦ Ζερβὲν - ἀγᾶ, ἀντὶ νὰ καταδιώκουν τοὺς ληστές, καταδιώκουν τοὺς φυλησύχους Χριστιανούς χωρικούς, τρώγοντες καὶ πίνοντες ἐκ τοῦ ἰδρωτός αὐτῶν, φορολογοῦντες καὶ βασανίζοντες αὐτοὺς ἀνηλεῶς καὶ μύρια κακὰ ἐνεργοῦντες κατ' αὐτῶν.

Ἰδίως δὲ εἰς Λάκκαν Λελόβου, ἐπαρχίαν Ἀρτης καὶ Λάμαρην, ἐπαρχίαν Πρεβέζης, Ἀλβανός τις Ζεϊνέλ - βης, ὁπαδὸς τοῦ Δερβὲν - ἀγᾶ, ἐπραξεν ἀνηκούστους τυραννίας καὶ δεινῶς τὸν λαὸν ἐλαφυραγωγῆσεν».

Καὶ ἄλλη ἀνταπόκρισις.

«220 Χριστιανικαὶ οἰκογένειαι ἀπὸ τὸ Ραδοβύζι, μὴ ἔχουσαι νὰ πληρώσουν τοὺς δανειστές των, ἔφυγον ὁμαδικῶς λόγῳ τῶν πιέσεων τῶν ἀρχῶν καὶ ἠθέλησαν νὰ περάσουν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Καϊμακάκης τότε μέσῳ τοῦ Ἀγγλου Προξένου, τοὺς ὑπεσχέθη ὅτι δὲν θὰ ἐνοχλοῦνται καὶ ἐπέστρεψαν.

Βεζυρική Διαταγή.

Κατόπιν πολλῶν παραπόνων Χριστιανῶν πρὸς τὸν Σουλτάνον, ἔνεκα πλείστων ἐπεισοδίων καὶ βιαιοπραγιῶν τῶν Τούρκων, ἐστάλη ἐκ Κων]πόλεως ἡ κατωθὶ Βεζυρική διαταγὴ πρὸς τὸν Διοικητὴν τῆς Ἡπείρου Σαλίχ Πασᾶν, ὅπως κατευνασθοῦν τὰ ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐρεθισμένα πνεύματα τῶν Χριστιανῶν καὶ ἐπικρατήσῃ σχετικὴ γαλήνη, ἀπολύτως ἀναγκαία διὰ τὴν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα προεβ'έπετο ὅτι ἔμελλον νὰ διαδραματισθοῦν εἰς τὴν Περιφέρειαν ἐκείνην.

Διαταγὴ πρὸς τὸν Σαλίχ - Πασᾶν 23 Ζέλ Καδὶρ 1269 τῆς Ἑγείρας καὶ 16]28 Αὐγούστου Χριστιανικοῦ ἔτους 1853.

Κατὰ τὰς ληφθείσας πληροφορίες, οἱ κάτοικοι τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων ὑποβάλλονται εἰς σκληρότητας, ἐπὶ προφάσει εἰσπραξέως Δημοσίων φόρων κτλ. Εἶναι πε-
ριττὴ ἡ παρατήρησις ὅτι ἡ εἰσπραξις τῶν φόρων ἀνήκει χρεωστικῶς εἰς τὰς Ἀρχὰς
τῆς Ὑ. Πόριτας καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι χρέος τὸ ὁποῖον ὑφείλουν ἀκριβέστατα νὰ ἐκ-
πληρῶσι. Ἀφ' ἑτέρου ἡ Α.Α. Μεγαλειότης προθυμοποιεῖται ὡσαύτως ἵνα μηδεὶς τῶν
ὑπηκόων τῆς ἐκτίθεται εἰς σκληρότητας. Ὁ σκοπὸς τῆς ἀναφορᾶς τῆς προθέσεως
ταύτης ὑπ' ὅψιν σας δὲν τείνει εἰς οἰκονομικὰ ἀντικείμενα, ἀναφέρεται δὲ εἰς και-
ροὺς καὶ περιπτώσεις δυσκόλους καὶ δυσχερεῖς καὶ εἶναι πολὺ ἀναγκαῖον ὑπὲρ
ποτὲ νὰ καθυσηχάσωσι τὰ πνεύματα τῶν λαῶν.

Ὁ Νομὸς Ἰωαννίνων εἶναι ἐν μέρος μεγίστης σπουδαιότητος τῆς Αὐ-
τοκρατορίας καὶ ἡ χρῆσις βιαιοπραγιῶν καὶ σκληροτήτων ἐνεργουμένων κατὰ τὴν εἰ-
σπραξίν τῶν φόρων ἡθελον ἐπιφέρει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀπολλοτριώσεως καὶ τοῦ ἀ-
φοπλισμοῦ τῶν ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου...

Ἀνορθοῦντες τὰ αἷτια τῶν ἀναφερομένων σκληροτήτων, θέλετε προσπαθεῖ ἐφ'
ἐνὸς μὲν νὰ προστατεύετε καὶ ἡσυχάζεται ἕκαστον, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐπαγρυ-
πνήτε ὅπως αἱ πρόσοδοι τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ θυσσαυροῦ, μὴ ἐκτίθενται εἰς ἀπω-
λείας...».

Μιὰ τοιαύτη κατάστασις ἦτο ἐπόμενο νὰ παρουσίαζε πρόσφορον ἔδαφος
διὰ μίαν ἐξέγερσιν. Ὅμως δὲν ἦτο ἀρκετὴ διὰ μίαν γενικὴν καὶ ἀποφασιστικὴν
ἐξέγερσιν. Διότι ἐχρειάζετο καὶ ψυχικὴ ἢ προπαρασκευὴ τῶν Ραγιαδῶν.

Ἡ ψυχικὴ προπαρασκευὴ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο ὑπολύτως ἀπαραίτητος, διό-
τι τὸ κίνημα τοῦ Γκιωλέκκα εἶχεν ἐπιδράσει δυσμενέστατα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὑπο-
δούλων Ἑλλήνων. Τὰ σκληρὰ μέτρα τῶν Τούρκων ἐπὶ τῶν ἀρειμανίων Ἀλβανῶν
τοὺς ἐτρομοκράτησαν. Ἡ δὲ ἀποτυχία του τοὺς ἀπήλπισε καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ βλέ-
πουν μετὰ δυσπιστίας τοιαῦτα ἐγχειρήματα.

Δυστυχῶς ὁμως τίποτε σοβαρὸν δὲν ἐγινε πρὸς τὴν πλευρὰν αὐτὴν καὶ τοι-
ουτοτρόπως προεδικάσθη κατὰ μέγα μέρος ἡ ἀποτυχία τοῦ κινήματος, ἐνεκα τῆς ἀ-
ποξενώσεως τῶν μαζῶν.

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ – ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

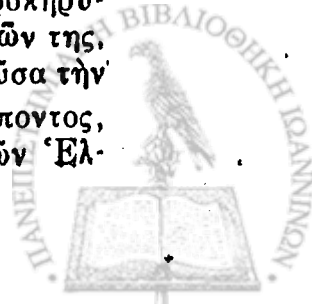
Ὅλιγα τινα περὶ ὀργανώσεως καὶ Διοικήσεως τοῦ κινήματος.

Οἱ ἐν Ἑλλάδι ἐντεταλμένοι διὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς διεθνυῆς καταστά-
σεως, μόλις ἐκυκλοφόρησεν ἡ ἐν τῇ σελίδι 15 προκήρυξις τοῦ Τσάρου, πρὸς τοὺς
ὑποδούλους Χριστιανούς, ἐθεώρησαν πρόσφορον τὴν περίστασιν πρὸς πραγματο-
ποίησιν τῶν Ἐθνικῶν ἐπιδιώξεων, αἵτινες εἶχον ἀποκρυσταλλωθῇ εἰς τὴν Με-
γάλῃν Ἰδέαν.

Ἐπεδόθησαν ἀμέσως μετὰ μεγάλης σπουδῆς εἰς τὴν ὀργάνωσιν ἀπελευθε-
ρωτικοῦ κινήματος εἰς τὴν Ἡπειρόν, Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων συνεστήθη πρὸς τοῦτο καὶ 8μελὴς Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ,
ἐπικεφαλῆς τὸν Ἀντων. Παπαδάκην, ὑπὸ τὸν τίτλον «Φιλανθρωπικὴ Ἐπι-
τροπὴ».

Ταύτης σώζεται εἰς τὸ ἀρχεῖον Κροκυδᾶ (Γεν. Α. Κρ. φακ. 190) προκήρυ-
ξις τῆς ἐντυπος (1—3—1854) φέρουσα τὰς ἰδιοχείρους ὑπογραφὰς τῶν μελῶν τῆς
πευθυνομένη πρὸς τοὺς φιλανθρώπους Ἑλληνας καὶ Φιλέλληνας καὶ αἰτοῦσα τὴν
ὑνδρομήν των, ὑπὲρ τῶν θυμάτων τοῦ ἐκραγέντος κινήματος τοῦ ἀποβλέποντος,
κατὰ τὴν προκήρυξιν, «...εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ γενικοῦ σκοποῦ ὅλων τῶν Ἑλ-

λήνων...».

Αἱ ὑπὸ ἀπελευθέρωσιν χῶραι ἐχωρίσθησαν εἰς τρεῖς τομεῖς: Ἡπείρου, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας.

Ἐκαστον τομέα διηύθυνεν ἰδίᾳ Ἐπιτροπή, ἡ ὁποία ἤδρευεν εἰς τὴν πλησιέστεραν μεγάλην ἐλευθέραν πόλιν.

Τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐπιτροπῆς πολιτικὸς ἀρχηγὸς ὠρίσθη ὁ Ἰω. Α. Τυπάλδος, ὅστις, ἅμα τῇ ἀναλήψει τῆς πολιτικῆς ἀρχηγίας τοῦ Ἡπειρωτικοῦ ἀγῶνος, ἀπηύθυνεν ἐκ Πατρῶν τὴν κάτωθι μεγαλορρημονα προκήρυξιν ὑπὸ ἡμῶν 6 Φεβρουαρίου 1854.

Ὁ Τυπάλδος ἀναχωρήσας αὐθιμερὸν ἐκ Πατρῶν, ἐφθασεν εἰς Καρβασσαρὰν καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ μέχρι 20—3—1854, ὅποτε ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν διὰ Πέτα.

Π ρ ο κ ῆ ρ υ ξ ι ς

Ἰ. Τυπάλδου ἀναλαμβάνοντος τὴν πολιτικὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀγῶνος τῆς Ἡπείρου

Ἐ λ λ η ν ε ς,

Οἱ ἐν Εὐρώπῃ ὑπὸ τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων, ἀπολειπόμενοι ὁμοεθνεῖς ἡμῶν, ἀποτινάσσουσι τὸν θάρβαρον καὶ τυραννικὸν ζυγὸν καὶ ἀνέλαβον τὰ ὅπλα ἀμυνόμενοι ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἀσφαλείας, τιμῆς καὶ ἐλευθερίας καὶ Πίστεως...

Ἄγιος ὁ ἀγὼν. Ὅστις δὲν εἶναι Χριστιανὸς ἅς ἐλθῇ καθ' ἡμῶν, ἀλλ' ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν θέλει εὐλογῆσαι τὰ ὅπλα καὶ οὐ μὴ κατα σχυνθῶμεν.

Ἀπολυθεὶς τοῦ ὅρκου τῆς ὑπηρεσίας μου πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Σεπτοῦ Ἀνακτοῦ ἡμῶν, ἀπέρχομαι εἰς τὸ στάδιον τοῦ ἀγῶνος.

Ἐπτανήσοι εἰς τὸ στρατόπεδον θέλομεν συγκεντρωθῇ περὶ τοὺς ὅπλαρχηγούς τοῦ 1821. Ἀναχωρῶ ἀπλοῦς στρατιώτης, ἔχων ἀρχηγὸν τὴν σημαίαν τοῦ Σ τ α υ ρ ο ῦ, ζητῶν ἐν ἔργοις τὴν δόξαν τοῦ Γένους ἡμῶν καὶ ὀρκιζόμενος νὰ ἀπποθάνω στρατιώτης εἰς τὴν μάχην ἢ νὰ ἐπανέλθω πολίτης τοῦ Πανελληνίου...

Διὰ νὰ στολίσωμεν τὸ τρόπαιον τοῦ ἔθνους, ὀφείλομεν ἕκαστος νὰ δρέψῃ δάφνας εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης.

Μὴ χρονотριβῇτε ἐρίζοντες περὶ πρωτείων. Ἀνάξιος τοῦ Ἑλληνικοῦ σώματος ὅστις ἀπολείπεται τοῦ ἀγῶνος βραδυπορῶν μὲ λόγους κενούς.

Ἐπικατάρatos ὅστις ἐπὶ ἰδίᾳ τιμῇ παρασκευάζει τὴν διχόνοιαν καὶ τὴν ἐριδα, ἀνάθεμα ὅστις κερδοσκοπεῖ ἐπὶ τοῦ αἵματος τῶν ἀδελφῶν πρὸς ἰδίαν ὠφέλειαν αὐτοῦ.

Χαίρετε...θ' ἀνταμωθῶμεν ὅσον οὐπὼ εἰς τὸν δρόμον τοῦ Βυζαντίου.

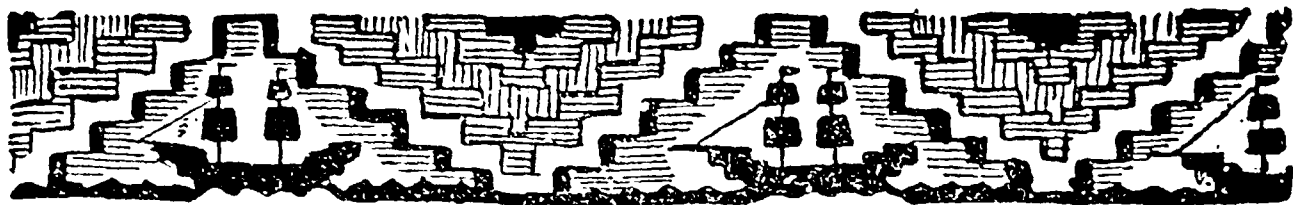
Ἐκ Πατρῶν 6—2—1854

Ι. Α. Τυπάλδος

(Ἰόνιος Ἀνθολογία σελ. 63 1935)

(Συνεχίζεται)

ΑΛ. ΛΙΒΑΔΕΩΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΚΟΜΙΤΑΤΩΝ

ΠΡΟ ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΩΝ

(Αποσπάσματα από ανέκδοτη έργασια)

Α.

Ιούλιος του 1909.

Ο πρό όλίγου τοποθετηθείς στα Γιάν-
νινα πρόξενος τής Ρουμανίας *Badianu* άνα-
τύσσει έξαιρετικήν δραστηριότητα, ένθαρ-
ρύνει και έμπνέει ένθουσιασμόν, είς τά κα-
τεπτοημένα, μετά τόν φόνον του Σάμπα,
όργανα τής προπαγάνδας, άπαντα Ρουμα-
νοδιδασκάλους, έκ των βλαχοφώνων χωρί-
ων του Ζαγορίου καταγομένους· πιέζει διά
των όργάνων του τη άνοχη των Τουρκικών
Αρχών, τούς προκρίτους των βλαχοφώνων
χωρίων, νά υποβάλλουν αίτήσεις, ζητούν-
τες τήν σύστασιν Ρουμανικών σχολείων και
τήν παραχώρησιν των έκκλησιών είς Ρου-
άνους Ιερείς· ύποδεικνύει είς τήν Ρουμα-
κήν Κυβέρνησιν νά πειθαναγκάσῃ τούς έ-
ξ έργαζομένους Βλαχοφώνους Ζαγορισί-
ς, ν' άξιώσουν άπό τούς έν 'Ηπείρῳ συγ-
γείς των τήν προσχώρησιν είς τόν Ρου-
μανισμόν. Τοιούτου περιεχομένου έπιστο-
λ, περιήλθον είς χείρας τής Η.Ε.—μυστι-
ς 'Εθνικής όργανώσεως, δρώσης έν 'Η-
έρῳ άπό του 1907.

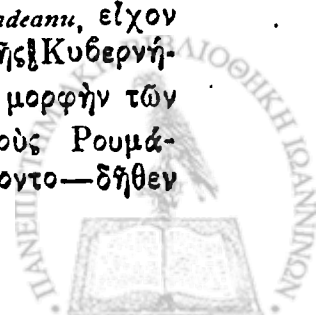
Είς όλας αὐτάς τās πιέσεις και, έκ πα-
λλήλου είς τό άφθονον χρυσίον και τās
σαπλανητικάς ύποσχέσεις, οί 'Ελληνό-
εργοί, ό ρωμαλέος αὐτός έθνικός κλάδος,

άντιτάσσουν περιφρονητικήν άρνησιν· προ-
τιμοῦν και τās φυλακίσεις άκόμη των Τούρ-
κων, τās έποίαις έκμαιεύουν οί σατανικοί
πράκτορες του *Badianu*, άπό τήν άπεμπόλη-
σιν των Ιερών του Γένους. Μόνον μία μι-
κρά μειονότης είς τήν Βωβούσαν έζήτησε
Ρουμάνον Ιερέα· ό αΐδεσιμώτατος όμως
Πορφύρεσκου δέν άποτολμά νά με-
ταβῇ είς τήν θέσιν του, φοβούμενος τούς
άντιφρονοῦντας, και παραμένει είς Λειδα-
διώτην, άρκυόμενος νά έρωτοτροπή με τās
μεταφερούσας άπό τήν λίμνην νερό 'Ισραη-
λίτιδας και ύφιστάμενος τήν πρόγκαν τής
μαρίδας τής γειτονιάς.

Οὕτως είχον τά πράγματα, όποτε, τό
πρώτον δεκαήμερον του 'Ιουνίου, ένεφανί-
σθη είς τήν πόλιν μας μία όμάς 6 ένόπλων,
άρειμανίως περιφερομένων, ένδεδυμένων με
στολές 'Ελλήνων άνταρτών· μαῦρες φου-
στανέλλες, μαῦρα ύποκάμισα, μαῦρα γελέ-
κια, μαῦρες τσακιστές σκούφιες, κάλτσες
άσπρες καλοκεντημένες και τσαρούχια
φουντωτά, όπλισμένοι με δπλα μανλιχέρ,
βραχύκανα, με αὐτόματα πιστόλια, άστραφτε-
ρές κάμες και πυκνές φυσιγγιοθήκες. Οί
δύο άρχηγοί έφερον χιαστί είς τό στήθος ά-
σημένα τσαπράζια. 'Ήσαν οί Μποτσαίοι—
κακώς λέγονται Σκουμπραίοι· ό άρχηγός
των λήσταρχος Σκόμπρας, είχε φονευθεῖ
ύπό 'Ελληνικών άποσπασμάτων—τούς εί-
χε καλέσει είς επικουρίαν πρὸς πραγματο-
ποίησιν των σκοπών του ό *Badianu*, είχον
λάβει τήν άδειαν τής Τουρκικής Κυβερνή-
σεως νά προστατεύσουν, ύπό μορφήν των
πάλαι ποτέ ντερβεν-άγάδων, τούς Ρουμά-
νους του Ζαγορίου, πού επέζοντο—δήθεν

Σ η μ —Τό δημοσιευόμενο κείμενο,είναι ένα
γγραμμά από τά πολλά τής προαπελευθερωτι-
περιόδου 1905—1912, τήν έποχή δηλ. των
μεδονικών, των κομιτάτων, των άντάρτικων
της όξύτατης διαμάχης μεταξύ 'Ελλήνων άν-
των, Βουλγάρων κομιτατζήδων και Ρουμανι-
προπαγάνδας, για τή διαδοχή και τήν κλη-
μιά του «μεγάλου άσθενούς» (όπως τότε ό-
τιζαν τήν καταρρέουσα Τουρκική αὐτοκρα-
τα).

Τήν ίδια αὐτή έποχή, παράλληλα πρὸς τό

—ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνας ἀντάρτας!..

Τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν τῆς ἐν Κων/λει Ρουμανικῆς Πρεσβείας, ἐνίσχυσαν καὶ αἱ Πρεσβεῖαι Αὐστρίας καὶ Γερμανίας, αἰέπο τε ὑποδογηθοῦσαι τὴν πολιτικὴν τῆς Ρουμανίας εἰς τὰ Βαλκανία.

Οἱ ἄνδρες τῆς δμάδος ἦσαν οἱ ἐξῆς: Κώστας καὶ Γιώργος Μ π ο τ ᾶ σ η ς ἄρχηγοί, καταγόμενοι ἀπὸ κάποιου χωριῶ τοῦ Ἀσπροποτάμου, Ἑλλήνες ὑπήκοοι, ἐπικεκληρυγμένοι λησταί, οἱ Ἀλβανόβλαχοι Χρήστος καὶ Βαγγέλης Τσάτσας ἐκ τοῦ χωρίου Μετζητιέ, εἰς ἄλλος Κουτσόβλαχος ὀνόματι Μ π α λ α μ ο ὕ τ σ ο ς, καὶ ἓνας Τουρκαλβανὸς μισθοφόρος.

Ἀμα τῇ ἐμφάνισι των, συνῆλθε τὸ Ἐκτελεστικὸν τῆς Η.Ε., ἀποτελούμενον ἄτὸν ὑπολοχαγὸν τοῦ Πεζικοῦ Δημοσθένην Φ λ ω ρ η ᾶ ν, διευθυντὴν τῆς ὀργανώσεως Μιχ. Λ ᾶ ν δ ο ν ὑποδιευθυντὴν, Ἀριστ. Χ ρ η σ τ ῆ δ η ν πρῶτον τοῦ 20ου τμήματος καὶ τὸν χαράσσοντα τὰς γραμμὰς ταύτας Γραμματέα αὐτῆς, καὶ ἀπεφάσισε δημοφώνως τὴν πάσῃ θυσίᾳ ἄμεσον ἐξόντωσιν τῆς δμάδος.

Τὸ πρᾶγμα ὁμῶς δὲν ἦτο εὐκολον. Εἰς τὴν περιφέρειαν Ζαγόριου, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ δράσουν οἱ Μποτасаῖοι, καὶ ὅπου κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε νὰ ὀργανωθῇ ἡ ἐξόντωσις των, οὐδεμία ὑπῆρχε ὀργάνωσις. Ὅλαι αἱ πρὸς τοῦτο προσηγηθεῖσαι προσπάθειαι τῆς Η.Ε. εἶχον ἀποτύχει· οὔτε τρο-

Μακεδονικὸ ἀγῶνα, δροῦσε στὴν Ἑπείρω, στὰ μὲν βουνά, ὁ Καπετὰν Πουτέτης, ὁ Καπετὰν Κρομμύδας, κι' ἄλλοι ἀκόμα καπεταναῖοι κι' ὀπαδοί· καὶ μέσα στὰ Γιάννινα, ἡ Α. Διεύθυνση μυστικῆς ἐπαναστατικῆς ὀργάνωσης, μετὰ τὸ ὄνομα Ἑ(πειρωτικῆ) Ἑ(ταιρεία), «Ἀδελφούς», «Ἐταίρους», «Ἐλευθερωτάς». στελέχη, ὀμάδες καὶ ἐκτελεστές. Τῆς Η.Ε. τὴν ἀρχηγίαν καὶ διεύθυνση, εἶχαν κατὰ καιροὺς ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἑλλ. Στρατοῦ, καμουφλαρισμένοι φυσικά, κάτω ἀπὸ ψεύτικα ὀνόματα καὶ ἄλλες ιδιότητες καὶ ἐργασίες. Θὰ δώσουμε κάποτε, ἀρκετὸ σχετικὸ ἐγγράφο ὑλικό, πού βρίσκεται στὴν κατοχὴ μας.

Ἐνα ἀπὸ τὰ ἐπεισόδια τῆς πύλης αὐτῆς στὴν Ἑπείρω, εἶναι καὶ τὸ πῶς πάνου ἀπὸ ἁρμόδια ἐξηγούμενα στόματα.—Δὲς σχετικὰ καὶ Περιοδικὸ «Ἑπείρω Ἑστία», 1952, σελ. 133 καὶ ἐπ. 794 καὶ ἐπ., 1953, σελ. 18 καὶ ἐπ., 132 καὶ ἐπ., 239 καὶ ἐπ., 245 καὶ ἐπ., 484 καὶ ἐπ.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

φοδῶται εἶχε καταστῇ δυνατόν νὰ ἐξευρεθῶν, οὔτε πληροφοριοδῶται, οὔτε ὁδηγοί, στοιχεῖα ἀπαραίτητα διὰ μίαν ἐνοπλὸν δρᾶσιν. Λαὸς ἐκεῖ νοικοκυραίων, ἀποτελούμενος κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ γυναικόπαιδα, γέροντας καὶ ὀλίγους ἀπροθύμους ἄνδρας, τὸ ταξεῖδι, ἀπὸ αἰώνων ἐρήμωνε τὸ Ζαγόρι. Τὰς ἐπαναστάσεις κάμουν μόνον τὰ νιάτα καὶ ἡ φτωχολογία· καὶ τὰ στοιχεῖα αὐτά, ἔλλειπον ἀπὸ τὸ Ζαγόρι. Παρὰ ταῦτα, ἤρχισε πυρετώδης προσπάθεια πρὸς παρασκευὴν κάποιας κατστάσεως, ἡ ὁποία νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν προσωρινὴν ἐκεῖ ἐγκατάστασιν ἐνὸς μικροῦ τμήματος τῶν ἐνόπλων ὀμάδων Η.Ε., κατάλληλον νὰ προβῇ εἰς «ἐκτέλεσιν» ἀνδρῶν πεπειραμένων, ἀριστα ὀπλισμένων καὶ, κυρίως, ἐχόντων τὴν ἀρωγὴν τῶν Κρατικῶν ἀρχῶν.

Τὰ ἐπακολουθήσαντα κατωτέρω γεγνότα, κατέστησαν περιττὴν τὴν προσπάθειαν ταύτην.

Τὴν 15ην Ἰουνίου οἱ Μποτасаῖοι εἰσῆλθον εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀνεξαρτησίας καφενεῖον Στυλιανοῦ, ὅπου μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Τουρκικοῦ συντάγματος εἶχε ἀναρτηθεῖ εἰκὼν τοῦ Βασιλέως Γεωργίου καὶ τὴν κατεθρυμμάτισαν καὶ τὴν ἐποδοπάτησαν· ἐπηκολούθησε πανδαιμόνιον καὶ οἱ νεᾶροι μεμυημένοι τῶν πέριξ καταστημάτων ὥρμησαν νὰ τιμωρήσουν τοὺς αὐθάδεις ὀδριστάς· καὶ θὰ ἐπηκολούθει μακελειό, ἐὰν μὴ οἱ τυχαίως ἐκεῖθεν διερχόμενοι Γεωργ. Τζαβέλλας καὶ Ζώης Παπανικολάου, ἐπέλεξαν μέλη τῆς μυστικῆς ὀργάνωσης, ἐπενέβαινον καὶ συνεκράτουν διὰ τῆς ἐπιβολῆς των τοὺς θερμοαίμους.

Ὅ,τι δὲν ἔγινε τὴν 15ην Ἰουνίου ἐπρόκειτο νὰ τελεσθῇ μετὰ δύο ἡμέρας: τὴν 17ην ὑπὸ συνθήκας καὶ περιστάσεις κατὰ πληκτικὰς.

Τὴν ἐσπέραν τῆς ἡμέρας ταύτης, ὁ διευθυντὴς τῆς ὀργάνωσης Μ. Λάνδος, χρίν ἀναψυχῆς, μετέβη μετὰ τῶν φίλων καὶ συνεργατῶν τοῦ Σπ. Λαμπάτου ἀρχηγὸς τῆς κατασκοπείας, Γεωργ. Κοντούρη, τὸν γράφοντος τὰς γραμμὰς ταύτας, καὶ τοῦ σωματοφύλακος τοῦ Ι. Νούτσου, φυγοδίκου Πραμάντων, εἰς τὴν Νῆσον, ἐπιβαίνων λεωοδου τοῦ ὁποῖα λεμβοδύχος ἦτο ὁ ἔφορος τῆς

ομάδων τῆς Νήσου Σταυρος Τσιντσιλιάρης. Ὅταν ὁμοῦς ἡ λέμβος ἐφθασεν εἰς τὴν πη-
γὴν Δραμπάτοβας (τὸ σημερινὸ Κρυονέρι),
συνήντησαν ἐκεῖ δλόκληρον τὴν συμμορίαν
τῶν Μποτασαίων, καταγομένων ἀπὸ τὸ χω-
ρίον Μαλακάσι τοῦ Ἀσπροποτάμου, εὐωχοῦ-
μένην μετὰ τοῦ Ρουμανίζοντος ἱατροῦ Βασι-
λάκη καὶ ἐνδὲ Ρουμανοδιδασκάλου, ὑπὸ τὰ
πυκνὰ φυλλώματα τῶν πλατάνων. Ἡ συμ-
μορία ἐπρόκειτο ν' ἀναχωρήσῃ, μετὰ τὸ
δεῖπνον, μέσον Πόρου Παναγίας Ντουραχά-
νης, εἰς Ζαγέριον.

Ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς ομάδος ἡ λέμβος τοῦ
Λάνδου ἀπεσύρθη ἀμέσως.

Γενομένου δὲ εἰς τὰ ἀνοικτὰ τῆς λίμνης
τροχείρου συμβουλίου μετὰ τῶν ἐπιβαι-
όντων, ἀπεφασίσθη ἡ ἀμεσος κατ' αὐτῶν
πίθεις εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ Πόρου Πανα-
γίας, κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐκεῖθεν διελεύσε-
ως τῶν ἐντὸς τῆς νυκτός, ὡς παρέχουσα
πλείστας ἐλπίδας ἐπιτυχίας, λόγῳ τοῦ αἰφ-
διασμοῦ καὶ τοῦ συγκεντρωμένου ἐντὸς
ῆς λέμβου τῶν ἀνδρῶν τῆς συμμορίας.

Καταρτισθέντος ἐπὶ τόπου τοῦ σχεδίου
ῆς ἐκτελέσεως, ἐστάλη ὁ λεμβοῦχος Σταυ-
ρος Τσιντσιλιάρης εἰς τὴν Νήσον πρὸς δια-
δοσιν τῆς διαταγῆς καὶ ἀνακοίνωσιν τῶν
νικῶν γραμμῶν τοῦ σχεδίου τῆς ἐπιθέσε-
ως εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐλευθερωτάς.

Ὁ Τσιντσιλιάρης μετέβη εἰς τὴν πλα-
τεῖαν τοῦ χωρίου, ἐνῶ ἡ λέμβος ἐναυλόχει
μικρὸν λιμενίσκον, πρὸς προμήθειαν δῆ-
λου, ἀπὸ τὸ ἐκεῖ πανδοχεῖον, τροφίμων ἐκ
ν προϊόντων τῆς λίμνης, ἅτινα ἀφθονώτα
ἐκόμισε κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ πράγ-
ματι ὁμοῦς, ὅπως διαβιδάσῃ τὴν Διαταγὴν
τῆς Α. Διευθύνσεως Ταύτην καὶ τὴν διε-
κρίσιν εἰς τοὺς ἐπιλέκτους Ἐλευθερωτάς
ἐνστ. Γκαναδιάρην καὶ Ἰωάν. Τζιαφάν.
Ἄνευ οὐδενὸς δισταγμοῦ ἀνέλαβον
ἐκτέλεσιν προσθέσαντες εἰς τὸν ἀρχη-
γόν των: «Ἄς εἶναι ἡσυχοὶ οἱ τοῦ Κέντρου
τοὺς καθαρίσωμεν ὅλους ἀπόψε».

Μετὰ τοῦτο, ἡ μὲν λέμβος τοῦ Λάνδου,
εὐσε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἰωάννινα, οἱ δὲ
ἐκ τῶν γενναίων Ἐλευθερωτῶν, παρέλαβον
τὸ πλοῖόν των, ἀποτελούμενον ἀπὸ ἀρα-
γῶν, γκρά καὶ τὰ ἀριστα κυνηγετικά των
εἰς τὰ ὅποια μετεχειρίσθησαν φυσίγ-

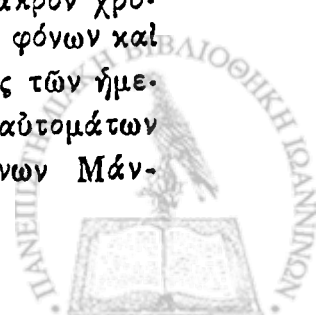
για πεπληρωμένα διὰ σφαιρῶν χρησιμοποιο-
υμένων εἰς τὴν θήραν ἀγριοχοίρων καὶ
μετὰ μεγίστης προσοχῆς, χωρὶς παρ' οὐδε-
νὸς νὰ γίνουιν ἀντιληπτὰ, ἐπέδθησαν τῶν δύο
μικρῶν ἀλιευτικῶν λέμβων των, κωπηλα-
τοῦντες δὲ πάσῃ δυνάμει, ἐφθασαν τὴν 22
αν ὥραν εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ Πόρου Πανα-
γίας. Ἐκεῖ, ἀπεκρύβησαν ἐντὸς τῶν πυ-
κνοτάτων καλαμώνων καὶ ἀνέμενον τὴν ἀ-
φίξιν τῆς βαρείας λέμβου, τῆς ὁποίας ἐπέ-
βαινεν ἡ συμμορία.

Ἡ σελήνη ἦτο 12—13 ἡμερῶν, δλό-
κληρος δὲ ὁ πᾶσις χώρος κατηυγάζετο ἀπὸ
τὸ σεληνόφως ἡ ὁρατότης ἦτο ἀρίστη, οἱ
δὲ γενναῖοι Ἐλευθερωτῶν, ἐκ τῶν ἀρίστων
σκοπευτῶν τῆς Η.Ε., ἐτάχθησαν εἰς τὴν
δεξιὰν τῇ εἰσερχομένῃ εἰς τὸν πόρον πλευ-
ράν, οὕτως ὥστε εἶχον τὴν σελήνην εἰς τὰ
νώτα καὶ συνεπῶς ἡ σκόπευσις καθίστατο
εὐχερεστέρα.

Μετὰ πάροδον ἡμισείας ὥρας, ἡ φέρου-
σα τοὺς ληστὰς λέμβος εἰσῆρχετο εἰς τὸν
Πόρον.

Οἱ ἐνεδρεῦντες τότε ἐπυροβόλησαν ἀ-
στραπιαίως, μὲ ἐξ βολάς, ἦτοι 2 γκρά καὶ
4 διὰ τῶν δικάνων κυνηγετικῶν, ἐπανέλα-
βον δὲ τοὺς πυροβολισμοὺς μετὰ τριαύτης
ταχύτητος, ὥστε οἱ ἐπιζήσαντες τῆς συμ-
μορίας, ἀνακρινόμενοι, κατέθεσαν ὅτι οἱ
πυροβολοῦντες ἦσαν 10—12.

Ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιθέσεως ἦτο ὁ φό-
νος τῶν δύο Μποτασαίων, Κώστα καὶ Γιώρ-
γου, καὶ ὁ τραυματισμὸς τοῦ Μπαλαμού-
τσου καὶ ἐνδὲ Τσάτσα, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ
εἰς ἀπερίωσιν τὴν ἐπαύριον εἰς τὸ Δημοτι-
κὸν νοσοκομεῖον Ἰωαννίνων, ὅπου εἶχον με-
ταφερθεῖ, ὁ δὲ ἕτερος ἐπέζησεν ἀνάπηρος
φονευθεὶς βραδύτερον εἰς ἄλλην συμπλοκὴν.
Δύο τῶν μελῶν τῆς συμμορίας, ἐσώθησαν,
διότι ἐπεσον ἐντὸς τῆς λέμβου πρηνεῖς με-
ταξὺ τῶν νεκρῶν καὶ τραυματιῶν ὁ ἕτερος
τούτων ἦτο ὁ μισθοφόρος Τουρκαλαβανός. Οἱ
Μποτασαῖοι δὲν ἦσαν ἐκ τῶν ἀνθρώπων οἱ
ὁποῖοι εὐχερῶς παραδίδονται· εἶχον τρομο-
κρατήσῃ τὴν Θεσσαλίαν ἐπὶ μακρὸν χρό-
νον καὶ εἶχον διαπράξει σωρείαν φόνων καὶ
ληστειῶν. Εἰς τοὺς πυροβολισμοὺς τῶν ἡμε-
τέρων εἶχον ἀπαντήσῃ διὰ τῶν αὐτομάτων
πιστολῶν των καὶ τῶν βραχυκάνων Μάν-

λιχερ. Καί κατά τήν συμπλοκήν, ἐρρίφθησαν περί τοὺς 300 πυροβολισμοί, ὡς κατετέθη εἰς τὴν ἀνάκρισιν. Ἴσως τοῦτο νὰ εἶναι ὑπερβολικόν, καὶ νὰ εἶναι συνέπεια τῆς ταραχῆς εἰς ἣν εὐρέθησαν οἱ ἐπιζήσαντες.

Ὁ αἰφνιδιασθεὶς ἐκ τῶν πυροβολισμῶν

Β.

Οἱ πυροβολισμοὶ ἠκούσθησον εὐκρινῶς ἀπὸ τὸ παρὰ τὴν Σκάλαν Ἰωαννίνων φυλάκειον τῆς Χωροφυλακῆς, τὸ ὁποῖον ἔσπευσε ν' ἀναφέρει εἰς τὸ Ἀρχηγεῖον. Οὐδεὶς ὅμως ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐξηγήσῃ, τί πράγματι συνέβαινεν, ὁπότε περί τὴν 3ην πρωΐνῃν, κατέπλευσεν εἰς ὄρμον Σκάλας ἡ λέμβος μὲ τὸ μακάβριον φορτίον τῆς.

Ἡ εἰδησις κατετάραξε τὰς Ἀρχάς· ἀμέσως δὲ ἐστάλησαν ἰσχυρὰ ἀποσπάσματα πρὸς ὅλας τὰς διαβάσεις πρὸς τὰς ὁποίας ἦγε ὁ Πόρος Παναγιᾶς. Διαρκούσης ἀκόμη τῆς νυκτός, διετάχθη ἡ σύλληψις διαφόρων λεμβούχων, ὡς ἐπίσης καὶ πάντων τῶν παρευρεθέντων εἰς τὸ παρακείμενον Χάνι τοῦ Πόρου, τοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Χανίου Σιούλα Λάππα, καὶ ὄλων τῶν γεωργῶν καὶ ποιμένων οἱ ὅποιοι συνέπεσεν νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν. Ἡ ἀνάκρισις ἐσχημάτισεν ἐκ τῶν καταθέσεων τὴν γνώμην, ὅτι ἐπρόκειτο περί ἐνέδρας πολυαριθμοῦ σώματος, τουλάχιστον ἐκ 10 ἀνδρῶν ἀποτελουμένου, καὶ τὸ ὁποῖον ἐκρύπτετο ἀπὸ ἡμερῶν εἰς τὰ περίξ τοῦ Πόρου, παραδοκοῦν τὴν ἐκεῖθεν διέλευσιν τῶν Μπατασαίων κ.λ.π.

Οὕτω ἡ ἀνάκρισις, ἔλαβεν ἐξ ἀρχῆς ἐσφαλμένην κατεύθυνσιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνετέλεσεν, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ μείνουν ἀνενόχλητοι οἱ ἐκτελέσαντες τὴν πρᾶξιν Ἐλευθερωταί, — ἂν καὶ ὁ Κ. Γκαβανιάρης, ἐκρατήθη ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, ἀπελύθη δὲ ἀποδείξας τὸ ἄλλοθι, — ἀφ' ἑτέρου δέ, νὰ καταλήξῃ ἡ ὑπόθεσις εἰς τὴν ἐρήμην καταδίκην προσώπων, εἴτε μηδεμίαν ἐχόντων ἀνάμιξιν, εἴτε διαφυγόντων ἐγκαίρως τὴν ἀρπάγην τῶν στρατοδικείων. Ἀλλ' ἐπανεέλθωμεν εἰς τοὺς δύο ἐκτελεστάς: Εὐθὺς ὡς κατέπαυσαν ἀπὸ τὴν λέμβον τῶν Μπατασαίων οἱ πυροβολισμοὶ καὶ ἐπέσθησαν

λεμβούχος τῶν Μπατασαίων, ἐρρίφθη εἰς τὴν λίμνην διὰ νὰ σωθῇ κολυμβῶν, καὶ ἐγκατέλειπε τὴν λέμβον ἀκυβέρνητον. Δὲν ἐπανήλθε δὲ εἰς αὐτὴν, εἰ μὴ ὅταν ἔπαυσαν οἱ πυροβολισμοὶ καὶ ἐπέσθη περί τῆς ἀσφαλείας του.

ὅτι τὸ ἔργον αὐτῶν εἶχε συντελεσθεῖ, οἱ ἐκτελεσταὶ ἔσπευσαν διὰ μέσου τῶν καλαμώνων νὰ κατευθυνθοῦν εἰς τὸ παρακείμενον χωρίον Μπαρκουμάδι, εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ομάδος Παπανικόλαν, τὸν ὁποῖον ἐγνώριζον ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς μεταφοράς δούλων. Ἐκεῖ, συνήντησαν μέλη τῆς ομάδος τὰ ὁποῖα εἶχον ἀφυπνισθεῖ ἐκ τῶν πυροβολισμῶν καὶ ἀνέμενον ἐνοπλοὶ νὰ πληροφορηθοῦν περί τῶν διατρεχόντων. Εἰς τοὺς παρέδωκαν τὸν ὁπλισμὸν πρὸς ἀποκρυψιν, καὶ ἔσπευσαν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν Νῆσον, ὅπου, χωρὶς νὰ γίνουν παρ' οὐδενὸς ἀντιληπτοί, κατέφυγον εἰς τὰς οἰκίας των. Τὴν ἐπαύριον λίαν πρωΐ, ἦλθον εἰς Ἰωάννινα καὶ ἀνέφερον ἀρμολίως εἰς τὴν Α. Διεύθυνσιν τὰς λεπτομερείας ὑφ' ἧς συνετελέσθη ἡ πρᾶξις.

Τὸ γεγονός τοῦτο ἐνεποίησε βαθυτάτην ἐντύπωσιν εἰς τὰς Τουρκικὰς ἀρχάς, καὶ ἰδίως εἰς τὸ περί τὸ Τζεμιέτ (Νεοτουρκικὸν Κομιτάτον) Τουρκογιαννιώτας. Τὸ θάρρος μὲ τὸ ὁποῖον ἐξετελέσθη ἡ πρᾶξις, ὀλίγα χιλιόμετρα ἔξω τῆς πόλεως, τὸ ἀδιέξοδον εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν περιέλθει ἡ ἀνάκρισις, μὴ δυναμένη οὐδὲν ἐνοχοποιητικὸν στοιχεῖον ν' ἀνεύρῃ, ἐνεποίησε τρόμον. Ἐπεσθησαν ὅτι ἐπρόκειτο περί μεγάλης ὁργανώσεως, τὴν ὁποίαν ἀπεφάσισαν πᾶσι θυσίᾳ νὰ ἐκριζώσουν. Οἱ συλληφθέντες ἀνῆλθον εἰς ἑκατοντάδας· ἡ δὲ ἀνάκρισις μεταχειρίσθη ἄγρια μέσα διὰ νὰ ἀποσπᾷ μαρτυρίας: Ὁ μέχρις αἵματος καὶ λιποθυμίας δαρμός, ἦτο τὸ ἐπιεικέστερον· βρασθεὶς αὐγὰ ἐτέθησαν εἰς τὰς μασχάλας τῶν ἀνακρινομένων ἐξόρυξις ἐγένετο ὀνύχων, πέλνα καὶ δόψα, ἀπόλυτος ἀπομόνωσις, ἀνάκρισις καθ' ὅλην τὴν νύκτα, ὅλα ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογὴν, χωρὶς οὐδεὶς, οὐδεμίαν νὰ προφέρῃ ἐνοχοποιητικὴν λέξιν, καὶ τοῦτο ἰδίως διότι ἐλάχιστοι τῶν κρατουμένων

γνώριζον τίνες εξέτελεσαν τὴν πρᾶξιν. Εἰ-
χον δὲ οὗτοι τὸ ψυχικὸν σθένος, νὰ ὑποστῶ-
σι τὰ μαρτύρια χωρὶς νὰ λιποψυχήσουν.

Ἡ κατάσταση δὲ ὅπως ἤρχισε νὰ λαμβά-
νῃ ἀπειλητικὸν χαρακτήρα διὰ τοὺς κορυ-
φαίους τῆς Η.Ε.

Ἀπὸ οὐδεμίαν ἡδυνήθησαν νὰ ἀπο-
σπάσουν μαρτυρίαν ἀπὸ τοὺς κρατούμενους,
οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν νὰ στρέφονται κατὰ
προσώπων κατὰ τῶν ὁποίων εἶχον σοβαρο-
τάτας ὑπονοίας, ὅτι οὐ μόνον ἐγνώριζον,
ἀλλὰ καὶ παρεσκεύασαν τὴν πρᾶξιν. Οὗτοι
ἦσαν ὁ Μ. Λάνδος καὶ ὁ γράφων, τοὺς ὁ-
ποίους πρηκελούθουν ἀπὸ πολλοῦ ἐπιμε-
νός, καὶ τῶν ὁποίων ἡ παρακολούθησις ἐ-
τάθη μετὰ τὸν φόνον τῶν Μποτασαίων.

Καὶ ὁ μὲν Λάνδος, πρὸς τοῦ κινδύνου
καὶ συλληφθῆν, ἀνεχώρησε, θεωρηθέντος κα-
ρηνικῶς τοῦ διαδκτηρίου του. Ἐγὼ δέ, ἐ-
βόθην τυχαίως.

Τὴν 21ην Ἰουνίου, περὶ τὴν μεσημβρί-
αν, εἰδοποιήθη καθ' ὃδὸν διὰ νεύματος ὑπὸ
τοῦ Ἑλλήντος ἀστυνομικοῦ Θεοδωράκη Πεγ-
λῆ, ἐκ Καμαρίνης τοῦ νομοῦ Πρεβέζης κα-
ταγομένου, ὅτι ἐπίκειται ἡ σύλληψίς μου.
Ἐν λόγῳ ἀστυνομικῶς χωρὶς νὰ εἶναι μέ-
λος τῆς Η.Ε., ἐπεκοινῶναι μὲ αὐτὴν μέσω
τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς κατασκοπείας, Σπυρ-
κίμπάτου, παρασχὼν πολυτίμους ὑπηρε-
κας.

Τοῦτο ἤρκεσεν. Ἐξηφανίσθη ἐντὸς λε-
πτῶν, ὁ δὲ Παγγές, ἡγούμενος ἀποσπά-
ματος χωροφυλάκων, ἐντεταλμένου τὴν
ἀλληψίν μου μετέβη εἰς τὴν οἰκίαν μου,
ὅπου εἰς μάτην μὲ ἀνεζήτησε. Ὑπὸ σημεί-
ον ὅτι, ἀπὸ μηνῶν, δὲν ἐκοιμώμην εἰς τὸ
καὶ μου, φοβούμενος τὴν σύλληψιν, ἀλλὰ
ἐκαστον κατὰ λυμα, σχεδὸν καθ' ἑκάστην
νύκτα.

Τὴν ἀπουσίαν μου ἐπηκολούθησαν τρεῖς
ἐπετάλληλοι συστηματικαί ἐρευναι εἰς
τὴν οἰκον μου, χωρὶς οὐδὲν ἐνοχοποιητικὸν
ἀποκαλυφθῆν. Εἰς τὴν πόλιν παρέμεινα
ἀποτόμενος ἐπὶ δύο ἡμέρας καὶ τὴν ἑσπέρ-
αν τῆς 23ης Ἰουνίου, ἐλάμβανον τὴν εἰς τὰ
ὅπου ἀγούσαν συνοδευόμενος ἀπὸ δύο ἐ-
κλεκτοὺς συντρόφους, τὸν Νικ. Μάϊον καὶ
τὸν Κώσταν Τασιούλαν. Μετ' ἐπιπονωτά-
νυκτοπορείαν μέσω Μπαρκουμαδίου,
διεπεραιώθημεν διὰ τῆς λέμβου τοῦ

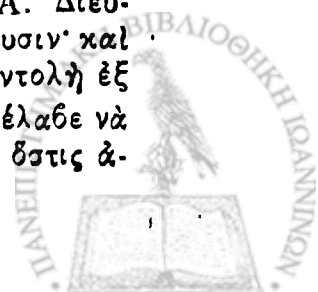
λαχανοκηποροῦ Λέτσιου Πλατῆ, ἐπιλέκτου
Ἐλευθερωτοῦ, ἀπὸ τὸν λαχανόκηπον τοῦ
ὁποίου ἐξεκινήσαμεν, Ἀγίας Παρασκευῆς,
Λυσιᾶς, ἐφθάσαμεν περὶ τὴν χαραυγὴν εἰς
Χουλιαράδες, πατρίδα τοῦ Κ. Τασιούλα,
εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὁποίου παρεμείναμεν
κρυπτόμενοι μέχρι τοῦ ἀπογεύματος τῆς
ἐπομένης 24ης, ὅποτε διήλθομεν τὸν Ἀρα-
χθον.

Ἐν τῇ μεταξὺ, τὰ ἀποσπάσματα, ἀλλώ-
νισαν κυριολεκτικῶς τὴν περιοχὴν Ζαγορί-
ου καὶ Μαλακασίου.

Κατὰ τὴν διήμερον ἐν Ἰωαννίνοις πα-
ραμονήν μου, καθ' ἣν ἐκρυπτόμην εἰς τὴν
ἐπὶ τῆς ὁδοῦ 21ης Φεβρουαρίου οἰκίαν τῆς
θείας μου Νίτσας Κεφάλαι, ἐπεκοινῶνησα
κατ' ἐπανάληψιν μέσω τοῦ Ἀριστ. Χρηστῆ
δου μὲ τὴν Η.Ε. Ὅταν δὲ διεπιστώθη ὅτι,
ἡ ὅλη κατηγορία, στρέφεται ἐναντίον μου
ὡς ἡθικοῦ αὐτουργοῦ, ἔλαβον τὴν ἀπόφα-
σιν τῆς ἀειφυγίας, διότι οὐδεμίαν ἄλλην ὑ-
πῆρχε ἀδιέξοδος πλὴν τῆς ἀγχόνης.

Παρὰ τοῦ διευθυντοῦ τῆς Α. Διευθύν-
σεως ὑπολοχαγοῦ τοῦ πεζικοῦ Δημοσθ. Φλω-
ρητῆ, ὅστις ὁπὸ τὸ ὄνομα Νουτσάτος καὶ τὸ
ψευδώνυμον Ξενίας, εἶχε προσκολληθεῖ εἰς
τὸ Προξενεῖον ὑπὸ τὸ πρόσχημα γραφέως,
ἔλαβον τὴν ἐντολὴν νὰ συναντηθῶ μετὰ τοῦ
Πουτέτση, παραμένοντος μετὰ τοῦ σώμα-
τός του εἰς Πράμαντα, νὰ τοῦ ἀνακοινώσω
τὰ λαβόντα χώραν, νὰ τοῦ περιγράψω τὴν
δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν καὶ νὰ τοῦ
διαβιδάσω τὴν διαταγὴν, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ
νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν ὑπόδουλον.

Τὴν χαραυγὴν τῆς 25ης Ἰουνίου, συνην-
τήθημεν εἰς θέσιν «Προφήτης Ἠλίας τῶν Ρα-
φταναίων» μετὰ τοῦ σώματος Πουτέτση,
τὸ ὅποion ἦτο ἑτοιμον νὰ εἰσβάλῃ τὴν
νύκτα. Ἐκεῖ ἔλαβε χώραν σύσκεψιν μετα-
ξὺ τῶν ἐξ Ἰωαννίνων ἐλθόντων, τοῦ Που-
τέτση καὶ τῶν ὑπαρχηγῶν Βασ. Κολοβοῦ
καὶ Γιάννη Βάντζου, καὶ κατόπιν μακρᾶς
συζητήσεως, συνεφωνήθη νὰ παραμείνῃ τὸ
σῶμα εἰς τὴν εὐρίσκετο θέσιν, μέχρις ὅτου
προσυχθῇ ἔγγραφος ἐντολὴ τῆς Α. Διευ-
θύνσεως, ἐντελλομένη τὴν ἀπομάκρυσιν καὶ
τοῦτο, διότι ὑπῆρχεν ἀντίθετος ἐντολὴ ἐξ
Ἀθηνῶν. Τὴν ἐντολὴν ταύτην ἀνέλαβε νὰ
προσκομίσῃ ὁ Κώστας Τασιούλας, ὅστις ἀ-

ΣΤΑΥΡΟΥ ΙΩΣ. ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

Υπομνημαρχου

ΑΙ ΝΟΜΙΚΑΙ ΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΤΟ ΙΣΧΥΣΑΝ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

1. Ιστορικὴ Εἰσαγωγή

Κατὰ διασωθεῖσαν παράδοσιν, ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῶν Μοναχῶν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει ἀνατρέχει εἰς τοὺς Δ' καὶ Ε' αἰῶνας, ὅτε εἰ διωκόμενοι πρῶτοι Χριστιανοὶ ἐξέλεξαν τὰς ἀποκρύφους καὶ δυσβάτους ἐσχατίας τοῦ Ἀθῶ πρὸς ἐγκατάστασιν καὶ μοναχικὴν διαβίωσιν⁽¹⁾. Ἐλλείπει γραπτῶν πηγῶν ἀρρέμεθα ἀπὸ τὴν παράδοσιν τὰς πληροφορίας, ὅτι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος (306—337) ἐξεδίωξε τοὺς κατοίκους τοῦ Ἀθῶ Τσάκωνας παραχωρήσας αὐτὸν εἰς τοὺς Μοναχοὺς⁽²⁾, ὅτι ὁ Μέγας Θεοδόσιος (379—395) ἔδρυσε τὴν Μονὴν Βατοπεδίου⁽³⁾, ὅτι ἡ Ἀνασσα Πουλχερία (408) ἔδρυσε τὰς Μονὰς Ξηροποτάμου καὶ Ἐσφιγμένου⁽⁴⁾.

Ἱστορικῶς εἶναι ἐξηκριβωμένον, ὅτι ὁ Βασιλεὺς Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς (1081

1. Περὶ τῆς πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Μοναχῶν περιόδου βλ. λεπτομερῶς εἰς Γε. Ρασίμοσ Σμυρνάκη Ἀρχιμ. ἀνδρ. τ. οὐ. Ἐσφιγμέν. τ. οὐ. Τὸ Ἀγιον Ὄρος. Ἀθήναι: 1903 σελ. 11—18, περὶ τῆς Ἑλληνικότητος δὲ τοῦ Ἀγίου Ὄρους ἡμετέραν μελέτην (ἀνέκδοτον εἰσέτι) ὑπὸ τὸν τίτλον: Αἱ Σλαβικαὶ διεισδύσεις ἐν Ἀγίῳ Ὄρει καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν Πολιτικαὶ καὶ Νομικαὶ Συνέπειαι § 2 ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Βλ. ὡσαύτως τὴν ἀφορῶσαν εἰς τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Θεοτόκου ἐν Ἀθῶν παράδοσιν εἰς Κ. ο. σ. μ. α. Β. λ. α. χ. ο. υ. Δ. ι. α. χ. ο. υ. Ἀγ. ο. ρ. εἰ. τ. ο. υ. Ἡ χερσάνητος τοῦ Ἀγίου Ὄρους Ἀθῶν καὶ αἱ ἐν αὐτῇ Μοναὶ καὶ Μοναχοὶ πάσαι τε καὶ νῦν, Βόλος 1903 σελ. 13 ἐπ.

2. Βλ. Κ. ο. σ. μ. α. Β. λ. α. χ. ο. υ. ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 14 πρὸς Πανθώραν τ. ΙΕ, σελ. 194 ἀρθρον Κ. Φ. ρ. ε. α. ρ. εἰ. τ. ο. υ. ἀποκρούοντος τὸν Fallmerayer.

3. Κ. ο. σ. μ. α. Β. λ. α. χ. ο. υ. ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 14.

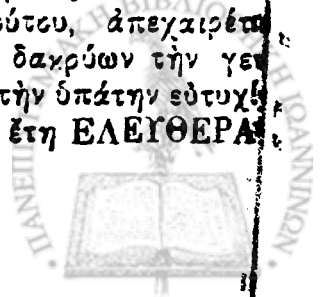
4. Κ. ο. σ. μ. α. Β. λ. α. χ. ο. υ. ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 15.

νεχώρησεν κατεσπευσμένως εἰς Ἰωάννιναν, ἐπικοινωνήσας μὲ τὴν Α' Διευθύνσιν μέσσω τοῦ ἐταίρου Χαραλάμπους Παπᾶ καὶ τὴν προσεκόμησε τὴν ἐπαύριον. Οὕτω τὸ σῶμα ἀπεσφύρθη, καὶ ἐγὼ ἔλαβον τὴν ἄγρουν εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἀνέλαβον τὴν Γραμματεῖαν τῆς Κεντρικῆς Διευθύνσεως τῆς Η.Ε.

Ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου «Προφήτης Ἠλίας», ἡπλοῦτο εἰς τὰ ὄμματα μου λαμπρὸν τὸ πανόραμα τῆς πεδιάδος τῶν Ἰωαννίνων, τῆς λίμνης καὶ τῆς πόλεως. Ἐ-

κεῖθεν παρηκολουθήσαμε διὰ διοπτρῶν τὴν εἰσόδον εἰς τὴν πόλιν στρατευμάτων, ἰδοὺ πυροβολικοῦ, ὁ κονιορτὸς τοῦ ὁποῦ διεκρνετο εὐκρινέστατα. Τὰ στρατεύματα ταῦτα προήρχοντο ἐξ Ἀγίων 40, ὅπου εἶχον σταλεῖ ἐκ Κων)πόλεως πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Κ. ζερ, ὅστις εἶχε μεταβῆ ἐκ Κερκύρας ἐπὶ παραθέρειζε. Ἦσαν δὲ ἐκ τῶν ἐπιλέκτων στρατευμάτων τῆς Τουρκίας.

Ἀπὸ τοῦ λόφου τούτου, ἀπεχειρήθη διὰ τελευταίαν φορὰν, δακρύων τὴν γειτειραν, ἣν ὁμῶς εἶχον τὴν ὑπάτην εὐτυχὴ νὰ ἐπανίδῃ μετ' ὀλίγα ἐτη ΕΛΕΥΘΕΡΑ.

—1118) μετώκισε τοὺς κατοίκους τοῦ Ἀθῶ εἰς Πελοπόννησον ἀφιερῶσας αὐτὸν εἰς τοὺς Μοναχοὺς πρὸς ἀνενδόχλητον μοναστικὴν διαβίωσιν⁽¹⁾.

Παρὰ τὴν διασωθεῖσαν ὁμοῦς ὡς ἄνω παράδοσιν⁽²⁾, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ πρὸς ὀριστικὴν ἐγκατάστασιν καὶ ἐπ' ἀποκλειστικῇ σκοπῇ τὴν μοναστικὴν ἐγκαταβίωσιν ἀθρόα προσέλευσις τῶν Μοναχῶν ἐν Ἀθῶ συνετελέσθη τοὺς Θ'. καὶ Ι'. αἰῶνας, ὅτε ἐμφανίζονται τὰ πρῶτα Μοναστηριακὰ συγκροτήματα, ἅτινα θεσπίσαντα ἐσωτερικοὺς κανονισμοὺς καὶ πολιτειακῶς ὀργανωθέντα ἀπετέλεσαν τὴν πρώτην ἀγιορειτικὴν Μοναχικὴν Κοινότητα.

2. Ὁ Μοναχικὸς Βίος

Οἱ Πρῶτοι ἐν Ἀθῶ ἐγκατασταθέντες Μοναχοὶ ἦσαν Ἀσκηταί—Ἀναχωρηταί. Διηρημένοι εἰς μικρὰς ομάδας καὶ συνήθως μετακινούμενοι, ἐκάλυπτον ἅπαντα τὸν ἐδαφικὸν τοῦ Ἀθῶ χώρον, προσωρινῶς ἐγκαθιστάμενοι εἰς μέρη πρόσφορα πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν Μοναχικῶν αὐτῶν καθηκόντων καὶ ἐξοικονόμησιν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων. Ὁ ὑπὸ τοῦ Παύλου Θεβαίτου, Μεγάλου Ἀντωνίου καὶ ἰδίᾳ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας καὶ Καππαδοκίας, εἰς τὰς Ἑρήμους τῆς Αἰγύπτου καὶ Ἀσίας διδασκθεὶς καὶ καθιερωθεὶς ἔκτοτε τρόπος μοναχικῆς ἀσκήσεως⁽³⁾ ἀπετέλεσε τὸ πρότυπον τῆς ἀρχικῆς ὁργανώσεως τοῦ Μοναχικοῦ βίου τῶν ἐν Ἀθῶ Ὅρει ἐγκαταβιβάσαντων, οὕτω δὲ ἡ ἰδιομορφία τοῦ τρόπου ζωῆς, μοναχικῆς ἀσκήσεως καὶ ὁργανώσεως τῶν πρώτων ἀγιορειτῶν Μοναχῶν, οὐδόλως διαφέρει τῶν περὶ μοναχικῆς ὁργανώσεως διατάξεων τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐν τῇ ὑπολείπῃ αὐτῆς ἐδαφικῇ δικαιοδοσίᾳ. Δι' ὃ καὶ οἱ πρῶτοι ἐθιμικῶς τεθεῖσαι καὶ ἰσχύσασαι, τὸν μοναχικὸν βίον ἀφορῶσαι διατάξεις, προέλευσιν εἶχον τὴν νομοθεσίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν αὐτοκρατόρων, οἵτινες στοργικῶς πρὸς τὴν μητέρα Ἐκκλησίαν φερθέντες, ἀφιέρωσαν αὐτῇ μέρος τῆς νομοθετικῆς τῶν δραστηριότητος.

Ὡς κορωνὶς τῆς διακρινούσης τὸν Μοναχικὸν βίον τάξεως ἵσταται ἡ ἐθιμικῶς εἰς νομικὴν κατάστασιν διαμορφωθείσα «Μοναχικὴ Ὁμολογία»⁽⁴⁾. Οὕσα αὕτη ἄθροισμα πασῶν τῶν μοναχικῶν ἰδιοτήτων, συνίσταται εἰς προφορικὴν ἀλλὰ πανηγυρικὴν ἐκδήλωσιν ἰδίας καὶ αὐθορμήτου τοῦ πρὸς κουρὰν προσερχομένου θελήσεως καὶ δημοσίαν ἱερολογίαν, θεμελιούται δὲ ἐπὶ τῆς παρθενίας, τῆς ἀκτημοσύνης καὶ τῆς ὑπακοῆς.

Ἡ «Παρθενία»⁽⁵⁾ προϋποτίθεται ὡς ἡ πρώτη ἀρετὴ τοῦ μέλλοντος νὰ περὶβληθῇ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἀναφέρεται δὲ οὐχὶ εἰς τὴν μελλοντικὴν τοῦ μονα-

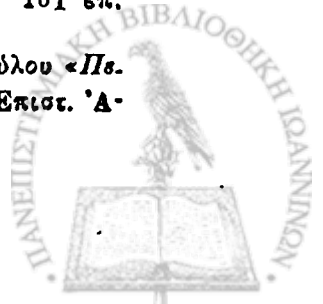
1. Ἡ εἰδησις αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου ἐκδοθὲν ἐν ἔτε 1292 Χρυσόβουλλον, ἀσφαλῶς δὲ ἀφορᾷ τοὺς κατὰ τοὺς Ζ' καὶ Η' αἰ εἰσελθόντες ἐν Ἀθῶ Ὅρει Βλαχο-Ρηγγίνους καὶ Σαγουνάτους. Βλ. καὶ Γ. Σμυρνάκη ν. ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 30 καὶ 56.

2. Ὁ προρρηθεὶς Κόσμος Βλαχός εἰς ἀνωνύμως καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ δημοσιευθεῖσαν μελέτην του ὑπὸ τὸν τίτλον «Χρονογραφικὴ καὶ Τοπογραφικὴ Ἱστορία τοῦ Ἀγίου Ὁρους Ἀθῶ» εἰς τὸ ἀγιορειτικὸν περιοδικὸν «Ἅγιος Παῦλος ὁ Ἐηροποταμίτης» Α. τεύχος σελ. 10 εὐστόχως ἀμφισβητεῖ τὴν διασωθεῖσαν παράδοσιν.

3. Βλ. Διηγήσεις τοῦ Πეტρακάκου: Οἱ Μοναχικοὶ Θεσμοὶ ἐν τῇ Ὁρθόδοξῃ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, Λειψία 1907 τ. Ι' σελ. 137—195. Περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Μεγάλου Βασιλείου βλ. Migne: Patrologia graeca et Latina τ. 31 σελ. 889, 1052, 1321 ἐπ.

4. Πλεῖστα βλ. εἰς Δ. Πეტρακάκου: Οἱ Μοναχικοὶ Θεσμοί σελ. 161 ἐπ. καὶ 191 ἐπ.

5. Ἡ παρθενία δογματικῶς ἐδραζέται ἐπὶ τοῦ ἀφορισμοῦ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «Περὶ δὲ ὧν ἐγγράφητέ μοι, καλοῦν ἀνδρῶν γυναικῶς μὴ ἄπτεσθαι...» κ.λ.π. βλ. Ἐπιστ. Ἀποστόλου Παύλου πρὸς Κορινθίους Α' κεφ. 7, 1.

χοῦ διαβίωσιν μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πρὸ τῆς κουρᾶς αὐτοῦ συμπεριφορὰν⁽¹⁾.

Ἡ «*Ἀκτινισμός*» εἶναι εἰς τῶν πρώτων ἐθιμικῶς ἰσχυσάντων μοναχικῶν διατάξεων οὐχὶ ἐν Ἀγίῳ Ὄρει, ἀλλ' ἀπανταχοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὅτὰ πάντα ἐν κόσμῳ ἀπαρνηθεῖς μοναχός, πλὴν τῶν ἀπαραιτήτων πρὸς ἰδίαν συντήρησιν ἐν λιτότητι καὶ νηστείᾳ, οὐδενὸς τὴν χρεῖαν ἔχει⁽²⁾.

Ἡ «*Μοναχική ὑποταγή*» συμπληροῖ τὴν τριαδικὴν ὑπόστασιν τῆς μοναχικῆς ὁμολογίας, συνίσταται δὲ εἰς τὴν κατὰ τοὺς θεῖους καὶ ἱεροὺς κανόνας ὑπακοὴν παντός ὑποδεεστέρου πρὸς τὸν πρωεστῶτα αὐτοῦ καὶ πάντων πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν⁽³⁾. Πάντοτε δὲ ἡ μοναχικὴ ὑποταγὴ ἐν Ἀγίῳ Ὄρει ὑπῆρξεν ὑποδειγματικὴ. Αὕτη δὲ μετὰ τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν αὐτῶν, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὴν περιφρόνησιν τῶν ἐγκοσμίων, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπικρά

1 «*Μονάζοντας μὴ ἐξείνει γάμω προσομιλεῖν...*». Κανὼν 16 τῆς ἐν Χαλκιδόνι Ἱερᾶς Συνόδου εἰς Γ. Ράλλη—Μ. Πότη: Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν Κανόνων, τῶν οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν Συνόδων καὶ τῶν Πατέρων τ. 2 σελ. 256. «...Τὸ τῶν Μοναχῶν σχῆμα παρθενίας ἐστὶν ἐπάγγελμα» εἰς 165ην ἐπιστολὴν Θεοδώρου Στουδίτου πρὸς «τῷ Ἱηγορίῳ τέκνῳ» σελ. 1524 ἀναφερομένην παρὰ Δημ. Πετρακάκου: Τὸ Μοναχικὸν Πολίτευμα τοῦ Ἀγίου Ὄρους Ἀθῶν *Leipzig* 1925 σελ. 87 σημ. 35. «Φυλάττετε σεαυτὸν ἐν παρθενίᾳ καὶ σωφροσύνῃ καὶ εὐλαβείᾳ;» Ἑρώτησις πρὸς ὑπεψήφιον Μοναχὸν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς Κουρᾶς. Πλείονα περὶ τῆς μοναχικῆς παρθενίας βλ. εἰς Δ. Πετρακάκου: Τὸ Μοναχικὸν πολίτευμα σελ. 87 σημ. 36 καὶ 37. Πρὸς συντήρησιν τῆς παρθενίας λυσitteλῆς ἐθεωρήθη ἡ παρεμπόδις εἰσόδου ἐν Ἀγίῳ Ὄρει θηλέων, ἀγενεῶν καὶ εὐνοῦχων, περὶ ὧν πλείονα εἰς ἡμετέραν ἐργασίαν (ἀνέκδοτον εἰσέτι) ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ πρόβλημα τοῦ ἀδάτου τοῦ Ἀγίου Ὄρους».

2. «*Μῆτε περιουσίαν ἀθροίζουσιν καὶ ἐμεδένα παντελῶς ἴδιον ἔχειν ἀλλ' ἐν κοινῷ ζῆν*» εἰς Νεαράν Ἰουστινιανοῦ 5,5. «Οἱ Μοναχοὶ οὐδὲν ὀφείλουσιν ἔχειν πάντα δὲ αὐτῶν προσκυροῦσθαι τῷ μοναστηρίῳ» Κανὼν 6 τῆς ΑΒ. πρβλ. Δ. Πετρακάκου: Τὸ Μοναχικὸν Πολίτευμα σελ. 10 σημ. 1.

Βεβαίως αἱ διατάξεις αὗται ἀφεώρουν τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἰδρυθείσας μεγάλας μονὰς (Λαύρας) οὐχ' ἦττον ἐθιμικῶς εἰσῆχθησαν καὶ ἐφηρμοσθησαν ὑπὸ τῶν πρώτων μοναχῶν μέχρι τῆς ἐπισήμου γραπτῆς αὐτῶν διατυπώσεως ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Μονῆς Μεγίστης Λαύρας, ὅστις ἐν τῷ Τυπικῷ του περιέλαβε διατάξιν ἔχουσαν οὕτω «...οὔτε δὲ κτήσεται τοῦ κόσμου τούτου τι, οὐδὲ ἀποθησαυρίσεις ἰδιορίστως εἰς ἑαυτῶν μέχρι καὶ ἐνός ἀργυρίου».

Αἱ περὶ ἀκτημοσύνης ὁμως διατάξεις δὲν ἐτηρήθησαν ἐπακριδῶς εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους, λόγῳ ἐμφάνσεως καὶ ἀκμῆς τοῦ ἰδιορρυθμοῦ βίου. Ἀπόδειξιν περὶ τούτου παρέχουσιν αἱ περὶ ἐμπορίας ὑπὸ τῶν μοναχῶν διατάξεις τοῦ Ἰωάννου Τζιμισκῆ (Α' Τυπικὸν εἰς Ἰωάννου Χατζηῖωάννου: Χρυσόβουλλα καὶ Τυπικά περὶ τοῦ Ἀγίου Ὄρους τῶν ἀειμνήστων Βυζαντινῶν Αυτοκρατόρων, τεύχος Α'. Ἀθῆναι 1939 σελ. 9) καὶ αἱ περὶ ἀκτημοσύνης ἐν τῷ μέλλοντι, θυνητικῆς ἐφαρμογῆς, διατάξεις τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου (Δ' Τυπικὸν εἰς Ἰ. Χατζηῖωάννου: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 49) καθ' ἃς εἰς τὸ ἔμπροσθεν δὲ προσήκει μὲν κατὰ τὴν ὑποτύπωσιν τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου καὶ τὴν τούτων ἐπαγγελίαν, μὴδὲν αὐτοὺς ἰδιόκτητον ἔχειν καὶτοι ἐπίστευεν ὅτι «μηδὲν ἰδιόκτητον ἔχειν τοῦ μοναχικῶς ζῆν ἐλόμενον ἀλλὰ τοῖς παροῦσιν ἀποτάσσεται πᾶσι τῆς ἐντολῆς μεμνημένον καὶ τῆς ἀπειλῆς, καθ' ἣ καὶ ἐν τῷ περὶ ἀποταγῶν εἴρηται προμικροῦ, καὶ βίον διώκειν ἐσταυρωμένον, ὡς ἡ ὑπόσχεσις...» εἰς Ἰ. Χατζηῖωάννου: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 49.

Τὰς περὶ ἀκτημοσύνης διατάξεις καὶ τυπικῶς κατήργησε τὸ ΣΤ' Τυπικὸν τοῦ Πατριάρχου Γαβριὴλ Δ' τοῦ ἔτους 1783, δι' οὗ ἐπετράπη ὁ ἐπὶ τόκῳ δανεισμός χρημάτων παρὰ τῶν Μοναχῶν (...Τοὺς καλογήρους τοῦ Ὄρους μοναστηριακοὺς, κελλιώτας καὶ ἀσκητάς, ὅσοι περ' ἂν ἔχουσιν ἄσπρα δανίζειν αὐτὰ μὴ ἐξωθεν τοῦ Ὄρους ἀλλ' ἐντός, λαμβάνοντες τόκον πρὸς ὀκτὼ τοῖς ἑκατόν... βλ. Rh. Meyer: *Die Haupturkunden für die Geschichte des Athos Klöster* Leipzig 1894 σελ. 246). Νῦν διὰ τοῦ ἀρθροῦ 101 τοῦ Κ.Χ. (iufine) μόνον οἱ μοναχοὶ τῶν κοινοβίων δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν ἰδίαν περιουσίαν.

3. «...ὑποσχόμενος εὐσυνειδήτως διαφυλάξω εὐπείθειαν τελείαν ἀπαράβατον πρὸς τοὺς ὁρους καὶ τὰ ἔθιμα τῆς μετανίας μου, μεθ' ὅσης ὑπακοῆς μέχρι τῆς τελευταίας μου πνοῆς». Ὁμολογία Γρηγορίου Σιναΐτου ἦν βλ. εἰς Δ. Πετρακάκου: Τὸ Μοναχικὸν πολίτευμα σελ. 89 σημ. 37. «Σώζεις μέχρι θανάτου τὴν ὑπακοὴν τῷ προεστώτι καὶ πάσῃ τῇ ἐν Χριστῷ ἀδελφότητι;» Ἑρώτησις κατὰ τὴν μοναχικὴν κουράν.

Περὶ τῆς Μοναχικῆς ὑποταγῆς γενικῶς βλ. Δ. Μουρατίδου: Ἡ Μοναχικὴ ὑποταγὴ ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ (διδακτορικὴ διατριβή). Ἀθῆναι 1956.

τησιν τῶν μοναχῶν, παρὰ τὸν σφοδρὸν αὐτῶν διωγμὸν, τὰς καταστροφὰς τῶν πειρατῶν καὶ τὰς ἐνσκηψάσας ἐρίδας.

Τυπικὴν προϋπόθεσιν κτήσεως τῆς μοναχικῆς ιδιότητος καὶ ἐξωτερικὸν σύμβολον αὐτῆς ἀποτελεῖ ἡ «Κ ο υ ρ ὶ α» τοῦ Μοναχοῦ⁽¹⁾ ἣτις συντελεῖται μεθ' ὠρισμένην δοκιμασίαν, ποικίλλουσιν χρονικῶς ἀναλόγως⁽²⁾ καὶ εἰσάγη τὸν καρέν-
τα μοναχὸν εἰς μίαν τῶν μοναχικῶν τάξεων τῶν μεγαλοσχήμεων, μικροσχήμεων, ῥασοφόρων, ἣτις διάκρισις ἀπὸ νομιμοκανονικῆς ἀπόψεως οὐδεμίαν οὐσιαστικὴν ἀξίαν ἔχει⁽³⁾:

3. Ἡ Μοναστηριακὴ ὁργάνωσις. Κυρίαρχοι Μοναὶ καὶ ὑποτελῆ ἐξαρτήματα. Κοινοβιακὸς καὶ ιδιόρρυθμος βίος.

Τὴν ἀρχικὴν διοικητικὴν τῶν Μονῶν ὁργάνωσιν διακρίνει ἡ ἀνεξαρτησία ἐν-
αντι τῆς πολιτείας. Ἐκάστη μονὴ συντάσσει ἴδιον κανονισμὸν αὐτοδιοικεῖται,
οὐδενὸς δυναμένου νὰ ἐπιφέρῃ μεταβολὴν ἄνευ συναινέσεως τῶν προϊσταμένων αὐ-
τῆς. Αἱ θεμελιώδεις ὁμοῦς ἀρχαί, αἱ διέπουσαι τὴν ἐσωτερικὴν τῶν Μονῶν διοίκη-
σιν, τόσον τῶν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει, ὅσον καὶ ἀπαναχοῦ τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου ἴσα
κοινοί.⁽⁴⁾

Ἐλλείπει θεβαίως πηγῶν δὲν γνωρίζομεν τὴν ἀκριβῆ τῶν Μονῶν ἐσωτερικὴν
ὁργάνωσιν, πάντως γεγονὸς εἶναι, ὅτι ἡ ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ Μοναχι-
κοῦ βίου ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν Ἀσκητῶν—Ἀναχωρητῶν καθιερωθεῖσα μοναχικὴ
ὑποταγὴ διεῖπεν ὡς πνευματικὴ παράδοσις τὰς σχέσεις αὐτῶν⁽⁵⁾.

Ὅριστικὴν διαμόρφωσιν τῆς Διοικητικῆς τῶν Μονῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρους ὁρ-

1. Διὰ τοῦ Α' Τυπικοῦ (Ἱ. Χ α τ ζ η ἰ ω ἄ ν ν ο υ σελ. 10) ἀνεγνωρίζετο εἰς τὸν ἡγού-
μενον τῆς Μονῆς τὸ πρὸς κουράν δικαίωμα «...τῇ γνώσει ἐφθασαν γεγονέναι ἡγούμενοι ἐ-
χέτωσαν ἐπ' ἀδείας κουρεῦν τινὰς τῶν προσιόντων αὐτοῖς ὥσπερ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἡ-
γουμένων καὶ μὴ εἰργάσθωσαν».

Βλ. καὶ Νεαρὴν 5,2 καὶ 134,10 «κελεύειν κουρεῦσθαι αὐτήν». Ἐπίσης εἰς Δ. Π ε-
τ ρ α κ ἄ κ ο υ: Νέαι Πηγαὶ τῶν θεσμῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρους, Ἀλεξάνδρεια 1915 σελ. 29 «κεί-
ρειν τὸν ἡγούμενον ἢ τὸν κοινὸν πνευματικὸν ἢ τὸν προσμονάριον». Πλεονα βλ. εἰς Δ.
Πετρακάκου: Τὸ Μοναχικὸν Πολίτευμα; σελ. 93 σημ. 42—49.

2. Ὁ χρόνος τῆς δοκιμασίας ποικίλλει κατ' ἐποχάς. Οὕτω ἄλλοτε συναντᾶται ὡς ἐξά-
μηνος, ἐξαμηνιαῖος ἀρκέσει χρόνος» κανὼν ΚΓ. τῆς ΑΒ. ἐν Ράλλη-Ποτλῇ. Σύνταγμα τ. 2, σελ.
662) ἄλλοτε τριετής (Νομίμως τριετής δοκιμή, Νεαρά 5,2). Τό Α' Τυπικόν (Ἱ. Χ α τ ζ η ἰ
ω ἄ ν ο υ σελ. 8) καθιερεῖ «ἐξαμηνιαῖον χρόνον εἴτε καὶ ἐνιαυτόν». Πλεονα εἰς Δ. Π ε-
τ ρ α κ ἄ κ ο υ: Νέαι Πηγαὶ σελ. 129. Σήμερον ἀπαιτεῖται δοκιμασία ἐνὸς μέχρι τριῶν ἐτῶν
κατὰ τὸ ἀρθρον 93 Κ. Χάρτου.

3. Διότι «Ἐν γὰρ τὸ σχῆμα, ὥσπερ καὶ τὸ βάπτισμα, καθὼς καὶ οἱ Ἅγιοι Πα-
τέρες ἐτηρήσαντο» Θεωδῶρου Στουδίτου: Διαθήκη εἰς *Migne Patrologia* τ. 99
σελ. 1820 καὶ «οἱ πατέρες πάντες ἐν καὶ μόνον ὡς καὶ τὸ βάπτισμα λέγουσι τὸ σχῆμα
τοῦ μοναχοῦ» Συμεῶνος Θεσσαλονίκης: Διάλογος κατὰ πασῶν τῶν αἰρέσε-
ων Κ' εἰς *Migne Patrologia* τ. 155 σελ. 1016. Παρὰ ταῦτα ὁμοῦς παρὰ τοῦ Εδισταθίου
Θεσσαλονίκης: Ἐπίσκεψις Βίου Μοναχικοῦ κεφ' Θ'. εἰς *Migne Patrologia* τ. 135 σελ.
737 θεωρεῖται διάκρισις τῶν Μοναχικῶν σχημάτων «τριῶν γὰρ πεφασμένων σχημάτων τοῖς
ἀποδεικνύουσιν προτιθεμένοις φιλοσόφως τὰ λογικὰ καὶ τοῦ ἐν αὐτοῖς τεθεωρημένον πρὸς
τον σεμνομένου ἐπὶ τοῖς μετ' αὐτὸ τὰ τε ἄλλα καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ ἐκεῖνα τελειοῦνται, τὸ
δὲ δεύτερον δηλαδὴ καὶ τὸ τρίτον, ὡς καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύουσιν οἱ σοφοί. ταχ' ἂν ἐκεί-
θεν καὶ ὁ μεγαλοσχήμεων εἴη λαχὼν τοῦνομα. Πρωτεύει γοῦν καὶ αὐτοὺς ἐν τοῖς μετ' αὐ-
τόν. Οἱ δὲ εἰσὶν. Ὁ ὡς εἰπεῖν δευτεροσχήμεον μανδυνώτης καὶ ὁ ὑστερῶν ἐκείνου εἰσαγωγι-
κός». Βλ. Πλεονα εἰς Π α ν. Π α ν α γ ι ω τ ἄ κ ο υ: Σύστημα τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ δι-
καίου τ. Δ'. τὸ Δίκαιον τῶν Μοναχῶν Ἀθήναι 1957 σελ. 91 ἐπ.

4. Δ. Π ε τ ρ α κ ἄ κ ο υ: Τὸ Μοναχικὸν Πολίτευμα σελ. 5 σημ. 1.

5. «...Πολλῶν ὄντων καὶ διαφορῶν τῶν ἐν τοῖς Ἱεροῖς Μοναστηρίοις κεκρατηκυ-
ῶν ἀνωθεν παραδόσεων καὶ ἄλλων ἄλλαις διοικουμένων τε καὶ ἰθυγόντων πρὸς τὴν τῶν
οὐρανῶν βασιλείαν ὑποτυπώσεσι» (Ἱποτύπωσις καταστάσεως Μονῆς Στουδίου εἰς *Migne*
Patrologia τ. 99 σελ. 1704).

γνώσεως επέφερε τὸ ἐν ἔτει 959 συνταχθὲν «Τυπικὸν» ἥτοι «Κανονικὸν τοῦ ὁσίου καὶ Θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ ἐν Ἀθῶν» ὅπερ ἀποτελεῖ ἀντιγραφὴν μετὰ τινων προσθηκῶν ἢ παραλείψεων, λόγῳ τοπικῶν συνθηκῶν, τοῦ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Στουδίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἰσχύοντος Κανονισμοῦ τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου⁽¹⁾. Τὸ Τυπικὸν τοῦτο συνεπλήρωσεν ὁ Ἀθανάσιος διὰ τῆς διατυπώσεως τοῦ ἔτους 909 καὶ ὑποτυπώσεως τοῦ ἔτους 1020, αἵτινες καὶ αὗται ὡς πρότυπον εἶχον τὰς ὁμοίας τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου⁽²⁾. Καίτοι ὁμως τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου συνταχθὲν Τυπικὸν στερεῖται πρωτοτυπίας, ἐν τούτοις κατέστη τὸ βάθρον ἐφ' οὗ ἐστηρίχθη ἡ μετέπειτα Μοναστηριακὴ ἐν Ἀθῶν ὁργάνωσις.

Τὴν ἀρχικὴν τῶν Μοναχῶν ἀσκητικὴν διαβίωσιν διεδέχθη ἡ κατὰ τὸν Ι. αἰῶνα ἐμφάνισις τῶν πρώτων μεγάλων Μονῶν ἐν αἷς συνεγκεντροῦντο ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ὑποταγὴν τοῦ Ἡγουμένου πολυάριθμοι Μοναχοί, ζῶντες κοινοβιακῶς⁽³⁾. Λόγοι ἀνάγκης, ἐμφύχου ἐνισχύσεως, ἐπιδείξεως ἰσχύος καὶ φιλοδόξου ἱκανοποιήσεως ἐνίοτε, ὠδήγησαν τὰς μεγάλας μονὰς πρὸς ἐπιβολὴν ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἱερῶν Σκηνωμάτων (Σκητῶν—Κελλίων—Ἡσυχαστηρίων), οὕτω δὲ σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ταῦτα καθίστανται ὑποτελῆ αὐταῖς ἐξαρτήματα, οὐδεμιᾶς νομικῆς ὑποστάσεως ἔχοντα⁽⁴⁾.

Ἀπαντα τὰ Ἱερὰ Σκηνώματα διὰ τοῦ Πρώτου κατ' ἀρχάς, ἀργότερον δὲ διὰ τῆς Ἱερᾶς Συνάξεως τῶν Ἡγουμένων, τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ἀργότερον, συνδέονται μετὰ τῶν, ἀποτελεῶντα εἶδος τι ὁμοσπονδιακῆς ἐνώσεως ἐντελῶς πρωτοτύπου. Ὑπεστηρίχθη⁽¹⁾ ὅτι ἡ ὁργάνωσις τῶν Μονῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρους ὁμοιάζει πρὸς τὰς Ἀρχαίας Ἑλληνικὰς Ἀμφικτιονίας καὶ μάλιστα πρὸς τὴν τοιαύτην τῶν Δελφῶν⁽²⁾ ἥς ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν, αὐτῶν εἶναι καταφανής⁽³⁾. Ἡ γνῶμη ὁμως αὕτη καίτοι ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς τινὰς τυπικὰς ὁμοιότητας⁽⁴⁾ ἐν τούτοις δὲν εἶναι ὀρθή. Αἱ ἀμφικτιονίαι ὡς γνωστὸν εἶχον διττὴν ὑπόστασιν, ἦσαν ἀφ' ἑνὸς μὲν θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος ἐνώσεις πολιτειῶν τὸ αὐτὸ θρήσκευμα ἔχουσῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐνώσεις πολιτειῶν—κρατῶν τῆς αὐτῆς φυλῆς ἀσκοῦσα πολιτικὴν ἐξουσίαν μὲ δικαιώματα ὑπερκρατικοῦ ὄργανου, εἰς οὗ τὴν θέλησιν ὑπήκοον. Τὸ χαρακτηριστικὸν δηλαδὴ τῶν ἀμφικτιονίων ἦτο τὸ ὑποχρεωτικὸν τῆς ἐκτελέσεως τῶν λαμβανομένων ὑπὸ τοῦ Ἀμφικτιονικοῦ Συνεδρίου ἀποφάσεων⁽⁵⁾ Ἐν Ἀγίῳ Ὁρει

1. Βλ. Δ. Π ε τ ρ α κ ά κ ο υ: Τὸ Μοναχικὸν Πολίτευμα σελ. 7, ὅπου καὶ ἡ κατ' ἄρθρον ἀντιπαραβολὴ τῶν διατάξεων τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Ἀθανασίου πρὸς τὸ τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου.

2. Αἱ «διατυπώσεις» καὶ «ὑποτυπώσεις» ἀπετέλουν συμπληρώματα τῶν ἀρχικῶν τυπικῶν. Πρβλ. Δ. Π ε τ ρ α κ ά κ ο υ: Τὸ Μοναχικὸν Πολίτευμα σελ. 12. Αἱ χρονολογίαι τῆς διατυπώσεως (990) καὶ ὑποτυπώσεως (1020) δὲν ἐλέγχονται ὡς ἀκριβεῖς, διότι εἶναι ἀπίθανος ἡ μακροδιότης αὐτῆς τοῦ Μοναχοῦ Ἀθανασίου. Ὁ Σ π υ ρ. Φ. Ἀ ρ γ υ ρ ὅ ς εἰς ἐφημ. «Βῆμα» Ἀθηνῶν τῆς 5—7—1959(σελ. 6) ἀναφέρει ὡς ἡμέραν θανάτου τοῦ μοναχοῦ Ἀθανασίου τὴν 5ην Ἰουλίου 1009, μὴ παραπέμπων ὁμως εἰς πηγὴν τινά.

3. Κατ' ἀρχὰς κοινοδιακαί ἦσαν ἅπασαι αἱ Μοναί. Σήμερον αἱ ἡμίσεις εἶναι ἰδιορρυθμοί, μεθ' ὧν καὶ ἡ Μεγίστης Λαύρας, τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ κοινοβιακοῦ βίου Ἀθανασίου καὶ αἱ πλεῖστα τῶν μεγάλων Μονῶν.

4. Αἱ Σκῆται: σήμερον διοικοῦνται ὑπὸ τοῦ Δικαίου, ἐφαρμόζοντος τὸν ὑπὸ τῆς Κυριάρχου Μονῆς χορηγηθέντα Κανονισμόν. Ὁ Δικαῖος τῶν Ρωσικῶν Σκητῶν παρατύπως αὐτοκαλεῖται Ἡγουμένος.

1. Βλ. Σ ω κ ρ ά τ ο υ ς Β. Κ ο υ γ έ α: Ἡ ἰδέα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν παρὰ τοῖς Ἕλλησι, Ἀθῆναι 1928 σελ. 220 ἐπ. καὶ Γ. Σ μ υ ρ ν ά κ η ν, σελ. 327.

2. Σ. Κ ο υ γ έ α ς: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 225.

3. Σ. Κ ο υ γ έ α ς, σελ. 226.

4. Τὰς ὁμοιότητας ἀπαριθμεῖ ὁ Σ. Κ ο υ γ έ α ς: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 225.

5. Ἀπειλούμενου πολέμου κατὰ τῆς παραβάτιδος Πολιτείας. «...ἐὰν δε τις ταῦτα παραβῇ στρατεύσειν ἐπὶ τούτου καὶ τὰς πόλεις ἀναστήσειν...» Αἰ σ χ ί ν η ς: Περὶ Παραπροσέας § 115 παρὰ Σ. Κ ο υ γ έ α σελ. 128. Πλεονα περὶ τῶν ἐξουσιῶν τῶν Ἀμφικτιονίων βλ. εἰς Σ. Κ ο υ γ έ α ν σελ. 121 ἐπ.

δυναμὴς ἢ κατάστασις παρουσιάζεται διάφορος. Πολιτικὴ ἐξουσία οὐδέποτε ἡσκήθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνάξεως. Περιορισμένη ἐντὸς τῶν ὑπὸ τῆς Κυριάρχου ἐκάστοτε πολιτείας τεθειμένων ὁρίων δὲν ἦσκει ἐξουσίαν πρωτογενῆ καὶ ὑπερκρατικὴν, ὡς αἱ ἀμφικτιοναί, ἀλλὰ δοτὴν εἶχεν ἐξουσίαν, ὑποκειμένην εἰς αὐξήσιν ἢ μετρίασιν κατὰ τὰς διαθέσεις τοῦ Πολιτικοῦ Ἀρχόντος. Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν θρησκευτικὴν λατρείαν, δύναται τις εἰπεῖν δὲν ἦσκει ἀποφασιστικὴν δικαιοδοσίαν. Αἱ ἀποφάσεις αὐτῆς ἐξετελοῦντο ἐὰν ἐφαίνωντο ἀρεσταί εἰς τὰς κατ' ἰδίαν μονάς⁽¹⁾.

Ἡ διαφορὰ λοιπὸν τῆς ἀμφικτιονικῆς ἐνώσεως πρὸς τὸν διὰ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος δεσμὸν τῶν Μονῶν τοῦ Ἀγίου Ὄρους συνίστατο εἰς τὸ ὅτι αἱ μὲν ἀμφικτιοναί ἦσκουν παραλλήλως πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ἐξουσίαν καὶ πολιτικὴν τοιαύτην, ἐνῷ ἡ Ἱερὰ Σύναξις ἀπλῶς διέφκει τὰς Μονάς, μὴ ἔχουσα ἀποφασιστικὴν ἐξουσίαν, οὐδὲ μὴ θεσπίζουσα τύπους θρησκευτικῆς λατρείας καὶ θρησκευτικούς κανόνους⁽²⁾ ἢ κοινούς νομικούς τοιούτους⁽³⁾ ὡς αἱ ἀμφικτιοναί.

Ταῦτα ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν τυπικὴν μορφήν τῶν Μονῶν. Ἐξετάζοντες ἐν συνεχείᾳ τὴν ἐσωτερικὴν τῶν Μονῶν διοίκησιν παρατηροῦμεν, ὅτι αὕτη κατ' ἀρχὰς εἶχεν ὀργανωθῆ κοινοβιακῶς⁽⁴⁾. Καὶ εἰς τὰς Μονάς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ μικρὰ κελλία, ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ὑποταγὴν τοῦ Ἡγουμένου ἢ τοῦ Γέροντος ἔζων πάντες κοινῶς, κοινὰς ἔχοντες τὴν τε τροφήν, τὴν προσευχήν, τὴν λατρείαν καὶ τὰς ἐργασίας. Τὸ χρονικὸν ὅμως διάστημα τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς δὲν ἦτο μακρόν. Ἀπὸ τοὺς χρόνους μοναχικοὺς χρόνους τὴν ἀνθρώπινην ἀδυναμίαν τῆς φιλοκτησίας δὲν ὑπερενίκησε τὸ τῆς ἀκτημοσύνης κήρυγμα, μὲ τὴν δυσάρεστον συνέπειαν τῆς πωλήσεως καὶ ἀγορᾶς ἀγιορειτικῶν γαιῶν καὶ τὴν ἐπέμβασιν τῆς πολιτείας⁽⁵⁾, ἣτις ὅμως δὲν ἦτο ἀποτελεσματικὴ, διότι ὁ ἰδιόρρυθμος βίος ἦκμασε καὶ οὐχὶ εἰς τὰς μικρὰς νέας μονάς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πρώτας μεγάλας τοιαύτας ὡς τῆς Μεγίστης Λαύρας⁽⁶⁾, τοῦ Βατοπεδίου, τῶν Ἰδῆρων καὶ ἄλλας. Ἡ Ἐκκλησία πιστὴ εἰς τὴν παράδοσιν παντοιοτρόπως εἰργάσθη πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ κοινοβιακοῦ βίου ἐν ᾧ ἔθω καθόλου⁽⁷⁾, οὕτω δὲ παρατηροῦμεν κατὰ καιροὺς ἐπάνοδον, προσκαίρως ὅμως ἰδιορρύθμων μονῶν εἰς κοινολόγους⁽⁸⁾.

1. Παράδειγμα ἡ ἀπειθαρχία τῆς Μονῆς Ζωγράφου (Βουλγαρικῇ) πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος καὶ τοῦ Πατριαρχείου μετὰ τὸ Σχίσμα (1870) ὅτε ἔπαυσε μνημονεύουσα τὸ ὄνομα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου (βλ. Γ. Σμυρνάκη ν. σελ. 211) ὡς καὶ τῆς Μονῆς ἁγίου Παντελεήμονος (Ρωσικῇ) ἣτις κατὰ τὴν οὐνταξιν τοῦ Κ. Χάρτον (1924) ἀνακάλεσε τὸν ἀντιπρόσωπόν της, μέχρι δὲ τοῦ ἔτους 1940 δὲν εἶχε προβεῖ εἰς ἀναγνώρισιν αὐτοῦ.

2. Ὁ Σ. Κουγέα ς, σελ. 127 ἀναγνωρίζει εἰς τὴν ἀμφικτιονίαν τῶν Δελφῶν ἐξουσίαν θεσπίσεως θρησκευτικῶν κανόνων, ἐνῷ ἡ Ἱερὰ Σύναξις δὲν ἠδύνατο νὰ θεσπίσῃ θρησκευτικούς κανόνους.

3. Αἱ ἀμφικτιοναί ἐθέσπιζον ἀμφικτιονικούς νόμους μὲ ὑπερτέραν τυπικὴν δύναμιν τῶν ὑπὸ τῶν καθ' ἑκάστων κρατῶν αὐτῆς θεσπιζομένων: «...Νόμους καταστησάμενος ἐξω τῶν ἰδίων ὧν ἐκάστη πόλις εἶχε τοὺς κοινούς ἅπασιν, οὓς καλοῦσιν Ἀμφικτιονικούς...» Διονόσιος Ἀλικαρνασσεύς (Ρωμ. ἀρχ. Δ. 25) παρὰ Σ. Κουγέα σελ. 127. Τοιαύτην ἐξουσίαν δὲν εἶχεν ἡ Ἱερὰ Σύναξις.

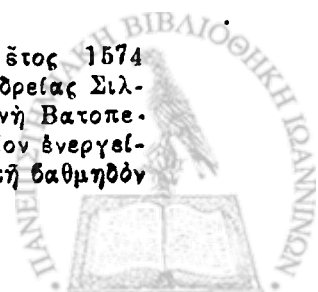
4. Τὸ κοινόβιον ἀποτελεῖ ἱστορικὴν καὶ ὀργανικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀναχωρισμοῦ» Κ. Ηενςσι: *Der Ursprung des Mönchtums* (1936) σελ. 129.

5. Βλ. ἀνωτ. σελ. 5 σημ. 1. Πλεόνα εἰς Δ. Περὰ κακόν: Τὸ Μοναχικὸν Πολιτεῦμα σελ. 22—23, ὅπου καὶ τὰ σχετικὰ κείμενα τῶν Τυπικῶν.

6. Ἡ Μονὴ τῆς Μεγίστης Λαύρας ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου (ἀνωτ. σελ. 7) ὡς πρώτη κοινοβιακὴ Μονή, ἵνα ἀποτελέσῃ τὸ πρότυπον τοῦ κοινοβιακοῦ βίου. Παρὰ ταῦτα ὅμως ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Ἀθανασίου «Οὕτε δὲ κτήσῃ τοῦ κόσμου τούτου τι οὐδὲ ἀποθησαυρίσεις εἰς ἑαυτὸν μέχρι καὶ ἐνὸς ἀργυρίου», τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς Μονῆς τοῦ παρηγκωνίσθη.

7. βλ. Δ. Περὰ κακόν σελ. 24—25 καὶ τὰς ἐκεῖ παραπομπάς.

8. λ.χ. ἡ Μονὴ μεγίστης Λαύρας, καταστάσα ἰδιόρρυθμος τοῦ 13' αἰῶνα τὸ ἔτος 1574 ἐπανέρχεται εἰς τὸν μοναχικὸν βίον κατόπιν ἐπεμβάσεως τῶν Πατριάρχων Ἀλεξανδρείας Σιλβέστρου καὶ τῆς Συνάξεως. Τὸν 12' αἰῶνα κατέστη καὶ αὖθις ἰδιόρρυθμος. Ἡ Μονὴ Βατοπεδίου τὸ ἔτος 1541 ἦτο κοινόβιος. Τὸ ἔτος 1576 ἐπανέρχεται εἰς τὸν κοινοβιακὸν βίον ἐνεργείαις τοῦ Πατριάρχου Σιλβέστρου. Ἀρα μετὰ τῶν ἐτῶν 1541 καὶ 1576 εἶχε καταστῆ βαθμῶδιν

Εἰς τὰς ἰδιορρυθμούς μονὰς ἡ διοίκησις ἀνήκει εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Προϊσταμένων. Ἡγούμενος δὲν ὑπάρχει. Οἱ ἀδελφοὶ τῆς Μονῆς ζῶσιν κατὰ μόνας ἐν τῶς ἰδιαιτέρων διαμερισμάτων (κελλίων) τῶν μονῶν, συνήθως ἔχοντες δοκίμους ἢ νέους μοναχοὺς ὡς ὑποτακτικούς, δηλαδή εἰς σχέσιν γέροντος καὶ ὑποτακτικοῦ, ὡς τὰ ἐξαρτηματικά κελλία. Ὁ ἰδιορρυθμὸς βίος πάντοτε κατεκρίθη⁽¹⁾, δὲν συνάδει δὲ πρὸς τὸ ὅλον πνεῦμα τοῦ Μοναχισμοῦ καὶ δὴ τὸ τῆς ἀκημοσύνης⁽²⁾.

4. Ἡ ἀνεξαρτησία τῶν Μονῶν ἐναντι τῆς διοικήσεως.

Πρὶν εἰσέτι τὸ Ἅγιον Ὅρος καταστῇ μοναχικὸς χώρος καὶ ἀπολαύσῃ πλήρους διοικητικῆς ἀνεξαρτησίας, ἀπετέλει Κατεπανίκιον τῆς Ἱερουσαλῆμ ἢ Ἀκροῦς ὑπαγόμενον εἰς τὸ Θέμα τῆς Θεσσαλονίκης. Μετὰ τὴν καθιέρωσιν τοῦ ὡς Μοναχικῆς Πολιτείας, παρέμεινεν ἀνεξάρτητον τμήμα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, οὐδεμιᾶς πολιτικῆς ἢ στρατιωτικῆς ἀρχῆς ἐχούσης ἐπ' αὐτοῦ ἐξουσίαν⁽³⁾, τῆς πολιτείας μόνον πρὸς ῥύθμισιν τοῦ καθεστώτος ἐπεμβαίνουσας ἐκάστοτε διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν Τυπικῶν.

Ἡ πρώτη βασιλικὴ πράξις δι' ἧς ἀπονέμεται διοικητικὴ ἀνεξαρτησία εἰς τοὺς Μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ὁρους εἶναι τὸ ἐν ἔτει 885 ἐκδοθὲν Χρυσόβουλλον τοῦ Βασιλέως Α' τοῦ Μακεδόνα, δι' οὗ παρηγγέλετο ἡ ἀποχὴ τῶν ἀρχῶν ἀπὸ πάσης ἀναμίξεως εἰς τὰ ἐσωτερικά τῶν Μοναχῶν⁽⁴⁾. Ἀργότερον ὁ Λέων Στ' ὁ Σοφὸς διὰ τοῦ ἐν ἔτει 900 ἐκδοθέντος Χρυσοβούλλου του, ἐνετείλατο τὴν μὴ ἐπέμβασιν τῶν πολιτειακῶν ὀργάνων εἰς τὰ τοῦ Ἁγίου Ὁρους θέματα⁽⁵⁾, τοῦτον δὲ ἐμιμήθησαν καὶ πολλοὶ μετέπειτα βασιλεῖς⁽⁶⁾.

Αἱ προϋποθέσεις βασιλικαὶ ἐνέργειαι ἦσαν ἀπόρροια τῆς θαθείας αὐτῶν θρη-

ἰδιορρυθμῶς. Ἀργότερον ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἰδιορρυθμὸν βίον.

Περὶ τοῦ ἀκριβοῦς χρόνου τῆς μεταβολῆς τοῦ διοικητοῦ συστήματος ἀπὸ κοινοβιακὸν εἰς ἰδιορρυθμὸν αἱ πηγαὶ σιωποῦσι, διότι αὕτη ἐγένετο καθημερινὴ καὶ ἀνευ ἐκκλησιαστικῆς πράξεως. Ἡ ἐπάνοδος ὁμοῦ εἰς τὸ κοινοβιακὸν βίον συντελουμένη διὰ πατριαρχικοῦ σιγγιλίου δύναται νὰ προσδιορισθῇ χρονικῶς. βλ. Κοσμᾶ Βλαχού ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 172 σημ. 2.

1. ἀνωτ. σελ. 654 καὶ ἐλθ. σημ. 2.

2. Ἡ ὑποστηρηχθεῖσα ὁμοῦ δικαιολογία «τῆς προϋούσης ὑλικῆς κακοδαιμονίας» πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ὁποίας «τὸ ἰδιορρυθμὸν σύστημα ἐκρίθη οἰκονομικώτερον» (Βλαχός σελ. 85) δὲν εἶναι ὀρθή διότι αἱ θεωρήσασαι τὸ ἰδιορρυθμὸν σύστημα Μεγάλαι Μοναὶ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῶν οἰκονομικῶς ἀνθρώπων.

3. βλ. Βασίλειος Γ'· Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας (Ἑλλ. μετ. ἀρχαίαι Δ. Σαδραμῆ Ἀθήναι 1955 σελ. 579, Π. Οὐσπένσκι· Χριστιανικὴ Ἀνατολή τ. III τευχ. 1 σελ. 226—227.

4. «...Τοὺς τὸν ἐρημικὸν βίον ἐλομένους καὶ τὰς καταμονὰς καὶ τὰς διατριβὰς ἐν τῷ τοῦ Ἀθωνοῦ λεγομένῳ ὄρει ποιησαμένους καὶ τὰς εὐτελεῖς σκηναὺς ἐκεῖ πηξαμένους...τοῦ λοιποῦ ἀθροῦσιν καὶ ἀταράχους διάγειν» παρὰ Μ. Γεωργίου· Ὁ Ἀθῶν σελ. 79 ἐπ. Ὁ Βασίλειος Α' ὁ Μακεδὼν εἶναι ὁ πρῶτος βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου, ὅστις ἐξέδωκε πράξεις ρυθμιζούσας τὰ ἀγιορειτικά ζητήματα.

5. «Ταῦτα οὖν ἡ θεοπρόβλητος ἡμῶν βασιλεία διετάξατο, τοὺς ἐν τῷ Ἀθῶνι σχολάζοντας Μοναχοὺς ἀνενοχλήτους ἀπὸ παντοίας ἐπηρείας» Μ. Γεωργίου· Ὁ Ἀθῶν σελ. 81.

6. «Τὸ Ἅγιον Ὅρος εἶναι ἐλεύθερον καὶ μηδεμίαν φορολογίαν ἢ ἐπήρειαν τινα εἶναι τοὺς Μοναχοὺς ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἵματος». Διήγησις μερικῆ τῶν ἐπιστολῶν Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ, παρὰ Ι. Χατζηγεωργίου σελ. 24 ἐπ. Ὁ Ρωμανὸς Α' Δεκάπληνός διὰ τοῦ ἐν ἔτει 919 ἐκδοθέντος Χρυσοβούλλου του ἐπικυροῖ τὰ ἀνωτέρω βασιλικά ἐγγράφα καὶ παραγγέλλει «παρὰφυλάττεσθαι πάντας τοὺς ἐν τῷ αὐτῷ ὄρει σχολάζοντας θεῖσαι ἀνδρας...». Μ. Γεωργίου· Ὁ Ἀθῶν σελ. 84. Ὁμοίως Κωνσταντῖνος Θ' ὁ Μονομάχος διὰ τοῦ Χρυσοβούλλου του τοῦ ἔτους 1016 γνωρίζει ὅτι «οὐδὲν γὰρ ἡ βασιλεία μου νεώτερον καινισθῆναι βούλεται ἐπὶ τῷ ὁρίῳ τούτῳ ὄρει, ἀλλὰ τοὺς παλαιούς θεσμούς καὶ τούτους φυλαχθῆναι καὶ κατὰ τὰς διατάξεις τῶν μακαριῶν βασιλέων τὰ πάντα γενέσθαι» παρὰ Γ'. Συμμετάκη σελ. 300.

σκευτικῆς πίστεως, ἐκδήλωσις τοῦ ἐνεργοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ ἐνδείξεις ἐκτιμήσεως τοῦ ὑπὸ τῶν Μοναχῶν ἐπιτελουμένου Χριστιανικοῦ ἔργου⁽¹⁾.

Ἡ ἀνεξαρτησία τῶν Μονῶν τοῦ Ἀγίου Ὄρους ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Βασιλευρύσης ὑπὸ τῶν Τούρκων, διότι οἱ διορατικώτατοι μοναχοί, βλέποντες ἐπικειμένην τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου, ἀπέστειλον εἰς τὸν Σουλτάνον Ὁρχάν τὸν Νικητὴν (1326 – 1360) πρεσβείας καὶ ἐξητήσαντο τὴν προστασίαν του, ἣτις καὶ παρεσχέθη⁽²⁾. Ἐκτοτε καὶ μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἀγίου Ὄρους ἀπὸ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ πλείστοι Σουλτανικαὶ πράξεις ἐξεδόθησαν παραχωροῦσαι ἢ ἀναγνωρίζουσαι προνομίας⁽³⁾.

5. «Ὁ Πρῶτος» τοῦ Ἀγίου Ὄρους καὶ «Ἡ Καθέδρα τῶν Γερόντων»

Οἱ τὸ πρῶτον παρὰ τὸν Ἀκάνθιον Ἰσθμόν (Ξέρξου) ἐγκατεσταθέντες ἀσκηταί—ἀναχωρηταί εἰς κοινὴν συναθροισθέντες συνεδρίαν, προέβησαν κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Αἰγύπτῳ ὁμοίων των εἰς ἐκλογὴν ἄρχοντος, ὃν ἀπεκάλεσαν *Π ρ ῶ τ ο ν*⁽⁴⁾. Οὗτος μετὰ τῶν *Γ ε ρ ό ν τ ω ν* τῶν τότε μοναχικῶν οἰκιῶν (κελλίων) ἀπετέλεσαν τὴν *Κ α θ έ δ ρ α ν* τῶν *Γ ε ρ ό ν τ ω ν*⁽⁵⁾. Ἡ ἐκλογὴ ἐπανελαμβάνετο καθ' ἑκάστον ἔτος, οὐχὶ δμως ὑπὸ τοῦ συνόλου τῶν μοναχῶν διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας, ἀλλ' ὑπὸ τῶν Γερόντων, ὡς περίπου οἱ σημερινοὶ Δικατοὶ

1. Καὶ ἵνα μνημονεύειν δὲ τῶν βασιλέων καὶ ὑπὲρ ὅλου τοῦ κόσμου ἀπεριορίστως εὐχεσθαι... κελεύει ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς διὰ πιττακίου του. Βλ. Μ. Γ ε δ ε ώ ν σελ. 105. Π. Ο ὕ ο π έ ν ο κ η τ. III σελ. 619 καὶ Rh. Meyer σελ. 172.

2. Ἐπειδὴ οἱ Ἀγιορεῖται πρὸ ἄλλων ραγιάδων ἐδέχθησαν τὴν ὑπηκοότητα καὶ ἀπέκτησαν τὴν ἀσودοσίαν... Φιρμάνιον Σουλτάνου Ὁρχάν τοῦ Νικητοῦ, παρὰ Γ. Σ μ υ ρ - ν ά κ η, σελ. 109.

3. Αὗται ἀφ' ἐνὸς μὲν προήρχοντο ἐκ τῆς καλῆς θελήσεως τῶν κατακτητῶν, ἀφ' ἐτέρου δὲ ὡφείλοντο εἰς ρητὴν διάταξιν τοῦ Κορανίου, καθ' ἣν ἀπαγορεύεται ἡ παρεμπόδις ἀπὸ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων τῶν μοναχικῶν καὶ ἡ ἀνάμειξις τῶν Μουσουλμάνων εἰς τὰ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τῶν κατακτηθέντων. Οὕτω ἐν ἔτει 1381 ὁ Σουλτάνος Μουράτ Α' ἐχορήγησεν ἀνεξαρτησίαν εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἀγίου Ὄρους ἀντὶ χαρτοῦ. Διὰ φιρμανίου τοῦ Σουλτάνου Σελίμ Α' (1517) ἐρρυθμίσθησαν τὰ κληρονομικὰ δικαιώματα τῶν μοναχῶν. (Ἡ βασιλεία μου καὶ αὐθις προστάζει, ὅτι τοὺς μοναχοὺς ἀπλῶς τοῦ Ἀγίου Ὄρους ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴν τολμήσῃ Μουσουλμάνος νὰ κληρονομήσῃ, πᾶρεξ τὸ μοναστήρι ὅπου τὸν εἶχεν ἐκεῖνο νὰ κληρονομήσῃ ὅλην τὴν περιουσίαν αὐτοῦ. βλ. Σ μ υ ρ ν ά κ η ν σελ. 111). Τὸ ἔτος 1840 διὰ Σουλτανικοῦ φιρμανίου ἐπετράπη ὁ διαρισμὸς Διοικητοῦ (Καϊμακάμη) ἐν Ἀγίῳ Ὄρει. Τὸ ἔτος 1841 ὁ Ἀβδούλ Μετζίτ Χάν διακανονίζει τοὺς κεφαλικοὺς φόρους. Ὅμοιον φιρμάνιον εἶχεν ἐκδοθεῖ ἐπὶ Σελίμ Γ' ἐν ἔτει 1807. Διὰ φιρμανίου τοῦ Σουλτάνου Ἀβδούλ Μετζίτ τοῦ ἔτους 1852 ἐπᾶσαι αἱ γαῖαι καὶ τὰ εἰς ἐκκλησίας ἀνήκοντα κτήματα καὶ ἀφιερῶματα θὰ διατηρήσωσι τὰ ἐνέκαθεν προνόμια αὐτῶν. βλ. Γ. Σ μ υ ρ ν ά κ η ν σελ. 191.

Πλὴν τῶν μνημονευθέντων Σουλτανικῶν φιρμανίων ἡ διοικητικὴ τοῦ Ἀγίου Ὄρους ἀνεξαρτησία, αἱ ἀσودοσίαι καὶ τὰ προνόμια αὐτοῦ ἀνεγνωρίσθησαν διὰ διεθνῶν συνθηκῶν, ὡς ἡ τοῦ Κιουτσούκ—Καϊναρτζή τῆς 10|21 Ἰουλίου 1774, τὸ Χάτζι—Χουμαγιοῦν τῆς 18ης Φεβρουαρίου 1856, τοῦ Ἀγίου Στεφάνου τῆς 3ης Μαρτίου 1878 (ἐμμέσως) καὶ Βερολίνου τῆς 13|13 Ἰουλίου 1878 (ὁμοίως). Περὶ τῶν ἀνωτέρω Σουλτανικῶν φιρμανίων, ὡς καὶ τῶν διεθνῶν συνθηκῶν βλ. Στ. Ι. Π α π α δ ά τ ο υ: Αἱ Σλαυϊκαὶ δεισδύσεις ἐν Ἀγίῳ Ὄρει § 57—64.

4. Ὁ θεσμὸς τοῦ Πρώτου καὶ τῆς Καθέδρας τῶν Γερόντων ἐξετάζεται ἐν ἐκτάσει ἀναλόγως πρὸς τὰ ὑπόλοιπα μέρη τῆς μελέτης διότι εἶναι ὁ κυριώτερος ἀγιορειτικὸς θεσμός, ἐφ' οὗ ἐστηρίχθη κατ' ἀρχὰς τὸ Μοναχικὸν Πολίτευμα καὶ ἐξελίχθη εἰς τὸς σημερινοὺς θεσμοὺς τοῦ Πρωτοεπιστάτου καὶ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος.

Βλ. εἰς Γ. Σ μ υ ρ ν ά κ η σελ. 19, 20, 24 καὶ 26 ἱστορικὸν προελεύσεως τοῦ θεσμοῦ τοῦ Πρώτου καὶ τῆς Καθέδρας τῶν γερόντων. Ὅμοίως περὶ τῆς θέσεως, δράσεως καὶ ἐξουσιῶν αὐτοῦ τὰς σελίδας 30, 40, 41, 42, 46, 265, 291, 294, 310, 311, 312, 328 καὶ 700. Βλ. ὡσαύτως τὴν ὥραν μονογραφίαν τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Χ ρ ι σ τ ο φ ό ρ ο υ Κ τ ε ν ά: Ὁ Πρῶτος τοῦ Ἀγίου Ὄρους Ἀθῶ καὶ ἡ «Μεγάλῃ Μίσῃ» ἢ «Σύναξις» Ἀθῆναι 1929, (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ ΣΤ' τόμου τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν).

5. Χρ. Κ τ ε ν ά ς: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 234.

τών Σκητῶν⁽¹⁾.

Ὡς ἔδρα τῆς κοινῆς Συνεδρίας κατ' ἀρχάς καθιερώθη χώρος παρὰ τὸν Ἀκάνθιον Ἰσθμόν, ἀγνωστος ἀκριβῶς ἡμῖν, μεταφερθεῖσα κατὰ τὸν Θ'. αἰῶνα εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἀθωϊκῆς Χερσονήσου, ὅπου ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνεπτύχθη μοναχικὴ κώμη, ὀνομασθεῖσα μετὰ τὴν σύναξιν τοῦ Α'. Τυπικοῦ (ἐτ. 972) «Καθ' ὅσον τῶν Γερόντων» τρεῖς τοῦ ἔτους ὑπὸ τὸν Πρῶτον⁽²⁾. Ἐκ τῆς θέσεως τῶν Καρυῶν, ὡς εὐρισκομένων ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἀθωϊκῆς Χερσονήσου ἢ «Καθ' ὅσον τῶν Γερόντων» ἀπεκλήθη «Μέση» ἢ «Μεγάλη Μέση»⁽³⁾.

Ἔργον τοῦ Πρώτου ἦτο ἡ τήρησις τῆς πειθαρχίας καὶ τάξεως ἐν Ἀγίῳ Ὄρει, ἡ καθοδήγησις τῶν Μοναχῶν, ἡ ἐπίβλεψις τῆς τακτικῆς ἐκτελέσεως τῶν μοναχικῶν αὐτῶν καθηκόντων, ἡ ἐπίλυσις τῶν ἀναφυομένων διαφορῶν καὶ ἡ σύγκλησις τῶν Γερόντων εἰς τὴν Σύναξιν τῆς Καθέδρας τῶν Γερόντων⁽⁴⁾.

Πρὸ τῆς ὀριστικῆς διαμορφώσεως τῆς Μοναχικῆς πολιτείας, πάντως μετὰ τὴν ἰδρυσιν τῶν Μεγάλων Μονῶν, τὴν Σύναξιν τῶν Γερόντων διεδέχθη ἡ Σύναξις τῶν Ἑγουμένων τῶν Μονῶν, οἵτινες ἀπ' ἀρχῆς οὐχὶ εὐμενῶς καὶ τὰ μάλιστα ζηλοτύπως τὸν Πρῶτον ἐβλεπον, οὗτος δὲ φοβούμενος ὑποκατάστασιν ἢ περιορισμὸν τῶν ἐξουσιῶν τοῦ ἐδείκνυε πρὸς τὴν νέαν Σύναξιν δυσπιστίαν, ἀποτέλεσμα δὲ τῶν μὴ ἀρμονικῶν σχέσεων Πρώτου καὶ Συνάξεως τῶν Ἑγουμένων ὑπῆρξεν ἡ ἐμφάνισις ἐρίδων καὶ προστριβῶν, ἐξ ὧν λαβόντες ἀφορμὴν ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Τζιμισκῆς καὶ ὁ Πατριάρχης Βασίλειος Α'. ὁ Σκαμανδρηνὸς ἐπενέβησαν ἐνεργῶς καὶ κυριαρχικῶς πλεον ἐρρύθμισαν τὰ τῆς ὁργανώσεως τοῦ Ἀγίου Ὄρους⁽⁵⁾, διὰ τῆς συντάξεως τοῦ Α'. Τυπικοῦ, δι' οὗ καθωρίσθη ἡ ἀπαξ τοῦ ἔτους σύγκλησις τῆς Ἱερᾶς Συνάξεως⁽⁶⁾, ἐπιτραπέισις ὁμῶς τῆς συγκλήσεώς της εἰς ἐκτάκτους περιπτώσεις⁽⁷⁾. Διὰ τοῦ Τυπικοῦ ὠρίζεται, ὅτι τῆς Συνάξεως ἡγεῖται ὁ Πρῶτος, ὅστις εἰσηγείται καὶ τὰ πρὸς συζήτησιν θέματα⁽⁸⁾. Τὰ μέλη αὐτῆς ἐκαλοῦντο Ὑπουργοί, ὁ δὲ Ὑπουργὸς τῆς Μονῆς Μεγίστης Λαύρας ἐθεωρεῖτο *primus inter pares*⁽⁹⁾.

(Συνεχίζεται)

1. Χρ. Κτενᾶς: ὁμολογ.

2. Ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος τῆς ἀρχικῆς ἔδρας τοῦ Πρώτου δὲν προκύπτει ἐκ τῶν πηγῶν. Ἡ παράδοσις ἀναγάγει τὸν χρόνον εἰς τὸν Δ'. μ. Χ. αἰῶνα, τὴν ἔδραν δὲ θέλει διαρκῶς ἐναλλακτομένην. Ὡς α' Πρῶτος φέρεται ὁ Μοναχὸς Ἀνδρέας, ἀγνωστων λοιπῶν στοιχείων «Ἀνδρέας ὁ εὐλαβεστάτος μοναχὸς καὶ Πρῶτος ἡσυχαστής». Σιγίλιον Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (Μ. Γεδεῶν σελ. 80, Meyer σελ. 29—30, Π. Παναγιώτακος: Τὸ Δίκαιον τῶν Μοναχῶν σελ. 407 σημ. 2).

3. Τὴν εἰδησιν ταύτην λαμβάνομεν ἐκ τοῦ Χρυσοβούλλου τοῦ Λέοντος ΣΤ'. τοῦ Σοφοῦ, ἐκδοθέντος ἐν ἔτει 911, ὅπου ἡ Σύναξις τῶν Γερόντων ἀποκαλεῖται «Γερόντων Ἀρχαῖα Καθέδρα». Προβλ. Κ. Βλάχου: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 23 καὶ Χρ. Κτενᾶν: Ὁ Πρῶτος σελ. 235.

4. Χρ. Κτενᾶς: Ὁ Πρῶτος, σελ. 234.

5. βλ. λεπτομερείας κατωτέρω § 6 Ἐπίσης εἰς Χρ. Κτενᾶν: ὁ Πρῶτος κλπ. σελ. 242, Κοσμᾶν Βλάχου: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 28 καὶ 31.

6. «...Ἐπεὶ οὖν τὰς συντάξεις ἐνεκα τινὸς ὠφελείας ἀδελφῶν καὶ παρακλήσεως παρὰ τῶν ἐπινοησάντων γινώσκομεν ἐπινενουήσθαι ἀπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ κατὰ τὴν σεβασμίαν ἐορτὴν τῆς ἀχράντου Θεοτόκου καὶ Θεομήτορος ἐπισυνάγεσθαι αὐτοῖς καὶ ποιεῖν τὴν σύναξιν, φυλάττεσθαι δὲ καὶ τὴν ῥόγαν μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης...» εἰς I. Χατζηιωάννου σελ. 6 Ph. Meyer σελ. 124.

7. «...Εἶδε γε τοῦ καιροῦ προϊόντος τελεία κατάστασις γίνεσθαι τῇ τοῦ Θεοῦ συνεργίᾳ καὶ χάριτι βουλευθῶσι δὲ κοινῇ γνώμῃ πάντες καὶ ἑτέραν σύναξιν γίνεσθαι, χαίρομεν ἐπὶ τούτῳ καὶ ἡμεῖς καὶ ἀγαλλιώμεθα, πλὴν παρακαλοῦμεν δηλοποιηθῆναι καὶ ἡμῖν διὰ γραφῆς αὐτῶν, ἵνα μὴ παρείδουσιν λάβωσιν καταλύειν τι ἐκ τοῦ Τυπικοῦ...» Α'. Τυπικὸν εἰς I. Χατζηιωάννου σελ. 7.

8. Πολλάκις πρὸς ἐπίλυσιν διαφορῶν ἐκαλεῖτο ἐκπρόσωπος τοῦ Οἴκ. Πατριάρχου. Ἐξ ἐγγράφου τῆς Μεγάλης Μέσης τοῦ ἔτους 1350, διακανονίζοντος ὁριακὴν διαφορὰν τῶν Μονῶν Δοχειαρίου καὶ Ξενοφώντος ἀρυσόμεθα τὴν πληροφορίαν, ὅτι «προσκληθεὶς ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους παρ' ἀμφοτέρων τῶν μεγάλων εἰς τὸ εἰρηνεύσαι αὐτοὺς καὶ

ROBERT CURZON

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ ΤΟ 1834

Τὸ βιβλίον τοῦ λόρδου *Robert Curzon*, an. «*Visits to Monasteries in the Levant*» London 1916, ἀπὸ τὸ ὁποῖο μεταφράζομε τὶς παρακάτω σελίδες, γράφηκε τὸ 1841 καὶ τὸ 1915 παρουσιάστηκε στὴν ἕκτη ἐκδόσὶ τοῦ.

Ὁ *Robert Curzon* ἔφυγε ἀπὸ τὸν Ἀγγλίαν νὰ ταξιδέψῃ στὴν Ἀνατολὴν δυὸ χρόνια πρὶν τὸ τέλος τῶν σπουδῶν τοῦ στὴν Ὁξφόρδῃ. Ὅπως πολλοὶ ἄλλοι λόγιοι τῆς ἐποχῆς του, πίστευε καὶ αὐτὸς ὅτι στὴν Ἑγγύς Ἀνατολὴν ὑπῆρχαν στίς βιβλιοθήκας τῶν Μοναστηριῶν χειρόγραφα κλασσικῶν ἑγγράφων. Τὸν 19^{ον} αἰῶνα ἡ Βιβλιοθήκη τῶν Παρισίων ἀπέκτησε τέτοια χειρόγραφα ἀπὸ ἑλληνικὰ μοναστήρια. Ὁ Ρόμιο Χάντινγκτον ἔφερε χειρόγραφα ἀπὸ τὴν Νιτρία καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰ δώρισε στὴ Βιβλιοθήκην Μπόντλιαν στὴν Ὁξφόρδῃ. Τὸν 19^{ον} αἰῶνα οἱ δυὸ Ἀσεμάνι ἔφεραν στὴ Βιβλιοθήκην τοῦ Βατικανοῦ πολὺτιμα ἀνατολικὰ χειρόγραφα ἀπὸ τὴν Νιτρία τῆς Αἰγύπτου καὶ ὁ Κλάρκ τὸ 1801 βρῆκε στὴ Βιβλιοθήκην τῆς Πάτμου τὸ περίφημον χειρόγραφο τοῦ Πλάτωνος. Ὅλα αὐτὰ ξυπνοῦν τὴν ὄρεξιν τῶν βιβλιοφίλων καὶ τοὺς ἐκίνησαν νὰ φαντάζωνται ὅτι θὰ μπορούσαν εὖ νὰ ἐκταξιδεύσῃ στὴν Ἀνατολὴν νὰ βροῦν πολὺτιμα ἀνατολικά χειρόγραφα.

Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ὁ *Curzon* ταξίδεψε ἐν Αἴγυπτον τὸ 1833, ἀπ' ἐκεῖ πῆγε στὴν Παλαιστίνην, ὅπου ἀνάμεσα σι' ἄλλα ἐπισκέπηται καὶ τὸ Μοναστήρι τοῦ Ἀγ. Σάβ-

βα. Πέρασε τὸ καλοκαίρι στὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸ φθινόπωρον ἀπὸ τὴν Κέρκυραν ἦλθε στὴν Ἡπειρον καὶ κατέβηκε εἰς Μετέωρα. Γύρισε στὴν Ἀγγλίαν καὶ ἔμεινε δυὸ χρόνια καὶ τὸ 1836 πῆγε πάλιν στὴν Αἴγυπτον καὶ τὸ 1837 ἔφτασε εἰς τὴν ἔρημον τῆς Νιτρίας. Μετὰ πῆγε στὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Γύρισε πάλιν στὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ξαναπῆγε στὴν Αἴγυπτον. Τὸ 1843 βρισκόνταν εἰς τὸ Ἐρζερούμ τῆς Ἀρμενίας, ὅπου ἦταν ἐπιφορτισμένος μὲ τὴν διευθέτησιν τοῦ ζητήματος τῶν Τουρκοπερσικῶν συνόρων.

Στὸ βιβλίον του περιγράφει τὰ ταξίδια του αὐτὰ καὶ τὶς ἐρευνὰς ποὺ ἔκανε στὴν ἔρημον τῆς Νιτρίας, εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ εἰς Μετέωρα.

Ὅμως τὴν ἐποχὴ αὐτὴ οἱ ἐκκλησιαστικὲς ἀρχαὲς εἶχαν πιά ξυλνήσει καὶ δὲν ἄφηναν τοὺς μοναχοὺς εἰς τὰ μοναστήρια νὰ ξεπουλοῦν τὰ πολὺτιμα χειρόγραφα στοὺς ξένους καὶ ἔτσι ὁ *Curzon* μπόρεσε ν' ἀποκτήσῃ μόνον 47 χειρόγραφα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα 13 ἦσαν σὲ ἀνατολικὰς γλῶσσας, 17 ἑλληνικά καὶ ἄλλα τόσα λατινικά. Ὁ *Curzon* ὅμως χαρακτηρίζεται εἰς τὴν δουλειὰ αὐτὴν ὡς ὀδηγὸς, γιατί ἔστειρα ἀπὸ αὐτὸν ὁ *Tatam* κατάρθωσε ν' ἀποκτήσῃ μεγάλον ἀριθμὸν Συριακῶν χειρογράφων ἀπὸ τὰ μοναστήρια τῆς Νιτρίας.

Τὸ βιβλίον του εἶνε ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς περιγραφὰς τῶν τόπων ἀπὸ τοὺς ὁποίους

συμβιβάζοιτο, πολλὰς αἰτίας βαλλόμενος οὐκ ἠθέλησε παραγενέσθαι ἄλλοις ἢ ἡμέραι τινὲς παραδράσωσιν...» [εἰς Χ. Κτενᾶν: ὁ Πρῶτος σελ. 261]. Καὶ ἐξ ἄλλων ἐγγράφων μόνων τινῶν ἀρνούμεθα τὴν πληροφορίαν, ὅτι πολλάκις ἐκαλεῖτο ὁ Μητροπολίτης Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὄρους, [βλ. Γ. Β. Τ. Ν. ὁ Πρῶτος σελ. 243] ὁσάκις πρὸς τοῦτο συνήνει ὁ Πρῶτος τοῦ Ἀγίου Ὄρους, ὅτι διὰ τοῦ Γ. Τυπικῶν ἀπηγορεύθη ἡ εἰσὸς τοῦ Ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ «δὲνα προτιροῖται καὶ κδόσεως τοῦ Πρώτου». Αὐτὸ ἔσχε καὶ μετὰ τὴν παρακλήν τοῦ Πρώτου βλ. Χ. Κτενᾶν: ὁ Πρῶτος σελ. 249.

9. Οὗτος προσήρχετο εἰς τὴν Σύναξιν συνοδευόμενος ὑπὸ δύο ἐτέρων Ὑπουργῶν τῆς Ἱονῆς τοῦ. [Α. Τυπικὸν εἰς Γ. Χατζηγιάννου, σελ. 6]. Προβάδισμα ἐναντι τῶν λοιπῶν ἀντιπροσώπων ὁ τῆς Μεγίστης Δαύρας ἔχει καὶ σήμερον.

πέρασε. Ἡ περιγραφή του γιὰ τὴν Ἡπει-
ρο καὶ τὰ Γιάννινα, ἀπ' ὅπου πέρασε τὸ
1834 ἔχει σημασία, γιατί λίγα χρόνια εἶχαν
περάσει ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.
Ὅπως καὶ ὁ ἴδιος γράφει, τὰ Γιάννινα

ἦταν σὲ ἄθλια κατάσταση τότε. Χαρακτηρι-
στικές εἶνε οἱ περιγραφές του γιὰ τὸ Μέ-
τσοβο καὶ τοὺς κλέφτες, πού συνάντησε κα-
θώς καὶ γιὰ τὴν κατάσταση τῶν δρόμων
καὶ τῶν ἡθῶν τῆς ἐποχῆς.

ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

(ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ)

Κέρκυρα — Ἡγουμενίτσα

Παράσκευη 31 Ὀκτωβρί-
ου 1834. Εἶδα, ὅτι δὲ μπορούσα νὰ πλη-
ροφορηθῶ τίποτε στὴν Κέρκυρα σχετικὰ μὲ
τὴν Ἀλβανία, ἂν καὶ τὰ ψηλὰ βουνὰ τῆς
Ἡπείρου φαίνονταν σχεδὸν νὰ κρέμονται
πάνω ἀπὸ τὸ νησί. Κανένας δὲν ἤξερε τί-
ποτε γι' αὐτή, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι ἦταν φη-
μισμένος τόπος γιὰ τὶς μπεκάτσες. Φαίνον-
ταν πὼς τίποτε ποτὲ δὲν εἶχε σημασία γιὰ
ταξιδιώτῃ ἢ περιηγητῇ στὴν Ἀλβανία, ἐκ-
τὸς ἀπὸ μπεκάτσες πού ὑπῆρχαν ἐκεῖ. Ἔτσι
κάποιος εἶχε χτυπήσει δεκαπέντε ζευγάρια,
κι' ἄλλος ἓνας ἀκόμη περισσότερα, μόνον
πού δὲν τ'ἄφεραν στὸ νησί γιατί τὰ χτυπη-
μένα πουλιὰ χάθηκαν στοὺς θάμνους. Ὑ-
πῆρχαν ἀκόμη καὶ ξυλόκοττες, ὅπως γενικά
πίστευαν, καὶ μερικοὶ μίλησαν γιὰ ἄγριες
ἀρκοῦδες, ἀλλὰ δὲν κατάφερα νὰ συναντή-
σω κανέναν πού νὰ μὲ βεβαιώσῃ εἰδικὰ ὅ-
τι σκότωσε μία. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ ἔλεγαν ὅ-
τι ὑπάρχουν πληθὺς κλέφτες. Πάνω σ' αὐ-
τὸ ὅλοι συμφωνοῦσαν. Οἱ ἱστορίες γιὰ τοὺς
κλέφτες ἦταν ἀτφλείωτες. Καὶ ἀκριβῶς τὴν
ἐποχὴ αὐτὴ ἦταν μιὰ ἐπανάσταση ἢ ἐξέγε-
ση ἢ διαμαρτυρία ἢ ἐκλογὴς ἢ κάτι τέτοιο
τέλος πάντων στὴν Ἀλβανία, γιατί ὅλοι
πού ἤρθαν ἀπ' ἐκεῖ ἔλεγαν, ὅτι ὅλη ἡ χώ-
ρα βρίσκονταν σὲ ἀνασιτάτωση. Στὴν πρα-
γματικότητα φαίνεται πὼς ὑπῆρχε ἓνας γε-
νικὸς ξεσηκωμὸς καὶ οἱ ὁπαδοὶ κάθε κόμ-
ματος τῶν ἐλευθέρων καὶ ἀνεξαρτήτων κα-
τοίκων τῶν βουνῶν θεωροῦσαν ἀπαραίτη-
το νὰ δείξουν τὴ σταθερὴ τους προσκόλλη-
ση σὲς ἀπόψεις τους, πυροβολώντας καθέ-
ναν πού ἔβλεπαν, κρυμμένοι πίσω ἀπὸ βρά-
χους ἢ δέντρα, ἀπὸ φόβο ὅτι ὁ ἄλλος μπο-
ρεῖ νὰ εἶνε ὁπαδὸς τοῦ ἄλλου κόμματος.

Οἱ Ἀλβανοὶ καμαρώνουν πολὺ τὰ δ-
πλα τους ἢ θήκη τοῦ γιαταγανιοῦ καὶ τὰ

πιστόλια εἶνε πάντοτε ἀσημένια καθὼς καὶ
οἱ τρεῖς ἢ τέσσερις φυσιογιοθήκες συνήθως
ἐπιχρυσωμένες καὶ κάποτε στολισμένες μὲ
πετράδια καὶ κοράλια. Ἀξίζει λοιπὸν νὰ
πυροβολήσεις ἓναν Ἀλβανὸ κι ἂν ἀκόμα δὲ
σκέπτεται διαφορετικὰ ἀπ' αὐτὸν πού θὰ
πυροβολήσῃ. Ὅπως κατάλαβα ὅμως δὲν
πυροβολοῦν καὶ πολὺ τοὺς Φράγκους, για-
τί δὲν ἔχουν μαζί τους πολλὰ νὰ τοὺς πά-
ρουν κι ἔτσι νόμισα πὼς δὲ θὰ ριψοκινδύ-
νευα καὶ πολὺ. Ἔτσι ἀποφάσισα νὰ μὴ μα-
ταιώσω τὸ σκοπὸ μου νὰ ἐξερευνήσω με-
ρικὰ μοναστήρια στὴ χώρα αὐτὴ. Ὑπάρ-
χει κι ἄλλος ἓνας ἀκόμα λόγος πού σπάνια
κακοποιοῦν τοὺς Φράγκους στὴν Ἀνατολή.
Κάθε ἀράπης ἢ Ἀλβανὸς ξέρει πὼς ἂν
Φράγκος ἔχει στὸ χέρι του ὄπλο—καὶ συνή-
θως ἔχει—ὑπάρχουν δυὸ πιθανότητες, σχε-
δὸν καλύτερα βεβαιότητες, σχετικὰ μὲ τὸ ὄ-
πλο. Ἡ μιὰ εἶνε ὅτι αὐτὸ εἶνε γεμᾶτο καὶ
ἡ ἄλλη ἂν τραβήξῃ τὴν σκανδάλη, εἶνε πο-
λὺ πιθανὸ νὰ πειύχει τὸ σημάδι. Αὐτὸ
λοιπὸν εἶνε οἱ περιπτώσεις πού σχετίζονται
μὲ τὴν ὀπλοθήκη πού φέρνει μαζί του ὁ
ἕνας. Ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπ' ὅλα αὐτά, ὅταν ἓνας
Φράγκος σκοτωθῇ, γίνεται μεγάλη φασα-
ρία γύρω ἀπ' αὐτό. Οἱ πρόξενοι γράφου-
ν ἑγγράφα, πασσάδες ἀνακατεῦνται, στρατι-
ῶτες, καβάσηδες καὶ τάρταροι καλπάζου-
σάν τρελλοὶ στὴ χώρα, πυροβολοῦν μὲ τὰ
πιστόλια στὸν ἀέρα καὶ κονεύουν στὰ χω-
ρὰ τὸ βράδυ δωρεάν. Ζητοῦν τὸ δολοφόν-
παντοῦ κι' αὐτὸς ἢ κάποιος ἄλλος κρεμι-
ται γιὰ νὰ ἱκανανοποιηθεῖ ὁ πρόξενος. κα-
μαζὶ μ' αὐτὸ οἱ στρατιῶτες χτυποῦν μὲ γο-
τὰ ξύλα τὸν κόσμον ὅσο τοὺς ἀρέσει. Οἱ
αὐτὰ εἶναι πολὺ ἄσχημα καὶ γι' αὐτὸ σπάνια
μᾶς σκοτώνουν—πληρώνουν τὸ γούστο
τοὺς πολὺ ἀκριβά. Τὸ παιγνίδι δὲν ἀξίζει
τὸ κερί (γαλλικὴ παροιμία· γαλλικὰ σπ

είμενο).

Ὁ τελευταῖος φράγκος πού ἄκουσα πὼς σκοτώθηκε στὴν Ἀλβανία ἦταν ἕνας Γερμανὸς πού μελετοῦσε βοτανική. Καμάωνε φορώντας ἕνα μπλε σακκάκι μὲ μπρούζινα κουμπιὰ καὶ τριγύριζε μονάχος του καὶ βουνὰ μαζεύοντας βότανα καὶ λουλούδια πού τᾶβανε προσεκτικὰ σ' ἕνα τενεκεῖνιο κουτί. Ἐξακολούθησε ἀπείραχτος τὴ δουλειά του κάμποσον καιρό· ὅλοι πίστευαν ὅτι ἦταν δυνατὸς μάγος καὶ πὼς μὲ τὰ βότανα πού μαζεύε μποροῦσε νὰ ξηράνει τοὺς ἐχθροὺς του μὲ τρομερὰ μάγια καὶ νὰ τοδιώξῃ κάθε κίνδυνον ἀπὸ πῖνω του. Ὑπο· τρεῖς Ἀλβανοὶ τὸν παρακολούθησαν ἑμποσες μέρες καὶ κρύβονταν προσεκτικὰ πρὸς ἀπὸ τοὺς βράχους κάθε φορὰ πού ὁ γάλλος γύριζε κατὰ τὸ μέρος τους. Στὸ τέλος ἕνας ἀπὸ τὴν παρέα, ζητώντας τὴν εὐχέλεια ὅλων τῶν ἀγίων του, ἀκούμπησε μακρὸν τουφέκι του πάνω σὲ μιὰ πέτρα καὶ πυροβόλησε τὸ Γερμανὸ στὸ ψαχνό. Ὁ Γερμανὸς ὁ ἄνθρωπος σωριάστηκε κάτω, ἀλλ' ὁ Ἀλβανὸς δὲν ξεθάρρεψε νὰ βγῇ ἀπὸ τὸν κρυψώνα του πρὶν ξαναγεμίσει τὸ τουφέκι του καὶ ἔτσι μὲ πολλὰς προφυλάξεις ἔφυγε, ἔχοντας τὰ μάτια του πάνω στὸ πτώμα καὶ μὲ τοὺς φίλους του παραπίσω, ἔτοιμος νὰ τὸν ὑπερασπίσουν σὲ περίπτωση αἰγῆς. Ὡστόσο ὁ βοτανολόγος ἦταν περυσμένος καὶ ἡ ἀπογοήτευση τῶν Ἀλβανῶν μεγάλη, ὅταν εἶδαν πὼς τὰ κουμπιὰ του ἦσαν μπρούτζινα καὶ ὄχι χρυσά, γιατί στὴν πᾶξή τους τοὺς παρακίνησε ἡ ἀξία τῶν αὐτιμῶν ὅπως νόμιζαν κουμπιῶν.

Προμηθεύτηκα κάμποσα συστατικά γιὰ γιὰ διάφορα πρόσωπα, ἔστειλα ἕνα Ἐγγλέζο ὑπηρετὴ μου καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀποκτήματά μου στὴν Ἀγγλία καὶ πῆρα νεαρό νὰ μοῦ κάνῃ τὸν ὑπηρετὴ καὶ νὰ διερμηνέα στὸ ταξίδι μου. Ἐνας ἀπὸ τοὺς φίλους μου στὴν Κέρκυρα μὲ καλωσύνη μοῦ προμήθευσε μιὰ βάρκα, δὲν ξέρω γὰρ μὲ πόσα κουμπιὰ, πού ἀνῆκε στὴν ἑρμηνεία. Μ' αὐτὴ περάσαμε τὴ γαλήνια περὶ θάλασσα καὶ βγήκαμε στὴν Ἠμενίτσα, πού ἀπέχει εἰκοσιτέσσερα μίλια σὲ πέντε ὥρες. Ἐκεῖ νοίκιασα τρία ἄλογα καὶ μετὰ σαμάρια, ἕνα γιὰ τὴν ἀποσκευὴ καὶ ἕνα γιὰ τὸν ὑπηρετὴ μου καὶ ἕνα γιὰ

λόγου μου. Ἔτσι ξεκινήσαμε γιὰ τὴν Παραμυθιά, πού μοῦ εἶπαν πὼς ἀπέχει τέσσερις ὥρες. Ἡ Παραμυθιά, λένε, πὼς εἶναι χτισμένη στὴν τοποθεσία τῆς Λωδωνῆς, ἂν καὶ ἡ πραγματικὴ θέσις τοῦ μαντείου δὲν εἶνε ἐξακριβωμένη.

Ὅμως μερικὰ ἀπὸ τὰ ὁμορφότερα μπρούτζινα ἀντικείμενα πού ὑπάρχουν, βρέθηκαν ἐκεῖ ἐδῶ καὶ τριάντα—σαράντα χρόνια ἕνα μέρος ἀπ' αὐτὰ πῆγαν στὴ Ρωσσία καὶ ἄλλα πέρασαν στὴν κατοχὴ τοῦ μίστερ Χόουκινς ἀπὸ τὸ Μπίγκνορ τοῦ Σάσσεξ, ὅπου βρίσκονται ἀκόμα.

Τ' ἄλογά μας δὲν ἦταν πολὺ καλὰ καὶ οἱ δρόμοι μας χειρότεροι καὶ σκαρφαλῶναμε σκουντουφλώνοντας πάνω στὰ βράχια, ἀνήφορο-κατήφορο ὅλο τὸ δειλινό, δίχως νὰ πλησιάζουμε, ὅπως μοῦ φαίνονταν, σὲ κατοικημένο τόπο. Ἀρχισε τώρα νὰ σκοτεινιάζει καὶ οἱ ἀγωγιότητες εἶπαν πὼς ἔχουμε ἀκόμα ἕξι ὥρες δρόμο· ἦταν 7 ἡ ὥρα βράδυ. Δὲ μπορούσαμε νὰ ἰδοῦμε τίποτε καὶ εἴμαστε πάνω σ' ἕνα βουνὸ γεμᾶτο πέτρες καὶ χαμηλοὺς θάμνους καὶ ἀνάμεσα βαδίζαμε στὰ τυφλά, τάχα σὰν σὲ μονοπάτι, στρέφοντας σ' ὅποιο σημεῖο τοῦ ὁρίζοντα νομίζαμε πὼς μᾶς ταιριάζει, γιατί φαίνονταν πὼς κανένας ἀπὸ τὴν παρέα δὲν ἤξερε τὸ δρόμο. Κάναμε συμβούλιο γιὰ νὰ βροῦμε τί ἦταν καλύτερο νὰ κάνουμε καὶ καθὼς εἶδαμε κάμποσα φῶτα σὲ κάτι σπίτια κάπου ἕνα μίλι μακρὰ, εἶπα σ' ἕνα ἀπὸ τοὺς ἀγωγιότητες νὰ πᾶῃ καὶ νὰ ἰδῇ, ἂν μπορούσαμε νὰ μείνουμε ἐκεῖ τὴ νύχτα.

— Νὰ πάω σ' ἕνα σπίτι; εἶπ' ὁ ἀγωγιότης. Δὲ φαντάζομαι νὰ νομίζεις πὼς μπορεῖ νὰ μᾶς τόσο τρελοὶ γιὰ νὰ πᾶμε σ' ἕνα σπίτι στὴν Ἀλβανία ὅπου δὲν γνωρίζουμε κανέναν.

— Ὁχι γιατί ὅμως δὲν πᾶτε;

— Γιατὶ θὰ μᾶς σκοτώσουν, φυσικά. Αὐτὸ θὰ γίνῃ ἂν νομίσουν πὼς εἶναι ἀρκετὰ δυνατοί, ὥστε νὰ ριψοκινδυνέψουν νὰ μᾶς ἀνοίξουν τὴν πόρτα καὶ νὰ μᾶς μπᾶσουν μέσα. Ἀλλοιῶς θὰ κάνουν πὼς δὲν μᾶς ἀκοῦν ἢ θὰ μᾶς ρίξουν ἀπὸ τὸ παράθυρον καὶ θ' ἀπολύσουν τὰ σκυλιὰ πάνω μας, ἢ . . .

— Ὡ! ἀπάντησα, φτάνουν αὐτὰ, δὲν ἔχω καμιὰ ὀρεξὴ ν' ἀνησυχῶ τοὺς θαν-

μασίους πατριώτες σου· μόνο δὲν ξέρω ἀκριβῶς τὶ ἄλλο μπορούμε νὰ κάνουμε τώρα πάνω ἐδῶ στὴν κορυφή τοῦ βουνοῦ.

— Τὶ γίνεται μὲ τοὺς λύκους ἐδῶ στὴν περιφέρεια;

— Γιατὶ ρωτᾷς; εἶπ' ὁ φίλος μου. Ἐλπίζω νὰ καταλαβαίνεις πῶς ἂν τύχη τίποτε στ' ἄλογά μου εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ μ' ἀποζημιώσης. Ὅσο γιὰ λόγου μας, εἴμαστε ὀπλισμένοι καὶ θὰ ρίξουμε. Δὲ νομίζω ὅμως ὅτι εἶναι πολλοὶ λύκοι ἀκόμα ἐδῶ· δὲν κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ βουνὰ τόσο γρήγορα, ἂν καὶ βέβαια ἄρχισε κιόλας τὸ κρυῖο. Ἀλλὰ καλύτερα νὰ κοιμηθοῦμε ἐδῶ γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο καὶ τὴν αὐγὴ ἴσως μπορέσουμε νὰ βαδίσουμε γιὰ κεῖ πού πᾶμε.

Μιὰ πού δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο νὰ γίνη, δέσαμε τὰ πόδια τῶν ἀλύγων, μαζί κι ἐγὼ ξαπλώθηκα σὲ μιὰ καρπέτα, πού εἶχα γιὰ τὸ ταξίδι, δίπλα στὸν ὑπηρέτη μου κάτω ἀπὸ ἓνα θάμνο. Ἦταν τρομερὸ κρυῖο· τ' ἄλογα ἔτρεμαν καὶ τινάζονταν πότε-πότε σκύβοντας κάτω τὰ κεφάλια τους· δοκίμασα ὅλες τὶς πλευρὲς μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἀναπαυθῶ, ἀλλὰ κάθε προσπάθεια ἦταν ἀπὸ τὸ κακὸ στὸ χειρότερο. Δὲ μπορούσα νὰ ζεσταθῶ ὅπως δὴποτε καὶ τὸ παράξενο ἦναι ὅτι ὅσο περισσότερα μυτερὰ λιθάρια ἔβγαζα κάτω ἀπὸ τὴν καρπέτα, ὅσὰ καὶ πιὸ μυτερὰ ἦταν αὐτὰ πού ὑπόμειναν. Ἡ μοναδική μου ἐλπίδα ἦταν πού ἀκουγα τοὺς ἀγωγιάτες νὰ στριφογυρίζουν κι αὐτοὶ καὶ ν' ἀναθεματίζουν τὶς πέτρες φωναχτά. Ὡστόσο ὕστερα ἀπὸ ὥρα ἀποκοιμήθηκα, καὶ εὐθύς, ὅπως μοῦ φάνηκε, ξύπνησα ἀπὸ κάποιον πού μὲ κουνοῦσε καὶ μοῦ ἔλεγε πῶς ἦταν τέσσερις ἡ ὥρα καὶ καιρὸς νὰ ξεκινήσουμε.

Ἦταν ἀκόμα σκοτεινὰ, μονάχα κάμποσα ἀστέρια φαίνονταν καὶ ξαναρχίσαμε τὸ ταξίδι σκουντοφλώντας καὶ σκαρφαλώνοντας, ὅπως καὶ νωρίτερα, ὥσπου φτάσαμε σ' ἓνα μέρος, ὅπου τ' ἄλογα σταμάτησαν μονάχα τους. Ἐδῶ φαίνονταν πῶς ἦσαν μιὰ σειρὰ βράχια πάνω ἀπὸ ἓναν γκρεμὸ κάπου· διακόσια πόδια βαθύ, ὅπως λογάζαζα ἀπὸ τὴν ἀντανάκλαση τῶν ἀστεριῶν σὲ τὸ ρέμα πού κυλοῦσε στὸν πάτο. Τὸ λιγοστὸ φῶς ἔκανε τὸν τόπο νὰ φαίνεται πιὸ

ἐπιφοβὸς καὶ δύσκολος ἀπ' ὅτι ἴσως ἦταν πραγματικά. Φαίνεται ὅμως ὅτι εἴμαστε τυχεροὶ πού τὸ βρήκαμε, γιατί δὲν ὑπῆρχε ἄλλος δρόμος νὰ κατεβούμε ἀπὸ τὸ βουνὸ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν σειρὰ αὐτὴ τῶν βράχων, πού εἶχε πλάτος κάπου δώδεκα πόδια. Ξεπεζέψαμε ἀπ' τ' ἄλογα καὶ τὰ τραβήξαμε πρός τα κάτω· φαίνεται πῶς ξαναπέρασαν ἀπ' ἐδῶ, γιατί δὲν ἔφεραν καμιὰ δυσκολία καὶ ὕστερα ἀπὸ καμιὰ διακοσαριὰ μέτρα, ὅπου ὁ δρόμος ἦταν καλύτερος, καβαλικέψαμε πόρλι κι ὕστερα ἀπὸ πέντε ὥρες δρόμο φτάσαμε στὴν Παραμυθιά. Ἀκριβῶς πρὶν μποῦμε σ' αὐτὴ συναντήσαμε μιὰ ομάδα ὀπλισμένους ὡς τὰ δόντια καὶ μὲ μακρὰ τουφέκια. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τζέντλεμεν μὲ ρώτησε εὐγενικὰ ἂν εἶχα πάνω μου κατὰ νένα περίσσιο πορτοφόλι, ἢ τίποτε χρήματα πού θὰ μπορούσα νὰ τὰ βάλω στὸ λογαριασμό του· καθὼς ὅμως φαινόμουν βρώμικος κι ἀπεριποίητος κι εἴμαστε καὶ κονὰ τὰ στὴν πόλη, δὲν μὲ πείσε παρὰ μονάχα μὲ ρώτησε ἀπὸ πιὸ δρόμο θάφευγα. Τότε εἶπα πῶς θάμεινα ἐκεῖ κάμποσο καὶ καθὼς πλητιάσαμε στὰ σπίτια, ἔφυγε κι' ἡσύχασα.

Ρωτώντας γιὰ τὸν ἄνθρωπο, γιὰ τὸ ὁποῖο εἶχα τὸ συστατικὸ γράμμα, ἔμαθα πῶς ἦταν κατασηματάρχης καὶ πουλοῦσε ὑφάσματα στὸ παζάρι. Ἐτσι πήγαμε στὰ μαγαζί του καὶ τὸν βρήκαμε νὰ κάθεται ἐν νάμεσα στὸ ἐμπόρευσμά του. Ὅταν διάβασε τὸ γράμμα φάνηκε πολὺ εὐγενικὸς καὶ κλόνοντας τὸ μαγαζί του περπάτησε μπροστὸς μας, γιὰ νὰ μοῦ δείξει τὸ δρόμο γιὰ τὸ σπίτι του. Ἦταν πολὺ καλὸ σπίτι καὶ μαρμαδεύσαν ἀμέσως τὸ καλύτερο δωμάτιο, ἀφᾶρ ἔβγαλαν ἔξω ἀπὸ αὐτὸ γρήγορα-γρήγορα δυὸ γρηῆς καὶ τρεῖς-τέσσερις νέες γυναῖκες. Ἐνα-δυὸ ἀπὸ τὰ κορίτσια ἦταν πολὺ ὁμορφα καὶ ὅλες συναγωνίζονταν ἢ μιὰ τῇ ἄλλῃ νὰ περιποιηθοῦν τὸ μουσαφίρη· μὲ κοιτάζαν μὲ μεγάλη περιέργεια, ἔβγαζαν κεφάλια τους ἀπὸ τὸν μπερτὲ τῆς πόρτας γιὰ νὰ μὲ ἰδοῦν κι ἔφευγαν τρέχοντας, ἵνα μὴ τὸν ὁμίζαν ὅτι τὶς ἀνεκάλυψα.

Ἡ πιὸ ὁμορφη ἀπ' αὐτὰ τὰ κορίτσια εἶχε παντρευτεῖ ἐδῶ καὶ λίγον καιρό· ποῦ ἦταν ὁ ἄντρας της ἢ πού βρισκόνταν δὲ μπορούσα νὰ καταλάβω, ἀλλὰ μὲ διασκέδασε μὲ τὴν ἀγωνία της νὰ μοῦ δείξει τὰ

μορφα καινούρια ρούχα της. Πήγε και φόρεσε ένα καινούριο σεγκούνι, ένα είδος άσπρης ρεν κιγκότας, δίχως μανίκια, κεντημένο με ζωηρά χρώματα στις ραφές προς τα κάτω, του την κολάκευε πολύ. Ύστερα έβγαλε το σεγκούνι και φόρεσε ένα άλλο φόρεμα, δίνοντάς μου την ευκαιρία να θαυμάσω την εμφάνισή της. Έδειξα την έκπληξή μου και τό θαυμασμό μου με άσχημα Έλληνικά, που ωστόσο ή όμορφη Αρβανίτισσα μάνηκε πώς δέ δυσκολεύτηκε να καταλάβη. Ιόρθωσε με καλωσύνη μερικές από τις ράσεις μου και δέν είχα άμφιβολία πώς ά μπορούσα να προσδεύσω γρήγορα με ή φροντίδα της, άν δέν έπρεπε να τρέχει άπό τό δωμάτιο κάθε φορά που άκουε κάποιον να περπατάη στις σανίδες του διαδρόμου και τις σκάλας που έτριζαν.

Οί άλλες γυναίκες που κάθονταν σ' ένα μεγάλο στολισμένο δωμάτιο κοντά στο διό μου, είχαν άτελείωτο κοβεντολόι κι έιχαν τέτοια άπεριόριστη δύναμη στην ευβέντα, ώστε φαίνονταν άδύνατο ότι κάμιά άπ' αυτές μπορούσε ν' άκούση ό,τι πegan όλες μαζί οί άλλες. Ωσπου επί τέλους ό άφέντης του σπιτιού ήρθε κι' όλα μύχασαν. Μου είπε ότι δέ μπορούσα να μιιάσω άλλα ως τό δειλινό και έπειδή ήταν πολύ άγαά να ξεκινήσω, άπεφάσινά μείνω όπου ήμουν ως τό ερχόμενο ωί. Πέρασα τή μέρα τριγυρίζοντας τόν το και σκεπτόμουν άν οί σκύλοι ή οί άνθρωποι της Παραμυθιάς ήταν πιο άγριοι. Ιτι οί σκύλοι φαίνονταν σαν λύκοι και ά άνθρωποι σαν μεγάλοι φονιάδες, τριγυρόντας δώθε - κείθε, τεμπέληδες κι άνήρωι, με μακρυά μαλλιά και ιουφέκια, πιλια και γιαταγάνια. Δέν έχουν κανένα άττα χαρακτηριστικά των Τούρκων, που πριστούνται να κάθονται ήσυχα στο καφεείο καπνίζοντας τό τσιμπούκι τους ή άγοντας καμιά ιστορία, που τους λυτρώνά από τό μελά να μιλούν ή να σκέπτων. Οί Αρβανίτες δέν ξεφωνίζουν ούτε βεντιάζουν πολύ όπως οί Αραβες ή όκάνουν οί γυναίκες τους στα σπίτια, ή τριγυρίζουν στο παζάρι άνήσυχα, έτοιμοι να στήσουν καυγά με τόν καθένα κι άνθρωποι να στρωθούν σε δουλειά με λίγα λόγια, μου έδωσαν τήν ιδέα ότι είνε πολύ

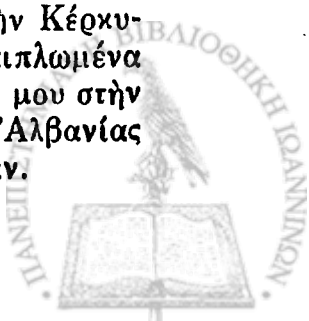
φτωχοί και περήφανοι και τιποτένια ράτσα κατεργαρέων.

ΓΙΑΝΝΙΝΑ

(ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΗ)

2 Νοεμβρίου. Τ' άλλο πρωί στις πέντε ή ώρα ήμουν πάλι καβάλλα, και άφου βαδίσαμε πάνω σε πέτρες και βράχια και συχνά στην κοίτη ενός ποταμιού δεκατέσσερις ώρες, φτάσαμε τό βραδάκι στα Γιάννινα. Απογοητεύτηκα όταν πρωτοείδα τό μέρος αυτό. Η πολιτεία είνε χτισμένη στην πλαγιά ενός λόφου, πάνω από τή λίμνη, και καθώς ό δρόμος μου περνούσε από τήν κορυφή του λόφου, δέν μπορούσα να ιδώ καλά τήν πόλη τήν είδα όταν κατεβήκαμε κι ήρθαμε ανάμεσα στα σπίτια, τα περισσότερα από τα όποια βρίσκονται σε έρειπωμένη κατάσταση. Η λίμνη, με τό νησί στο όποιο βρίσκονται τα έρείπια ενός παλατιού κτισμένου από τόν περίφημον Άλή Πασσά, είνε όμορφη. Τα βουνά, όμως που ύψώνονται στην άλλη μεριά της, είνε γυμνά και δίχως πολλές χαράδρες, που θα τάκαναν γραφικά. Η περιφέρεια όλη μου θύμιζε τή λίμνη της Γενησαρέτ, όπως φαίνεται από τή δυτική της όχθη κοντά στην Τιβεριάδα. Υπάρχει έδω μια πεδιάδα στα βόρεια και βόρειο - δυτικά κατά ένα μέρος καλλιεργημένη, αλλά είναι κατώτερη ως προς τήν όμορφιά από τις πεδιάδες της Ιερειχώ και δέν υπάσχει ποτάμι, όπως ό Ιερδάνης εκεί, για να λαμπρύνη τήν περιοχή με τα γρήγορα και λαμπερά νερά καθώς ρυλάει και γυαλίζει ανάμεσα στα δέντρα πηγαίνοντας προς τή λίμνη.

Πήγα στο σπίτι ενός Ιταλού κυρίου, που ήταν ό καλύτερος γιατρός στα Γιάννινα και συνήθιζε να φιλοξενεί ταξιδιώτες ξένους στο σπίτι του, όπως κατάλαβα. Με δέχτηκε με μεγάλη καλωσύνη και μου έδωκε ένα έξαιρετικό διαμέρισμα, που είχε μια κρεββατοκάμαρη, ένα καθιστικό δωμάτιο και διάδρομο, όλα πολύ καλύτερα άπ' αυτά που είχα στο ξενοδοχείο στην Κέρκυρα. ήταν καθαρά και όμορφα έπιπλωμένα και γενικά τα έξαιρετικά δωμάτιά μου στην κατερειπωμένη πρωτεύουσα της Άλβανίας με εξέπληξαν και μ' ευχαρίστησαν.

Ἡ πολιτεία φαίνεται πῶς ποτὲ δὲν ἐπιδιορθώθηκε ἀπὸ τὸν καιρὸ τῶν πολέμων καὶ τῶν ἐπαναστάσεων πού ἐγιναν τὸν καιρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ. Τὰ σπίτια μοιάζουν μὲ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ν. Ἰταλίας. Εἶνεχτισμένα μερικὰ ἀπὸ πέτρα, ἄλλα ἀπὸ ξύλα μὲ σκεπὲς ἀπὸ κεραμύδια. Στους τοίχους πολλῶν σπιτιῶν ὑπάρχουν κληματαριές. Τὰ παζάρια εἶναι φτωχὰ· εἶδα ὅμως πλούσια ὄπλα γιὰ πούλημα σὲ κάμποσα μικρὰ μαγαζιά ἢ σὲ παράγκες, ὅπως θὰ τὰ λέγαμε ἐμεῖς, γιατί εἶναι ὀλάνοιχτα σὰν οἱ παράγκες σ' ἐμποροπανήγυρη. Τὸ κλίμα εἶναι βροχερὸ καὶ δὲν ὑπάρχει ἔλλειψη λάσπης, ὅταν βρέχει, καὶ σκόνης, ὅταν εἶναι ξηρασία. Ὅλη ἡ πολιτεία ἔχει ἀξιολύπητη ἐμφάνιση, φαίνονται πῶς τίποτε δὲ γίνεται καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ἄγρια ἐμφάνιση, σὰν χασαπόσκυλα.

Ἐφαγα καλὰ τὸ βράδι καὶ κοιμήθηκα σὲ καλὸ κρεβάτι καὶ τὸ πρωτὶ ξύπνησα ἀπὸ τὶς δυνατὲς φωνὲς τῶν ὑπηρετῶν, πού συζητοῦσαν τὰ νέα τῆς ἡμέρας. Ἡ ὑπόθεσις ἦταν πραγματικὰ ἀρβανίτικη. Κάποιος πού εἶχε ἓνα μαγαζὶ στὸ παζάρι τσακώθηκε χθὲς μὲ συντοπίτες του καὶ τὸ βράδι τὸν τράβηξαν ἔξω ἀπὸ τὸ κρεβάτι του καὶ τὸν ἔκοψαν κομμάτια μὲ τὰ γιαταγάνια τους σιὸ βουνὸ πάνω ἀπὸ τὴν πόλη. Ἄνθρωποι, πού πέρασαν ἀπὸ κεῖ νωρὶς σήμερον τὸ πρωτὶ, εἶδαν κομμάτια τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου πεταμένα καταγῆς, καθὼς περνοῦσαν.

Ἀπασχολήθηκα τριγυρίζοντας καὶ κοιτάζοντας τὴν πολιτεία. Ἔστειλα στὸ παλάτι τοῦ Βεζύρη καὶ ζήτησα ἀκρόαση· θὰ μὲ δέχονταν αὐριο τὸ πρωτὶ. Δὲν ἦταν πολλὰ πράματα νὰ ἰδῶ, ἀλλὰ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἤμουν τὸ θέμα ἀτελείωτων συζητήσεων γιὰ ὅλους πού μ' ἔβλεπαν, γιατί ὅπως φαίνεται ἤμουν ὁ μόνος ξένος ταξιδιώτης πού ἔβλεπαν ὕστερα ἀπὸ πολὺ καιρό. Πῆγα γιὰ ὕπνο νωρὶς, γιατί δὲν εἶχα βιβλία νὰ διαβάσω καὶ ἦταν ἐνοχλητικὸ νὰ προσπαθῶ νὰ μιλήσω Ἑλληνικὰ μὲ τὴν οἰκογένεια τοῦ γιατροῦ. Κοιμήθηκα κι' ὕστερα ἀπὸ λίγη ὥρα μὲ ξύπνησαν γιὰ νὰ μοῦ ποῦν ὅτι μιὰ συμμορία κλέφτες κρύφτηκαν στὰ ἐρείπια γύρω στὸ σπίτι καὶ ἴσως νὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν. Σηκωθήκαμε ὅλοι καὶ γεμίσαμε

τὰ τουφέκια καὶ τὰ πιστόλια μας· οἱ γυναῖκες τριγύριζαν στὸ σπίτι καὶ ὅταν ἔπεφταν ἢ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη στὸ σκοτάδι, ἔσκουζαν καὶ ξεφώνιζαν, γιατί νόμιζαν τὸν καθενα γιὰ κλέφτη. Δὲν εἶχαμε φῶτα, γιὰ νὰ μὴ δίνουμε στόχο στους ἐχθροὺς ἀπ' ἔξω, πού ὥστόσο ἦταν ἡσυχοὶ καὶ δὲν μᾶς πυροβολοῦσαν, ἂν καὶ πότε - πότε βλέπαμε ἔναν - δυὸ νὰ σέρνονται στὰ χαλάσματα. Ὁ νοικοκύρης, ὠπλισμένος μ' ἓνα πολὺ μακρὸ τουφέκι βρισκόνταν σὲ μεγάλη ἀνησυχία· ἔστειλε ἐν τῷ μεταξύ γιὰ βοήθεια κι ἔφτασαν εἴκοσι στρατιῶτες ὠπλισμένοι, πού φύλαγαν γύρω στὸ σπίτι ἀλλὰ δὲν τολμοῦσαν νὰ πλησιάσουν στὰ χαλάσματα. Αὐτοὶ οἱ γενναῖοι ἥρωες συναλλάζονταν ὅλη τὴ νύχτα, ἀλλὰ ἐπειδὴ οἱ κλέφτες δὲ φαίνονταν, κουράστηκα νὰ φυλάω καὶ πῆγα ἡσυχὰ γιὰ ὕπνο πάλι.

ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟΝ ΜΑΧΜΟΥΤ ΠΑΣΣΑ.—ΕΞΟΔΟΣ ΤΟΥ ΒΕΖΥΡΗ.—ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

4 Νοεμβρίου. Στις ἑννῆὰ τὸ πρωτὶ πῆγα νὰ χαιρετήσω τὸν Βεζύρη Μαχμούτ Πασσᾶ, ἓνας ἄντρας μὲ μεγάλη μύτη, πού μοιάζε σ' ὅλα του πολὺ μὲ τὸν Πάπα Βενέδικτο ΙΣΤ'. Ἐμείνα κάμποσες ὥρες μαζί του, συζητώντας γιὰ τὰ τουρκικὰ ζητήματα καὶ ἀρχίσαμε μιὰ ζωντὴ συζήτηση γιὰ τὸ ἂν ἡ Ἀγγλία εἶναι μέρος τοῦ Λονδίνου, ἢ τὸ Λονδίνο μέρος τῆς Ἀγγλίας. Φαίνονταν πολὺ καλόκαρδος ἄνθρωπος καὶ ἐνδιαφέρθηκε πολὺ γιὰ τὰ ζητήματα τοῦ Αἰγύπτου, ἀπ' ὅπου εἶχα ἔρθῃ τώρα τελευταία, καὶ μοῦ ζήτησε ἀναρίθμητες πληροφορίες γιὰ τὸ Μωχάμετ Ἀλῆ, συγκρίνοντας τὸ χαρακτῆρα του μὲ τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ ὁ ὁποῖος εἶχε χτίσει τὸ παλάτι τοῦτο πού τώρα ἦταν σὲ ἀσχημὴ ἐρειπωμένη κατάστασις, γιατί δὲν εἶχαν ἐξοδέψῃ τίποτε γιὰ νὰ τὸ ἐπισκευάσουν. Ἡ αἰθουσα ἀκρόασις ἦταν ἓνα θαυμάσιον δωμάτιον, πλούσιον ὠπλισμένο μὲ σεντέφι καὶ κογγύλια· τὸ ταβάνι ἦταν χρωματισμένο μὲ χρυσοῦ μογιά καὶ τὰ παράθυρα εἶχαν βενέτικα τζάμια, ἀλλὰ κάμποσα ἦταν σπασμένα· τὸ πάτωμα ἦταν χαλασμένο καὶ σχεδὸν ἐπικίνδυνον· δύο τῶνες στους τοίχους καμωμένες ἀπὸ μαρμα-

κανονιοῦ τὶς εἶχαν βουλῶσει μὲ σανίδες ποὺ κάρφωσαν ἄγαρμπα πάνω στ' ἀκριβὰ σκαλιστὰ σανιδώματα. Τὸ ντιβάνι ἦταν ἀπὸ κόκκινο ὕφασμα· μιὰ παρέα ἄντρες μὲ τὶς ζῶνες παραφουσκωμένες μὲ ἄρματα, στέκονταν ἀκουμπώντας στὰ μακρυνὰ τουφέκια τους στὴν ἄκρη τοῦ δωματίου, ἀκουγαν τὴν κουβέντα μας καὶ γελοῦσαν φωναχτὰ ὅταν λέγαμε κανένα ἄστεϊο, ἀλλὰ δὲν προχωροῦσαν πρὸς ἐμᾶς πέρα ἀπὸ τὴν ἄκρη τῆς καρπέτας ποὺ ἦταν στὸ πάτωμα.

Ὁ Πασσᾶς προσφέρθηκε νὰ μοῦ δώσῃ ἕνα συνοδό, γιατί, καθὼς εἶπε, αὐτὸν τὸν ἀκαιρὸ ἡ χώρα δὲν εἶχε καθόλου ἀσφάλεια, ἀλλὰ σιὸ τέλος μείναμε σύμφωνοι νὰ μοῦ δώσῃ ἕνα γράμμα γιὰ τὸ στρατιωτικὸ διοικητὴ τοῦ Μετσόβου, γιὰ νὰ μοῦ δώσῃ αὐτὸς στρατιῶτες γιὰ νὰ μὲ συνοδέψουν ἀσφαλῶς στὰ μοναστήρια τῶν Μετεώρων. Ὅταν σηκώθηκα νὰ φύγω παράγγειλε πάλι τσιμπούκια καὶ καφέδες καὶ μοῦ ἔγνεψε νὰ καθίσω· μὲ λίγα λόγια γίναμε καλοὶ φίλοι. Τὴν ὥρα ποὺ ἤμουν μαζί του ἕνας ἄλλος Πασσᾶς κατώτερος ἦρθε καὶ κάθισε στὸ ντιβάνι μισὴ ὥρα δίχως νὰ πεῖ οὔτε μιὰ κουβέντα ἢ νὰ κάνῃ κάτι, παρὰ μὲ κοίταζε ὅλη τὴν ὥρα. Ὅταν ἔφυγε μᾶς ἔφεραν σερμπέτι καὶ τέλος ἔφυγα ἀφήνοντας τὸν Πασσᾶ σὲ μεγάλη ἀπορία γιὰ τὴν Ἀγλικὴ κυβέρνησι, ποὺ πληρώνει μεγάλα ποσὰ γιὰ τὴ μεταφορὰ καὶ τὴ συντήρησι καπαδικῶν, ἐνῶ ἂν τοὺς ἔκοβε τὰ κεφάλια θὰ ἦταν οἰκονομικώτερο καὶ ταχύτερο. Τὸ νὰ ἄνουμε δαπάνες γιὰ νὰ κρατοῦμε στίς φυλακὲς ἐγκληματίες καὶ κακοποιούς ἢ νὰ τοὺς στέλλουμε ἀπὸ τὴ χώρα μας ἄλλου γιὰ νὰ γίνουν ἢ χολέρα σ' ἄλλες χώρες, τοῦ φαίνονταν σὰν παράξενη πράξι τρέλλας· καὶ τὸ τι οἱ κλέφτες πρέπει νὰ τρέφονται, νὰ λύνονται καὶ νὰ στεγάζονται, ἐνῶ φτωχοὶ καὶ τίμιοι ἄνθρωποι ἀφήνονταν νὰ λιποκτονοῦν, τὸ θεωροῦσε σὰν ἀντίθετο στὴν κοινή λογικὴ καὶ τὴ δικαιοσύνη. Τότε γέλασα γιὰ τὶς παράξενες ιδέες τοῦ Βεζύρη τῶν γερμανίων, ὅπως τὶς νόμιζα· ὅμως ἔφτασα σὲ συμπέρασμα ὅτι ὑπῆρχε κάτι σωστὸ στίς ὁψεις του γιὰ τὴ μεταχείρισι τῶν ἐγκληματιῶν.

Τὸ δειλινό, καθὼς κοίταξα ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ σπιτιοῦ μου, εἶδα τὸ Βεζύ-

ρη νὰ περνᾷ μὲ μεγάλο ἀριθμὸ ὀπλισμένων ἀνθρώπων καὶ μοῦ εἶπαν, ὅτι στὴ σημερινὴ ἀνήσυχη κατάστασι στὴ χώρα, ποτὲ δὲν ἔβγαινε ἔξω δίχως ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀκολούθους. Μπροστὰ ἔρχονταν ἑκατὸ σπαθοφόροι καβάλλα ντυμένοι μ' ἕνα εἶδος εὐρωπαϊκῆς στολῆς· ὕστερα δύο καβαλλάρηδες μ' ἕνα ζευγάρι τύμπανα ὁ καθένας δεμένα στὴ σέλλα τοῦ ἀλόγου του μπροστὰ. Χτυποῦσαν διαρκῶς τὰ τύμπανα αὐτὰ καθὼς προχωροῦσαν. Αὐτὰ εἶνε περσικὴ ἢ ταταρικὴ συνήθεια καὶ σὲ μερικὰ μέρη τῆς χώρας τῶν Τατάρων, ὅταν ὁ Χάνος θέλει νὰ τιμήσῃ κάποιον ἀπὸ τοὺς ὑψηλοὺς τοῦ τοῦ δίνει τὸ προνόμιο νὰ φορεθῇ στὴ ράχη του αὐτὰ τὰ δύο μικρὰ τύμπανα καὶ τότε ὁ βασιλεὺς χτυπάει τὰ τύμπανα καθὼς ὁ νέος Χάνος βαδίζει ἄρχα στὴν αὐλὴ τοῦ παλατιοῦ. Ἔτσι ἕνα πρᾶμα θεωρεῖται μεγάλη τιμὴ σὲ κάποιο μέρος τοῦ κόσμου, ἐνῶ σ' ἄλλο λογαριάζεται γιὰ ντροπὴ, γιατί ἐμεῖς ὅταν ἕνας στρατιώτης εἶνε ἀδιόρθωτος, τὸν διώχνουμε ἀπὸ τὸ τάγμα χτυπώντας τὰ τύμπανα, ἐνῶ γιὰ τὸν Χάνο τῶν Τατάρων χτυποῦν τύμπανα γιὰ νὰ τὸν τιμήσουν. Ὑστερα ἀπὸ τοὺς τυμπανιστὰς ἔρχονταν ἡ συνοδεία λαμπροντυμένων καβάσσηδων μὲ ἀσημένια πιστόλια καὶ γιαταγάνια· ὕστερα σαλπικτὲς πολλοὶ καὶ κατόπι ὁ ἱδιος ὁ Βεζύρης καβάλλα σ' ἕνα ὁμορφο, ψηλὸ ἄλογο. Ἦταν ντυμένος τουρκοφράγκικα μὲ τὸ συνηθισμένο κόκκινο φέσι στὸ κεφάλι του· εἶχε ὅμως ἕνα πελώριο κόκκينو μανδύα μὲ πολύτιμα χρυσὰ κεντήματα, ποὺ τὸν σκέπαζε ὁλόκληρον, ἔτσι ποὺ ὁ μεγαλόσωμος ἄντρας δὲν φαίνονταν καθόλου· μόνον φαίνονταν τὰ μάτια του, ἡ μύτη του καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ χέρια του, ὅπου φοροῦσε ἕνα θαυμάσιο δαχτυλίδι μὲ διαμάντι. Δυὸ ἱπποκόμοι βάδιζαν ἀπ' ἐδῶ κι ἀπὸ κεῖ στ' ἄλογό του μ' ἕνα χέρι ὁ καθένας ἀκουμπισμένο στὴν ἄκρη τῆς σέλλας. Ὅλοι ἔσκυβαν καθὼς περνοῦσε ὁ Βεζύρης. Κι' ἐγὼ ἔγινα διακεκριμένο πρόσωπο ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ συγκαταβατικὰ μὲ χαιρέτησε μ' ἕνα γνέψιμο. Ἡ πομπὴ ἔκλεινε μὲ πλῆθος ἀξιωματικούς καὶ ἀκολούθους· καβαλλάρηδες μὲ πολύχρωμα ἄρβανίτικα φορέματα, ἀσημένια χαλινάρια καὶ κεντημένες παλάσκες. Εἶχαν μαζί τους κάτι ποὺ στὴν ἀρχὴ

νόμιζα πώς ήταν λόγγες, αλλά γρήγορα κατάλαβα πώς ήταν τσιμπούκια μακρυά, κι ήταν δάσος ολόκληρο απ' αὐτὰ κάθε μέγεθος.

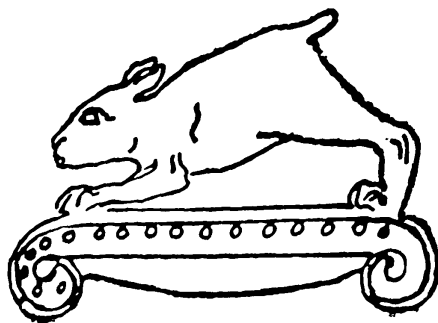
Όταν ὁ Βεζύρης πέρασε κι ἡ σκόνη κατὰθισε, βγήκα ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη πεζὸς καὶ βρέθηκα κοντὰ στὸ στρατό, ποὺ μάθαινε τὴ νέα εὐρωπαϊκὴ τακτικὴ. Βλέποντας ἕναν ἄντρα καθισμένον σὲ μιὰ καρπέτα στὴ μέση τοῦ κάμπου, πῆγα κοντὰ του κι ἔμαθα πὼς ἦταν ὁ συνταγματάρχης καὶ διοικητὴς αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ. Κάθισα καὶ κάπνισα ἕνα τσιμπούκι μαζί του καὶ ἀνελάλυσα ὅτι ἤξερε ἀπὸ τακτικὴ καὶ στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις τόσα, ὅσα κι ἐγώ, μονάχα ποὺ δὲν ἐνδιαφέρονταν γιὰ τὰ ζητήματα αὐτά. Ἔτσι ἐξακολουθήσαμε νὰ καπνίζουμε τὸ τσιμπούκι μας εἰρηνικὰ καθισμένοι σκεπτικοὶ στὸ χαλὶ, ἐνῶ οἱ στρατιῶτες εἶχαν μπλέξει σὲ κάθε εἶδους ἀκατάληπτες ἐπιθέσεις, καὶ ἀτεπιθέσεις, ὥστε στὸ τέλος ὅλο τὸ σῶμα σάστισε καὶ στάθηκαν ὅλοι σὰ μπουλούκι, ὅπως ἕνα σμάρι μέλισσες. Οἱ λοχαγοὶ ξεφώνιζαν καὶ οἱ φουκαράδες οἱ στρατιῶτες γύριζαν καὶ ξαναγύριζαν, ἔτρεχαν ὁ ἕνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλον, κλωσούσε ὁ ἕνας τ' ἄλλου νοῦ τὰ κανιὰ κι' ἔκαναν ὅ,τι μπορούσαν γιὰ νὰ ξεμπλέξουν, ἀλλὰ μονάχα ἔπεφταν σὲ χειρότερο μπλέξιμο. Τέλος ὁ συνταγματάρχης εἶχε μιὰ λαμπρὴ ιδέα· ἔβγαλε τὸ τσιμπούκι ἀπὸ τὸ στόμα του κι ἔδωκε διαταγές, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Προφήτη, κάθε στρατιώτης νὰ πάει στὸ σπίτι του ὅπως μπορούσε καλύτερα. Ἐφυγαν σὰν παιδιὰ τοῦ

σχολείου, τρέχοντας καὶ πηδώντας πηγαίνοντας κατὰ τὴν πόλη μικρά-μικρὰ μπουλούκια. Οἱ ἀξιωματικοὶ σφουγγίσαν τὸν ἱδρῶτα ἀπὸ τὰ μέτωπά τους, κι' ἔφυγαν κι αὐτοί, κάμποσοι γιὰ νὰ καπνίσουν τὸ τσιμπούκι τους κάτω ἀπὸ ἕνα δέντρο κι ἄλλοι νὰ ξεκουραστοῦν σ' ἕνα ντιβάνι βλαστημάτων τοὺς Φράγκους ποὺ εἶχαν ἐφεύρει τέτοια παράξενα πράματα.

Τὸ βράδι, ἀνάμεσα στ' ἄλλα νέα τῆς ἡμέρας, μοῦ εἶπαν ὅτι τὸ δειλινὸ τρεῖς ἄνθρωποι περπατοῦσαν μαζί. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς εἶχε ἀγοράσει ἕνα πεπόνι κι οἱ δυὸ σύντροφοί του, διψασμένοι καὶ ἀπένταροι, τοῦ ζήτησαν νὰ τοὺς δώσει ἕνα κομμάτι. Δὲ θέλησε κι ἐπειδὴ τὸν ζόριζαν ἔτρεξε καὶ κρύφτηκε σ' ἕνα ἀδειανὸ σπίτι καὶ κλείνοντας τὴν πόρτα κάθισε κάτω γιὰ νὰ χορεῖ νὸ πεπόνι μὲ τὴν ἡσυχία του. Οἱ ἄλλοι δυὸ ἦταν ἀποφασισμένοι νὰ μὴ τὴν πάθουν ἔτσι, βρῆκαν μιὰ τρύπα στὴν πόρτα καὶ κοίταζαν μέσα· τὸν εἶδαν ποὺ ἔτρωγε τὸ πεπόνι καὶ θυμώσαν. Αὐτοὺς τοὺς κοροῖδεψε καὶ τοὺς ἔλεγε ὅτι τὸ πεπόνι ἦταν θαυμάσιο· ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς δοκίστηκε ὅτι δὲν θὰ τὸν ἄφινε νὰ τὸ φάῃ ολόκληρο καὶ βάζοντας τὸ πιστόλι του στὴν τρύπα, ἔρριξε καὶ τὸν σκότωσε· ὕστερα καὶ οἱ δυὸ ἔφυγαν γελώντας γιὰ τὴν ἐπιτηδειότητα ποὺ εἶχαν νὰ τὸν χτυπήσουν τόσο καλὰ ἀπὸ τὴν τρύπα.

(Συνεχίζεται)

Μετάφρ. Ι. Ε. Α.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΠΥΡΣΙΝΕΛΛΑ

Πρώην Δημάρχου καὶ Βουλευτοῦ Ἰωαννίνων

Η ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΑΥΤΩΝ*

(Ἱστορικὴ μελέτη)

Ἐγκατάστασις τῶν Τούρκων εἰς τὰ Ἰωάννινα

Οἱ Τούρκοι κατέλαβον τὰ Ἰωάννινα, τὸ 1431^(*), παραχωρήσαντες, κατὰ τὸν γνωστὸν ὀρισμὸν τοῦ Σινάν Πασᾶ, εἰς τοὺς κατοίκους πολλὰ προνόμια⁽²⁾.

Ἐκτὸς τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας—τοῦ φοβερῶ ἔργου δεινοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπηκολούθει συνήθως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰς κατόπιν πολέμου ἀλώσεις τῶν πόλεων, ὅπως συνέβη τοῦτο εἰς τὴν Θεσσαλονίκην πρὸ τῆς παραδόσεως τῶν Ἰωαννίνων—συνίσταντο ταῦτα καὶ εἰς τὰ ἑξῆς ἄλλα: ὅτι θὰ ἀπηλλάσσετο ἡ πόλις τοῦ παιδομαζώματος, ὅτι δὲν θὰ κατεδαφίζοντο αἱ ἐκκλησίαι τῆς, ὅτι δὲν θὰ ἀνεγείροντο τζαμιά ἐντὸς τοῦ Φρουρίου, ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι οἱ Τούρκοι ὑπέσχοντο νὰ μὴ κατοικήσουν ἐντὸς αὐτοῦ, ὅτι αἱ ἐκκλησίαι θὰ ἐξηκολούθουν νὰ σημαίνουν, ὅπως καὶ κατὰ τὴ παρελθόν, καὶ τέλος ὅτι θὰ ἦτο σεβαστὴ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία τοῦ Μητροπολίτου, ἡ κατοχὴ τῶν τιμαρίων ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν Τιμαριούχων τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἐν γένει ἡ περιουσία τῶν κατοίκων.

Περὶ τῆς κατοχῆς τῶν τιμαρίων μετὰ τὴν τουργικὴν κατάκτησιν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἡπείρου ὁ Φιλήμων γράφει, εἰς τὸ «Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐπαιρείας», τὸ ἐκδοθὲν τὸ 1834 ἐν Ναυπλῷ, ὅτι οἱ Τιμαριούχοι τῶν Ἰωαννίνων εἶχον ἰδίαν σημαίαν μετὰ τὸν Ἅγιον Γεώργιον καὶ οἱ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς Τουργικὰς ἐκστρατείας, χωρὶς ἂν ἀναφέρῃ τὴν πηγὴν. Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Π. Ἀραβαντινός, παραλαβὼν προφαῶς ταῦτα ἐκ τῆς ὡς ἄνω πραγματείας τοῦ Φιλήμωνος, χωρὶς νὰ τὸν ἀναφέρῃ⁽³⁾.

Κατὰ τὸ Ἡπειρωτικὸν Χρονικόν, μίαν μόνον ὑπότχεσιν ἔδωκεν ὁ Σουλτάν Μουράτ: ὅτι δὲν θὰ ἐξεδώκοντο οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τοῦ Φρουρίου⁽⁴⁾.

Κατόπιν τῆς ἀποδοχῆς τῶν ἔργων ὑπὸ τῶν Ἰωαννιτῶν, τὸ Ἡπειρωτικὸν Χρονικὸν γράφει ἐν συνεχείᾳ τὰ ἑξῆς:

«Ὁ δὲ Βασιλεὺς ἔστειλεν εὐθὺς μετὰ τῶν προέσβειν δεκαοκτὼ Τούρκους νὰ

[*] Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 538.

1. Ὁ Γεώργιος Φραντζῆς, σύγχρονος τῆς ἐποχῆς τῆς καταλήψεως, γράφει εἰς τὸ Χρονικόν του: «Τῷ Ἀπριλίῳ μηνί (τοῦ ἔτους 1440) πηρέαβη τὴν θαυμαστὴν Θεσσαλονίκην ὁ Ἀμιράς πολέμῳ καὶ τῷ (5 πλθ=6939) 143 ἔει Ὀκτωβρίῳ μηνί ἀπῆρεν ὁ μεγγελομπεης τῶν Τούρκων τοῦνομα Σινάνης τὰ Ἰωάννινα καὶ τὴν αὐτοῦ περιοχὴν». Γ. Φραντζῆ, Χρονικόν. Βιέννη 1796, σελ. 84.

2. Κω ν σ τ. Ἀ μ ά ν τ ο υ. Ἡ ἀναγνώρισις ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων τῶν χριστιανῶν, καὶ ὁ ὀρισμὸς τοῦ Σινάν Πασᾶ, ἐν Ἡπειρ. Χρον. τόμ. Γ', 1930, σελ. 197—210.

3. Π. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ῦ, Χρονογρ. Ἡπείρου, τόμ. Α' σ. 82, τόμ. Β' σ. 242 (ἀναφέρει Σουλτανικὸν Διάταγμα περὶ Σπαχήδων τοῦ 1635).

4. Ἡπειρ. Χρον., ἐκδ. Βόννης, σελ. 242. Ὁ Πουκεβίλ δίδει κατὰ τι διαφορετικὴν ἐκδοσιν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Μουράτ πρὸς τοὺς Ἰωαννίτας, ἴδε Pouqueville, Voyage de la Grèce 1826 τόμ. Α', σελ. 149.

παραλάβουν τὸ Κάστρον καὶ νὰ στήσουν διὰ παντός εἰς Ἰωάννινα τὴν κατοικίαν των. Οὗτοι δὲ ἐμβάντες εἰς τὸ Κάστρον, ἐζήτησαν νὰ ρίξουν εἰς χαρὰν κανόνια, ἔπειτα νὰ χαλάσουν τὴν κειμένην εἰς τοὺς πύργους τοῦ Κάστρου ἐκκλησίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μιχαήλ. Ἐπειτα ὑπῆγαν καὶ ἔκτισαν σπήτια εἰς τὸ μέρος τῆς πόλεως τὸ ὀνομαζόμενον τὴν Τούρκοπάλουκον, ὅπου καὶ ἐκατοίκησαν κατὰ τὴν συνθήκην».

Τὸ Χρονικὸν τοῦτο ἐγγράφη προφανῶς πολὺ βραδύτερον τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Τούρκων ἐν Ἰωαννίνοις, ἐπὶ τῇ ἐκείνῃ παραδόσεως προφορικῶς διατηρηθείσης. Ὡς δὲ εἶναι συντεταγμένον, δὲν δίδει πλήρῃ τὴν εἰκόνα τῆς τότε καταστάσεως.

Οἱ δεκαοκτὼ αὗτοι ἄνδρες δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀπεστάλησαν μόνοι πρὸς παραλαβὴν τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἡ παράδοσις τῆς πόλεως ἐγένετο κατόπιν διαπραγματεύσεων διεξαχθεισῶν μακρὰν αὐτῆς, ἔπως ἐκθέτει τὸ Χρονικὸν, καὶ οὐχὶ ὑπὸ τὴν πλείων πολυαριθμοῦ στρατοῦ εὐρισκομένου ἐνώπιόν της καὶ πολιορκουμένης αὐτῆς, ὅπερ φαίνεται πιθανώτερον. Θὰ ἦσαν προφανῶς οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς, ὁ ὁποῖος εἶδε νὰ εἶναι ἀρκετὰ ἰσχυρὸς, διὰ νὰ κρατήσῃ εἰς ὑποταγὴν χώραν ἔχουσαν πληθυσμὸν ἀκραιφνῶς Ἑλληνικὸν καὶ ἐχθρικῶς διατεθειμένον πρὸς τὸν κατακτητὴν, εἰς τὸν ὅποιον ἐξ ἀδερφίου ἀνάγκης ὑπέκυψε (1).

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ, δὲν διασαφηνίζεται εἰς τὸ Χρονικὸν ἂν ἔθεταν εἰς πρᾶξιν οἱ Τούρκοι τὴν πρόθεσιν των νὰ τὴν κατεδαφίσουν ἢ ὅχι, ἐκ τῆς σειρᾶς ὅμως τῆς διηγήσεως προκύπτει ὅτι δὲν παρεβίασαν τὰ συμπεφωνημένα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐμπεριείχετο καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ὅτι συμφώνως πρὸς αὐτὰ ἐγκατεστάθησαν ἔξω τοῦ Φρουρίου (2).

Τὸ μέρος τοῦτο, τὸ καταλαμβανόμενον σήμερον ὑπὸ τῆς πόλεως, ἦτο τότε παντελῶς ἔρημον. Ὑπῆρχον μόνον μερικαὶ Μοναί, ὡς τοῦ Ἀρχιμανδρείου, καὶ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, ἥτις ἔκειτο εἰς τὸ Ναματζάχη, ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου ἐκτίσθη σήμερον τὸ νέον διοικητήριον, κατεδαφισθεῖσα βραδύτερον ὑπὸ τῶν Τούρκων (3). Ἐπίσης τῆς Περιβλεφτης (4) καὶ πιθανὸν καὶ ἡ μονὴ τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου, ὡς ἐξάγεται ἐκ πιστοποιητικοῦ τοῦ 1664 τῆς ἀδελφότητος τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου καὶ εἰς τὸ ὅποιον ὑπογράφουν οἱ ἐπίτροποι τῆς ἀδελφότητος καὶ μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τῶν Ἰωαννίνων (5).

Ἡ Μονὴ τοῦ Ἀρχιμανδρείου ἀναφέρεται εἰς τὸ Χρονικὸν τῶν Κομνηνοῦ καὶ Πρόκλου, τὸ ὅποιον μνημονεύει ὅτι ὁ Ἡγούμενος αὐτῆς Γαβριήλ, «ἀνὴρ τίμιος καὶ εὐλαβὴς, εὐάρεστος Θεῷ καὶ ἀνθρώποις», προεχειρίσθη κατὰ τὸ 1385 ὡς μητροπολίτης τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ μονὴ αὕτη μετεβλήθη βραδύτερον εἰς γυναικεῖαν μὲ χωριστὰ κελλία, εἰς τὰ ὅποια ἐκάρθητο μίᾳ προϊσταμένη ὀνομαζομένη κοινῶς κυρὰ Μεγάλη, καὶ ὑποτακτικαί, παρ' αὐτῆς ἐκλεγόμεναι.

Αἱ μοναχαὶ αὗται τῶν Ἰωαννίνων, συνυφανθεῖσαι μὲ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν

1. Περὶ τῆς καταλήψεως τῶν Ἰωαννίνων ἔγραψεν ὁ Σπ. Λάμπρος εἰς τὸν Παρνασσὸν τ. 3 σ. 71 καὶ εἰς τὰ Ἱστορικά Μελετήματά του 1884, σ. 167. Ἐπίσης: *Hammer: Geschichte des Osmanischen Reiches* τομ. 1 (1834) σ. 840.

2. Ὁ Π. Ἀραβαντινὸς ἐκ τῆς ἀνωτέρω φράσεως τοῦ Χρονικοῦ συνάγει φαίνεται τὸ ἀντίθετον συμπέρασμα, διότι γράφει περὶ αὐτῆς ὅτι κατηδαφίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων «ὅτε τοῖς παρεδόθη τὸ φρούριον» καὶ ἡ διαβεβαίωσις του αὐτῆς εἰς οὐδεμίαν ἄλλην πηγὴν, πλὴν τῆς ὡς ἀνω φράσεως τοῦ Χρονικοῦ, κακῶς ἐρμηνευθείσης, στηρίζεται. (Χρον. Ἠπειρ. τόμ. Β, σελ. 243).

3. Αὐτόθι σ. 221 καὶ Ἀθηναγόρα, Νέος Κουβαρᾶς, ἐν Ἠπειρ. Χρον. 1929 σ. 11.

4. Μοναστήριον τῆς Περιβλεφτης, σ. 31, Τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἠπειρωτικὸν Ἀρχεῖον Κ. Δ. Μέριτζιου, Διαθήκη Ἐπιφανείου 1647.

5. Ἠπειρ. Χρον. 1937 σ. 173 Κ. Δ. Μέριτζιου Προσθήκη εἰς τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἠπειρ. Ἀρχεῖον. Ἡ ἀδελφότης αὕτη (*confraternité*) ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν διαθήκην τοῦ Νικ. Γλυκῦ, τὴν συνταχθεῖσαν κατὰ τὸ 1693 σ. 25. Ἠπειρ. Χρον. 1935, Κ. Δ. Μέριτζιου, Ἡ οἰκογένεια τῶν Γλυκῶν ἢ Γλυκῆδων.

τῆς πόλεως, ἀπετέλουν ἓνα τῶν ἰδιαιτέρων αὐτῆς χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ὁσχοιοῦντο εἰς τὴν ὕφανσιν ματαξωτῶν λεπτοτάτων ὑφανμάτων, γνωστῶν ὑπὸ τὸ βυζαντινὸν ὄνομα «*Τσίπα*» ἢ βαμβακερῶν, συμμετεῖχον δὲ εἰς ὅλα τὰ χαρμόσυνα ἢ λυπηρὰ γεγονότα τῶν οἰκογενειῶν τῶν Ἰωαννίνων, τὰς ὁποίας εἶχον διαμοιράσει μεταξύ των, ὑπηρετοῦσαι κατὰ τοὺς γάμους, τὰς βαπτίσεις καὶ τὰς κηδεῖας, ὅπου ἀνελάμβανον τὸ ἰδιαίτερον καθήκον τοῦ στολισμοῦ τῶν νεκρῶν.

Ἐπειδὴ ὁμοῦ μερικαὶ ἐκ τῶν ὑποτακτικῶν παρεξήγησαν τοὺς κανόνας τοῦ αὐστηροῦ μοναχικοῦ βίου, κατέστησαν σὺν τῷ χρόνῳ ὑποπτον εἰς τὰ ὀνείματα τοῦ λαοῦ ὁλόκληρον τὸ σῶμα τῶν μοναχῶν, ἐδὲ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων....., κηδόμενος τῆς ἀξιοπρεπείας τῆς Ἐκκλησίας, ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ κείρῃ πλέον οὐδεμίαν νέαν μοναχὴν καὶ οὕτω μετὰ τὸν θάνατον τῶν παλαιῶν προΐσταμένων, τὸ ἰδιόρρυθμον τοῦτο μοναχικὸν τάγμα ἔπαυσε πλέον ὑφιστάμενον.

Αἱ ἐν λόγῳ μοναχαὶ δὲν ἔφερον ἰδιαιτέραν στολήν, ἀλλ' ἐνεδύετο ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι γυναῖκες τῆς ἐποχῆς των, ἀλλὰ μὲ μαῦρα μόνον φορέματα, πρὸς διάκρισιν. Τὰ παλαιότερα ἔτη, ὡς διηγοῦνται, αἱ μοναχαὶ προήρχοντο ἀπὸ τὰς μᾶλλον διακεκριμένας οἰκογενεῖας τῶν Ἰωαννίνων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ χωρικά, οὐχ ἦτον εἶχον τοὺς τρόπους τοῦ φέρεσθαι, ἦσαν αἱ πλείουςτα ὠραῖαι καὶ ἔφερον περίεργα ὀνόματα ὡς *Πανσέμ*, *Κουμπι* καὶ ἄλλα περίεργα. Μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ μοναστηρίου, ὁ ναὸς τοῦ Ἀρχιμανδρείου, ἀνοικοδομηθεὶς μεγαλύτερος, ὑφίσταται καὶ σήμερον ὡς ἐνοριακός (¹).

ὑποθέτομεν δὲ πρὸς τούτοις ὅτι ὑπῆρχεν, ἔξω τοῦ Φρουρίου καὶ ἔμπροσθεν τῆς παλαιᾶς πύλης αὐτοῦ καὶ ἡ ἀγορὰ, ἀποτελουμένη προχείρως ἐκ ξυλίνων παραπεγμάτων τοποθετηθέντων ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τῆς νῦν διομαζομένης ὁδοῦ Ἀβέρωφ, εἰς τὴν ὁποίαν κατέληγον αἱ ἀρχαιότατοι ὁδοὶ τῆς Δωδώνης καὶ τῆς Νικοπόλεως, καὶ ἡ ἀγορὰ αὕτη κατέστη σὺν τῷ χρόνῳ μόνιμος ἀγορὰ τῶν Ἰωαννίνων. Πειθόμεθα δὲ περὶ τούτου ἐκ τῆς γενικῆς συνηθείας τοῦ μεσαιῶνος νὰ σχηματίζονται τοιαῦται ἀγοραὶ ἔμπροσθεν τῆς πύλης τῶν Φρουρίων καὶ προσέτι καὶ ἐκ τῆς παρατηρήσεως ὅτι ἡ μόνιμος ἀγορὰ τῶν Ἰωαννίνων προδίδει τὴν τοιαύτην προέλευσιν τῆς, ὡς διατηρούσης τὴν ιδιότητά ἰδιαιτέρου μέρους, χρησιμεύοντος ἀποκλειστικῶς διὰ τὸ ἐμπόριον, καθόσον μέχρι σήμερον ἀκόμη ἀποτελεῖται σχεδὸν ἀπὸ καταστήματα, προσριζόμενα δι' ἐμπορικὴν μόνον χρῆσιν, μὴ ἔχοντα δηλαδὴ ἀνωθεν αὐτῶν καὶ διαμερίσματα χρήσιμα πρὸς κατοικίαν.

Ἡ τοπωνυμία *Τουρκοπάλουκον*, ὅπως ὠνομάζετο, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐγράφη τὸ Ἡπειρ. Χρονικόν, τὸ μέρος ὅπου ἐγκατεστάθησαν οἱ πρῶτοι Τούρκοι, δὲν ὑφίσταται πλέον. Κατὰ τὸν Π. Ἀραβαντινόν, οὕτω ὠνομάζετο ἡ συνοικία τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῆς Ἀγορᾶς.

Περὶ τῆς ἐκεῖ ἐγκαταστάσεως τῶν Τούρκων οὐδὲν ἄλλο διεσώθη στοιχείον εἰμὴ μόνον μία τοπωνυμία: ἡ ὀνομασία *Σαράϊ μαχαλᾶ*, ἡ ὁποία κατὰ τὰ παλαιὰ ἔτη, ὅπως βλέπομεν εἰς τὸν Πουκεδὶλ καὶ ὅπως γνωρίζομεν καὶ ἐκ τῆς παραδόσεως, ἐξετείνετο ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου διετηρήθη σήμερον, ἤτοι ἀπὸ τὴν ὁδὸν Π. Μετὰ μὲχρι τοῦ Τζαμίου τῆς Ἀγορᾶς, περιελάμβανε δηλαδὴ ὁλόκληρον τὴν ὁδὸν Ἀνεξαρτησίας (ἤδη Ἐλευθερίας Βενιζέλου). Κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ ταύτης κατέφυκον οἱ πρῶτοι Τούρκοι καὶ ἐκεῖ ἦτο τὸ Διοικητήριον, τὸ κοινῶς καλούμενον *Σαράϊ*, τὸ ποῖον ἦτο συγχρόνως καὶ ἡ κατοικία τοῦ διοικητοῦ, διότι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν

1. Ἐκ τῆς μονῆς ταύτης ὁλόκληρος ἡ περίε συνοικία ὠνομάζετο μέχρι τῶν μέσων τοῦ ἐκάτου ὀγδόου αἰῶνος «*Μοναστήριον Μαχαλεσί*». Ἐκ παλαιοῦ οἰκογενειακοῦ ταπίου, τὸ ὁποῖον κατέχομεν, πληροφοροῦμεθα ὅτι μέχρι τοῦ 1776 ὑφίστατο ἐκεῖ ἡγούμενος, καθόσον ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς οἰκίας ἀναφέρεται ἐν αὐτῇ ὅτι ἡ μία πλευρὰ αὐτῆς συνορεύει μὲ τὴν κατοικίαν τοῦ ἡγουμένου.

Τουρκία ή κατοικία τοῦ διοικητοῦ δὲν ἦτο χωρισμένη ἀπὸ τὸ διοικητήριον, ὅπως συνέβη ἀργότερον.

Ἐχομεν δὲ τὴν γνώμην, τὴν ὁποίαν ἐσχηματίσαμεν ἐκ συζητήσεως μετὰ πολλῶν Μουσουλμάνων συμπατριωτῶν μας, πρὶν οὗτοι ἀνταλλαγοῦν, ὅτι τὸ πρῶτον ἱδρυθὲν Τέμενος ἐν Ἰωαννίνοις εἶναι τὸ τοῦ Διάμ, τοῦ ὁποίου ἱδρυτῆς εἶναι ὁ Μπαχράμ Πασᾶς, ὅστις δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ εἶναι ἐκεῖνος καὶ ὁ πρῶτος Διοικητῆς τῶν Ἰωαννίνων, ἐκράτησε δὲ ὅχι τὸ ὄνομα τοῦ ἱδρυτοῦ, ἀλλὰ τοῦ πρώτου ἱμάμη. Τὸ Τζαμίον τοῦτο ἦτο ἐν κακοκτισμένον τετράγωνον δωμάτιον με ξυλίνην στέγην καὶ ὀροφὴν ἀπὸ κοινὰς σανίδας με πήχεις εἰς τοὺς ἀρμούς, ὅπως συναντᾷ τις εἰς τὰς πτωχοτέρας οἰκίας τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ Μιναρὲς αὐτοῦ ἦτο κοντός, ἀπὸ τοῦβλα, σοδοτισμένος ἐξωτερικῶς καὶ με θαυμίδας, τὰς ὁποίας εἰδομεν ὅταν κατηδαφίσθῃ, ἀπὸ χονδρὰ ξύλα, δὲν ἔφερε δὲ οὐδεμίαν ἐπιγραφὴν.

**

Τὸ Ἡπειρωτικὸν Χρονικὸν διηγεῖται κατόπιν τὴν γνωστὴν ἱστορίαν τῆς ἀρπαγῆς τῶν χριστιανῶν παρθένων ἐκ τοῦ Φρουρίου ὑπὸ τῶν 18 Τούρκων, οἱ ὅποιοι τὰς κατέστησαν διὰ τῆς θίας συζύγους των. Τὴν ἀρπαγὴν ταύτην παρεδέχοντο καὶ οἱ Τούρκοι τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ περιώριζον αὐτὴν μόνον εἰς τοὺς ἑπτὰ ἀρχηγούς.

Τὸ γεγονός τοῦτο τῆς ἀρπαγῆς τῶν χριστιανῶν παρθένων τοῦ Φρουρίου συνεχίζεν ὁ λαὸς τῶν Ἰωαννίνων καὶ με μικρόν τι νεκροταφεῖον (κεῖμενον ἀίλοτε παρὰ τὴν Ζωσιμαίαν Σχολὴν) λόγῳ τοῦ ὀνόματός του. Τοῦτο γενικῶς μὲν ὠνομάζετο «ἐφτάπλες» ἢ «ἐφτάμπουλες» καὶ ἐπιστεύετο ὅτι ὠνομάσθη εἴτω διότι ἐκεῖ εἶχον ταφῇ αἱ ἀρπαγεῖσαι σύζυγοι τῶν ἑπτὰ μωαμεθανῶν ἀρχηγῶν, μποῦλες λεγόμεναι, διότι καίτοι χριστιαναὶ ἐκαλύπτοντο ὅπως αἱ Τούρκισσαι (1).

Ἰπῆρχον ὁμῶς καὶ Τουρκογιαννιώτες, οἱ ὅποιοι δὲν παρεδέχοντο τὴν ἐξηγησιν ταύτην. Ἰσχυρίζοντο οὗτοι ὅτι τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο ὠνομάζετο ὅχι «ἐφτάπλες», ἀλλὰ «ἐφτάμυλοι» ἢ «ἐφτάμπουλοι» καὶ ὅτι ἡ λέξις αὕτη εἰς τὴν τότε ὀμιλουμένην γλῶσσαν τῶν Ἰωαννίνων ἐσήμαινεν ἑπτὰ ἀρχηγοί, ἐπεξηγοῦντες ὅτι, εἰς τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο εἶχον ταφῇ ἑπτὰ Τούρκοι ἀξιωματικοὶ πεσόντες κατὰ τὴν πρώτην κατάκτησιν τῶν Ἰωαννίνων, ὅπως ἐπίσης καὶ εἰς τὸ μικρὸν νεκροταφεῖον, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «τὰ δύο ἀδέρφια», ἦσαν θαμμένοι ἄλλοι, πεσόντες κατὰ τὸν ἴδιον πόλεμον. Ὅτι ἐπρόκειτο δηλαδὴ περὶ τάφου σιαχιτῶν, δηλαδὴ μαρτύρων πεσόντων ὑπὲρ τῆς πίστεως, καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ τὰς θρησκευτικὰς τιμὰς, αἱ ὁποῖαι τοῖς ἀπεδίδοντο, ὅχι μόνον παρὰ τῶν διαφόρων διερχομένων ἐκεῖθεν χοντζάδων, οἱ ὅποιοι ἐστέκοντο καὶ ἀπήγγειλον ἓνα «φατιχάν», μίαν δέησιν δηλαδὴ ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς των, ἀλλὰ κυρίως ὑπὸ τοῦ ἐκάστοτε μεγάλου «σιέχ τοῦ Κάστρου», δηλαδὴ τοῦ Σέχη τοῦ ἐδρεύοντος εἰς τὸ μεδρεσὲν ἢ Τεκέν τοῦ Τζαμίου τοῦ Ἀσλάν Πασᾶ, ὁ ὁποῖος μετέδαινεν ὑποχρεωτικῶς ἐκεῖ καθ' ἐκάστην Τρίτην νὰ δεηθῇ, ὅπως ἐπίσης ἐπήγαινε διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ εἰς τοὺς τάφους «τὰ δύο τ' ἀδέρφια».

Τοιαύτη τιμὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνεταί δι' ἑπτὰ γυναῖκας, ἔστω καὶ ἂν αὗται εἶχον ἀλλάξει θρησκείαν, δὲν θὰ ὠνομάζετο δὲ τὸ νεκροταφεῖον ἐπτάμπουλες εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν καὶ οἱ σύζυγοι των εἶχον ταφῇ ἐκεῖ. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ φαντασθῇ τις τάφους τόσων ἐπισήμων προσώπων, τῶν πρώτων διοικητῶν τοῦ τόπου ἢ τῶν συζύγων των, χωρὶς κανένα λίθινον μνημα, χωρὶς μάλιστα νὰ ἔχουν οἱ σύζυγοι τὰς δύο ὀρθίας πλάκας, τὰς ὁποίας καὶ οἱ πτωχότεροι μουσουλμανικοὶ τάφοι τῶν Ἰωαννίνων ἔφερον πάντοτε;

Τὰ ἄνω ἐπιχειρήματά των, καίτοι λογικά, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι δὲν μας πείθουν διὰ πολλοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους κατωτέρω ἐκθέτομεν. Ἐχρειάσθη δέ, ἐπειδὴ ἐπανειλημμένως τὰ ἠκούσαμεν ἐπαναλαμβανόμενα, νὰ μελετήσωμεν

1. Γ. Β λ α χ λ ε ἰ δ η, «Ἐφτάμπουλες» εἰς Ἡπειρ. Χρονικὰ 1929, σ. 255—262.

κάπως καλύτερον τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰωαννίνων διὰ τὰ προσέξωμεν.

Δὲν μᾶς ἐπειθεν, πρῶτον διὰ τὴν τελείως εἰς ἡμᾶς ἀγνωστον λέξιν *Μποῦλος*· δεύτερον, διὰ τὸν ἰσχυρισμὸν δι' ἐπρόκειτο περὶ μαχητῶν πεσόντων εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης κατὰ τὴν κατάκτησιν τῶν Ἰωαννίνων, ἐνῷ ἐγνωρίζομεν ὅτι οἱ Τούρκοι κατέλαβον τὴν πόλιν ἀνευ πολέμου· τρίτον, διὰ τὴν διάκρισιν τὴν ὅποιαν ἔκαμον οὗτοι περὶ πρώτης καὶ δευτέρας κατακτήσεως τῶν Ἰωαννίνων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἐλέχθη παρ' ἡμῖν. Τὴν διάκρισιν μάλιστα ταύτην δὲν κάμνουν μόνον οἱ Τουρκογιαννιώτες, ἀλλὰ καὶ οἱ Τούρκοι συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι γράφουν δόλοι εἰς τὰ ἱστορικά των ἔργα ὅτι τὰ Ἰωάννινα περιήλθον δις ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν κυριαρχίαν.

Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν λέξιν *Μποῦλος*, ἐξετάσαντες καλλίτερον τὰ πράγματα εὗρομεν ὅτι ὑπάρχει εἰς τὸ ἰδίωμα τῶν Ἰωαννίνων ἡ λέξις *Μποῦλα* μὲ τὴν σημασίαν οὐχὶ τῆς μπουλωμένης γυναικός, ἀλλὰ τῆς προϊσταμένης ἢ κυρίας (*patroune*), τὴν ὅποιαν μετεχειρίζοντο ἄλλοτε οἱ μαθητευόμεναι ράπτριαι προκειμένου περὶ τῆς προϊσταμένης των, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν λέξιν «μάστορας» τῶν καλφάδων διὰ τοὺς προϊσταμένους των, κυρίους τῶν καταστημάτων εἰς τὰ ὅποια εἰργάζοντο.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸν ἰσχυρισμὸν τῶν Τούρκων ὅτι τὰ Ἰωάννινα κατεκτήθησαν δις καὶ ὅτι συνέβησαν καὶ μάχαι ἔμπροσθεν τῆς πόλεως, καθ' ἃς ἐφονεύθησαν καὶ Τούρκοι, τοῦτο δὲν ἀπέχει τῆς ἀληθείας. Ἀλλὰ διὰ τὰ ἐξηγηθῆ, ἔχει ἀνάγκην μικρὰς τινας ἐπισκοπῆς τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ Δεσποτάτου, τῶν πρὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 14ου αἰῶνος, ἡ κατάστασις ἐν Ἡπείρῳ μετεβλήθη οὐσιωδῶς, λόγῳ τῆς καθόδου τῶν Σέρβων, οἱ ὅποιοι ἐκδιώξαντες τοὺς πρὸ αἰώνων ἐγκατεστημένους ἐκεῖ δεσπότας, παρέδωσαν τὸν τόπον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἀλβανῶν.

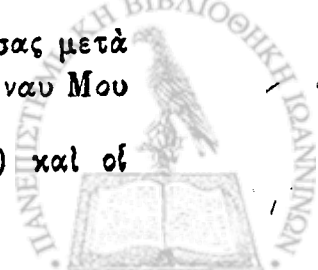
Οἱ φύλαρχοι τούτων Γκίνος Σπάτας καὶ Πέτρος Διόσας, συμπράξαντες μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σερβίας Στεφάνου Δουσάν (1331—1355), ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὴν ἐφήμερον κυριαρχίαν ταύτην τῶν Σέρβων καὶ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Δυναβέως μέχρι τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης, ἔλαβον μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ μὲν πρῶτος τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἀκαρνανίας, ὁ δὲ δεύτερος τῆς Ἀρτις.

Ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων, ἡ ὅποια ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἤθελε νὰ ὑπαχθῇ ὑπὸ τοὺς Ἀλβανούς, ἐπροτίμησε ὡς Δεσπότην τὸν Σέρβον Θωμᾶν Πρελνῦμπον καὶ ἐζήτησε τοῦτον παρὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Σερβίας κατὰ προτίμησιν παντὸς ἄλλου Σέρβου πρίγκιπος, πιθανὸν διότι εἶχε σύζυγον Ἑλληνίδα, τὴν Πριγκίπισσαν Ἀγγελικὴν, κόρη τοῦ Βασιλέως Συμεὼν (ἀδελφοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Στεφάνου Δουσάν) καὶ τῆς Ἑλληνίδος Θωμαΐδος, θυγατρὸς τῆς ἐπίσης Ἑλληνίδος Ἀννας Παλαιολογίνας καὶ τοῦ ἐξηλληνισμένου Δεσπότη τοῦ Ἰωάννου Οὐρσίνου.

Οἱ Ἀλβανοὶ ὅμως δὲν ἔπαυσαν ἐπύφθαλμιοῦντες τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων καὶ πολλάκις ἐπιχείρησαν νὰ τὴν κυριεύσουν διὰ τῶν δπλων. Ὁ Θωμᾶς ἡμύνθη μὲ ἀγρίαν ἀποφασιστικότητα ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων των, ἀλλὰ πρὸ τῶν ἐπανεπιλημμένων ἐπιδρομῶν ἐσκέφθη, κατὰ τὸ 1380, νὰ συμμαχήσῃ, κατὰ τὸ Χρονικόν, μετὰ τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι εὕρισκοντο εἰς διαρκὴ ἐμπόλεμον κατάστασιν πρὸς τοὺς Ἀλβανούς. Τὸ Χρονικὸν ὅμως δὲν προσθέτει τίποτε ἄλλο περὶ τῆς μελετηθείσης ταύτης συμμαχίας.

Βραδύτερον ὁ διάδοχος τοῦ Θωμᾶ Ἡσαῦ, κατὰ τὸ 1387, ἀποκρούσας μετὰ δυσκολίας ἐπίθεσιν τῶν Ἀλβανῶν, μεταβλίνει πρὸς συνάντησιν τοῦ Σουλτάνου Μουράτ τοῦ Α' ὅπως ζητήσῃ τὴν δοθήθειάν του ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ Σουλτάν Μουράτ φονεύεται εἰς τὴν μάχην τοῦ Κοσσόβου (1389) καὶ οἱ

Ἄλβανοι, μὴ φοβούμενοι πλέον τοὺν Τούρκους, ἐπιπίπτουν καὶ πάλιν ἐναντίον τῶν Ἰωαννίνων, κυριεύσαντες σχεδὸν ὅλην τὴν ἔξω τοῦ Φρουρίου χώραν τὴν ἀνήκουσαν εἰς τὸ Δεσποτάτον τῶν Ἰωαννίνων καὶ γίνονται κύριοι καὶ αὐτῆς τῆς λίμνης θέσαντες «κάτεργα» ἐντὸς αὐτῆς, τὰ ὅποια ἐβύθισαν τὸ κάτεργον τῶν Ἰωαννιτῶν.

Τὸ Χρονικὸν κατόπιν διηγείται, παραλείπον νὰ ἐξηγήσῃ πῶς ἐγένετο τοῦτο, ὅτι ὁ διάδοχος τοῦ Σουλτάνου Μουράτ, ὁ Μπαγιαζίτ, κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος (1389) ἀποστέλλει στρατὸν, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μελκούσην, ὁ ὅποιος τρέπει εἰς φυγὴν τοὺς Ἄλβανούς, ἐν συμπράξει θεβαίως μὲ τὸν στρατὸν τῶν Ἰωαννιτῶν.

Καὶ ἐγείρεται τὸ ἐρώτημα: πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἀποστείλῃ στρατὸν ὁ Σουλτάνος, ὁ ὅποιος νὰ χύσῃ τὸ αἷμα του διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν Ἰωαννίνων, ἐὰν δὲν εἶχε συμφέρον νὰ πράξῃ τοῦτο; Καὶ ποῖον ἄλλος υμφέρων θὰ ἐκίνει τὸν Μπαγιαζίτ πλὴν τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς Τουρκικῆς ἐπικυριαρχίας ἐκ μέρους τοῦ Δεσπότη τῶν Ἰωαννίνων;

Τὰ ἀμέσως ἄλλως τε ἐπακολουθοῦντα τοῦ Χρονικοῦ πιστοποιοῦν ἀπολύτως τοῦτο.

Ὁ Ἡσαῦ, διηγείται τὸ Χρονικόν, «μετὰ τοῦ Μελκούση καὶ τοῦ Κέσαρος (τοῦ γυναικαδέλφου τοῦ Ἡσαῦ—Ἰωάσαφ) ὅστις καὶ αὐτὸς ἦλθεν ἀπὸ τῆς Βλαχίας (Θεσσαλίας), εἰς συμμαχίαν ὑπάγει καὶ φθάνει τὸν Ἀμυράν (δηλ. τὸν Μπαγιαζίτ). Κακεῖσε διατρίψας χρόνον ἕνα καὶ μῆνας δύο ἔρχεται μετὰ τοῦ Βρανέζη εἰς τὸν Ἀχελῶον καὶ ἀπ' αὐτὸν εἰς τὴν Ἀρταν, εἰτα εἰσέρχεται εἰς τὰ Ἰωάννινα, μηνὸς Δεκεμβρίου 14, ἔτει 1391».

Ἡ μετὰ τοῦ Τούρκου στρατηγοῦ Μελκούση μετάβασις εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Σουλτάνου Μπαγιαζίτ καὶ ἡ ἐπάνοδος ἐν συνοδείᾳ ἐτέρου Τούρκου Στρατηγοῦ, τοῦ Ἐβρενός, (διότι αὐτὸς εἶναι ὁ Βρανέζης τοῦ Χρονικοῦ), δηλοῖ ὅτι εἶχον ἤδη κανονισθῇ αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ Σουλτάνου καὶ ὁ Ἐβρενός ἦλθεν εἰς Ἰωάννινα ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ ἐπικυριαρχοῦ.

Κατ' οὐσίαν, ἡ παράδοσις τῶν Ἰωαννίνων, περὶ τῆς ὁποίας δμιλοῦν οἱ Τούρκοι, εἶχεν ἤδη ἔκτοτε συντελεσθῇ. Ὁ Ἐβρενός ἐλθὼν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἐγείρῃ εἰς τὴν παραλίμνιον θέσιν, τὴν ὀνομαζομένην Λειβαδιώτης, τὸν φέροντα τὸ ὄνομά του Τεκέν, διὰ νὰ ὑπάρχῃ κάποιος λειτουργὸς τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας, ὁ ὅποιος νὰ λαμβάνῃ πρόνοιαν ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως τῶν τάφων τῶν ἐκεῖ πεσόντων σιαχίτιδων καὶ ἐκτελεῖ τὰ ὀφειλόμενα εἰς αὐτοὺς θρησκευτικὰ καθήκοντα.

Αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικὴ ἐξήγησις τῶν παλαιῶν τούτων Τουρκικῶν τάφων τῶν Ἰωαννίνων, τόσον τὸν «ἐρταμπούλων» ὅσον καὶ τῶν λεγομένων «τὰ δυὸ τ' ἀδέρφια» καὶ ἡ περίεργος ἰδρυσις τοῦ Τεκὲ ἐκείνου, προτοῦ περιέλθουν τὰ Ἰωάννινα εἰς τὴν πλήρη κυριαρχίαν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους καὶ ὑλάρξουν Τούρκοι εἰς τὴν πόλιν, πρᾶγμα ὅπερ συνέβη 40 ἔτη βραδύτερον (1).

* *

Κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα τῆς Τουρκικῆς ἐν Ἰωαννίνοις ἐγκαταστάσεως αἱ τουρκικαὶ παραδόσεις ἀναφέρουν ὅτι ἦλθον εἰς Ἰωάννινα ἄποικοι ἐξ Ἀραβίας, καταγόμενοι ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Προφήτου Μωάμεθ καὶ ὀνομαζόμενοι ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἔμιρλερ (ἐμίραι). Οὗτοι ἐγκαταστάθησαν εἰς τὸ μέρος ὅπου σήμερον εὑρίσκεται ἡ Πλατεία Πάργης ἐγείραντες καὶ τὸ ἐκεῖ Τζαμίον, τὸ ὅποιον ἔφερε τὸ ὄνομά των.

Οἱ ἐμίρηδες θεωροῦνται ὡς συνοικισταὶ τῆς συνοικίας ἐκείνης, ἡ ὁποία ὑπῆρ.

1. Ὁ Π. Ἀραβαντινὸς ἀποδίδει τὴν ἰδρυσιν τοῦ Τεκὲ εἰς κάποιον Χατζῆ Ἐβρενός, ἀνύπαρκτον πρόσωπον, ἀντὶ τοῦ πραγματικοῦ ἰδρυτοῦ στρατηγοῦ Ἐβρενός, ἀναφερομένου εἰς τὸ ἀφιερωτήριον, ὡς καλῶς γνωρίζω τοῦτο ἀπὸ τὸν τελευταῖον Σέχην τοῦ ἐν λόγῳ Τεκὲ, τὸν Σέχην Ῥαζήν. μεθ' οὗ συνειργάσθησαν εἰς τὸ Δημαρχεῖον Ἰωαννίνων, τοῦ ὁποίου ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἦτο σύμβουλος πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν.

ξε, μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς Τουρκοκρατίας, ἡ καθαυτὸ τουρκικὴ συνοικία τῆς πόλεως, ἡ πλέον ἀμιγῆς καὶ τὴν ὁποῖαν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἀπεφεύγαμε νὰ πλησιάσωμεν, καθόσον συχνάκις τὰ παιδιὰ τῶν Τούρκων ἐπετροβόλουν τοὺς Χριστιανοὺς διαβάτας καὶ κυρίως τοὺς φέροντας καπέλλο.

Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἐμῶν ἦσαν γενικῶς χοτζάδες καὶ ἔφερον ὡς διακριτικὸν σημεῖον τῆς ὑψηλῆς καταγωγῆς τῶν ἀντὶ τοῦ λευκοῦ συνήθως σαρκίου πράσινον.

Ἡ παράδοσις δὲν διετήρησε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποίκων τούτων. Οὗτοι δὲν θὰ ἦσαν πολλοί, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀπογόνων τῶν, οἱ ὅποιοι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς τουρκοκρατίας ἦσαν ἐλάχιστοι.

Ἐπίσης παρατηροῦμεν ὅτι οὐδεμία τουρκικὴ οἰκογένεια τῶν Ἰωαννίνων ἰσχυρίζετο ὅτι κατήγετο ἐκ τῶν πρώτων κατακτητῶν τῶν Ἰωαννίνων, πλὴν τῆς οἰκογενείας τοῦ γνωστοῦ Στρατηγοῦ Ἐρσάτ Πασᾶ, τοῦ ὁποῦ οὗ ὁ ἀδελφὸς Βεχρήπ Πασᾶς μᾶς διηγίθη ὅτι, κατὰ παράδοσιν, διατηρηθεῖσαν εἰς τὴν οἰκογενεὶάν του καὶ εἰς τὸ οἰκογενειακὸν του δένδρον, προκύπτει ὅτι μεταξὺ ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἀπήγαγον τὰς παρθένους τοῦ Φρουρίου συγκαταλέγεται καὶ ἀπώτατός του πρόγονος, ὅτι ἡ ἀπαχθεῖσα ἦτο κόρη τῆς οἰκογενείας Γλυκῆ καὶ ὀνομάζετο Βασιλική.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω συνοψίζονται αἱ τουρκικαὶ παραδόσεις. Πέραν τούτων δὲν ἔχομεν οὐδεμίαν θετικὴν πληροφορίαν περὶ τῶν πρώτων χρόνων τῆς τουρκικῆς ἐν Ἰωαννίνοις ἐγκαταστάσεως.

Ὅταν οἱ ἴδιοι οἱ Τούρκοι ἤρχισαν νὰ μελετοῦν τὴν ἱστορίαν τῶν καὶ ἠθέλησαν νὰ συντάξουν τὸν κατάλογον τῶν πρώτων Διοικητῶν τῶν Ἰωαννίνων, εὗρέθησαν πρὸ ἀνυπερβλήτων δυσχερειῶν, διότι οὐδὲν στοιχεῖον ὑπῆρχε τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς τὰ Τουρκικὰ ἀρχεῖα. Διὰ τοῦτο παρουσιάζεται ἐν τῷ ἀτελείστατῳ, ἀναφέρων σποραδικῶς μερικοὺς ἐκ τῶν Διοικητῶν καὶ τούτους ἀμφιβόλους, ἀρχίζει δὲ πάντοτε ἡ πλήρης σειρὰ ἀπὸ τοῦ ἔτος 1590. ἦτοι ἓνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Ἰωαννίνων.

Ἐν τούτοις, παρὰ τὴν ἑλλειψιν θετικῶν πληροφοριῶν, λαμβανομένης ὑπ' ὅψιν τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῶν Ἰωαννίνων, κειμένων εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἡπείρου, δὲν εἶναι δύσκολον νὰ εἰκάσῃ τις τὴν ταχεῖαν αὐτῶν πρόοδον. Ἡ θέσις τῶν, ἡ συγκέντρωσις πάντοτε πολυαριθμοῦ στρατοῦ λόγῳ τοῦ διεξαγομένου πρὸς τοὺς Ἀλβανοὺς πολέμου, ἡ παρούσα ἐκεῖ τῶν ἀνωτέρων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν, ἡ ἐπελθοῦσα ἀσφάλεια εἰς τὸν τόπον διὰ τῆς καταπαύσεως τῶν ἐπαρχιακῶν πολέμων καὶ τῶν διηνεκῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀλβανῶν τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ Δεσποτάτου, ὅλα ταῦτα συνέτεινον εἰς τὸ νὰ κατὰστῃ ἡ ἔξω τοῦ Φρουρίου ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν Τούρκων πόλις κέντρον ἐμπορικὸν καὶ βιοτεχνικόν, ἔχον εὐρυτάτην περιφέρειαν, τοιαύτην, ὁποῖαν οὐδέποτε εἶχεν ἐπὶ τοῦ πρώην καθεστώτος τὸ Φρούριον.

Δι' ὃ καὶ προσεῖλκεν αὕτη καθημερινῶς νέους Χριστιανοὺς κατοίκους ἐκ τῶν πέριξ ἐπαρχιῶν, κτίσαντας κατοικίας παρὰ τὴν ἀγοράν, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν τὰς συνοικίας *Καμάρες* καὶ *Μητροπόλιν*, ἀφ' ὧς πλέον ἐγκαθισταμένους ἔξω τῶν περιττῶν καταστάσεων τειχῶν τοῦ Φρουρίου καὶ ἐπὶ πλέον ἐκεῖ συνέρρευσαν ὅλοι οἱ ἔξωμῶται τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ Τουρκικὴ Διοίκησις διὰ προπαγανδιστικοὺς σκοποὺς ἐσπευδε νὰ δίδῃ διάφορα ἀξιώματα, καὶ οὕτω ἡ ἔξω τῶν τειχῶν πόλις κατέστη κατ' ἀρχὰς ἰσόπαλος καὶ μετ' ὀλίγον ἀνωτέρα τῆς παλαιᾶς τοῦ Φρουρίου πόλεως, τὴν ὁποῖαν ἐν τέλει ἐξεμηδένισε.

Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ Διονυσίου

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1611 συνέβη εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων ἓν γεγονός ἐκ τῶν σπουδαιότερων τῆς ἱστορίας τῆς ἔνεκα τῶν σημαντικῶν ἀποτελεσμάτων τὰ

ὅποια ἐπέφερε τοῦτο ἐπὶ τῆς περαιτέρω καταστάσεως τῶν Χριστιανῶν κατοίκων τῆς. Τὸ γεγονός τοῦτο εἶναι ἡ ἐπανάστασις τοῦ Διονυσίου.

Περὶ τῆς ἐπανάστασεως ταύτης ἔγραψαν ἀρκετοὶ λόγιοι καὶ ἄλλοτε καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἀλλ' ὅλοι ἐστρέψαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἀφορρόντων τὴν ζωὴν καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Διονυσίου, οὐδεὶς ὅμως ἐξήτασεν ἐπισιαμένως τὰς συνεπείας, τὰς ὁποίας εἶχε διὰ τὴν πόλιν τὸ κίνημά του. Ἡμεῖς, ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, θὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς αὐτάς.

Τὸ Ἡπειρωτ. Χρονικόν, μετὰ τὴν ἀφήγησιν τῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Διονυσίου συμβάντων, ἐπάγεται ὡς ἑξῆς:

«Τέλος, ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι ἔγραψαν ἀναφορὰν πρὸς τὸν βασιλέαν των, κηρύττοντες τοὺς χριστιανοὺς ἀπειθεῖς τῆς βασιλείας καὶ ἀποστάτας, ἦλθεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν Χάτι - σερίφι νὰ τοὺς ἐξώσουν ἀπὸ τὸ Κάστρον, ἀφαιροῦντες τοὺς ὅλων ὅσων εἶχαν τιμὴν καὶ δύναμιν κατὰ τὰς συνθήκας. Οὕτως, ἀπωσθέντες, ἔκτισαν ἔξω οὐκίας μικρὰς καὶ ἔζων ταπεινοὶ καὶ καταφρονημένοι». (1)

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος εἰς τελευταίαν περὶ τοῦ Διονυσίου τοῦ Σκυλοστόφου μελέτην του θεωρεῖ τὸ ὡς ἄνω Χρονικὸν οὐχὶ ὡς σύγχρονον τῶν ἐξιστορουμένων γεγονότων, ἀλλὰ ὡς ἀνηκόν εἰς τὸν ἐπόμενον 18ον αἰῶνα καὶ συνεπάγεται: «Ὁ συντάκτης τοῦ Χρονικοῦ ἐάν ἦτο σύγχρονος τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐπανάστασεως τοῦ Διονυσίου, ἢ: τὰ γεγονότα ἀφηγήθη, δὲν θὰ περιέπιπτε εἰς τὸ λάθος νὰ ἀναγράψῃ ὅτι συνεπεία αὐτῆς ἐγκατεστάθησαν οἱ Τούρκοι ἐν τῷ Κάστρῳ τῶν Ἰωαννίνων».

Εἶναι ἐντελὲς πιθανὸν νὰ ἐγράψῃ τὸ Χρονικὸν τοῦτο ἑκατὸν καὶ πλέον ἔτη μετὰ τὰ γεγονότα, διὰ τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους ὀρθῶς ἐκθέτει ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, ἀλλὰ τοῦτο εἰς οὐδὲν λάθος περιπίπτει. Ἀναγράφει τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν, ἡ ὅποια διετηρήθη ἐναργῆς εἰς τὴν μνήμην τῶν Ἰωαννιτῶν, ὅχι μόνον ἑκατὸν ἔτη μετὰ τὰ γεγονότα, εἰς τὴν ἐποχὴν δηλαδὴ καθ' ἣν ἐγράφει τὸ Χρονικόν, ἀλλὰ καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη.

Δὲν πρόκειται καθόλου, ὡς γράφει ἀνωτέρω ὁ συγγραφεὺς, περὶ ἐγκαταστάσεως Τούρκων ἐν τῷ Φρουρίῳ, δηλαδὴ καταλήψεως ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν τοῦ Φρουρίου, πράγματος σχετικῶς ἀσημάντου, μολονότι καὶ τοῦτο δὲν εἶχε συμβῆναι, δεδομένου ὅτι ἡ πόλις ἦτο ἤδη ἀπὸ διακοσίων ἐτῶν τουρκικὴ, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἑξῆς, ὅπως διαφόρου, σοβαρωτάτου γεγονότος:

Πρόκειται περὶ τῆς βιαιᾶς καὶ ὁμαδικῆς ἐξώσεως ὅλων τῶν Χριστιανῶν τῶν κατοικοῦντων ἐντὸς τοῦ Φρουρίου, συμπορευμένων εἰς τρεῖς καὶ ἰσως καὶ τέσσαρας χιλιάδας ἀτόμων, μὲ τὴν διαταγὴν ἐντὸς ὁρισμένης προθεσμίας νὰ κατοικήσουν ἔξω αὐτοῦ καὶ χωρὶς νὰ δοθῇ εἰς αὐτοὺς οὐδεμίαν βράβειαν διὰ τὴν νέαν ἐγκατάστασιν των. Αὕτη εἶναι ἡ κατάληψις ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ Φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων.

Πᾶς τις ἐννοεῖ τὴν τραγωδίαν ἣτις ἐπηκολοῦθησε τότε ὅχι μόνον διὰ τοὺς στερουμένους τῶν μεσῶν νὰ ἀποκτήσουν νέαν κατοικίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς εὐπόρους. Ὑπῆρξε σωτὴρ μαρτύριον δι' αὐτοὺς νὰ ἐξαναγκασθοῦν νὰ ἴδουν τὰς παλαιὰς οἰκογενειακὰς των ἐστίας νὰ περιέλθουν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Τούρκων καὶ τοὺς σεβασμίους ἱερεὺς ναοὺς των νὰ μεταβάλλωνται ἐνώπιόν των εἰς κοπρῶνας ἢ ἐρείπια.

Διὰ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους τοῦ Φρουρίου Ἰωαννίτας αὕτη ἦτο ἡ πραγματικὴ ἄλωσις τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἢ ἐπακολουθήσασα τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Διονυσίου. Πολλοὶ τῶν σημερινῶν κατοίκων τῆς συνοικίας Σαράδας, εἰς τὴν ὁποίαν συνοικίσθησαν ὅλοι οἱ ἐξωσθέντες τοῦ Φρουρίου εὐρισθέντες, διατηροῦν ζωηρὰν τὴν παράδοσιν τῆς δεινῆς ἐκείνης περιπετείας, καὶ πολλάκις τοὺς ἀκούσαμεν

νά τὴν ἀναφέρουν.

Ἄλλως τε δὲν ἦτο δυνατόν νά λησμονηθῇ αὕτη παρά τῶν Ἰωαννιτῶν, διότι ὑπῆρχε τι τὸ ὁποῖον τοὺς τὴν ὑπενθύμιζε πάντοτε: ἡ διαταγὴ τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἡ ἀπηγορεύουσα εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νά κατοικήσουν ἐντὸς τοῦ Φρουρίου, ἡ καὶ νά ἔχουν ἐκεῖ οἰανδήποτε ἰδιοκτησίαν. Ἡ ἀπαγορευτικὴ αὕτη διαταγὴ, ἐκδοθεῖσα μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Διονυσίου, ἐξηκολούθησε νά ἰσχύῃ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς Τουρκοκρατίας καὶ μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πόλεως. Γνωρίζομεν δὲ καλῶς, ὅτι, ὅταν τὸ ζήτημα ἀνεκινήθη μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος τοῦ 1908, ὁ τότε Ἰπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν τῆς Τουρκίας καὶ μετὰ ταῦτα Μέγας Βεζύρης Φερῆτ - Πασᾶς, ἀπῆντησεν εἰς ἐρώτησιν ὑποβληθεῖσαν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, ὅτι ἡ διαταγὴ αὕτη δὲν ἦτο δυνατόν νά ἀρθῇ.

Ἐν βραχυλογίᾳ, τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι ἐξ ἐκείνων τῶν γεγονότων τῶν φερόντων τὴν ἰδιότητα τοῦ παγκοίνως γνωστοῦ, καὶ δὲν ὑπάρχει Ἰωαννίτης ὁ ὁποῖος νά ἀγνοῇ, ὅτι μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ Διονυσίου καὶ μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰωαννίνων οὐδεὶς ἀπολύτως Χριστιανὸς διέμεινεν εἰς τὸ Φρούριον τῶν Ἰωαννίνων.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ὁμῶς Ἀθηνῶν ἐξακολουθεῖ: «Διότι εἶναι γεγονὸς ὅτι ἦσαν ἐκεῖ ἐγκατεστημένοι (οἱ Τοῦρκοι) ἀπὸ τοῦ ἔτους 1597, ἥτοι δεκατέσσαρα ὄγδοι ἔτη πρὸ τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Διονυσίου, ὁ δὲ πράγματι σύγχρονος τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης Μάξιμος ὁ Πελοποννήσιος δὲν ἀναφέρει μεταξὺ τῶν ἐπακολουθημάτων αὐτῆς καὶ τὴν ἀρπαγὴν τοῦ Κάστρου τῶν Ἰωαννίνων». Παραπέμπει δὲ εἰς τὰ ἀνευρεθέντα σημειώματα ὑπὸ τῶν Δ. Σάρρου καὶ Ἀθηναγόρα, καὶ εἰς τὸν Π. Ἀραβαντινόν.

Θὰ ἐξετάσωμεν ἓνα ἕκαστον τῶν στοιχείων τούτων εἰς τὰ ὁποῖα ἐστηρίχθη ὁ συγγραφεὺς διὰ νά εὕρῃ ὅτι τὸ Ἡπειρ. Χρονικὸν γράφει ἀνακριβείας, ἀρχίζοντες πρῶτον ἀπὸ τὸν Μάξιμον.

Ὁ Μάξιμος συνέταξε τὸν γνωστὸν στηλιτευτικὸν τοῦ λόγον, ὅπως ὁ ἴδιος γράφει εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ, τὴν 14 Σεπτεμβρίου τοῦ 1611, ἥτοι 13 ἡμέρας μετὰ τὸ κίνημα τοῦ Διονυσίου, ὁπότε θεθαίως δὲν ἦτο δυνατόν νά μαντεύσῃ ὅτι μεταξὺ τῶν μελλόντων νά ἐπακολουθήσουν κακῶν, τὰ ὁποῖα προέβλεπεν, θὰ ἦτο καὶ ἡ ἔξωσις τῶν Χριστιανῶν ἐκ τοῦ Φρουρίου, διὰ νά τὸ ἀναφέρῃ.

Ἀλλὰ βραδύτερον, ὅταν τοῦτο εἶχε συντελεσθῇ, τὸ λέγει, καὶ καθαρὰ μάλιστα. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν, ἥτις ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων Μανασσῆν, καὶ τῆς ὁποίας ἀπόσπασμα δημοσιεύεται εἰς τὴν ἰδίαν ὡς ἄνω περὶ Διονυσίου μελέτην τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου γράφει: «Τὸ πρῶτον αἷτιον τῶν κακῶν ἐστὶν τὸ ἐκίνησες καὶ ἔφερες καὶ ἐφύλαγες τὸν ἐχθρὸν τοῦ κόσμου μέσα εἰς τὸ ἐπαινετὸν τοῦτο Κάστρον ἕως ὅπου τὸ ἀφανίσαιτε».

Τὸ «ὅπου τὸ ἀφανίσαιτε», νομίζομεν, ζωγραφίζει ζωηράτατα τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν περιήλθε τὸ «ἐπαινετὸν κάστρον» μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Διονυσίου.

(Συνεχίζεται)

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΩΝ ΓΙΑΝΝΙΝΩΝ

(λαογραφικά σύμμικτα)

Μὲ τὰ ἱστορικο—λαογραφικά τοῦ Νησιοῦ τῶν Γιαννίνων, ἔχω ἀσχοληθῇ καὶ σὲ προηγούμενες ἐργασίες μου⁽¹⁾, καὶ θεωρῶ ἀνώφελο νὰ ἐπαναλάβω ἐδῶ τὰ κείμενα ἐκεῖνα. Περιήγητικά μόνο σημειῶνω ὅτι, ἐνδείξεις συνοικισμοῦ του, ὑπάρχουν καὶ γιὰ τοὺς 11ο καὶ 10 ἀκόμα αἰῶνες· σαφέστερες δὲ γραπτές μαρτυρίες, γιὰ τοὺς 14ο καὶ 16ο.

Σταθερὴ ἐπίσης διασώζεται στοὺς Νησιώτες ἡ παράδοση, ὅτι δὲν εἶναι Ἑπειῶτες, ἀλλὰ Μανιάτες, πὺν ἔχουν διαπεριωθῇ τελικὰ, μὲ πρωτόγονα μονόξυλα στὸ Νησί, ἀπὸ τὴν ἀπέναντι βορεινὴ στεριά, δηλ. τὸ βουνὸ Μεσικέλι. Ἰδιοτυπία τοῦ γλωσσικοῦ τους ἰδιώματος καὶ τῶν ἐπώνυμων τους, δυνατό νὰ τονῶν τὴν παράδοση αὐτή.

Τὸ λαογραφικὸ ὑλικὸ πὺν θὰ ἀκολουθήσῃ, συλλέγεται ἐξακολουθητικὰ ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο, ἀπὸ πολλὰ τώρα χρόνια (1929 καὶ ἐπ.) καὶ θὰ δοθῇ ἐδῶ, σχεδὸν ἀνεπεξέργαστο καὶ ἀσχολίαστο.

Ὅπως δὴποτε, στίς ὑποσημειωματικὰ βιβλιογραφούμενες ἐργασίες, ὁ ἀναγνώστης θὰ βρῇ πολλὰς λεπτομερειακὰς ἐξηγήσεις, πληροφορίες κ.τ.λ.

Ἀργότερα πάντως, θὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ λεπτομερειακὴ ἔρευνα. Οἱ σοβαρότεροι—

1. Στὸ: Περιοδικὸ «Ἑπειρ. Γράμματα», 1944 «Περίπατοι στὰ Γιάννινα», σελ. 218 καὶ ἐπ.—Ὁμοίωτῖλο βιβλίον μου, Γιάννινα, 1950 καὶ 1956, σειρὰς Β'—Δ'.—Περιοδικὸ «Ἑπειρ. Ἑστία», 1954, «Ἡ ἐνθύμησις τοῦ 1630», κεφ. Ε', σελ. 1157 καὶ ἐπ., καὶ στὸ βιβλίον μου «Γιαννιώτικα—Ἱστοριοδιφικὰ Μελετήματα», Γιάννινα 1958, σελ. 100 καὶ ἐπ., μὲ ὅσες ἐκεῖ ξένες βιβλιογραφικὰς παραπομπὰς. Δὲς ἐπὶ πλέον Εὐ. Μ. Π. Ὀ. γ. κ. α., Τὰ ζῶα καὶ τὰ πουλιὰ στοὺς Ἑπειρ. Θρόλους, Γιάννινα 1956, σελ. 127 καὶ ἐπ..»

σὲ ὄγκο ὑλικοῦ—πληροφοριοδότες μου, ἦσαν ἡ κυρὰ Καλλιόπη ἡ Μπαλούγιω, καὶ ὁ Γούλης Δεσπότης, καὶ οἱ δύο τους τὴν μακαρίτες.

Γλωσσικά

Σὰ δεῖγμα τῆς γλωσσικῆς ἰδιοτυπίας τῶν κατοίκων τοῦ Νησιοῦ, παραθέτουμερικὲς μονάδες ἀπὸ τὸ λεξιλόγιόν τους:

ἀγλίστρα—ισ!, ἀγλίστρα. (πουλὶ τῆς Λίμνης)

ἀσφάκα—ισ!, ἀσφάκα.

ἀψιράς!—ἄδισ!, ψαράς.

βουτσά!—ἄρια, βουτσητάρι (πουλὶ τῆς Λίμνης)

γκρινίσις, γρινίσις (πουλὶ τῆς Λίμνης)
γουρλιάνους!—άν', γουρλιάνος (πουλὶ τῆς Λίμνης).

δρουμίσα—ισ!, δρουμίσα (ψαράκι τῆς Λίμνης).

λούφκουσ!—ούφκ!, λοῦφκος (πουλὶ τῆς Λίμνης)

μαρίσι—ίσις, μαρίσι (ψάρι τῆς Λίμνης)
ξύλου, ξύλο.

ριζίνα—ίνισ!, ρεζίνα (χόρτο τῆς Λίμνης)
ρουγκόζιου—ίς, ρουγκόζιο (χόρτο τῆς Λίμνης).

τραπέζι, τραπέζι.

τσίμα—ισ!, τσίμα (πολὺ μικρὸ ψαράκι τῆς Λίμνης)

τσιρόν!—ίς, τσιρόνι (λίγο μεγαλύτερο ψαράκι τῆς Λίμνης).

φαλαρδάς!—ἄδισ!, φαλαρδάς (ἀρπακτὸ ὄρεο τῆς Λίμνης)

χαμπλός!,—οί, χαμπλός (πουλὶ τῆς Λίμνης)

ψιάθα—ισ!, ψάθα.

ψάρια, ψάρι.

Τοπωνύμια (10—VII—1950

α'. της Λίμνης

*Αρχίζουμε από την περιοχή της "Αγία—Τριάδας (ανάμεσα Μαβίλη και παραλίμνιο προσφυγικό συνοικισμό), ακολουθώντας—ἀνατολικά—τις ὄχθες της Λίμνης.—Δὲν κρατοῦμε σ' αὐτὰ, τὴν ἰδιωματική προφορά.

*Α η-Τριάδα.

Μῶλος.

Βλίσιδ' καὶ Λάκκους. (ἀνάμεσα στὸ σπίτι Τσεκούρα (τώρα Χόϊνα) καὶ τὸ Καφενεῖο «Κυρά-Φροσύνη». (Βλίσιδι (βρεσίδι)=θησαυρός).

Τζιαμί (*Ασλάν).

Σκαλουποῦλιν (ἀνάμεσα στὸ προηγούμενο καὶ τὸ τὸ Φετηγιέ Τζιαμί)

Τ' λούμπα (κάτω ἀπὸ τὸ Φετηγιέ Τζιαμί). (τουλούμπα=ἀντλία).

Κονάκια (ὅπου—κλειστή τὴν—ἀνατολική πόρτα τοῦ Κάστρου καὶ ἡ πλάκα τῆς ἐπιγραφῆς Ψαλλίδα).

Σκάλα (σιὰ Ψαράδικα). (καὶ Λεύκα).

Σαραβάβα.

Γαμπακαρεϊά.

Κούλια (πρίν, χασαπαριά) (ἴσως παλιὸ Φυλάκειο).

Χασαπαριά (παλιὰ σφαγεῖα).

Αράπ'ς (κάτω ἀπὸ τὴν "Αγία Μαρίνα-Μποστάνι Δημόσιου).

Ζιρόπ'.

Ιαριάμπεῦς.

αλῆς.

ασπόπουρ(δ)ους. (ἀντιστοιχία "Ακραίου)

τριαντάρ' —,ια(=εἶδος δυχιού)

αμπουσιόρα.

αγαροῦ.

ουσινάναγας.

αυρογγέλλ'.

'ασταδ' (κτιστάδι;)

αλῆ Σκάλα.

κάλα.

τραβουκάλαμα.

τρουγγ'λο' (στὸ ὕψος προσφυγικοῦ συνοικισμοῦ "Ανατολή).

εγάλλ' Βαθειά (σὰ λιμνοπούλα) (πρώτη καμπή).

Χουντρόκ'στου (χοντρόκτιστο;).

Κλίμα, (δεύτερη καμπή)

Κλιμόπ'λου.

*Αρὺς (ἀραιὸς, ἀγαγός).

Μ'τιὰ (μυτιά;).

Χαλασμένον.

Γλῶσσα (κάτου ἀπὸ τὴν Κατσικὰ αὔλακας).

Γκουμπ'νάρ.

Αὐλόκιατ' Μύλ'.

Μύλους 'Ισσάτ-Βιήπ (οἱ δυὸ ὑπερασπιστὲς τῶν Γιαννίνων στὰ 1912-1913 Μαζή μὲ τὸ προηγούμενο, περιοχή λίμνης Μπουϊνίκουβα).

Κεραμάς.

*Αμπασιές.

Λάκκους Μπαρκουμάδιν.

Κόντ'μαντρί.

Ρουγκάτς.

Κιραμάρειοτ' Κουστάκ! (τ'ς Ταρσίτσας). (Στὴ θέση Ποταμός, ξεφόρτωναν πεπόνια, κεραμίδια κ.ά.).

Ραντίκια.

*Αργαστή (δίπλα ἀπὸ τὸν Πόρο "Αρδομίστας) (ἀργαστήρια;).

Πόρους (Χάνι Μουσταφᾶ Πασιᾶ). (Μαζή μὲ τὰ τρία προηγούμενα, ἀποτελοῦν τὴν περιοχή τῆς Λίμνης Πλατειὰ Μπουλιάν' δὲς καὶ πιὸ κάτω).

Κουφ'νίτς (περιοχή Χουνί(;); κοφινίτσι(;))

Καλαμίτσ!α

Παλιὸς Πόρους (αὐλάκια, χωνεύτρα) (μαζή μὲ τὰ δυὸ προηγούμενα, περιοχή Λίμνης Μπουϊνίκουβα)

Παναγιὰ (Ντουραχάν)

Τσιργιοῦ.

Μπούρνους.

Κανέτσλους.

Κλεῖδουνας (τρύπες στὸ [δρόμο, στὰ ραῖδιὰ [βράχια]).

*Απ'δίτσια (ἀπιδίτσα; [μικρὴ ἀπιδιὰ]).

Ντραμπάτοβα (σήμερα Κρουονέρι).

Μπλίτς.

Κιόσκ! (τ'Αλῆ Πασιᾶ).

*Τὸν Κιόσκι κι' ἡ Ντραμπάτουβα τὰ δυὸ [τὰ κρουονέρια]

πῆγα νὰ πιῶ κι' ἰγῶ νερό, κι' μ' κρούουσιν
τὰ χέρια.

πρόγ. β'. στίχ.

Τὰ δυὸ μ' τὰ κατηγορήσαν, μοῦφειπαν πῶς
[ἐχ'ν ἄβδέλλα

Ἄ η-Ἀ ν ἄ ρ γ υ ρ'.

Μ ι τ ὀ χ ι α.

Κ ὀ κ ο υ ρ' (τ')

Μ ι γ ἄ λ' Μ' τ ι ἄ.

Π α π π ᾱ ς.

Σ α ν τ ι ν ἰ κ (στὴ δικαιοδοσία τῆς Μο-
νῆς Ἀγ. Νικόλαου Σπανοῦ [Φιλανθρω-
πηνῶν]).

Λ α γ α ρ ἑ ς.

Γ ο υ μ α ρ ᾱ ς.

Λ ἄ λ' (τ'). (πρῶτος αὔλακας (μ ἄ ν α),
Περάματος πρὸς Λαψίστα)

Μ π ἄ τ ζ ι (τ').

Β ἄ λ'.

Λ' σ ἄ ρ (ἴσως ν' σ ἄ ρ (νησσάρι) πουλὶ
τῆς Λίμνης)· χαντάκια πού ἐνώνονται
πέρα στ' Γαβρᾶ (Γαβρᾶς κι' Τούμπα=
παροιμιακὴ ἐκφραση: Γ'γκαν Γάβ...=
Γ ἦ ς Μαδιάμ).

Π α λ η ο υ λ ἰ σ α ρ ο υ (παλῆ λ'σαρ;)

Μ π α μ π α γ ι ἄ ν ν' (τ') (Κεντρικὸς
αὔλακας (μ ἄ ν α) πρὸς Λαψίστα).

Κ ο υ ν ὀ μ ο υ ς.

Σ ο υ τ η ρ ὶ ῶ τ' κ α (τ' Σουτήρ' (ἢ μή-
πως (κλήματα) τ'ς Ἀγία Σουτήρας;).

Ρ ι σ ἰ δ α.

Μ π α ν τ α λ ᾱ (—λὸς=χαμένος, ἡλίθιος,
μπουνταλᾶς).

Μ ι γ ἄ λ α.

Ἄ γ ο ὺ ς (τς';) (δικαιοδοσία Μονῆς Ντί-
λιου· μήπως τῆς Ἀγοῖς=γυναίκας τοῦ
Ἀγᾶ;) (ἐδῶ τελειώνουν τ' αὐλάκια· αὐ
τοῦ, ἰβάρια).

Μ π ο υ λ ι ἄ ν α (δίπλα ἀπὸ τὸν Ἄ η-
Νικόλα στ'ς Κ ο υ π ἄ ν' ς).
(Ἀποὺ τ' Κ ο υ σ τ ἄ κ ι (Κιραμα-
ριὰ τ' Κ—) ἴσαμε τὸν Πόρο, τὸ ἔξο-
μέρος τῆς Λίμνης, λέγεται—ὅπως εἶπα-
με—Π λ α τ ε ι ἄ Μ π ο υ λ ι ἄ ν α.
Μ π ι ῖ ν ἰ κ ο υ β α (ἢ Μπου—ἢ
Μπέ—), ἴσαμε τὰ χαντάκια τοῦ Μύλου
Ἑσσὰτ·Βεήπ. Κ λ ε ἰ σ μ α τ α π ο υ-
λιῶν σὲ εἰδικὸ κυνήγι γινόταν καὶ στὰ
Λ α σ π ὀ π ο υ ρ (δ)ο υ).

Μ α υ ρ ο υ γ ο ὦ ν ι ς

Γ κ α ζ ι γ κ α ρ ἑ λ λ ο υ ς.

Λ ι μ ν ο υ π ο ὺ λ α. (ὅπου σήμερα ὁ
Ν α υ τ ι κ ὸ ς Ὁ μ ι λ ο ς).

Μ π ο υ λ ι α ν ὀ π' λ ο υ.

Γ ι ἄ ν α.

Ἄ η-Γ ι ὠ ρ γ' ς (περιοχὴ σπητιοῦ Ν ε-
ο μ ἄ ρ τ υ ρ α).

Φ ὕ ρ ο υ' σ τ'.

Ο ὕ β ρ ι ὀ π' λ ο υ.

Μ ἄ τ κ α ς (προσφυγικὸς συνοικισμός).

Μ π ἄ ν ι α (παλιότερα).

Ἄ η Τ ρ ι ἄ δ α.

β'. τοῦ Ν η σ ι ο ὦ (ἀπὸ τῆ σημερινῇ Προ-
κυμαία, πρὸς τ' ἀνατολικά).

Μ ὠ λ ο υ ς.

Κ ἄ κ α β' (ου) (τ').

Β α ν τ ἑ σ τ' (τ').

Ζ ο ὺ κ α (τ').

Κ α ρ α λ ῆ (τ').

Σ τ ρ ἑ κ λ α (τ').

Σ τ ἄ θ' (τ').

Γ κ α ρ α ν ἄ τ σ' (τ').

Π ἄ λ α (τ').

Σ ι μ α ἰ ο υ ς (στ'ς).

Κ ἄ τ σ α ρ' (τ').

Τ τ σ α κ ν ἄ κ ι (τ').

Γ κ ἑ γ κ α (τ').

Π ο ν τ ἰ κ ι' (τ').

Β ο υ τ σ ι λ ι ᾱ ἢ Τ σ ι ὀ μ π' (τ').

Β α κ α τ σ ᾱ (τ').

Π α π α δ ι ᾱ (τ').

Γ α τ' (τ').

Π α ὺ σ α (τ'). (Παυσα[νία]).

Κ ο υ β ι λ ι α ν ἰ τ' (τ').

Χ α ν τ ἄ κ ι

Π α ν τ ι λ ἑ ἡ μ ο υ ν α (στούν).

Ἄ—Γ ι ἄ ν ν' (στούν).

Τ ὀ π' τ' Ἄ λ ῆ (σιού).

Β ἄ β ο υ (στ').

Τ ρ ὺ π ι ς τοὺν Γ α ρ δ ι κ ι ο υ τ ὠ
(στ'ς), πού σφάχτηκαν ἀπὸ τὸν Ἀλῆ.

Ν ι ρ ἄ ῖ δ ι ς (στ'ς). (ὅπου ἀκουγόταν
ὄργανα, ἐβγαίνουν φαντάσματα, κοντὴ
στὴ συκιὰ, στὴ γωνία καθὼς στρίβουμε)

Χ α μ π' λ ὀ (σιού).

Μ' σ ο υ φ ἑ γ γ α ρ ο υ (σιού).

Β ρ ὺ σ (η) σ τ'.

Φ ο ὺ ρ ν' (στ'ς).

Κ α ρ κ ο υ φ ο υ λ ι ἄ (σ'ν) (χορακο—)

ρύσ' (στ').
 ρύπατ' Ντ κ ό δ η μ' (στ'ν). ('Η-
 γούμενου) (πού ἐπικοινωνοῦσε μετὸ
 Ναὸ τοῦ "Αη-Γιάνν", (ὅπου καὶ ἄλλη
 τρύπα, τ' Κουνόμ', Οἰκονόμου, 'Ηγού
 μενου κι' αὐτοῦ).
 ο υ τ ή ρ α ("Αἷα—) (στ'ν).
 λ ι γ ο ὦ σ α (Μονή) στ'ν. ('Ελεοῦσα).
 η λ ι ὦ τ' κ α (στ') (δικαιοδοσία Ναοῦ
 Προφήτη 'Ηλία).
 τ ῖ λ λ ῖ' (στ') Μονή—ἡ λεγομένη—
 Ντῖλλιου καὶ Στρατηγόπουλου.
 τ α ν ο ὦ (στ'). (Ζωγράφος ἢ ἀνακαι-
 νιστὴς Σπανός;) (Μονή Φιλανθρωπι-
 πινῶν).
 ρ ά ῖ (στοῦ).
 έ τ σ' κ' (στ').
 ύ σ' τ' 'Α λ ῆ (στ').
 α σ λ ῖ ν α (στ').
 χ α ρ ῖ ᾱ (στ').
 α ρ ά κ α (στ').
 ο υ ρ γ α ζ ᾱ (καὶ Μπρου—) (στ').
 α σ κ' (στ').
 π α (στ').
 ὠ ρ γ' Π α π ᾱ (στ').
 ο ὦ ρ ν τ α (στ').
 ρ ῖ τ ζ' (ου) (στ').
 ο υ (στ').
 ῖ ρ ο υ ς.
 ν ν ο υ λ α ῖ ο υ ς στ'ς.
 λ ῖ (στ').
 ά μ π α (στ'),
 λ ῆ τ' Δ ά σ κ α λ' (στ').
 ρ α τ σ α ρ α ῖ ο υ ς (στ'ς).
 ὦ μ π α (στ').
 π π α (στ').
 ν ν ό π' λ' (στ').
 ν τ' (στ').
 ῖ ν α (στ').
 γ κ' (στ').
 ν τ ζ ῖ (στ').
 ν α β ῖ α ρ α ῖ ο υ ς (στ'ς).
 ρ α χ ά λ ι' (ο υ) (στ').
 ο υ ς.
 χ ο υ τ ό ς (τρε—) καὶ Π ο υ τ α-
 ό ς· τὸ ὑδάτινο στενό, ἀνάμεσα Νη-
 και Μετσικέλι.
 νυμα (πού εἶναι ἴσως καὶ παραγ-

α' Παλαιὰ
 Βαντέστ'ς.
 Βουτσ'λιᾶς.
 Βαντ'ς.
 Βότινας.
 Γάτους.
 Γιανούλας—αἶος.
 Γίλιους.
 Γκαναβιάρ'ς.
 Γκαρανάτσ'ς.
 Γκατζιᾶς.
 Γκέγκας.
 Γ κ ῖ γ κ' ς.
 Γ ρ α μ μ ά τ ο υ ς (τ'ς).
 Δ ῖ σ π ό τ' ς.
 Ζ ά μ π α ς.
 Ζ α χ α α ῖ ᾱ ς.
 Ζ ο ὦ κ α ς.
 Ζ ὠ τ ο υ ς.
 Κ ά κ α β ο υ ς.
 Κ α μ π α λ ὠ ν' ς.
 Κ ά ν τ α ς.
 Κ α ρ α λ ῆ ς.
 Κ α ρ ᾱ ς.
 Κ α ρ α χ ά λ ι ο υ ς.
 Κ α τ ῆ ς.
 Κ ά τ σ α ρ ο υ ς.
 Κ α τ σ ῖ' κ ά ν' ς.
 Κ ο υ β ῖ λ ι α ν ῖ τ' ς.
 Κ ο ὗ τ σ ῖ κ ο υ ς.
 Λ ῖ ά σ κ ο υ ς.
 Λ ά π π α ς.
 Μ ά μ α λ ο υ ς.
 Μ ά ν τ ζ ῖ ο υ ς.
 Μ π α κ α τ σ ᾱ ς.
 Μ π α λ ο ὦ γ ι α ς.
 Μ π ά μ π α ς.
 Μ π α ρ ά κ α ς.
 Μ π ῖ ν τ ῖ γ κ ᾱ ς.
 Μ π ῖ τ ζ ῖ ο υ ς.
 Μ π' λ ῖ μ' ς.
 Μ π' ν τ ά ς.
 Μ π ο υ ρ γ α ζ ᾱ ς.
 Ν έ ο υ ς.
 Ν τ ά λ α ρ ο υ ς.
 Ν τ α μ ά ν α ς.
 Ν τ α σ ῖ' λ ῖ ν α ς.
 Ν τ έ λ ο υ ς.
 Ν τ ε τ σ ῖ κ ο υ ς.
 Ν τ ο ὦ ρ ν τ α ς.

Ξ' δ ᾱ ς.
 Ξ' νό γ α λ ο υ ς.
 Πα γ ο υ τ ὁ ς.
 Π ᾱ λ α ς.
 Πα πα δι ᾱ ς.
 Πα τ σ ' λ ὁ ς.
 Πα υ λ ῆ ς.
 Πα ύ σ α ς (—ανίας;).
 Π ' λ ῖ ἐ ν ῖ ο υ ς. (Πουλ—)
 Π ο υ ν τ ῖ κ ῖ ' ς.
 Ρ α φ α ν ᾱ ς.
 Ρ ο ύ μ π α ς.
 Σ ᾱ λ ῖ ο υ ς
 Σ ι ᾱ ν α ς
 Σ ῖ μ ο υ ς.
 Σ ῖ α ν τ ᾱ ς
 Σ ῖ ο ὕ λ ῖ ' ς.
 Σ τ α θ ' ς.
 Σ τ ρ ἐ κ λ α ς.
 Τ ῖ λ α φ ᾱ ς.
 Τ ῖ μ ο υ γ ι ᾱ ν ν ' ς.
 Τ ρ ἐ κ λ α ς.
 Τ σ α κ ν ᾱ κ ῖ ' ς.
 Τ σ α ν τ ῖ ᾱ ς.
 Τ σ ι ᾱ ν τ α ς.
 Τ σ ι ν τ σ ι λ ι ᾱ ρ ' ς.
 Τ σ ῖ ρ ο υ ς.
 Τ σ ῖ ὀ μ π ο υ ς.
 Φ ο ὕ τ ζ ο υ ς.
 Χ α ρ α τ σ ᾱ ρ ' ς.
 Χ α τ ζ ῆ ς.
 β' Νεώτερα
 Γ κ ῖ ο υ λ ῆ κ α ς.
 Κ α λ α ν τ ζ ῆ ς.
 Ν α χ α μ ῖ α ς.
 Π ρ ι σ ῖ ἐ ν ' ς.
 Σ ῖ ᾱ κ α ρ ο υ ς.

Ὄνόματα γυναικῶν

Ἀ ρ ι σ τ ο ὕ λ α.
 Β α τ ο ὕ λ α, (Σεβαστή).
 Η ὕ γ ι ν ῆ, (Εὐγενία).
 Κ α σ σ ο ὕ λ α, (Κασσιανή).
 Λ ῆ ν'.
 Λ ῖ λ α ν ῆ, (Λυγινή).
 Λ ῖ τ σ α.
 Λ ο ὕ σ ῖ ο υ (Βαρβάρα;)
 Μ ᾱ ρ θ α.
 Ν ῖ κ ῖ ('Ανδρονίκη, Φερενίκη..).
 Π ο λ υ ξ ῆ ν'.

Σ ι ᾱ ν α, (Κασσιανή;), Ἀλεξάνδρα;).
 Σ ο υ φ ο ὕ λ α.
 Τ σ ι ᾱ ν τ α, Ἀλεξάνδρα.
 Φ ὁ ν' (Περσεφόνη).
 Φ ρ ο υ δ ῖ τ', ('Αφρο—).

Φορέματα ἀνδρῶν

Ζ ο υ ν ᾱ ρ'.
 Κ ᾱ π π α (ταλαγάνι γωρὶς μανίκια).
 Κ ο υ ρ δ ῆ λ λ ε ς (παπούτσια ἀπὸ τὰ λεγόμενα «Ἑλληνικά».)
 Π ῖ σ ῖ λ ῖ (Πεσι—) (μὲ μανίκια)
 Σ ῖ α λ β ᾱ ρ' (μὲ τελζοίκια).
 Σ ῖ α μ α ν τ ᾱ ν' (σταυρωτὸ γελέκο).
 Σ ῖ ῖ γ κ ο ὕ ν' (κοντὸ ταλαγάνι).
 Τ α λ α γ ᾱ ν α (καπότο· κάπα στὸ σχῆμα τοῦ κορμιού, μὲ φλόκια ἀπὸ μέσα).
 Τ σ ι ο υ ρ ῆ π ῖ α (κάλτσες).

Καΐκια κ. τ. λ.

Β ῖ ζ α β ῖ, μὲ ἀντικρουστὲς κάθετες θέσεις.
 Β ' τ σ ῆ λ λ α. (βουτσέλλα καὶ βαρέλλα).
 Κ α λ α φ ᾱ τ ' ζ μ α.
 Κ α ρ α β ο ὕ λ ῖ —ια.
 Κ α ρ ο ὕ τ α, (μονόξυλο, εἶδος σκάφης).
 Κ ο υ ρ ὕ τ ο υ ς. (πολὺ μικρὸ καραβοῦλι).
 Κ' π ῖ —ιά, (κουπί).
 Λ α β ο ὕ τ ο υ, (γιά ἄδειασμα ἀπὸ τὰ νεύρα τοῦ κύτους, σὲ σχῆμα λαούτου).
 Μ' σ ῖ α κ ὁ, (μεσιακὸ καΐκι).
 Μ π ρ ῖ μ', (μπρύμνη· ἡ πλώρη τῶν θαλασσινῶν).
 Π α ν ῖ ᾱ.
 Π ῖ ρ α τ ' κ ᾱ, (καΐκια περατικά).
 Τ ῆ ν τ α.
 Τ ῖ μ ὁ ν'.
 Φ ο υ ρ τ ο υ τ ῆ ρ α, (ὁ ἀπὸ χόρτο (ἢ ἀπὸ σκοινί) στρογγυλὸς δεσμός, ὁ περασμένος στὴν ἐπὶ τοῦτο τρύπα, ποὺ συγκρατεῖ τὸ κουπί κατὰ τὸ κούπισμα).

Ἀέριδες

Τ ρ α μ ο υ ν τ ᾱ ν α, (βόρειος καθαρὸς).
 Β ο υ ρ ε ῖ ᾱ ς, (Β. Ἀνατολικὸς [Γρέγοι]).
 Ο ὕ ρ ῖ τ ' ς, ('Ανατολικὸς ἀπὸ τὸ Περίστερι· λεβάντε) (μήπως ἀπὸ τὸ πρὸς τὰ κεῖ Μαναστήρι τὸ "Ορ'ς (Τζιόρας);)
 Π ο τ α μ ῖ σ ῖ ο υ ς, (ἀπὸ τῆ Γαστριτσα τὰ χαράματα· ἀπὸ τὸ ποτάμι Ἀρχιδος ποὺ περνάει ἀνάμεσα στὰ βουνά).
 Γ ὕ φ τ ' κ ο υ ς, (Ν. Ἀνατολικός, σιρό).

κο, ἢ Ν. Δυτικός, γαρμπής). Φυσάει ἀπὸ τὰ Γύφτικα.

Νότους.

Όστρια,

Σαντοβιτσινός (ἀπὸ τῆ Σαντοβίτσα, σήμερα Μάρμαρα).

Θρασκιᾶς, (Β. Δυτικός, μαῖστρο).

Σαντινικιώτης (ἀπὸ τὸ Σαντινίκ [Κρύα]).

Μπουρίμια, (μπουρίνι—δαμητική βροχὴ· ἀπειλητικὸ μεγάλο σύνεφο).

Ψάρια

Γλύνια.

Δρουμίτσες.

Κυπρίν'.

Μαρίτσια.

Τυλλιανοί.

Τσίμις.

Τσιρόνια. Κατὰ σειρὰ μεγέθους: τσίμες, τσιρόνια, δρομίτσες, μαρίτσια, τυλλιανοί, κυπρίνοι.

Ζέλια: α'. καβουρουφαΐδες, β'. γκαμπάτις, γ'. καθαρόχιλα.

Δύχτια, σύνεργα καὶ συναφή

Αμπάρια, (γιά τὸ φύλαγμα τῶν ψαριῶν, χελιῶν, καραβίδων).

Αρμινά. ('Η ἀρματωσιά, ἡ ἐξάρτιση τοῦ ψαριᾶ (καὶ «κυνηγοῦ» ψαριῶν).

Ιρακόπ'λα, (καὶ γερακιρόπλα) μὲ (σκινιά καὶ πέτρες γιά νὰ τὰ κρατᾶ τεντωμένα· (γιά παπιά).

Ιρούπους (τράτα γιά τσίμες).

Ιρούβουλίδια, (μεγάλα) (κυν' γήσις) (ἢ ἀπὸ κολαμωτὲς μπηχτὲς σιὸ βυθό, ὅπου ἀποθηκεύουν ψάρια).

Ιρουμιτσουδίχτια, (τὰ παλιὰ τσιρονόδιχτια, εἰδικὰ γιά τσιρόνια).

Ιαμάκ'.

Ιυνήγ' (ψάρεμα ὠρισμένων κατηγοριῶν).

Ιυν' γήσις, (κυνηγοῦ μὲ σακοῦλες) ισουγιρακόπ'λα.

Κιου νόβα, (μέσα πυκνὰ 4 μ. πλάτος· ἔξω, ἀνοιχτότερα. μάννες (σακοῦλες) ἓνα μέτρο καὶ λιγότερο· δίχτια μὲ τὰ ὁποῖα κυκλώνουν περιοχὲς τῆς

λίμνης μὲ ὄρο (χόρτα) καὶ χτυποῦν ἔπειτα μέσα μὲ κουπια).

Μπραγάνια, (ὅπως ἡ τράτα) (γρούπος;).

Ντριαντάρια (μὲ μικρότερο μάτι, γιά τσιρόνια καὶ μικρὰ ψάρια).

Πιζόβουλους, (γιά καραβίδες καὶ ψάρια).

Σιούρες, (σερνάμενα).

Σιουρφνίτσες, (γιά τσίμες· ὀχτ'κά· τὰ βάζουν τὸ βράδυ καὶ τὰ βγάζουν τὸ πρωί).

Τσιρουνουδίχτια (δὲς δρομίτσουδίχτια).

Χιλάτις, (μπουνόβες γιά χέλια).

Τὰ δίχτια, τὰ φκιάνουν μόνοι τους οἱ Νησιῶτες καὶ τὰ βάφουν μὲ πεῦκο, γιά πιότερη ἀντοχή.

Βιοτεχνίες γυναικῶν

Ἀσπρίζουν (στὸν ἥλιο) πανιά (κάμποτα).

Κόφτουν καλάμια καὶ χόρτα πλεκτικῆς).

Πλέκουν ψάθες, καρέκλες καὶ σκιᾶδες (ντρίτσες, σκιαδία).

Μαζεύουν ἀσφάκες.

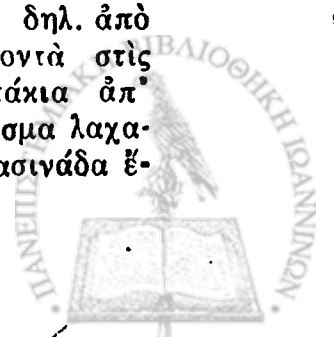
Φκιάνουν καλαμωτὲς, σχινιά.

Υδροβία φυτὰ

Βριζάρια, χόρτα τῆς ξηρᾶς, κατάλληλα γιά καρεκλόψαδες.

Καλάμια καὶ καλαμιές. Τὰ καλάμια, τὰ ἀποθηκεύουν στὶς στρουσίς, ἀπλωσιὲς τοῦ σκαριοῦ καὶ τὰ δένουν σὲ σκλίδες, ὁμοιόμορφες δέσμες ποὺ χρησιμοποιόταν ἀπὸ τοὺς προβατοτρόφους γιά νὰ φκειάνουν μαντριά· ἐπίσης καὶ τὰ πλέκουν μὲ παπύρι, σὲ καλαμουτὲς, φράχτες δηλ. γιά κοτέτσια, λαχανόκηπους καὶ τὰ παρόμοια.

Μπάρα—ις. Σὲ παλιότερους καιροὺς, ὅταν τὰ φύκια (νέρινα) τῆς Λίμνης ἦταν πολλὰ, κατὰ τὰ τέλη Αὐγούστου, τὰ νερά «χαλοῦσαν» πρασίνιζαν δηλ. ἀπὸ ἀποσύνθεση τῶν φυκιῶν. Κοντὰ στὶς ὄχθες τῆς Λίμνης, ἢ σὲ χαντάκια ἀπ' ὅπου περνοῖσε νερὸ γιά πότισμα λαχανοκήπων μὲ ροδάνια, ἢ πρασινάδα ἔ-

πηξε, καὶ γινόνταν μιὰ κρούστα δζουσα πὺν τῇ λέγαμε μπάρα· μπάρα λέγαμε ἐπίσης καὶ τὴν πηχτὴ ὑδαρὴ λάσπη τῶν δρόμων (δδῶν) τῆς Τουρκοκρατίας.

Νέοι αἱ: Ἀσφάλις, κάλβας καρίτσινος, λακόνια, λιβάδια (σὰν πράσινο μαλλὶ γιερμένο), νιρουφάκι· τὰ τελευταῖα, σὰ μικρὲς νυμφαῖες (πιῶτα), σὲ μέγεθος (πράσινης) φακῆς.

Νοῦφα αἱ, (πιῶτα).

Ὀροῦ, (τὰ χόρτα τῆς Λίμνης· δὲς νέοι).

Πάπυρος· μ' αὐτὸ φκιάναν τὶς φοῦρ-τοῦτῃ ρις γιὰ τοῖς σκαρμούς τῶν καϊκῶν, καπέλλα πλατύγυρα ντρίτσιν, καὶ ψάθες.

Ριζίνια.

Ρογυκόξινος, γιὰ ψάθες καλλίτερης ποιότητος.

Ψαθί, γιὰ ψάθινες καρέκλες.

Ὁρολογίες τῆς Λίμνης

Ἀμπασιά, τεχνητὸς ὀρθογώνιος (20 περίπου μέτρα πλάτους πόρος πρὸς τὴν Λίμνην, πὺν σχηματίζεται τὸ χειμῶνα, με διευθέτησιν τοῦ σκαριοῦ, κατὰ τρόπο ὥστε, πρὸς τὸ μέρος τῆς ὄχτης, νὰ σχηματίζη μετ' τὸ βυθὸ μᾶζα, ἀπὸ τὸ μέρος ὅμως τῆς Λίμνης, νὰ μένη ἀνοιχτὸ καὶ κούφιο. Οἱ μεγάλες πλευρὲς τοῦ ὀρθογωνίου αὐτοῦ ἀνοίγματος, φράσσονται ἴσα μετ' τὸ βυθὸ, με πηχτὴ καλαμωτὴ (τσιμάρενα). Οἱ τσιμέρες, τὸ χειμῶνα, καταφεύγουν κάτω ἀπὸ τὸ, πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς ξηρᾶς κούφιοι τμήματα τοῦ σκαριοῦ· καὶ τὸ βράδυ, βγαίνουν πρὸς τὴν ἀμπασιά (μπασιά· ἀπὸ τὸ μπάινω, ἔσως) γιὰ βοσκὴν. Ἐκεῖ, βουτᾶνε οἱ ψαράδες τὰ δίχτυα (ἀπόχες) καὶ τὶς πιάνουν.

Πόρους, στενὸ πέρασμα, πὺν διασχίζοντας τὸ σκαρὶ, ἐπιτρέπει τὴν ἐπικοινωνίαν λίμνης καὶ ὄχτης.

Σκαρί, τὸ ἀνάμεσα νερῶν καὶ καθαρῆς ξηρᾶς μισοστέρρεο ἔδαφος, τὸ σχηματισμένο ἀπὸ ριζὲς καλαμιῶν καὶ ὑδροβίων φυτῶν, πὺν σιγὰ-σιγὰ, μεταβάλλεται, σὲ στέρρεο, πὺν μπορεῖ νὰ βυστάξη βάρος ἀνθρώπου.

Τοῦμα, μικρὸ συνήθως κομμάτι σκαριοῦ, ἀποκομμένο ἀπ' αὐτό, σὰ μιὰ μικρὴ νησίδα.

Ὑδροβία πουλιά

α'. Ξεροπούλια (γενικά, τὰ παπιά)

Βάξιον—ια.

Γέσιον—γιέσι, ὁ ἀρσενικὸς τῆς κανναβῆς.

Γκ'δουνατόν—ια.

Γκριμπάλα—ια.

Γκρινίτσα—ια.

Γλώσιον—ια καὶ—ώσι.

Θαλασσόπουλο—ια, (παπὶ θαλασσινοῦ).

Καναβή—ες, ἡ θηλυκὴ τοῦ γέσιου.

Κατσλάτον—ια. (κατσούλα, λοφίο).

Κοῦκ· μ' ἀδ'—ια.

Μπιχρί—ια.

Μ'τάρ—ια.

Μ'ταροῦκαναβό—ια.

Ν'σάρον—ια.

Παλάξι—ια.

Χαμπλ'δς—οί.

Χ'λῆαρον· μ'ιτ'· κοῦ—ια.

Ψαλίδ—ια.

Οἱ ἀγλίστρο, τὰ βουτ'στάρια, τὰ γκουστ'ι-ρέλια, τὰ λ'σώματα ἢ ν'σώμα εἶναι δ-λα τοῦ ἴδιου εἴδους.

Ἡ φαλαρίδα, παλιάγκα, τσούλ'σταρ, εἶναι ὅλα φαλαριδοειδῆ.

β'. Ἀλλὰ πουλιά τῆς Λίμνης

Ἀγλύστρον—ύστρ'.

Ἀγριόγαλλον—αλλί' (περαστικά).

Ἀγριόχιν· α—νις (» »).

Βουτ'τστάρ—ια.

Γκαλμάν—ια.

Γκοῦσι· τιρέλι—ια.

Γκοῦρλιάνον—ιάν'.

Κακαϊδό—ες (γλάρος τῆς Λίμνης).

Κ'φο—οί.

Λοῦφοῦς—ούφκι.

Λ'τόματον—ια, ἢ

Ν'τόματον—ια.

Ξ'λόκουτα—ια.

Πιλικάνον—ιάν'.

Παλιάγκα—ια.

Τοῦμα· ν'δς—οί, (δὲς πελεκάνος).

Τουρλίνα—ς.
 Τσαλαπιτ'νός—οί.
 Τσικνιάς—αδισ.
 Φαλαρδᾶς—αδισ. (ἀρπακτικά).
 Φαλαρίδα.
 Τσουλλιστάρ'—ια.
 Χαρακακλής—ῆδισ.

Ἄλλα ἐνυδρά

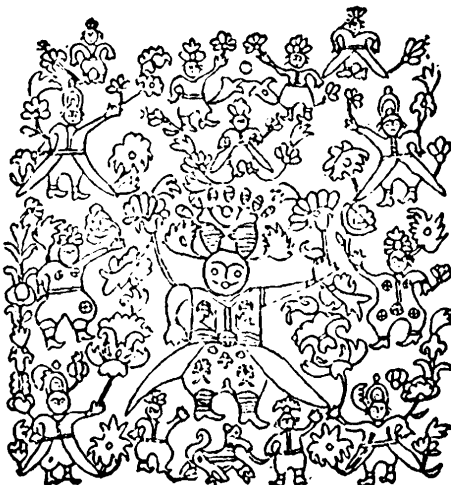
Ἀστριτ'ς, (μύδια).
 Κάβ'ρας—ούρια
 Καραβίδις, (μαγειρεύονται: σικέ-
 τισ, σκουρδαλιά, π'λλάφ',
 μιλάχανα (καραβ'διά, καραβι-
 δουριά).
 Μπακακάδισ' (τὰ μικρά, τὰ ἀσχη-
 μάτιστα ἀκόμα, με μεγάλη οὐρά, τὸ λέ-
 νε χιλιοῦνίτσι· ἔτσι λένε καὶ
 τὶς χοιράδες τοῦ λαιμοῦ.
 Μπάκισ δὲς πίνες.
 Μπόμπουλους, μπουμπόλι
 σαλιγκάρια τῆς Λίμνης.
 Μύδια, (δὲς ἀστριτ'ς).
 Νερόφιδας: α'. ἀλαφιάτ'ς, (μεγάλα).
 β' λουρίτ'ς, (λουρωτὰ), γ' μπουμπλίκης.
 Νταμπακέλις, (εἶδος πίνας τῆς
 Λίμνης σὰν ὄβαλ καπνοθήκη, (νταμπα-
 κέρα).
 Πίνις δὲς Νταμπακέλις.
 Χιλῶνες.

Κυνῆγι πουλιῶν (δὲς γενικά, στὸ «Περί-
 πατοι στὰ Γιάννινα» μου.

Ἀμπώνω, (κωπηλατῶ, ἀμπώνω,
 σπρώχνω).
 Ζάκουτα, (δὲς περιγραφὴ κλεῖσμα
 τὸς στὰ «Περίπατοι στὰ Γιάννινα»
 μου).
 Θαλασσοπούλια, (δὲς «ὕδρόβια
 πουλιά»).
 Θέλουμα, (λυκόφως, θόλωμα).
 Καρτέρ'.
 Κασαῖ (σιδερένια βέργα, γιὰ τὸ κα-
 θάρισμα τῆς λάμας (λαμνὶ) τοῦ ντου-
 φεκιῦ).
 Κλεῖσμα (δὲς ζάκουτα).
 Μπότις.
 Ξιζοῦμ'ζμα (στὰ τελειώματα στὰ ξε-
 φτίσματα τοῦ κυνηγιῶν τῶν πουλιῶν).
 Ξιρουπούλια, (δὲς «ὕδρόβια πουλιά»)
 Σφήκα (μονὸ ντουφέκι).
 Τσιφτές, (δίκανος· τσιφτέ, ταῖρι
 ζευγάρι, στὰ τούρκικα).

Παλιοὶ ἄβτζῆδισ (ὄνομαστοὶ) κυ-
 νηγοί).

- 1) Γιωργάκης Λάππας.
- 2) Στέφ. Γκλίναβος, δυνατός στὸ κούρου-
 αγιάλ).
- 3) Πανὸς Μπαμπασίικας,
- 4) Γιόγας (Χατζηγιάννης).

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ δημῳλου

ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΟ ΓΡΑΜΜΕΝΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Μεγάλη σημασία για τὴν μελέτη τῆς γλώσσας καὶ τῆς Ἑθνικῆς μας Ἱστορίας ἔχουν ἀναμφισβήτητα καὶ τὰ ὀνόματα τῶν διαφόρων τόπων, βουνῶν, ποταμῶν, λιμνῶν καὶ κατωκημένων χώρων, οἱ λεγόμενες τοπωνυμίες ἢ τοπωνύμια, ποὺ πολὺ ἐπιτυχημένα χαρακτηρίστηκαν σὰν ἐπιγραφές γεγλυμένες ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Κι' αὐτὲς μαζί μὲ τὰ δημ. μας τραγούδια, τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα, τὶς ὑπάρχουσες ἐπιγραφές καὶ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς χώρους, ἔχουν ἀρκετὰ νὰ μᾶς ποῦν γιὰ τὴ μακραίωνη καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα σκοτεινὴ ἱστορία τῆς Ἠπείρου μας, εἰδικώτερα δὲ ἡ προσεχτικὴ καὶ συστηματικὴ ἐρευνα καὶ μελέτη τοις, μπορεῖ νὰ φωτίσῃ ἄγνωστες ὥς τώρα πτυχές τῆς καὶ νὰ ὀδηγήσῃ στὴ λύση πλήθους σχετικῶν προβλημάτων, ποὺ διαφορετικὰ θάμειναν ἀπλησίαστα καὶ ἄλυτα.

Πόσα ἀπὸ τὰ ταπεινὰ εὐτὰ κι' ἀσήμαντα, ἀπὸ πρώτῃ ὄψη τοπωνύμια, δὲν μιλοῦν, δὲν ζωντανεύουν στὶς μνῆμες λογῆς λογίων συμβάντα λυπητερὰ ἢ εὐχάριστα τῶν περασμένων χρόνων, καὶ πόσα ἄλλα γεγονότα, ἐπιδρομὲς συμφορὲς ἢ μαρτύρια τῶν μαύρων ἡμερῶν τῆς δουλείας, μὲ τὸν τρόπο τοις τὸ λιτὸ καὶ ἀπεριττο, δὲν διηγοῦνται! . . .

Γι' αὐτὸ καὶ δὲν εἶναι χαμένος κόπος, ἀλλὰ πολύτιμη καὶ γενναία προσφορά στὴν Ἑπιστήμη ἢ στοργικὴ καὶ φροντισμένη περισυλλογὴ καὶ διερευνήσῃ τοις. (1)

Κυριότερες βέβαια πηγὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες προήλθαν οἱ τοπωνυμίες, στὸ σύνολό τοις σχεδόν, μὴδε καὶ αὐτῶν τῶν ξενικῶν ἐξαιρουμένων, ποὺ συχνὰ ἀπαντοῦνται στὸ τόπο μας καὶ σ' ἀθήκαν, καθὼς εἶναι γνωστὸ σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις, ἀφορμὴ γιὰ σφαλερὲς ὑποθέσεις καὶ θεωρίες ἱστορικὲς, εἶναι ἡ σύστασις καὶ διαμόρφωση τοῦ τόπου, ποὺ αὐτὲς ἀναφέρονται, ἡ θέσις τοις καὶ ἡ χρῆσις τοις ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ κάποιο χαρακτηριστικὸ τοις γνώρισμα ἢ ἀπὸ φυτὰ ἢ δέντρα ποὺ φυτρώνουν ἢ καλλιεργοῦνται σ' αὐτόν. Ἀκόμα ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιοκτήτου ἢ τῶν κατοίκων τοις, ἀπὸ παραδόσεις ἢ συμβάντα τοπικά, ἀπὸ ὑπάρχοντα ἐρεῖπια ἢ μεμονωμένα χτίσματα καὶ τέλος ἀπὸ διάφορα ζῶα ἄγρια ἢ ἡμερα, ποὺ δάνεισαν σ' αὐτόν τὸν ὀνομα τοις.

Ἐκτιμώντας τὴν συμβολὴ τῶν ὀνομασιῶν αὐτῶν στὴν τοπικὴ καὶ γενικώτερη ἱστορικὴ ἐρευνα, ἐτιδύθηκα τελευταῖα στὴ συλλογὴ τοις, ἐπειδὴ δὲν θεωρῶ ἱερώτερη καὶ πρὸ εὐχάριστη ἐνασχόληση ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς Ἱστορίας τῆς Πατρίδος, δίνω δὲ σὲ συνέχεια τὸ τοπωνυμικὸ τοῦ χωριοῦ μου Γραμμένου, κατὰ τὸ δυνατόν πλήρες, μὲ τὴν ὑπόσχεσις νὰ τὸ ἀκολουθήσουν τὰ τοπωνυμικά καὶ ἄλλων

1) Μὲ τὴν συλλογὴ καὶ ἐρμηνεία τοπωνυμικῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Ἠπείρου ἀσχολήθηκα, καθ' ὅσο γνωρίζω, παλαιότερα οἱ Χρ. Σούλης (Τοπωνυμικὸ Χολιαρᾶδων), Κ. Στεργιόπουλος (Τοπωνυμικὸ τῆς Ἐπαρχίας Κονίτης), Ἰ. Νίτσος (Τοπωνυμικὸ Ἰσσαντᾶ), Γ. Ἀναγνωστόπουλος (Συμβολὴ εἰς τὴν ἐρευναν τῶν Ἠπειρ. τοπωνυμίων), Δ. Σαρρᾶς (τοπωνυμικὸ Βίτσης = Μονοδεντρίου), Α. Παπαχαρίσης (Τοπωνυμικὸ Πωγωνίου) ὁ Μητροπολίτης Ἀθηναγόρας, ὁ Χρ. Χριστοβασίλης καὶ ὁ Κ. Μέρζιος (Συμβολὴ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν ξενικῶν τοπωνυμίων) μερικὲς ἀπὸ τὶς ἐργασίες τῶν ὁποίων, δημοσιευμέναι στὴν Ἠπειρ. χρονικά, εἶχα ὑπ' ὄψει μου γιὰ τὴν σύνταξιν αὐτῆς τῆς δικῆς μου.

μεμονωμένων χωριῶν ἢ περιοχῶν τοῦ Νομοῦ μας.²⁾ Λέω κατὰ τὸ δυνατόν πλήρως ἐπειδὴ πιστεύω, πὼς ὅσο πληρέστερη εἶναι ἡ συλλογὴ τοῦ τοπωνυμικοῦ ὕλικου ἑνὸς τόπου, τόσο ἀκριβέστερα καὶ περισσότερο ἀσφαλῆ θὰ εἶναι τὰ ἱστορικὰ ἐθνολογικὰ καὶ λοιπὰ πορίσματα, πού θὰ συναχθοῦν ἀπὸ τὴν ἐμπεριστατωμένη μελέτη του. Ἰδιαίτερη προσπάθεια, ἀνάλογη βεβαίως μὲ τὰ μέσα καὶ τὶς δυνάμεις μας, καταβλήθηκε γιὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατόν σωστὴ ἐρμηνεία τῶν ἐπὶ μέρους τοπωνυμιῶν, καὶ τῶν καθαρὰ ἐλληνικῶν, καὶ τῶν ξενικῆς προελεύσεως, γιὰ πολλὰς ἀπὸ τὶς ὁποῖες, πρέπει νὰ τὸ δηλώσουμε προκαταβολικά, διατηροῦμε ὠρισμένες ἐπιφυλάξεις καὶ ἀμφιβολίες. Ἀλλωστε ἅς μὴ μᾶς διαφεύγει, πὼς παρόμοιο ἐγχείρημα, σὲ ἔδαφος γλυστερὸ καὶ γιὰ τοὺς εἰδικοὺς ἀκόμα, παρουσιάζεται ἀρκετὰ δύσκολο καὶ πολὺ παρακινδυνεύου.

Β'

Γραμμένο, τὸ ἢ ἡ Γραμμένη, στὸ Γραμμέν' ἢ σι' Γραμμέν', οἱ κάτοικοι Γραμμενιάτες. Χωριὸ τῆς Ἐπαρχίας Δωδώνης (π. Κουρέντων) τὸ μεγαλύτερο καὶ στὸ κέντρο περίπου συστάδος δέκα πέντε χωριῶν ὀνομαζόμενων ἀπ' αὐτὸ Γραμμένοχωριῶν, πατρίδα τῶν μεγάλων ἐθνικῶν εὐεργετῶν ἀδελφῶν Ζωσιμαδῶν καὶ τοῦ Ζώη Καπλάνη, τῶν μεγάλων Δασκάλων Κ. Ἀσωπίου, Χρ. Φιλητᾶ, Γ. Κρανᾶ, Στ. Ράδου Ζ. Χριστοδουλίδη καὶ τῶν Γουδαίων, Βασιλείου, Σιαύρου, Ἀναστασίου καὶ Μιχαήλ. Γιὰ τὴν προέλευση τοῦ ὀνόματος τοῦ χωριοῦ ὑπάρχουν οἱ ἀκόλουθες ἐκδοχές, πού παραθέτω κατὰ σειρὰ ἀξιοπιστίας τους. Κατὰ τὴν πρώτη τὴν καὶ πιθανώτερη τὸ εἶπαν Γραμμένο καὶ κατ' ἐπέκταση Γραμμένα (=τὰ Γραμμένοχώρια) ἐπειδὴ οἱ κάτοικοί του πρῶτοι ἔσπευσαν, τὸν καιρὸ ἀκόμα πού οἱ Τοῦρκοι διαπραγματεύονταν τὴν παράδοση τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων, νὰ γραφοῦν στοὺς φορολογικοὺς καταλόγους των,³⁾ σὲ ἀντίθεση μὲ τ' Ἀγραφα, πού ἀπὸ τὴν ἀνυποταξία τῶν κατοίκων τους καὶ τὸ ἀπρόσιτο τῆς περιοχῆς των, οὐδέποτε σχεδὸν ἐγγράφηκαν στὰ χαρτιά τῶν κατακτητῶν. Τὴν γνώμη αὕτη παραδεχεται καὶ ὁ Ἀγγλος ἀρχαιολόγος Λήκ, ἀναφέρει δὲ καὶ σχετικὴ παράδοση, πού ἄκουσε ἀπὸ τοὺς κατοίκους.

Ἀξιοπρόσεχτη εἶναι σὲ συνέχεια καὶ ἡ γύρω ἀπὸ τὸ ἴδιο πρόβλημα γνώμη τοῦ ἀείμνηστου Γυμνασιάρχου μου καὶ ἀκαταπόνητου Ἡτριοτολόγου Χρ. Σούλη, πού θεωρεῖ τὴν ὀνομασία Γραμμένο καθαρὸ κυριώνυμο τοπωνυμικόν, καθὼς διαφαίνεται καὶ ἀπὸ τὴ γενικὴ «στοῦ Γραμμένου», (σι' Γραμμέν'), ἀπ' ὅπου παραλείπεται τὸ οὐσιαστικὸ «τὰ χτήματα». Κλήθηκε δηλ. ἔτσι τὸ χωριό, ἐπεὶ δὴ ἀνῆκε σὲ κάποιον Γιαννιώτη μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα. Ἀς σημειωθῇ μὲ τὴν εὐκαιρίαν, πὼς ὑπάρχει στὴν Κέρκυρα πλαισιότατη οἰκογένεια Γραμμένου καταγόμενη ἀπὸ τὴν Ἡτιρο. Μᾶλλον ἀπίθανη καὶ ὀλίγο ἐξεζητημένη φαίνεται ἡ ἐκδοχή, πού διατύπωσε σὲ σχετικὴ ἐρώτησή μου ὁ σεβαστὸς συμπατριώτης κ. Κ. Μέρτζιος, διακεκριμένος ἀναδιφητὴς τῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας, κατὰ τὴν ὁποία, τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ προῆλθε ἀπὸ τὴ οὐβική λέξη *grimmis* (= εἶδος χορταριοῦ). Θ' ἀναφέρω ὅμως γιὰ τὸν εἰδικὸ μελετητὴ πὼς στὸ γειτονικὸ χωριὸ Τσέργανη ὑπάρχει τοποθεσία μὲ τὸ ὄνομα Γραμμενίτσι ἢ Γραμμενίτσα, καὶ στὴ Μοσπίναν ἐπίσης περιοχὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Γραμμένια.

Στὶς παραπάνω γνώμες γιὰ τὴν παραγωγή καὶ ἐρμηνείαν τοῦ ὀνόματος τοῦ χωριοῦ, θὰ προσθέσω καὶ τούτη, ἴσως τὴ ρομαντικώτερη, παραδεκτὴ ἀπὸ

2) Ἐπειδὴ ἡ συλλογὴ τοῦ τοπωνυμικοῦ ὕλικου πρέπει νὰ γίνεται ὅπωςδήποτε ἐπιτόπια καὶ αὐτοπρόσωπα ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἐρευνητὴν, δυσκολία γιὰ πολλοὺς ἀνυπέμβλητοι, ὁ πῶς κατάλληλος καὶ ἀποκλειστικός, μπορῶ νὰ πῶ. ἐργάτης της. ἀπομένει ὁ δάκτυλος τοῦ χωριοῦ, πού μὲ τὴ μόρφωση καὶ τὴν πολὺχρονη καθημερινὴ ἀναστροφή καὶ ἐξοικείωση μὲ τὸ ὕλικόν αὐτό καὶ τοὺς ζωντανοὺς φορεῖς του, ἀποτελεῖ ἐγγύηση γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν της.

3) Ἡ πρώτη συνάντησή τους μὲ τοὺς κατακτητὰς ἐγένετο στὴν τῆς Δ. Πόλης τοποθεσία Προσκύνηση, πού τὸνομά της μόνο μαρτυρεῖ τὸ γεγονός.

τὸ λαό, πὺ ἐξηγεῖ τὸ τοπωνύμιον μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἴδιας λέξης περιεχόμενης στὸ στίχο τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ: αὐτὰ τὰ μάτια Δῆμο μ' τᾶμορφα, τὰ φρύδια τὰ γραμμένα Δηλαδή τὸ ἦ τὰ Γραμμένα χωριά (τὰ Γραμμενοχώρια), πὺ θὰ πῇ τὰ ὄμορφα, τὰ ζωγραφιστὰ χωριά. Χωριὸ τέλος μὲ τὸ ἴδιο ἢ παραπλήσιο ὄνομα συναντοῦμε στὴ Φθιώτιδα, κονιὰ στὴ Δράμα, κάτω στὴν Κρήτη καὶ παρὰ τὴν Ἄρτα, τὴ Γραμμενίτσα.

Ἀγᾶ μάνδρες, οἱ, στ' ἄγᾶ τ'ς μάντρες· Βοσκότοποι, πὺ ἀνῆκαν σὲ κάποιον Τοῦρκο ἄγᾶ, ἀπ' ὅπου καὶ τ' ὄνομα. (ΒΔ) (μάνδρα = περιτειχισμένος χώρος γιὰ βοσκή, ξύλευση ἢ καλλιέργεια).

Ἅγιος Νικόλαος, ὁ, στοὺν Ἀϊ—Κόλα' τοποθεσία μὲ χωράφια καὶ μάνδρες περὶ τὸ παλὴν μοναστήρι τ' Ἀϊ—Νικόλα. (Δ).

Ἀϊ Γιώργη γκορτσιές, οἱ Ἀϊ—Γιὼρ τ'ς γκορτσιές. Καλλιφρογγίσιμη ἔκταση (Δ) ὅπου πολὺ ἐς γέρικες ἀγραπιδιές (γκορτσιές) ἀφιερωμένες στὸν Ἀϊ—Γιώργη.

Ἀμαλαγιάδες, οἱ, σ' τς Μαλαγιάδες. Ἐκτεταμένη περιοχή μὲ ἀμπέλια (Δ). Ἡ λέξη πιθανῶς ἐτυμολογίας ἀπὸ τὸ ἀμάλαγος [μαλάσσω] δηλ. ἀπείραχτος, σημαίνει πλῆσιον βοσκοτόπι, πράγμα πὺ ἦταν τὸ μέρος προτοῦ γίνοντο οἱ ἀμπελῶνες. Τὴν ἐξηγῶ ἀπὸ τὴν ζωντανὴ λαϊκὴ ἔκφραση «ἡρ' ἀμαλαϊά» προκειμένου γιὰ ζῶον πὺ βρίσκεται πλούσια βοσκή.

Ἀνήλιο, τὸ, στ' Ἀνήλιο, γίφτικος μαχαλᾶς τοῦ χωριοῦ, (Α) πὺ πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴ θέση του.

Ἀντρονῆ, ἡ, σ' ν' Ἀντρον'. Περιοχὴ μὲ χωράφια καὶ ἀμπέλια (Δ). Τὸ ὄνομα φαίνεται νὰ προῆλθε ἀπὸ σύντμηση τοῦ Ἀνδρόνικος, παρ' ὅτι ἐδῶ ἀπαντιέται στὸ θυληκὸ γένος, πράγμα πὺ δὲν πρέπει βέβαια καθόλου νὰ ξενίζει, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν τὴν τρομακτικὴ φθορὰ πὺ παθαίνουν μὲ τὸν καιρὸ τὰ ὀνόματα αὐτὰ στὸ στόμα τοῦ λαοῦ, σὲ βαθμὸ πὺ νὰ καταντοῦν ἀγνώριστα. Ἄς σημειωθῇ ἀκόμα πῶς στὴν Κέρκυρα, συνήθη τόπο καταφυγῆς τῶν Ἡπειρωτῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς σκλαβιάς, συναντοῦμε τὸν 18ον αἰῶνα ὄνομα Ἰ. Ἀνδρώνη νοδάρου (=συμβολαιογράφον) Ἡπειρ. Καταγωγῆς. Παρόμοιον τοπωνύμιον συναντοῦμε καὶ στὰ χωριά Γαναδιὸ καὶ Μεσαριά Κονίτσης.

Ἄνω Λακκές, οἱ, σ' τς Ἄνω—Λακκές. Τοποθεσία μὲ χωράφια καὶ μάνδρες (ΒΔ). Λακκές (=κοιλιάδες) καὶ ἄνω σὲ σύγκριση μὲ ἄλλες εὐρισκόμενες χαμηλότερα πρὸς τὸ μέρος τοῦ χωριοῦ.

Αὐδάτικα, τὰ, στ' Αὐντάτ'κα. Συνοικία τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τὶς μικρότερες (Δ). Πῆρε τὸ ὄνομα ἐπειδὴ κοιτοικιέται κοτὰ πλειοψηφία ἀπὸ οἰκογένειες μὲ τὸ ἐπώνυμο Αὐδῆς.

Βαγενᾶ λιθάρια, τὰ, στ' Βαϊνᾶ τὰ λ'θάρια. Ἐκταση μὲ χωράφια καὶ βοσκές (Β) ὅπου καὶ οἱ μεγάλοι ὁμώνυμοι βράχοι.

Βελτισιτινό, τό, στὸν Βιλτισινό, εὐρύτατη περιοχή μὲ χωράφια καὶ χερσότοπο (Β) πρὸς τὸ μέρος τοῦ χωριοῦ Βελτισίτα.

Βενέτικο, τό Βενέτικον, τοποθεσία μὲ χωράφια καὶ βοσκές (Δ). Πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα ἐδῶ ἔχνη μεσαιωνικοῦ φρουρίου, πὺ ἀνεγέρθηκε κατὰ τὴν παράδοση ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς.

Βίγλα, ἡ, στ' Βίγλα. Περίοπτη θέση μὲ χωράφια καὶ βοσκές (Δ), ὅπου ὑπῆρχε παλαιότερα σκοπιά, παρατηρητήριον. Ἡ λέξη παράγεται ἀπὸ λατ. *vigilia* (=φυλακεῖο, σκοπιά), ἀπ' ὅπου καὶ βεγλίζω καὶ βιγλάτορας. Τὸ τοπωνύμιον αὐτὸ συντάμε σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἡπείρου.

Βόντα, ἡ, στ' Βόντα. Πλατεία περιοχή (ΒΔ) μὲ χωράφια μάντρες καὶ ἀμπέλια. Σχετίζεται δίχως ἄλλο μὲ τὴν παλὴν Γιαννιώτικη οἰκογένεια τῶν Βόντα, ἱκανῶς πιθανῶς μέλη τῆς ὁποίας ἦταν ὁ Δημήτριος καὶ Ἰωάννης. Στὸ χωριὸ Μολυβδοσκήπαστη Κονίτσης ὑπάρχει βρῦση ὀνομαζομένη Γιαννουβούτα.

Βρέττα, ή, σι' Βρέττα. Τοποθεσία με χωράφια, και μάνδρες (B). Πρόκει-
ται κι ἐδῶ καθὼς καὶ στὸ προηγούμενο γιὰ κυριώνυμη τοπωνυμία, ὅπου διατη-
ρήθηκε τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιοκτήτη του. Τοῦ Βρέττα δηλ. τὰ χτήματα. Δὲν ἀποκλείου
με κάποια σχέση του με τὴν παλὴ ἀρχοντική οἰκογένεια τῶν Βρετιῶν, στὸ σπί-
τι τῆς ὁποίας κατέλυσε ὁ λόρδος Βύρων καὶ ποὺ πολλὰ χτήματά της στὴν Ἄρτα
ἀρπαξε ὁ Ἀλῆ Πασιάς.

Γιαννόπουλου, τοῦ, σι' Γιαννόπλ', καλλιεργήσιμη ἔκταση (B), ποὺ ἀνῆκε
σὲ κάποιον Γιαννόπουλο.

Γεράκη, ή, σι' Γεράκ', καλλιεργούμενη ραχούλα (B) με πολλὰ δέντρα.

Γουρνίτσοβο, τό, στὸν Γουρνίτσοβον, τοποθεσία με χωράφια (B. Δ) Ἡ
λέξη εἶναι σλαβική παραγόμενη ἀπὸ τὸ *gornitse* =(ἀγραπιδιά, γκορτσιά) καὶ
τὴν παραγωγική κατάληξη—οβο ποὺ φανερώνει τόπο. Γουρνίτσοβο λοιπὸν τόπος
με γκορτσιές, ὅπως καὶ πράγματι εἶναι.

Ζωσιμᾶ, τοῦ σι' Ζωσιμᾶ. Μεγάλο χωράφι (B), ποὺ ἀνῆκε παλαιότερα στὴν
οἰκογένεια τῶν ἐθνικῶν εὐεργετῶν Ζωσιμαδῶν, καταγόμενων καθὼς εἶναι γνωστὸ
ἀπὸ τὸ χωριὸ μας. Τὸ χωράφι καθὼς πληροφορήθηκα εἶχε περιέλθει, ποὺς ξέρει
πῶς, στὴν οἰκογένεια Ράδου, ἀπ' ὅπου τὸ ἀγόρασαν οἱ σημερινοὶ τάτοιχοι. Τὸ
τοπωνύμιό αὐτὸ μαζί με τὴ μόλις διατηρούμενη στὸ χωριὸ πατρογονική ἐστία, πα-
ραμένει ὁ μόνος κρῖκος, ποὺ συνδέει τὸ μεγάλο ὄνομα τῶν εὐεργετῶν με τὴν ἰδιαί-
τερη πατρίδα τους.

Ἰσᾶ, τοῦ, σι' Ἰσᾶ. Τοποθεσία με χωράφια καὶ χερσότοπο (B'), ποὺ ἀ-
νῆκε ἴσως σὲ κάποιον Τοῦρκο Ἰσά, Ἰσκήμ δηλαδή, ὁμώνυμο τοῦ γνωστοῦ ἀπὸ
τὴν Ἱστορία Ἀλβανοῦ ἀρνησίθρησκου φυλάρχου, ποὺ ἀπαντοῦμε στὴν Ἱπείρο
ἀμέσως με τὴν πρώτη σ' αὐτὴ ἐμφάνιση τῶν Τούρκων (14ος αἰὼν).

Καμπούλη, ή, σι' Καμπούλ'. Ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες συνοικίες τοῦ χωριοῦ
(BA). Πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴ μικρὴ ἰσοτοπία, ποὺ ὑπάρχει στὴν περιοχὴ της.

Καπλάνη Γκορτσιά, ή, σι' Καπλάν' τ' γκορτσιά. Θέση με χωράφια καὶ
μάνδρες (B Δ), ὅπου ὑπῆρχε παλαιότερα μεγάλη γκορτσιά, σχετιζόμενη με τὸ ὄνο-
μα τοῦ ἄλλου Γραμμενιάτη ἔθν. εὐεργέτη Ζώη Καπλάνη, τοῦ Πικροζώη. Μόνο
τὸ τοπωνύμιό αὐτὸ ἀπομένει στὴν γενέτειρά γιὰ νὰ θυμίζει τὸ φλογερὸ Πατριώτη
καὶ ποὺ ὁ χρόνος σύντομα θὰ τὸ σβήσει καὶ αὐτὸ ὄφου ἢ γκορτσά δὲν ὑπάρχει
πιά.

Καμπόπουλος, ὁ, στὸν Καμπόπου. Περιορισμένη πεδινὴ ἔκταση με χωρά-
φια (B Δ), ἀπ' ὅπου καὶ τ' ὄνομα (καμπόπουλη= μικρὸς κάμπος).

Κόκοβα, ή, σ' Κόκουβα. Ἐκταση με χωράφια, μάνδρες καὶ ἀμπέλια.

Καλογερίτσα, ή, σ' Καλουρίτσα. Τοποθεσία με χωράφια καὶ βοσκές, (Δ).

Καστρί, τό, στὸν Καστρί, λόφος με χωράφια καὶ μάνδρες (BΔ). Στὴν κορ-
φή του σώζονται ἐρεπίπια ἀρχαίου φρουρίου καταστραφέντος κατὰ ἔγκυρη γνώμη
ἀπὸ ἐχθρική ἐπιδρομή.

Κασκάνη, τοῦ, σι' Κασκάν' καλλιεργήσιμη ἔκταση (B).

Κατσαρέλλα, ή, σ' Κατσαρέλλα, ψηλὴ βοσκήσιμη ράχη (B).

Κατσικόλακκος, ὁ, στὸν Κατσικόλακον. Συγκλίνουσα πρὸς τὴν κοίτη
τοῦ ξεροπόταμου (=λάκκου) Βαρκοῦ τοποθεσία με χωράφια καὶ πουργαρότοπο
κατάλληλο γιὰ βοσκὴ γιδιῶν, ἀπ' ὅπου καὶ τ' ὄνομα.

Κουκουβάγια, ή, σι' Χουχλουβάϊι. Δασωμένη περιοχὴ με μάνδρες καὶ λί-
γα χωράφια περὶ τὸ παλὸ ἐξωκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Λαμποβήτριας,
ὅπου φωλιάζει τὸ ὁμώνυμο πουλί. (Δ).

Κουφοβούνι, τό, στὸν Κουφουβούν'. Λόφος με λίγα φτωχοχώρα καὶ λι-
γότερη βοσκήσιμη ἔκταση (BΔ). Κατὰ τὴ γνώμη μου πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ ὅτι
δὲν ἀκούει πάνω του κουδούνια ἢ βελάσματα κοπαδιῶν, ποὺ τὸν ἀποφεύγουν ἐξ

αίτίας τῆς στείρας γῆς του.

Καινούργια Λούτσα, ἡ, σ' καινούργια λούτσα. Καλλιεργήσιμη περιοχή ὅπου ὑπάρχει καὶ λούτσα καινούργια δηλ. νεώτερη στὴν ἡλικία σὲ σχέση με κεῖνες τοῦ χωριοῦ. Ἡ λέξη λούτσα (=κυκλωτερὴ καὶ ἄβαθὴ πάνω σὶ τὸ ἔδαφος δεξαμενὴ, ποὺ γιομίζει ἀπὸ τὰ νερά τῆς βροχῆς καὶ χρησιμεύει γιὰ τὸ πότισμα τῶν ζώων) εἶναι ἡ σλαβικὴ *lucha* (=τέναγος) ἢ ἡ ἄλβανικὴ *lucce* (=τέλμα, βόρβορος). Λοῦτσες συναντοῦμε σ' ὅλα τὰ χωριά, ποὺ δὲν διαθέτουν νερά τρεχούμενα.

Κουτσολούτσι, τό, στὸ Κουτσολούτσ'. Τοποθεσία με χωράφια καὶ μάνδρες (B), ὅπου καὶ μικρὴ λούτσα καὶ τὸ κουτσομάγαζο(= μικρὸ μαγαζί), κουτσοχώρι (= μικρὸ χωριό).

Κολοκύθι, τό, σιού Κουλουκύθ'. Περιοχὴ με χωράφια καὶ βοσκότοπους (Δ). Πῆρε τὸ ὄνομα μᾶλλον ἀπὸ τὴ διαμόρφωση τοῦ ἔδαφους της, ποὺ θυμίζει τὸ συμπαθὲς λαχανικό.

Κόκκινα κλαριά, τά, στὰ κόκ'ννα κλαριά. Πλατειά καλλιεργήσιμη ἔκταση (B). Σίγουρα πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ ζωηρὸ κιτρινοκόκκινο χρῶμα, ποὺ παρουσιάζουν τὰ φύλλα τῶν πολλῶν δρυῶν της τὸ φθινόπωρο.

Κόντρος, ὁ, σιὸν Κόντρου. Ντυμένος με πουργάρια στενόμακρος λόφος (B Δ). Ἡ λέξη παράγεται ἴσως ἀπὸ τὸ λατ *contra* (=ἐναντίον ἀπέναντι) ἐπειδὴ βρίσκεται ἀκριβῶς ἀπέναντι τοῦ χωριοῦ, ἢ ἀπὸ τὸ ἄλβ. κόδρε (=λόφος) κόντρες ὅμως καὶ κοντριά ἄκουσα νὰ λέν ἄλλοι καὶ τὶς ριζιμιές μεγάλες σχετικὰ πέτρες.

Κούγκια, τά, στὰ Κούγκια. Τοποθεσία με βοσκότοπους (Δ). Πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τοὺς ὑπάρχοντες ἐδῶ ψηλοὺς κι ἀπόκρημινους βράχους (κούγκια).

Κώτσιον, τοῦ, στ' Κώτσ'. Περιοχὴ με λίγα χωράφια καὶ πιὸ πολλές μάνδρες γιὰ βοσκὴς (BΔ). Πρόκειται μᾶλλον κι' ἐδῶ γιὰ συνηθισμένο πλέον κυριῶνυμο τοπωνύμιον, ὅπου παραλείπεται ἡ λέξη «τὰ χτήματα». Τὸ πλήρες θὰ ἦταν τὰ χτήματα, ἢ οἱ μάνδρες ἢ τὰ χωράφια τοῦ Κώτσιου (=Κώστα).

Λάκκος καλογέρου, ὁ, σιὸν Λάκκου τ' Καλοέρ'. Τοποθεσία με χωράφια καὶ μάνδρες, ποὺ διασχίζει ὁ δμώνυμος λάκκος (B.Δ.) Τοῦμινε τὸνομα ἀπὸ κάποιον καλόγηρον, ποῦχε πνιγῇ παληότερα σ' αὐτόν.

Λάκκος Κωσταντᾶ, ὁ, σιὸν Λάκκου τ' Κωσταντᾶ. Περιοχὴ καλλιεργήσιμη, ποὺ διασχίζει λάκκος με τὸ ἴδιο ὄνομα (B).

Λιάρου δέντρος, τοῦ, στ' λιάρ' τοῦ δέντρου. Ἐκταση με χωράφια καὶ βοσκὴς (Δ), ὅπου ὑπάρχει δμώνυμος αἰωνόβιος δρῦς (δέντρος).

Λούτσα Μήτσιον, ἡ, στ' Μήτσ' τ' Λούτσα. Καλλιεργούμενη θέση (BΔ), ὅπου καὶ ἡ δμώνυμη λούτσα, ποὺ ἀνοίξε παληότερα, καθὼς μολογιέται, μοναχὸς του καὶ με τὴ βοήθεια ἑνὸς κουτσούφτυαρου ὁ Μῆτρο Μπελογιάννης, χωριανός.

Λούτσα Σαράφη, ἡ, στ' Λούτσα τ' Σαράφ'. Τοποθεσία με ἀμπέλια καὶ χωράφια (Δ) περὶ τὴν δμώνυμη λούτσα, ποὺ ἔφκιασε παληότερα μέλος τῆς οἰκογενείας Σαράφη.

Δένης τὸν τράφο, τῆς, σ' τς Δέν'ς τοῦν τράφ'. Καλλιεργήσιμη περιοχή (B) Πρόκειται χωρὶς ἀμφβολία γιὰ τὸν τάφο [τράφο] ἀγνωστῆς Δένης, ποὺ ἔδωκε στὸν τόπο τ' ὄνομά της. Κάποιο πολὺ λυπητερὴ πιστεύω ἱστορία κρύβη τὰ τοπωνύμιο αὐτό, ποὺ στίθεται ἀδύνατο, πρὶν τῆς προσπάθειές μου, ν' ἀποκαλύψω.

Μεσορράχη, στ' Μ'σορράχ'. Ραχούλα (B) ἀμέσως ἀπὸ τὰ χωριά Γραμμένο καὶ Βράβορη, ἀπ' ὅπου καὶ τ' ὄνομα. Ἰσως ἀκόμα ἀπὸ τὸν λόγο, ποὺ πάνω τους περνάει τὸ σύνορον τῶν χωριῶν αὐτῶν σὲ τρόπο, ποὺ ν' ἀνήκει ἀπὸ μισὴ στὸ καθένα.

Μετσήτ, τὸ, στὸ Μετσήτ. Τοποθεσία με χωράφια (B.Δ), ποὺ θὰ ἀνήκε σὲ κάποιον Τοῦρκο Μετσήτ.

Μαρίτση, τοῦ, στ' Μορίτο'. Περιοχὴ με μάνδρες (Δ), ποὺ διατήρησε μάλ-

λον τὸνομα τοῦ ἰδιοχτήτη της ἀγνωστού.

Μπολιάνα, ἡ, στ' Μπουλιάνα. Ὁμαλή καλλιεργήσιμη ἔκταση (B) φυτεμένη παληότερα μ' ἀμπέλια. Ἡ λέξις εἶναι σλαβικῆς προέλευσης, *Poljana* (=μικρὴ ὁμαλὴ τοποθεσία) πρᾶγμα πὺν συμβαίνει στὴ κυριολεξία.

Μπορντές, ὁ, στὸ Μπορντέ. Περιτειχισμένη γιὰ καλλιέργεια καὶ βοσκὲς περιοχὴ (B). Ἴσως ἡ λέξις παράγεται ἀπὸ τὸ γαλλ. *border* (=περιβάλλω).

Ντούβλη, τοῦ, στ' Ντούβλ'. Τοποθεσία μὲ χωράφια (B.Δ).

Ντριάνοβο, τὸ, στὸν Ντριάνοβο. Θέση μὲ χωράφια καὶ βοσκότοπους (B). Ἡ λέξις εἶναι σλαβικὴ καὶ σημαίνει τόπος μὲ κρανιές, πρᾶγμα πὺν δὲν εἶναι τώρα *drien* =κρανιά).

Πηγάδια, τὰ, στὰ Μπ'γάδια. Ἐκταση μὲ χωράφια (B) ὅπου καὶ δυὸ παλαιότατα κι' ἀρκετὰ βυθιὰ πηγάδια (=φρέατα).

Παληάμπελα, τὰ, στὰ Παληάμπελα. Γειτονικὴ στὴν προηγούμενη τοποθεσία (B), ὅπου ὑπῆρχαν παλαιότερα ἀμπέλια, πρᾶγμα πὺν μαρτυροῦν οἱ καὶ σήμερα πὺν καὶ πὺν σωζόμενες κληματαριὲς σκαρφαλωμένες σὲ πελώρια δέντρα. Ἡ περιοχὴ λέγεται καὶ ἀπλῶς Παληὰ (στὰ Παληά), μὲ τὴν ἔννοια τοῦ «ἀρχαῖα» ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀγνωστού ἀρχαίου οἰκισμοῦ, τὴν παρουσίαν τοῦ ὁποίου διαπίστωσε ὁ ἀρχαιολόγος κ. Δάκωρης μὲ σχετικὲς ἀνασκαφὰς πὺν ἐνήργησε στὸ χωρὸ αὐτὸ τελευταῖα. Τὸ παρακείμενο Καστρί, πὺν προαναφέραμε, θὰ χρησίμευε σὰν ἀκρόπολις τῶν κατοίκων τοῦ οἰκισμοῦ αὐτοῦ.

Παναγίας δένδρα, τῆς, σ' τς Παναγίας τὰ δέντρα. Τόπος μὲ χωράφια καὶ βοσκὲς (B), ὅπου θεόρατα δέντρα ἀφιερωμένα στὴν Παναγία.

Παληόρραγγο, τό, στὸ Παληόρραγγο. Δασωμένη στὸ μεγαλύτερο μέρος καὶ μὲ λίγα χωράφια περιοχὴ (Δ). Τὸ δεύτερο συνθετικὸ τοῦ τοπωνύμιου—ρόγγι, παράγεται ἀπὸ τὸ λατ. *rogus* καὶ *rogo*, πὺν σημαίνει φωτιά, ἄλλωστε ρόγγια λένε σήμερα (Λάκκα Σούλι) τὰ χωράφια, πὺν προέρχονται ἀπὸ ἐκχερσάσεις μὲ τὴ βοήθεια τῆς φωτιᾶς. Χωρὶς ἄλλο ἡ τοποθεσία μας, ὄντας προτύρα δάσος, μεταβλήθηκε σὲ ρόγγι καὶ σὰν ἐγκαταλείφθηκε ξανάγινε δάσος πάλι.

Παλιούρια, τὰ, στὰ Παλιούρια. Τοποθεσία μὲ χωράφια καὶ χερσότοπο (Δ). ὅπου ἀφθονεῖ ὁ δμώνυμος ἀγκαθωτὸς θάμνος.

Παληοῦρη, ἡ, σ' Παμηοῦρ'. Δασωμένος λόφος μὲ μάνδρες (Δ). Πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ λίγο πῖθ πέρα (στὴν περιοχὴ τοῦ χωριοῦ Περάτη) δμώνυμο Παληοχώρι, πὺν ἐγκαταλείφθηκε κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἀπὸ τοὺς κατοίκους του, ἀπ' ἀφορμὴ τὴν πανούκλα. Σῶζονται ἐρείπια τῶν σπιτιῶν του καὶ ἡ ἐκκλησοῦλα του ὁρθή. (Ἄϊ Νικόλας).

Πάλλη Ράχη, ἡ, στ' Πάλλ' τ' Ράχ'. Λόφος μὲ μάνδρες (Δ). Δὲν εἶναι παράλογο νὰ σχετισθῇ τὸ τοπωνύμιον μὲ τὴν παληὰ γιαννιώτικη οἰκογένεια Πάλλη, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατάγονταν κι' ὁ ποιητής.

Πλαϊνή, ἡ, σ' Πλαϊνή Ἐκτεταμένη ἐπικλινὴς ἀπ' ὅπου καὶ τ' ὄνομα περιοχὴ (Δ) μὲ καλὰ βοσκοτόπια.

Πόρτες, οἱ, σ' τς Πόρτες. Τοποθεσία μὲ χωράφια καὶ βοσκὲς (B), ὅπου ὑπάρχουν πληθὺς ὀρθοὶ βράχοι σὰν πύλες ἀνοιχτές.

Πουρνάρι, τὸ, στοῦ πουρνάρ, καλλιεργήσιμη ἔκταση (B), ὅπου ὑπάρχει ἓνα μεγάλο μεμονωμένο πουρνάρι.

Παραλίκης, ὁ, στοῦν Παραλίκ'. Περιοχὴ μὲ χωράφια περὶ τὸ δμώνυμον παλὸ πηγάδι, πὺν διατήρησε ἴσως τ' ὄνομα τοῦ κατασκευαστοῦ του.

Πριανταλίτσα, ἡ, στ' Πριανταλίτσα. Εὐρύτατη περιοχὴ μὲ χωράφια καὶ χερσότοπο (BΔ), στὴν ὁποία περιέχονται τὰ στενώτερα τοπωνύμια, Γού'α, γκορτσιές, Τζούκα λακκοποῦλες, Βελανιδιές, Γκέγκα, Φτελιές Ντόβα, βρυσοπούλα, πηγαῖδουλα, πλάγια, κ. ἄ. Ἡ ὀνομασία φαίνεται ξενικῆς καταγωγῆς καὶ ἀγνωστῆς ση-

μασίας.

Ράχη, ή, στ' Ράχ'. Μιά από τις συνοικίες του χωριού, χτισμένη πάνω στο δμώνυμο ύψωμα.

Ρούγα, ή, στ' Ρούγα. Μία ακόμη από τις συνοικίες του χωριού, ή μεγαλύτερη. 'Η λέξη είναι ή παλιή ιταλ. *Ruga* (=στενός δρόμος).

Ράχη Μπελογιάννη, ή, στ' Ράχ' τ' Μπιλοϊάνν'. Ράχη (B) με χωράφια τών Βελογιανναίων, χωριανών.

Σιαδάκια, τά, στα Σιαδάκια. 'Επίπεδη τοποθεσία στη Β. είσοδο του χωριού. 'Η λέξη είναι τὸ ὑποκοριστικὸ τοῦ σιάδι, μικρὸ δηλ. ἴσιωμα, ἰσιοτοπία, ὅπως καὶ πράγματι εἶναι.

Στάκη, ή, στ' Στάκ'. Μαχαλᾶς τοῦ χωριού, στὸ Μεσοχώρι, ὅπου καὶ τὰ καταστήματα (Μπακαλιά). Τὸ τοπωνύμιον παράγεται πιθανώτατα ἀπὸ τὸ ρῆμα ἴσταμαι, ἐπεὶδὴ ὁ τόπος ἀποτελοῦσε ἀνέκαθεν τὸ στέκι τῶν χωριανῶν.

Σκούζω, ή, στ'ς σκούζως, καλλιεργούμενη θέση (B).

Σιδεροχόρτι, τὸ, στὸ σιδεροχόρτ', κατωφερὴς τοποθεσία με μάνδρες, ὅπου φυτρώνει τὸ ὁμώνυμο χορτάρι.

Στρίτσιος, ὁ, στοῦ Στρίτσιου. Ραχούλα με χωράφια καὶ βοσχές (B). 'Η λέξη φαίνεται νὰ ἔχη σχέση με τὸ σλαβ. *striznja* (=κούρεμα) ἢ τὸ Ρουμ. *strins* (=στενό, κλειστό).

Σελιό, τὸ στὸ Σιλιό. Τοποθεσία με χωράφια (B), ὅπου διακρίνονται ἱερὰ ἀρχαίου οἰκισμού (χτίσματα), ἄγνωστο γιατί καὶ πότε κατεστραφέντος ἢ ἐγκαταλειφθέντος. 'Η λέξη εἶναι σλαβική (*selo*) καὶ σημαίνει χωρὶ, τὸ ἴδιον δὲ τοπωνύμιον συναντοῦμε σὲ πολλὰς μεριὰς τῆς Ἠπείρου καὶ ὑπὸ τις ἴδεις πάντοτε προϋποθέσεις.

Τσοπόρι, τό, στ' Τσιοπόρ'. Περιοχὴ με χωράφια καὶ βοσχές (Δ). Δὲν μπόρεσα νὰ ἐξακριβώσω τὴν ἐθνικότητα τῆς λέξης, ὅμως τσιότjρα ἢ τσιοπόρια ἀκούσα νὰ λένε οἱ γυναῖκες (Κατσανοχώρια, Σούλι) τὶς τοῦφες (θάμνους) τὰ πουρνάρια, ποὺ κόψουν γιὰ τὸ κάρνιμο τοῦ φούρνου, πράγματα ποὺ ἀφθονοῦν στὴν περιοχὴ.

Τσέρριγγα, τοῦ, στ' Τσέρριγγα. Περιοχὴ με χωράφια καὶ βοσχές (B).

Τσελέγκουρα, τά, στα Τσιλέγκουρα. Δασωμένες τοποθεσίες με μάνδρες (Δ).

Τρυπητής, ὁ, στοῦν Τρυπτή. Καλλιεργήσιμη ἔκταση παρὰ τὸν ξερόλιχκο Βαρκό, ποὺ διασχίζει τὰ Γραμμενοχώρια (Δ). Πῆρε τὸ ὄνομα μᾶλλον ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸ λάκκο, ποὺ στενεύει τόσο πολὺ στὸ σημεῖον αὐτό, ὥστε νὰ φαίνεται πῶς τρυπάει τὴ γῆς.

Φτέρες, οἱ, στ'ς Φτέρεις. Καλλιεργούμενη ἔκταση (B), ὅπου φυτρώνει σὲ ἀφθονία τὸ φυτὸ αὐτό.

Χαλκιάς, ὁ, στὸ χαλκιά. Τοποθεσία με χωράφια (B), ποὺ ὀφείλει τὸ ὄνομά της στὸ μαῦρον χῶμα τοῦ ἑδάφους της (χαλκιάς=γύψος).

* *

Ρίχνοντας μιὰ τελευταία ματιὰ στὸ τοπωνυμικὸ τοῦ χωριού, παρατηροῦμε πῶς ἀπὸ τὰ ἑβδομήντα περίπου κυριώτερα τοπωνύμια, μόλις τὰ δέκα, ἓνα μικρὸ δηλ. ποσοστὸ, εἶναι ξενικῆς καταγωγῆς (Τουρκικά, Ἀλβανικά, Ἰταλικά ἢ Σλαβικά), ἐνῶ στὸ ἀσύγκριτα μεγαλύτερο μέρος τους εἶναι ἑλληνικώτατα.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΜΕΡΙΚΑ ΑΛΛΑ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Είχα δημοσιεύσει στη φίλη «Ήπειρος» ή «Εστία» στο τεύχος τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1958 μερικά, παλαιὰ Γιαννιώτικα τραγούδια: τὴν πιστὴ ὀβριποῦλα, στοῦ ποτοπερπάτημα τῶν παιδιῶν, τὴν Ἀρά-... σὲ μιὰ πού δὲν ἦταν γιὰ παντρεία, τὸ Κοκκίνω, τὸ Δέλεκα παπαχατζῆ καὶ πτε παιδικά. Σήμερα δημοσιεύω ἄλλα 26 παιδικὰ τραγούδια. Τὸ φίλτρον τῶν γυναικῶν μας, κλεισμένων στὰ σπίτια τῶν περὶ καιρὸ τῆς τουρκοκρατίας, πρὸς τὰ παλαιὰ, πού κάποτε πολλὰ μαζὶ μεγάλωναν τὸ ἴδιο τὸ σπίτι, τὸ φίλτρον τῆς μάνας, τῆς γιαγιάς, τῆς θειάκως, τῆς ἀδελφῆς, τῆς κνᾶς, τῆς βάνιας, τῆς παραμάνας, τῆς νιντιάς, τῆς δούλας, τῆς συγγένισσας, τῆς μενδισσας, ἦτο μεγάλο. Εἶναι τὸ φίλτρον τὸ ἀνώτερον ἀπὸ τὸ φίλτρον τῶν νηπιαρχῶν καὶ παιδαγωγῶν, ἑνὸς Φρέμπελ ἢ Μοντεσσόρη πού ἔγραψαν ποιηματάκια γιὰ τὰ νήπια καὶ τὰ παιδάκια. Τὰ αὐτὰ ποιηματάκια τῶν γυναικῶν μας—ἀφόντα τῆς καρδιάς τῶν—πού ἤξεραν λίγα διόλου γράμματα, εἶναι ἀνώτερα καὶ ποιητικώτερα. Μὲ τὰ ποιηματάκια αὐτὰ ἀφόντα τὴν ἀπλὴ τοῦ λοῦ γλῶσσα, μὲ ἀπομοιοκαταληξίαις τῶν, μὲ τίς ξενικὲς ἀπομιμήσεις λέξεις τῶν, μὲ τὸ παιδικόν τους ἀπλοῦς, μὲ τὴν παιδικὴ τῶν ψυχολογία καὶ κάτι κάποτε παράξενον καὶ ἀκατανόητον, τὰ παιδάκια τῶν περασμένων γενεῶν κλεισμένα στὰ σπίτια περνοῦσαν τὸν καιρὸν τους, γελοῦσαν, ἔπαιζαν, πιάνοινταν, ὑψίζονταν, χόρευαν, μάθαιναν λέξεις καὶ ἄλλες ἔννοιες καὶ πολλὰ μικρὰ πράγματα. Ἡ ἑλληνικὰ αὐτὰ ποιηματάκια μάθαιναν καὶ τὰ ἑλληνόφωνα Τουρκάκια μας μὲ μιὰ λέξη ποῦ καὶ ποῦ τούρκικην, ὥς καὶ τὰ παιδιὰ τῶν λίγων φράγκων ἢ παπι-

κῶν καὶ κυρίως Ἰταλῶν, πού ζοῦσαν στὰ Γιάννινα, εἶχαν φραγγοεκκλησιά καὶ ἰταλικὸ σχολεῖο καὶ διδασκόντανε τότε καὶ στὴ Ζωσιμαία Σχολὴ ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα.

Τὰ ποιηματάκια αὐτὰ, ἔφτειναν οἱ γυναῖκες μας γιὰ:

«το παιδί μας τὸ καλό,
τὸ καλὸ καὶ τὸ χρυσό,
ἀπ' τῶχ' ἡ μάνα τ' μοναχὸ
κι' ὁ πατέρας τ' ἀκριβό».

1) Ἡ βάβω δηλ. μιὰ οἰαδήποτε γρηά, γιαγιά κ.τ.λ. Διάλογος μὲ τὸ μικράκι.

«—Ποῦ πάνεις, βάβω;
—Στὸ μῦλο πάνω.
—Τὶ νὰ κάνης, βάβω;
—Νὰ πάρω ἀλεύρι.
—Τὶ τὸ θέλ'ς τ' ἀλεύρι;
—Νὰ φτιάκω πῆττα,
πῆττα κι κουλούρα
κι' αὐτὰ τηγανισμένα.
—Σύρε, βάβω, πάρτο, πάρτο,
πάρε Μάρω, πάρε βάβω,
πάρε με μαζί σ' ἐκὲ μένα».

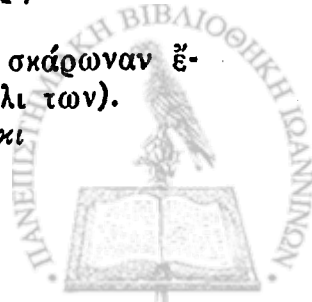
Καὶ τὸ παιδάκι ἔπιανε τὴ βάβω τὴ Μάρω ἀπ' τὸ φουστάνι τῆς νὰ πᾶνε μαζί.

2) Ἡ μούρη τῆς γιαγιάς, πού τὸ παιδάκι τὴν σκιάζεται καὶ γελάει.

«Ἀνέβηκα σ' ἓνα θουνό
κι' εἶδα ἓνα γουρούνι
καὶ κύτταξα καλὰ καλὰ
καὶ μοῦμοιαζε σὲ τὴ μούρη».

3) Τὸ ποντικάκι. (οἱ γρηῆς σκάρωναν ἕνα ποντικάκι μ' ἓνα μαντήλι τῶν).

Μέσα σ' ἓνα σεντουκάκι
ἦταν ἓνα ποντικάκι

ἀνοιξε τὸ σεντουκάκι,
κι' ἔφυγε τὸ ποντικάκι.

4) Μιὰ φωλιά στὴ μυγδαλιά.

«Πάνω σιτὴν ἀμυγδαλιά
κάνει τὸ πουλὶ φωλιά,
ἀπὸ δυὸ αὐγουλάκια
βγήκαν δυὸ πουλάκια
καὶ φωνάζαν τοί, τοί, τοί
μάνα μ', τοί,
σ' ἀγαπῶ πολὺ
πατέρα μ', τοί,
σ' ἀγαπῶ πολὺ.

5) Ἡ μέλισσα καὶ τὰ μελισσόπουλα.

«Περνάει, περνάει ἡ μέλισσα, ἀνάμεσ'
[σιτὰ παιδόπουλα.

Τὰ παιδόπουλα τῆς λένε ποιά εἶσαι σύ;
κι' ἡ μέλισσα λέει εἶμαι ἡ γαλανομάτα
[ἡ χρυσή,
κυτιᾶτε τὰ μελίσσια πῶς πετοῦν καὶ φω-
[νάζουν ζ...ζ...ζ....
μέλι τὰ καημένα καὶ κερὶ ζητοῦν καὶ φω-
[νάζουν ζ...ζ...ζ....

6) Πετᾶει, πετᾶει ὁ γαῖδαρος; Ὁχι.

—«Πετᾶει, πετᾶει τὸ πλὶ;—Ναὶ
—Πετᾶει, πετᾶει, ἡ Ὀλλη; Ναί. (λαν-
θασμένη ἀπάντησι)

Πετᾶει, πετᾶει ἡ καρκάξα;—Ὁχι.

Ἄμα κανένα παιδάκι ἔκανε λάθος στὰ
ὅσα πετοῦνε ἢ δὲν πετοῦνε, εἶχε τιμωρία.

7) Ἡ κολοκυθιά (κάθε παιδάκι εἶχε τὸν ἀριθμὸ του).

Ἔχω μιὰ κολοκαθιά πῶχει 3,5,1 κο-
λοκύθια. Γιατὶ 3; ἄμ πόσα δά; 5..

8) Τὰ δυὸ πουλάκια.

«Ἔχω δυὸ πουλάκια

1. Τὰ παιδάκια τὴν Κυριακὴ τῶν Βατῶν ἔπαιρναν
στὴν ἐκκλησιὰ βατὰ κλωνάρια καὶ μ' αὐτὰ ἔπαι-
ζαν καὶ χτυπιόνταν. Ἄν ἓνα παιδάκι δὲν εἶχε βά-
τια, τὸστελναν στὸ σπίτι του νὰ πάη νὰ τὰ φέρῃ
ἀπὸ τὸ δωμάτιο τῆς ὑποδοχῆς. ὅπου τὰ εἶχε ἀ-
φίσει.

2. Χοτζερὰς, τουρκ. λέξη = τὸ πιὸ καλὸ δω-
μάτιο, ἡ αἰθουσα τῆς ὑποδοχῆς.

3. Τὸ ἓνα τράβηξε κι' ἔδγαλε τὰ μαλλιά
τ' ἄλλου.

με' στὰ καλάθια.

Μοῦφυγε τὸ ἓνα, μοῦφυγε

[κι' τ' ἄλλο.

Μοῦρθε τὸ ἓνα, μοῦρθε κι' τ' ἄλλο.

9) Δῶρα στὰ παιδάκια.

«Παλαμάκια κάνετε,
κι' ὁ μπαμπᾶς μᾶς ἔρχεται
καὶ μᾶς φέρνει κάτι τί,
λουκουμάκια στὸ χαρτί».

10) Τὰ βάγια. (¹)

«—Ποῦν' τὰ βάγια σου, καλέ,
—τᾶχω μέσ' στὸ χοντζιερέ. (²)
Σύρε, φέρτα νὰ τὰ ἰδῶ,
—κάνε μ' σκάλα ν' ἀνεβῶ
—κι' σκαλίδια νὰ κατ'ῶ».

11) Παιδικὰ μαλώματα.

«Ἦσαν δυὸ ἀδερφάκια
καὶ δυὸ ξαδερφάκια.
Τὸνα πάει στὸ μῦλο,
τ' ἄλλο πάει γιὰ ξύλα.
Ἦρθε τὸνα ἀπ' τὸ μῦλο,
ἦρθε τ' ἄλλο ἀπ' τὰ ξύλα.
Πιάστηκαν καὶ δαρθήκαν
κι' τσαραμαλλιάστηκαν». (³)

12) Τὸ π'λί.

(Ἡ καλὴ γορὰ τσιμπάει λίγο τὸ παιδ
κι, κατὰ σειρὰ στὴ μπάλα, στὴν κορυ-
τῆς μύτης, στὴν ἄκρη τῆς μύτης καὶ σ
στόμα, καὶ τοῦ τραγουδεῖ:

«—Ἐδῶ, κάθεται τὸ π'λί.

—Ἐδῶ, κελαδεῖ.

—Ἐδῶ ἔχ' τ' φωλιά τ',
κι' ἔδῶ τὴν κοιτ'λιά».

(Τὸ παιδάκι ξεκαρδίζεται ἀπὸ τὰ
λοια).

13) Τάμα στὸ παιδάκι γιὰ νὰ ξεγελασ

«Ἔχω πάπλωμα χρυσό,
ἔχω καὶ μεταξωτό.
Σύρε, φέρτα νὰ τὰ ἰδῶ.
Τᾶχ' ὁ Γιάννης στὸ σχολεῖο».

14) Ἡ καινούργια φορεσιὰ τῆς κόρ

«—Ποῦ τὴν πᾶτε τὴν κυρά;

—Στὸν ἀφέντη τὸν πασιᾶ,
νὰ τῆς κόψη τὰ χρυσὰ
κὶ τὰ μαλαματικά.

15) Νανούρισμα.

«Ἐλα, ὕπνε, γάλι γάλι
ἀπ' τὴν πόρτα τὴ μεγάλη.
«Ἐλα, ὕπνε, γάλι γάλι,
τό παιδί μου, νάνι θὰ κάνη.
«Ἐλα, ὕπνε, ὕπνωσέ το,

1. Οἱ γυναῖκες κουνούσαν πολὺ τὰ μικρὰ
στὴ σαρμανίτσα τῶν καὶ ἔλεγαν γιὰ νὰ τὰ ἀπο-
κοιμίσουν τραγουδάκια μὲ ὁμοιοκαταληξίαις λ.χ.

«ἔλα. ὕπνε, ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, νὰ μ' ἀποκοι-
[μίσης τὴν Μερόπη.

ἔλα. ὕπνε, ἀπ' τὴν Ἀθήνα, νὰ μ' ἀποκοιμή-
[σης τὴν Κατίνα»,

καὶ συνέχιζαν α. α. α. νάνι! α. α. α. νάνι).

2. Μπουκουβάλα=ψωμί ζεστό μὲ τυρὶ τρι-
μένα. σφγγόμενα δυνατὰ μέσα σ' ἓνα μαντήλι.

3. Ἀηλ. κουνησιᾶ.

Κι' οἱ Τουρκάδες τῆς γειτονιάς μου στοὺς
μπαχτσιᾶδες τῶν ἔπαιζαν τὴν κούνια καὶ μαζὶ τοὺς
στὴν ἀγκαλιὰ τῶν ἔπαιρναν κι' ἐμᾶς τὰ μικρὰ χοι-
στιανάκια καὶ μᾶς ἔλεγαν: «ἔλα βρέ. ρωμιόπλου-
ἔλα βρέ γκισαὺρ στὴν ἀγκαλιὰ μ' νὰ σὲ κνῆσω».
Γιὰ τὴ διαφορά τοῦ λαϊκοῦ αὐτοῦ τραγουδιοῦ τῆς
κούνιας παραθέτω καὶ τὸ τραγούδι τῆς κούνιας
τοῦ Φρέμπελ.

4. Ὅταν ταξίδευε ὁ πασιᾶς, ἔπαιζε ἡ μου-
σική, βαρούσαν τ' ἄργαλα.

5. Πασιᾶς, ἡ ἀφέντης μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ὁ
νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ.

6. Νουμπουλίτσα=ξύλινη μικρὴ καρδάρια.
ἔπαιζαν στὰ σπύτια βαρούσαν τὸ γάλα γιὰ νὰ βγά-
λουν λίγο βούτυρο γιὰ τίς ἄμεσες ἀνάγκες τοῦ
σπιτιοῦ.

7. Μουσκερέκι=μουσκέτο, ντουλάπι, κα-
λοῖλα.

Φαίνεται ὅτι ὁ γάτος ἄρπαξε στὴν ἀρχὴ ἀπὸ
τὴν ντουμπουλίτσα καὶ ὕστερα κι' ἄλλα ἀπὸ τὸ
μουσκέτο πού ἡ κυρὰ τὸ ἀφίσε ἀνοιχτό.

8. Γιὰ τὴ διαφορά νὰ καὶ ἓνα παιδικὸ
ποιηματάκι: οὐγγρονο:

«Μαρία, Μαρία.—Ὅρστε, κυρία—Τὰ πλυ-
νες τὰ πιᾶτα;—Τὰ σπασε ἡ γάτα.—Μπρά-
βο Μαρία—Εὐχαριστῶ, κυρία—Πέντε μέρες
τιμωρὰ μέσα στὴν τραπεζαρία.

9. Τσαγγανό=λεπτό, ἱσχνό, ἀδύνατο.

10. Τὸ ζιό=κάθε ζωντανό, ἄνθρωπος ἢ ζῷο.

11. Οἱ κρότοι τῶν καραβιῶν.

12. Τσιεκμετζιέ=τουρκ. λέξις καὶ σημαίνει
ζεῦγμα. Στὴν Πόλιν ὑπάρχουν δυὸ συνοικισμοὶ τὸ
Μεγάλον καὶ τὸ Μικρὸ Ζεῦγμα δηλ. τούρκικα τὸ
Μπουγιούκ καὶ τὸ Κιουτσιούκ Τσιεκμετζιέ, χωρι-
σμένοι μὲ ρεῦματα, ρυάκια πάνω στὰ ὁποῖα οἱ
ῥοῦχοι ἔκαναν γεφύρια καὶ ἔτσι τὰ ἔφευξαν.

13. Τὸ ποιηματάκι αὐτὸ δὲν ἔχει σχέση μὲ
καμμιά Τουρκάλα πού εἶχεν ἐρθῇ ἀπὸ τὴν Πό-

γρήγορα σιγούρεψέ το.

«Ἐλα, ὕπνε, ἀπ' τὴν Πόλιν (¹)

κι' ἀποκοίμισε μ' τὴν κόρη».

Νάνι, νάνι, τὸ παιδί μ' θὰ κάνη,

κι' ὅποιος δὲν μπορεῖ νὰ μοῦ τὸ ἰδῇ,

σὰν τ' αὐτὸ νὰ μαζωχτῇ,

ἢ νὰ πέσῃ νὰ πεθάνῃ.

16) Τὸ τραγούδι τῆς κούνιας μὲ τριχιὰ

σ' ἓνα δένδρο.

«Τὸ γούρ, τὸ παγούρ

ν' ἀνάψ', νὰ καῇ

μ' ἓνα φόρτωμα δαδί,

ὅσο νᾶρθ' ἡ κυρὰ Βασιλικὴ

νὰ βαφτίσῃ τὸ παιδί,

νὰ τὸ βγάλῃ Κωνσταντῇ,

Κωνσταντῇ καὶ πρόβειο γάλα,

ζαχαρένια μπουκουβάλα (²).

Μιά μικρή, μιά μεγαλ'. (³)

17) Ἀπροσεξία κυρᾶς ἢ δούλας.

«Τούμπουρ, τούμπουρ τ' ἄργαλο (⁴)

κι' ὁ πασιᾶς (⁵) στὴν Πρεβεζά

πέντε ψάρια μῶστεϊλε

κι' ἓναν κουτσοκέφαλα

τᾶπλυνα, τᾶλάτσια

σι' ντουμπουλίτσα (⁶) τᾶβαλα

Ἦρθ' ὁ γάτος τᾶρπαξε

τοῖτ ἀπ' ἔδω, τοῖτ ἀπ' ἔκει,

πῆγε μέσ' στὸ μουσκερέκι». (¹) (⁸)

18) Γυμναστικὴ ἄσκησι τῶν παιδιῶν μὲ τραγουδάκι.

«Γύρω γύρω ὅλοι

στὴ μέση τὸ Μανώλη

χέρια πόδια στὴν αὐλή,

ὅλοι κάθονται στὴ γῇ

καὶ φωνάζουν τοῖου, τοῖ,

τοῖου, τοῖου, τοῖου τοῖ.

19) Τσίμπημα.

«Τοῖμ, τοῖμ, τὸ λεπτό,

τὸ λεπτὸ τὸ τσαγγανό. (⁹)

Ξεκούφαναν τὸ γιό (¹⁰)

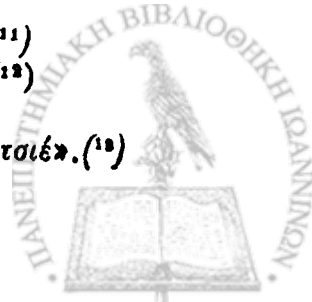
τῆς Πόλης τὰ καρᾶδια.

Ἀραμπάμ, ταραμπάμ. (¹¹)

Τσιεκμετζιέ, τσιεκμετζιέ. (¹²)

κόβε ξύλα,

κι' ἔβγα ἔξω στὸ μπαχτσιᾶ». (¹³)

20) Οι σιαλιαραῖτοι (¹) (τὰ σιαλιγκάρια
τῶν χωραφιῶν.

«Σιάλαρε, μάλιαρε
βγάλ' τὰ κέρατά σου,
νὰ ζήσουν τὰ παιδιά σου
κι' ὁλ' ἡ φαμιλιά σου».

21) Τὸ πολύτιμο ἀρνί.

—Κυρὰ Πνακωτή, (²) κυρὰ Πνακωτή.
—'Απ' τ' ἄλλο μου τ' αὐτί,
εἴμ' ἀπ' τ' μάνα μου κουφή.

λη δπου τὴν εἶχαν ξεκουφάνη τὰ καράβια καὶ
οἱ θόρυβοι στοὺς δύο συνοικισμοὺς τῶν Τσεκμε-
τιέ. Καὶ φαίνεται ὅτι θὰ εἶχε κανένα παιδάκι
ἀδύνατο πὺ φωνασκοῦσε δυνατὰ κι' αὐτὴ τὸ ται-
μποῦσε καὶ γιὰ νὰ ἡσυχάσῃ τῷτελνε στὸν κῆπο
νὰ κόψῃ ξύλα νὰ παίξῃ.

1. Τὰ παιδάκια μὲ χαρὰ κι' ἀπορία ἔβλε-
παν μὲ τὸ τραγούδι τὰ σιαλιγκάρια νὰ βγάζουν τὰ
κέρατά των. Κι' ἀφοῦ τὰ μαγεύουν, μάζευαν
τὰ καύκαλα (τὰ ὀστρακά των), τὰ τρυπούσαν λί-
γο, τὰ περνοῦσαν σ' ἓνα σπάγγο, ἔφτιαναν σὰν
ἓνα θυμιάτο, καὶ τὰ παιδάκια ἔψελναν «Κύριε ἑ-
λέησον. παπαδιά, πάντε μῆνες δυὸ παιδιὰ κι' ἄλ-
λα δυὸ μεσ' σὴν κοιλιά».

2. Αὐτὴ πὺ εἶχε τ' ἀρνιὰ ἦταν κουφὴ ἀπὸ
τὸνα τ' αὐτί, σὰν τὴ μάνα της, καὶ εἶχε τὸ παρα-
τσούκλι πνακωτὴ Πνακωτὴ ἦτο ἓνα ξύλινο μα-
κρὸν μὲ πάντε ἔξ ἡῆκερ, πνάκια. ὅπου ἔβαζαν τὰ
τσιουρέκια τὸ ψωμί καὶ τὸ πῆγαιναν στὸ φούρνο.

Ὡς παρατσούκλι τὸ πνακωτὴ σέ'μιὰ πὺ εἶμοι
αἶξε ἡ μούρη της ἡ τὸ στόμα της μὲ ἓνα πνάκι.
Οἱ γριές μας ἔλεγαν στὰ παιδιὰ καὶ ἓνα ἀστεῖο,
ὅτι τάχα τὰ εἶχαν ἀγοράσῃ ἀπὸ μιὰ τουρκογύ-
φτισσα μ' ἓνα πνάκι πίτουρα.

3. Ἐνας ὁμιλερ κοριτσιῶν μὲ τὰ χέρια των
ἔχουν κλείσῃ ἓναν κύκλο κι' ἐν' ἀπ' αὐτὰ προ-
σπαθεῖ νὰ σπάσῃ τὸν κύκλο.

4. Τὸ νόημα τοῦ τραγουδιοῦ δύσκολον. Τὸ
παίξουν τραγουδώντας το ἀγόρια καὶ κορίτσια
μαζί. Ὑποθέτω, ὅτι ὁ Μηλογιάννης εἶναι ὁ ἀρ-
χηγὸς τῶν παιδιῶν πὺ χειροπιαστὰ ἔχουν κάμη
ἓναν κύκλο. Ἄλλο παιδί, ὁ Καλογιάννης, λέει στὸ
Μηλογιάννη ν' ἀνοίξῃ τὸν κύκλο νὰ μπῇ μέσα
κάποιο ἄλλο παιδί πὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα
νὰ ποῦμε τοῦ κύκλου. Ὁ Μηλογιάννης λέει ὅτι ὁ
κύκλος τῶν παιδιῶν εἶναι ἓνα δακτυλίδι, πὺ εἶ-
κολα σπάει σὰν κούφιο καρύδι. Ὅποιο παιδί θέ-
λει νὰ μπῇ μέσα ἄς σπάσῃ τὸν κύκλο, τὸ δακτυ-
λίδι. Γιατὶ ὅποιος παίκτης θὰ ἀπομείνῃ ἔξω ἀπὸ
τὸν κύκλο θὰ τὸν φάῃ τὸ φεῖδι.

1. Τὸ παιγνίδι αὐτὸ παίζεται καὶ σήμερα
καὶ τραγουδιοῦνται οἱ στίχοι του μὲ 5—6 κορί-
τσια καὶ 5—6 ἀγόρια ἀπέναντι.

2. Σὲ κάθε νόημα ἐπαναλαμβάνεται τὸ γκέο
γκέο—ἡ τὸ φράντσε δαέο ἡ τὸ φράντσε ἀδέο.

3. Τὸ γκέο, ἀδέο ἡ βαέο εἶναι λέξεις φράγ-
κιες, λατινοῖταλικές.

Τὸ γκέο θὰ εἶναι ἐπιφώνημα καὶ θὰ σημαίνει

—'Ορίστε.

—Μοῦεῖπ' ὁ βασιλιᾶς νὰ μ' δώσῃς ἔ-
[να ἀρνί.

—Διάλεξε καὶ πάρε.

—Αὐτὸ τ' ἀρνί πὺν διάλεξες
ἐγὼ δὲν στὸ δίνω.

Γιατὶ αὐτὸ μὲ πλέν',

αὐτὸ μ' ἀλλάζ',

κι' αὐτὸ μ' δίν' κι' τρώω».

22) Ἡ βιολέττα

—«Ποῦ θὰ πᾶς, κυρὰ Μαρία;

Δὲν περνῶ, δὲν περνῶ. (³)

—Θὰ ὑπάγω εἰς τοὺς κήπους.

Δὲν περνῶ, περνῶ.

—Τὶ νὰ κάμῃς εἰς τοὺς κήπους;

—Νὰ κόψω μιὰ βιολέττα.

—Τὶ τὴ θέλῃς τὴ βιολέττα;

Δὲν περνῶ, περνῶ.

—Νὰ τὴ δώσω τοῦ καλοῦ μου.

Δὲν περνῶ, περνῶ».

23) Ὁ Μηλογιάννης κι' ὁ Καλο-
γιάννης (⁴).

«Ἄει, Μηλογιάννη.

Ποιὸς Καλογιάννη,

Ποιὸς εἶναι ἔξω,

ἔξω σὴν πόρτα;

—Ἐνα δακτυλίδι,

κούφιο καρύδι.

Ὅποιος ἀπομείνῃ

θὰ τὸν φάῃ τὸ φεῖδι».

24) Παιδικῶν γάμων τραγούδι.

α) «Ἐνα λεπτὸ κρεμμύδι, γκέο, γκέο,
[γκέο. (¹..¹⁰)

Ἐνα λεπτὸ κρεμμύδι, Φράντσε δαέο.
(καὶ δαγγέο)

—Καὶ τίνος τὸ δίνεις;

—Τὸ δίνω τῆς Κατίνας.

—Καὶ τί θὲ νὰ τὸ κάνῃ;

—Θέλω νὰ τὴν παντρεύω.

—Καὶ ποιόνε θὰ τῆς δίνῃ;

—Τῆς δίνουμε τὸ ναύτη,

πὺν ὅλο μυῖγες χάφτει.

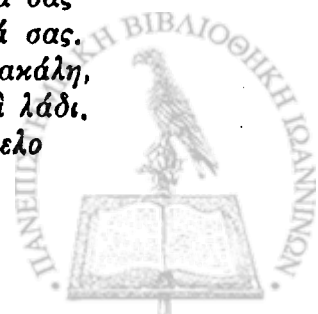
—Αὐτὸς εἶναι χαρισμά σας

στὰ μοῦτρα τὰ δικά σας.

—Τῆς δίνουμε τὸν μπακάλη,

πὺν τρώει ἐλιές καὶ λάδι.

—Τῆς δίνουμε τὸν ἄγγελο

- μέ τὸ σπαθί στὸ χέρι.
 —Τῆς δίνουμε τὸ βασιλιά
 μέ τὸ σπασμένο χέρι.
 —Αὐτόνε τὸν ἐθέλομε
 καὶ τὸν παρακαλοῦμε.
 β) —Σᾶς πήραμε, σᾶς πήραμε
 μιὰ νύφη στολισμένη.
 —Μᾶς πήρατε, μᾶς πήρατε

«χαρά, χαρά, χαρά». Γαλλικὰ ὁ χαρούμενος, ὁ εὖ
 θυμος λέγεται *gai* καὶ ἰταλικά *gaio*.

4. Ἄν ἡ γραφή εἶναι *france au'eo* θὰ σημαί-
 νη *france au'eo*, δηλ. φράγχε χαίρε, γειά σου,
 φεύγω. Ἰταλικά τὸ ρ. χαίρειν λέγεται καὶ *avere*.

5. Ἄν ἡ γραφή εἶναι *frage ahea* (ποῦ ἑλλη-
 νικά ἀποδόθηκε ἀβέο καὶ ὄχι ἀμπέο) σημαίνει
 «φράγχε φεύγω, δγαίνω ἔξω».

6. Ἄν ἡ γραφή εἶναι *frage va'eo*, φράντσε
 βὰ εἴ, θὰ σημαίνει «ὁ φράγχος ἐρχεται φεύγω».

7. Πρέπει νὰ ξέρουμε ὅτι τὸ τραγούδι αὐτὸ
 συνοδεύεται καὶ μὲ ρυθμικοὺς δηματισμοὺς. Οἱ ἀρ-
 χαῖοι: Ρωμαῖοι τῶν ὁποίων ἀπόγονοι εἶναι οἱ ση-
 μερινοὶ Ἰταλοὶ καὶ ἐπομένως καὶ οἱ Ἰταλοὶ ἢ
 Πικτικοὶ ἢ Φράγχοι τῶν Ἰωαννίνων—ἐπίστευαν
 καὶ δυὸ κατώτερες θεότητες τὴν *Aveiona* καὶ τὴν
Adiona λέξεις παράγωγες ἀπὸ τὰ λατινικά ῥήμα-
 τα *abire*=φεύγω, ἐξέρχομε καὶ τὸ *adere*=ἐρχο-
 μαι. Οἱ δυὸ αὐτὲς θεότητες διηύθυναν τὰ βήματα
 τῶν παιδιῶν ποῦ ἀρχίζαν νὰ πρωτοπερπατοῦν, νὰ
 μπαίνουν καὶ νὰ ἐγαίνουν, νὰ βηματίζουν.

8. Πιθανόν οἱ λέξεις γκέο, ἀβέο ἢ βαέο ἀ-
 πό τίποτα φραγκόπουλα, ἰταλάκια νὰ μῆκαν γιὰ
 τὴν ὁμοιοκαταληξία καὶ τὸν ρυθμικὸ βηματισμὸ
 τῶν παιδιῶν.

9. Πρέπει νὰ ξέρουμε, ὅτι ὁ Φράγχος ἦτο
 μισητὸς στὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ, λόγῳ τῶν δαινόπα-
 θημάτων ἀπ' αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ οἱ Τούρκοι μισοῦ-
 σαν τοὺς φράγκους. Ὅταν ἓνας Χριστιανὸς περ-
 νοῦσε ἀπὸ τοῦρκικο μαχαλὰ, τὰ Τουρκάκια τὸν
 πετροβολοῦσαν καὶ τὸν περνοῦσαν γιὰ φράγγο δι-
 ὅτι φοροῦσε ὄχι φόει, ἀλλὰ καπέλλο καὶ τοῦ ἔ-
 λεγαν «φράγχε μαράγχε, πρίτς κακαράγχε», λέ-
 ξεις πρίτς καὶ κάκα κακόφημες. ἀλλὰ ἡ ὁμοιοκα-
 ταληξία ὑπονοοῦσε ὅτι οἱ Ἰταλοὶ, οἱ Φράγχοι
 δηλ. τῶν Ἰωαννίνων ἐξοῦσαν μὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ
 μαραγκοῦ ἢ καρποκοιοῦ. Γιαυτὸ πιθανόν ὅτὸ χα-
 ρούμε, ο αὐτὸ τραγούδι τῶν παιδικῶν γάμων ἐκ-
 φράζεται ἡ χαρὰ μὲ τὴ λέξη γκέο, ἀλλὰ καὶ ζη-
 τεῖται νὰ φύγῃ ὁ φράγχος.

10. Τέλος πρέπει νὰ γνωρίζουμε, ὅτι στὰ
 σκληρωμένα Γιάννινα τὰ παιδάκια, ἀλλὰ καὶ με-
 γάλοι παίζανε καὶ ρίχνανε ψηλὰ τὰ ὄβολα, ἢ τις
 ὀβολένιες ποῦ εἶχαν στίς δυὸ ἐπιφάνειές των δυὸ
 διαφορετικὲς εἰκόνες καὶ τις ὠνόμαζαν φράγκα
 σκύλλα, ὑπονοῶντα εἰς τοὺς βασανιστάς των σκλά-
 βων, Φράγκους καὶ Τούρκους.

1. Τὰ παλιότερα τὰ χρόνια ὅτε τὴν ἡμέ-
 ρα τῶν ἀρραβῶνων μποροῦσαν νὰ ἰδοῦν ὁ γαμβρός
 τὴν νύφη. Θυμᾶμαι, παιδάκι, μιὰ ποῦ ἀρραβώνια-
 ζαν τὴν εἶχαν κρύφῃ κάτω στὴ μπίμφα, τὸ ὑπό-
 γειο.

- μιὰ γάτα ψωριασμένη.
 —Σᾶς πήραμε, σᾶς πήραμε
 φλωρὶ κωνσταντινᾶτο.
 —Μᾶς πήρατε, μᾶς πήρατε
 βαρέλι δίχως πᾶτο.
 —Σᾶς πήραμε, σᾶς πήραμε
 ἓνα τσουνβάλι λίρες.
 —Μᾶς πήρατε, μᾶς πήρατε
 ἓνα τσιουβάλι ψεῖρες.

- γ) —Καὶ ποῖόνε παντρεύεται;
 —Παντρεύομε τὸν Ἀκη'
 τοιμάστε τὰ προικιά σας'
 καὶ τὰ χαλκώματά σας.
 —Ἐμεῖς τὰς ἐτοιμάσαμε
 ἐδῶ καὶ τρεῖς ὁδομάδες.
 δ) —Θὰ στείλω τὸ πουλάκι μου
 σὲ μιὰν ἀγκαλιὰ νὰ πέσῃ.
 —Γιὰ στείλτε το, γιὰ στείλτε το,
 πολλὲς ξυλιὲς θὰ φάῃ.
 —Τὸ στέλνω, τὸ στέλνω
 κι' ἀνάγκη δὲν σᾶς ἔχω».

* *

- 25) Ἕλιος καὶ βροχὴ
 παντρεύονται οἱ φτωχοί.
 Ἕλιος καὶ χιόν'
 παντρεύονται οἱ ἀρχόντ'.
 Χιὸν χιὸν κι' χιονίζ'
 κι' ὁ παπᾶς ἀρραβωνίζ'.
 Ποῦ θὰ βάλωμε τὴν νύφ' τὴν
 [κυρά; (!).
 Ἀπὸ κατ' ἀπ' τὸ κρεββάτ (ἢ τὸ
 [μσουνταρά].
 Ποῦ θὰ βάλωμε τὸ γαμβρό;
 Ἐξω στὸν ὁβρορὸ (ἢ ὄξω στὸν ἀ-
 [ναγκιό).

* *

- 26) Ἀγαπῶ, ἀγαπῶ.

- Ἀγαπῶ, ἀγαπῶ.
 —Ποῖόν;
 —Ἐσένα.
 —Ποῦ μὲ θάν'ς;
 —Σὲ βάνω σ' ἓνα μργὰδ βαθὺ βαθύ.
 —Κι' ἂν πέσω;
 —Θὰ φᾶς ἓνα ἀρνὶ παχὺ παχύ.
 ("Ἐλεγαν κι' ἄλλα τέτοια ὁμοία).

* *

Ἐλεγαν κι' ἄλλα ἄστεϊα τραγουδάκια
 γιὰ τὰ κερκίδια, τὸ μπούρμονα, τὴ χα-
 χαρακῆξα, τὸν κίλιλη, τὴ γκαήλα, τὸ
 μπέκο, γιὰ τὸ ν'νός=νουνός κ.τ.λ.

Δ. ΣΑΛΑΑΜΓΚΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΤΑ ΙΣΝΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ*

Προσθέτω ἔδῳ, καὶ πληροφορίες πού εἶχα πάρει στὰ 1943 ἀπὸ τὸ Γεώργιο Παπανικολάου ἢ Μπαμπούρη, 68 (τότε) χρόνων:

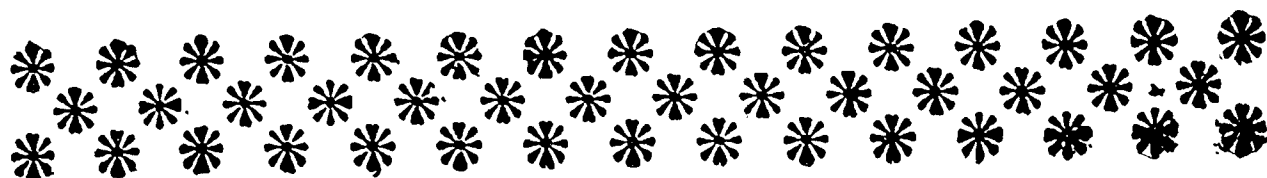
Τὸ παληότερο ἰσνάφι στὰ Γιάννινα, ἦταν τῶν καππάδων καὶ τῶν τσιρτσιδων. Οἱ πρῶτοι, ἔφκιαναν καπνέσ' οἱ τσιαρτσήδες, ἔφκιαναν τὰ κεντήματα στὰ γελέκια (τῆς ἐποχῆς), καὶ στὰ τουλξούκια, ράβοντας κορδόνια, σὲ διάφορα διακοσμητικὰ σχέδια. Οἱ καππάδες εἶχαν τὰ μαγαζιή τους στὴν ἀριστερὴ πλευρά, τοῦ δρόμου δπου τώρα τὸ φαρμακεμπορεῖο Καζαντζή. οἱ τσιαρτσήδες, στὰ μπέζεστενι: τὰ τρία ἀλληλοδιόδοχα στενά, ἀριστερά, καθὼς κατεβαίνουμε τὴν ὁδὸν Ἀβέρωφ, δπου καὶ οἱ σурмакес (χρυσοκεντητές). Συνέχεια τῶν Καππάδων, στὸ δρόμο πὺ δγάζει πρὸς τὸ σπήτι τοῦ Λάπα (ὁδὸς Τσιριγώτη), ἦταν συγκεντρωμένοι οἱ παπουτσήδες, ἀπ' αὐτοὺς πὺ φκιάνουν τὰ μονά (κορδέλες) καὶ τὰ μέστια τῶν Χοτζιάδων καὶ τῶν Χαλουμισσῶν. Τὰ ταμπάκια, ἀρχικά, ἦταν ἐγκατεστημένα στίς ὀχτες τῆς Λίμνης, πρὸς τὴν Παναγιά τῆς Ντουραχάνης.

Ἀρχηγὸς τοῦ ἰσναφιοῦ, ἦταν ὁ πρωτομάστορας ἢ μπάσι—δστάς (κεφαλὴ τῶν μαστόρων). Μπούλα λέγαν τὴ γυναῖκα τοῦ μάστορά τους, οἱ καλφάδες. Ὅταν ἓνας κάλφας ἤθελε ν'ανοίξη δικό του μαγαζί, ἔπρεπε νὰ πάρη ἄδεια ἀπὸ τὸ μπασιμάστορα, ὕστερα ἀπὸ ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου τῆς συντεχνίας, κι' ἀφοῦ πλήρωνε στὸ ἰσνάφι τὸ λεγόμενο ντιστοῦρ (5—10 χρυσὲς λίρες) Τὸ συμβούλιο αὐτό, ἦταν πενταμελὲς (ταμίας, γραμματικὸς καὶ δυὸ σύμβουλοι) Τὸ ἰσνάφι, χορηγοῦσε μπουλλέτα, ὅπως ὠνόμαζαν τότε τίς προικοδοτήσεις (δυὸ-τρία τὸ χρόνο)· ἐπίσης ἔδιναν βοηθήματα σὲ ἀρρώστους. Ὅσοι ἀπὸ τὸ ἰσνάφι δὲν παρακολουθοῦσαν τίς κηδεῖες τῶν μελῶν τοῦ ἰσναφιοῦ, ὑποβαλλόταν σὲ πρόστιμο. Καὶ σὲ βαρύτερες ἀκόμη ποινὲς, ὑποβαλλόταν ἀπὸ τὸ ἰσνάφι οἱ παραβάτες τῶν κανονισμῶν του καὶ τῶν συνήθειῶν του.

Οἱ Γουναρχάδες, γιόρταζαν τότε στὸν Προφήτη Ἡλία τοῦ βουνοῦ τῆς Καραδατιᾶς (κοντὰ στὸν Ἀη-Γιάννη τῆς Μπουνίλας.—Οἱ μποσταντζήδες, τοῦ Ἀη-Τρύφωνα.—Οἱ Χαντζήδες (ξενοδόχοι, ἐστιάτορες), στὸν Ἀη-Γιαννόπουλο τοῦ Νησιοῦ.—Οἱ ραφτάδες στοῦ Κατσικά.

[*] Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 572.

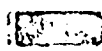
ΝΙΚΟΛ. ΧΡ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ

Ἐκπαιδευτικοῦ

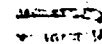
ΤΟ ΓΑΪΤΑΝΑΚΙ

Χορὸς ἑλληνικὸς

(ὄχι τὸ ἀποκρεάτικο)

Πέρα σ' ἐκεῖνο τὸ βουνὸ, ποὺ εἶναι ᾠψηλὸ καὶ μέγα,
Πῶχ' ἀνταρούλα στὴν κορ(υ)φή, καὶ καταχνιὰ στὸν πάτο·
Στὸν πάτο βόσκουν πρόβοτα, καὶ στὴν κορ(υ)φή τὰ γίδια·
Στὴν ἀποπίσω τὴν πλαγιὰ κλῆμα (ἦ)ταν φυτεμένο·
Τὸ Μάη ἀνθίζει σὰν δένδρι, καὶ θερ(ι)τὴ καρπίζει σὰν
[κλῆμα·

Κάνει σταφύλι κόκκινο, καὶ τὸ κρασί μωσχάτο·
Ὅποιος τὸ κόψει κόβεται, κι' ὅποιος τὸ φάει πεθαίνει.
Νὰ τοῦχε φάει κι' ἡ μάνα νου μου, νὰ μὴ μ' εἶχε καρπίση

Δημῶδες

(ἐκ τῆς συλλογῆς μου)

Σημείωσις α'.

Ἐκαστος στίχος τραγουδεῖται ὑπὸ τὸν ἑξῆς ρυθμὸν καὶ ἐμφθόν:

Πέ—ρά σ' ἐκεῖ—νο—τὸ βου—νὸ
γάι—τά—νι μ' ρὸ] μπρὲ—ρὸῖδο—γάϊτα—νάκι (δὶς)
γιτὲ μ'—πο'—εἶναι] γινέ μ' πευ—εἶναι ψη—λὸ καὶ—μέγα
γάι—τά—νά] γάϊτα—νάκι—ὦραιο πλε—μενο (δὶς)
σις—πλά—τοῦ] σις πλά—τοῦ λες μοῦ ριμ—μένο. (δὶς)

Σημείωσις β'.

Κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς τελευταίας ἡμέρας πανηγύρεως («Ἀγ. Πα
ρασκευῆς» ἢ «Παναγίας» 15ης Αὐγούστου), καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν
διάλυσιν τοῦ μεγάλου—πανδήμου—κυκλικοῦ χοροῦ «Διπλοκάγκελ
λο», οἱ νέοι τοῦ χωρίου Μελισσουργῶν χορεύουσιν ἐν τῇ αὐτῇ πλα
τείᾳ «Κάμπος» κατ' ἰδίας ομάδας, συνοδεῖα ἐγχωρίων μουσικῶν
ὀργάνων ἢ τραγουδιῶν, διαφόρους ἑλληνικοὺς χορούς. Ἐκ τῶν
κλασικωτέρων τοιούτων εἶναι καὶ ὁ διπλός, —προσομοιάζων με
τὴν «νησιώτικη Τράτα»—τὸ «Γαϊτανάκι». Χορὸς εὐρυθμὸς, μὲ
πολλὴν ζωὴν καὶ χάριν, μὲ ἑλληνικὰς ἐνδυμασίας (φουστανέλλες),
γραφικώτατος.

Νικ. Χρ. Παπακώστας

(Ἐκπαιδευτικὸς)

ΠΑΙΔΕΙΑ

ΒΑΣ. Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΑΠΟ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΦΥΤΩΡΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΤΟ ΙΕΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΝ ΒΕΛΛΑΣ

Τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς ἀποτελεῖ ἓνα ἐπὶ τὰ θαλερώτερα Ἑθνικὰ Φυτῶρια, τὸ ὁποῖον ἐξυπηρέτησε πολυτίμως ὄχι μόνον τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἐξέλιξιν τῆς Ἡπείρου, ἀλλὰ καὶ τὸν κοινωνικὸν καὶ ἐκπολιτιστικὸν τομέα αὐτῆς.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου τούτου, τὸ ὁποῖον τόσην ἐξέλιξιν εὐτυχῶς ἐσημείωσε μετέπειτα, εἶναι ἀξιοσημείωτος καὶ ἀξίζει τὸν κόπον νὰ γνωσθῇ πλατύτερα σήμερα, ὅτε ἐξέλιπε καὶ πᾶς λόγος, πὺν ἐπέβαλλε πᾶσαν ἐπιφύλαξιν εἰς τὴν κοινολόγησιν αὐτῆς. Ἰδίως ὁ θάνατος τοῦ δημιουργοῦ καὶ ἐμπνευστοῦ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς ἀειμνήστου Μητροπολίτου Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδωνος, τοῦ μετέπειτα Ἰωαννίνων καὶ τέλος Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, μᾶς λυεῖ παντὸς δεσμοῦ καὶ πάσης ὑποσχέσεως νὰ μὴ προσκρούσωμεν εἰς τὴν ἐγνωσμένην σεμνὴν μετριοφροσύνην του.

Νομίζομεν δὲ ἐπὶ πλέον ὥς ὑποχρῶσιν μας ἱερὰν νὰ δημοσιεύσωμεν τὰ ὅλῃα ταῦτα περὶ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου τούτου, ἀντὶ μνημοσύνου πρὸς τὴν μνήμην τοῦ ἐκλιπόντος ὑπερόχου Πατριάρχου καὶ Ἱεράρχου τούτου, ὅστις ἔζη, ἐκινεῖτο καὶ ἀνέπνεε μὲ ἓνα ὄνειρον, νὰ ἴδῃ δηλ. τὴν ἀγαπημένην του Ἡπειρὸν ἐλευθέραν καὶ πρωτοστατοῦσαν εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμόν. Ἡ ὅλη του πολιτεία ἀπέδειξε περιτράνως ὅτι ἀπετέλει τὴν ζῶσαν καὶ πάλλουσαν καρδίαν τῆς Ἡπειρωτικῆς ζωῆς.

* *

Δὲν εἶμαι Ἡπειρώτης.

Ἀλλὰ εἶχα τὴν τιμὴν καὶ τὴν τύχην ἀπὸ 1915 νὰ κάμω τὴν ἀπαρχὴν τοῦ Ἐπιθεωρητικοῦ μου σταδίου ἀπὸ τὴν περιφέρειαν Κονίτσης. Ὡς Ἐπιθεωρητὴς ἐπιθεωρήσαμεν τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς, τὸν Ἰανουάριον 1916. Στὸ τέλος δὲ τοῦ σχολ. ἔτους 1915—1916, ἔληξε ἡ 4ετία τῆς λειτουργίας του, ὁπότε θὰ ἀπελύοντο καὶ οἱ πρῶτοι τρόφιμοι αὐτοῦ.

Τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς ἰδρύθη δι' ἀποφάσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1911, μὲ 4ετὴ κύκλον μαθημάτων, ὥστε οἱ τρόφιμοι αὐτοῦ νὰ διορίζωνται ὡς Δημοδιδάσκαλοι καὶ Ἱερεῖς. Δηλαδή ἡ ἰδρυσις του ἐγένετο πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἡπείρου.

Καὶ ἐπειδὴ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1916 εἶχον μετατεθῇ εἰς Ἰωάννινα, διετάχθημεν καθ' ὑπερβάσιν τῆς ὑπηρεσιακῆς ἀρμοδιότητος νὰ μεταβῶμεν εἰς Βελλάν, νὰ παραστῶμεν ὡς Πρόεδρος εἰς τὰς ἐξετάσεις καὶ νὰ ὑποβάλωμεν γενικὴν ἐκθεσὴν περὶ τῆς λειτουργίας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου τούτου καὶ κυρίως πῶς πρέπει νὰ ὄνται μαθητοὶ οἱ ἀπολυθησόμενοι.

Καὶ τοῦτο, διότι εἰς τὴν Ἐκπαιδευτικὴν νομοθεσίαν τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Βασιλείου δὲν προεβλέπετο λειτουργία τοιούτου εἶδους Ἱεροδιδασκαλείου καὶ παρεμφεροῦς Ἐκπαιδευτικοῦ ἰδρύματος. Κατὰ τὴν ἰσχύουσαν τότε Ἐκπαιδευτικὴν μας νομοθεσίαν προεβλέποντο Δημοδιδασκαλεῖα ὡς καὶ Ὑποδιδασκαλεῖα διὰ ὑπερ-

διδασκάλους.

Ὀντως παρέστημεν εἰς τὰς ἐξετάσεις γενομένας πανηγυρικῶς εἰς τὴν Βελλάν. Τὴν πρακτικὴν ἀσκήσιν τῶν ἀπολυομένων ἐνηργήσαμεν εἰς τὸ Δημ. Σχολεῖον Δο-
λιανῶν—Κουρέντων.

Εἰς τὴν ἐκθεσὶν μας ἐπηνέσαμεν τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου καὶ ἐξήραμεν τὴν ἐπιμέλειαν, τὴν ἀφοσίωσιν καὶ ἐνθουσιασμόν τοῦ διδάσκοντος προ-
σωπικοῦ, τοῦ Δος τῆς Θεολογίας Δημητρίου Εὐθυμίου, τοῦ μετέπειτα Μητροπο-
λίτου Ἰωαννίνων μακαρίτου Δημητρίου, καὶ δημοδιδασκάλου Ματθαίου Ζήση ἢ
Καρπούζη. Ἐπεμείναμεν δὲ νὰ παραστήσωμεν τὸ μέγα ἀδίκημα ποὺ θὰ σεῖβαιεν
εἰς βάρος τῶν τροφίμων τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου, ἐὰν ὠνομάζοντο Ὑποδιδάσκαλοι,
ὡς τοῦτο προεβλέπετο διὰ τὰ ἐν Ἑλλάδι Ὑποδιδασκαλεῖα, ὅπου ἡ φοίτησις ἀπο-
φοίτων Ἑλληνικῶν Σχολείων διήρκει ἐπὶ ἓνα σχολ. ἔτος, κυρίως δὲ 8—9 μῆνας,
Ὑπεδείξαμε τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν ἡθικὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὀνομασθοῦν οἱ ἀπολυό-
μενοι ὡς Δημοδιδάσκαλοι, ὥστε καὶ τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖον νὰ τονωθῇ καὶ ὄχι νὰ
μειωθῇ ἡ ὑπόληψις του, διότι ὁ προσορισμός του ἦτο πολὺ ὑψηλὸς καὶ κατ' ἐξοχὴν
Ἐθνικός.

Ὑπουργὸς τότε τῆς Παιδείας ἦτο ὁ πολιτευτὴς Δωρίδης Κων. Λοιδωοίκης.
Ὀντως, μελετήσας ὁ ἴδιος ἐπισταμένως τὴν ἐκθεσὶν μας, εἰσηγήθη τὴν σύνταξιν
Νομ. Διατάγματος, δι' οὗ ἀνεγνωρίζοντο οἱ ἀπολυόμενοι τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου
τούτου ὡς Δημοδιδάσκαλοι μὲ τὸ δικαίωμα τῆς μετεκπαιδεύσεως. Τοῦτο ἐγένετο
τὸν Νοέμβριον τοῦ 1916.

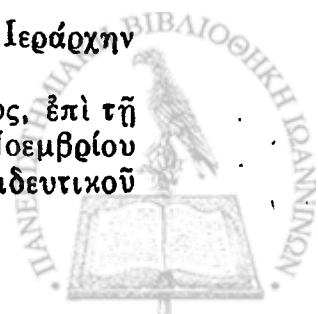
Οἱ διορισθέντες δὲ ἀπόφοιτοι τῆς Βελλᾶς, ὄντως ὑπερῆκόντισαν καὶ τὰς προ-
βλέψεις μας. Ἡ χαρὰ μου δὲ ἦτο μεγάλη καὶ συγκινητικὴ, ὅταν, ἐκ τῶν πρώτων
ἀπολυθέντων, ὁ Φώτης Οἰκονόμου ἐγίνε καὶ ἐπιθεωρητὴς καὶ μὲ συγκλίησιν τὸν
ἐφίλησα ὡς Συνάδ. λφον.

Ἡ μεγάλη καὶ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία τῆς λειτουργίας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου
Βελλᾶς ὠφείλετο εἰς τὸ ὅτι ἡ ἰδρυσίς του δὲν ἐστηρίχθη εἰς πρόσκαιρον συναι-
σθημα ἐγωῖσμοῦ καὶ ἐπιδείξεως καὶ ξένον πρὸς τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας ἐνὸς
τόπου ὑποδοῦλου, πτωχοῦ καὶ βιοπαλαίοντος ὅπως περισώσῃ τὴν θρησκείαν του
καὶ τὸν Ἐθνισμόν του. Ἀλλ' ὅπως τοῦναντίον, ὁ ἰδρυτὴς του αἰμίνηστος Ἱεράρ-
χος Σπυρίδων, ἐγκατασταθεὶς τὸ 1905 εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Βελλᾶς καὶ Κο-
νιτσης, Ἡπειρώτης γνήσιος, ἐκ Ρουσιᾶς—Παγωνίου καταγόμενος, ἐνέκυψεν ὡς
Ἱεράρχης πρωταρχικῶς εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Λαοῦ ἀπὸ πάσης ἀ-
πόψεως καὶ ἰδέας, ἀπὸ Ἠθικῆς, Κοινωνικῆς καὶ Ἐθνικῆς ἀπόψεως, καὶ μετὰ τὴν
τελείαν διάγνωσιν τῆς λυπηρᾶς καταστάσεως προῆλθε καὶ τὴν λή-
ψιν τῶν ἀντιστοίχων φαρμάκων θεραπείας.

Ὡς ἓνα τοιοῦτο φάρμακον, δραστικὸν τῆς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀπελπιστικῆς
καταστάσεως τῆς Ἡπείρου, προέκρινε τὴν δημιουργίαν ἐνθουσιωδῶν δημοδιδασκά-
λων καὶ ἐν ταύτῳ μορφωμένων Ἱερέων. Καὶ ἐστὶ βλέπομεν μίαν ὀξυτάτην παρατή-
ρησιν, ψυχολογικὴν βυθομέρησιν καὶ τὴν λήψιν τοῦ δραστηριωτέρου φαρμάκου.
Ἀληθινὰ θεμέλια ἀναδημιουργίας τῆς Ἡπείρου καὶ πάσης χώρας. Ὁ μορφωμένος
παπᾶς καὶ ὁ ἐνθουσιώδης δημοδιδάσκαλος. Εἶναι οἱ δύο πόλοι ἀπὸ τοὺς ὁποίους
ἐξαρτᾶται ἡ δημιουργία Ἐθνικῆς Συνηδήσεως καὶ ἡ Κοινωνικὴ, Πνευματικὴ καὶ
Οἰκονομικὴ χειραφέτησις ἐνὸς τόπου, ἐνὸς Λαοῦ, ἐνὸς Ἐθνους.

Καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου προθύμως ἐνίσχυσε τὸν Ἱεράρχην
μας εἰς τὴν ἰδρυσιν τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου τούτου.

Ἀπόδειξις δὲ τοῦ ὅτι ὁ αἰμίνηστος Ἱεράρχης ἐνήργησεν ἐσκεμμένως, ἐπὶ τῇ
ἰδίᾳ ἐξηκριβωμένων ψυχολογικῶν δεδομένων, εἶναι τὸ ἀπὸ τῆς 30ης Νοεμβρίου
1911 σταλὲν ὑπόμνημα πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ

Συλλόγου εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο εἶναι ἰδιόχειρον τοῦ ἀειμνήστου Ἱεράρχου Σπυρίδωνος, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐνεπιστεύθη διὰ τὴν γενικὴν μελέτην τοῦ ζητήματος τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου καὶ μᾶς τὸ ἐχάρισεν εἰς ἀνάμνησιν κοινῶν μόχθων, ἀγώνων καὶ κινδύνων ὑπὲρ τῆς μορφώσεως καὶ χειραφετήσεως τοῦ Ἑπαιρωτικοῦ Λαοῦ.

Κατὰ τὴν γνώμην μου, τὸ ὑπόμνημα τοῦτο πρέπει νὰ δημοσιευθῇ ὡς ἔχει. Θὰ εἶναι τὸ καλύτερον Ἐκπαιδευτικὸ Μνημόσυνο ἐνὸς Μεγάλου Ἱεράρχου ἀναλώσαντος τὸν βίον του ὁλόκληρον ὑπὲρ τῆς Ἑπείρου. Ἐπὶ πλεον τοῦτο θὰ εἶναι τὸ πιστότερον κάτοπτρον τῆς τότε κρατούσης Πνευματικῆς, Ἐθνικῆς καὶ Κοινωνικῆς καταστάσεως τῆς Ἑπείρου, ὥστε ἡ σύγκρισις καὶ παραβολὴ πρὸς τὴν σημερινήν, ὕστερον ἀπὸ 50 χρόνια, νὰ εἶναι πρόχειρος καὶ ἀντικειμενική.

Εἰς χεῖράς μου δὲν ἐκπληροῖ κανένα σκοπὸν. Τὸ χαρίζω εἰς τὴν «Ἑπαιρωτικὴν Ἑστίαν», ἥτις ἐκπροσωπεῖ τὴν ὅλην κίνησιν τοῦ Ἑπαιρωτικοῦ Λαοῦ.

* *

Μὲ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ὑπομνήματος τούτου ἐξηγοῦνται διάφορα γεγονότα καὶ προσπάθειαι τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἱεράρχου μας.

Ἔτσι ἐξηγεῖται τὸ ὅτι συνήντησα ἀριστεῖς δημοδιδασκάλους εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν περιφέρειαν Κονίτσης, ἥτις, πλὴν τῶν χωρίων τοῦ Καζᾶ Κονίτσης, περιελάμβανε καὶ χωρία Ζαγορίου ὡς ἡ Ἀρτσίστα, Βιτσικό, Ἀγ. Ἡλίας, Μεσιβούνη, Πάπιγκον μέχρι Καλπακίου καὶ Βελλᾶς, τὰ Ραβένια, Δολιανὰ—Κουρέντων, Τσα-ραπλανᾶ, Λαχανόκαστρον, Ρουσιᾶ, Καξιούς, Βήσανη, Ἀληζότ Τσιφλίκ, Μέβδεζα, Ραμπάτες, Μετζητιέ, Ζαραβίνα μέχρι Δρυμάδων συμπερ λαμβανομένων, Ὁστανίτσα, Δεταλίτσα, Πωγοντισκό, Βλαχοῦψηλοτέρα—Πρεμετῆς καὶ ἄλλα.

Τοῖς ἀριστεῖς δημιόλους ἐσαγήνευε, δι' ἱκανοποιητικῶν παροχῶν, δηλ. πλὴν τοῦ μισθοῦ των καὶ διὰ τῆς παροχῆς δωρεὰν κατοικίας, κανσίμου ὕλης, μιᾶς ποσότητος βουτύρου καὶ τυροῦ καὶ ὁλοκλήρου τῆς τροφῆς του ἐξ ἀραβοσίτου καὶ ἐπὶ πλεον τοῦ Ταχ. γραφείου, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν. Τὸ πῶς ἐξησφίλιζε τὴν μισθοδοσίαν τοῦ διδασκάλου εἶναι τὸ πλεον περιέργον. Περιοδεύων ὁ Σὸς Μητροπολίτης εἰς τὰ διάφορα χωρία κατώρθωνε διὰ τῆς δ η μ ο π ρ α τ ή σ ε ω ς τῶν ἀγίων εἰσόνων νὰ εἰσπράττῃ τὸν μισθόν, ὃν παρέδιδεν εἰς τοὺς ἐφοροεπιτρόπους, καὶ ἔτσι ἀνεχώρει ἐκείθεν.

Ἔτσι ἔξηγεῖται τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς πλεῖστα μεμακρυσμένα χωρία συνήντησα διδασκῆρια τέλεια, Ἑλβετικά, με κιγκλιδώματα. ἀποχωρητήρια, χάρτας, εἰκόνες, κώδωνας κ. τ. τ.

Διότι εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων εἶχεν ἐξασφαλίσει τὴν δωρεὰν καύσιμον ὕλην καὶ νερὸ πόσιμον ἀπὸ τὴν πηγὴν Μπλίτς παρὰ τὴν Ντραμπάτοβα. Τὸν χειμῶνα τοῦ 1916, μοῦ παρέδωκε 300 ζεύγη ὑποδημάτων διὰ τοὺς ἀπόρους μαθητάς. Τὸ 1917, εἰς ἐποχὴν Ἰταλικῆς κατοχῆς καὶ ἐλλείψεως τροφίμων, ὁ ἴδιος ὁ Σεβασμιώτατος Ἱεράρχης αὐτοπροσώπως ἐπρομήθευσε τρόφιμα ἐκ Τρικάλων διὰ τὰ μαθητικά συσσίτια Ἰωαννίνων καὶ ἔτσι προελήφθη ἡ διαρροὴ τῶν μαθητῶν καὶ τὸ κλείσιμον τῶν Σχολείων, τοῦ Τριταξίου Διδασκαλείου, τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς καὶ τοῦ Διδασκαλείου Νηπιαγωγῶν.

* *

Ὅλα τὰ εἰρημένα καὶ ὅσα δευτερευούσης σημασίας παραλείπομεν, μαζὶ μετὰ περιεχόμενον τοῦ ὑπομνήματος, συνθέτουσι τὴν ἀδρὰν φυσιογνωμίαν, τὸ ἀνήσυχον πνεῦμα, τὸ ἀνύστακτον διαφέρον καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν προσωπικότητα τοῦ ἀληθμοῦ Ἱεράρχου μας, ὅστις ἐπίσπευε ὡς εἰς ἄρθρον Πίστews εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ ὡς μοναδικοῦ μέσου ὀνυψώσεως καὶ χειραφετήσεως αὐτοῦ. Καὶ στὴν ἐκπλήρωσιν τῆς μοναδικῆς του ψυχώσεως ἀφιέρωσεν ὅλην του τὴν ζωὴν.

Τὰ εἰρημένα ἐνόμησα χρέος μου νὰ τὰ δημοσιεύσω εἰς τὴν «Ἑπαιρωτικὴν

Ἔστιαν», περιοριζόμενος μόνον εἰς τὴν περίοδον τῆς ἰδρύσεως καὶ λειτουργίας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς κατὰ τὰ πρῶτά του ἔτη καὶ ἐφόσον εἶχον ἐνιργόν μέρος λάβει εἰς αὐτά.

Διὰ τὴν περαιτέρω δρᾶσιν τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου τούτου, οἱ Ἑπειῶται Ἑκπαιδευτικοί, ὡς μόνοι ἀρμοδιοὶ, μποροῦν νὰ συνεχίσουν

(Τ Ο Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α)

Ἐν Κονίτῃ τῇ 30 Νοεμβρίου 1911

Τῷ Ἐριτίμῳ κ. κ. Προέδρῳ
τοῦ Ἑπειρωτικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου

Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Ἐρίτιμε κ, Πρόεδρε,

Ἀπὸ ἐξαιτίας ποιμαίνων τὴν λαχοῦσάν μοι ἐπαρχίαν Βελλᾶς καὶ Κονίτῃς κατέχουσιν λίαν ἐπίκαιρον θέσιν ἐν τῇ ὅλῃ Ἑπείρῳ καὶ πλέον ἢ ἅπαξ ἐπισκεπτόμενος αὐτὴν, μελετήσας δ' ἐκ τοῦ πλησίον τὰς παντοίας ἀνάγκας αὐτῆς τε καὶ τῶν αὐτῇ γειτνιαζουσῶν λοιπῶν Ἑπαρχιῶν τῆς Ἑπείρου κατέληξα εἰς λίαν λυπηρὸν συμπέρασμα ὅτι ἢ κατὰ τὴν πρώτην εἰς αὐτὴν περιοδεῖαν ἀντίληψίν μου περὶ τῆς ἐν γένει ἠθικῆς τῆς Ἑπείρου καταστάσεως ἦτο δυστυχῶς ὀρθή. Διότι παντοῦ ἔβλεπον δεσπόζουσαν τὴν ἀμάθειαν, τὴν ἀσέβειαν, τὴν παντελῆ ἔλλειψιν ἐθνικοῦ φρονήματος, τὴν αἰσχύνην, τὴν εἰς τὴν καταγγελίαν κακοηθεστάτην ῥοπὴν, τὴν ἀναισχυντίαν τὴν ψυχρὰν ἀδιαφορίαν καὶ ἀπάθειαν κλήρου καὶ διδασκάλων διὰ τοιαύτην ἀλγεινὴν κατάστασιν, τὴν ἐν πᾶσιν ἐξαχρεῖωσιν, ἣν προυκάλεσεν ὁ βαρύτερος τῆς τυραννίας ζυγὸς καταστρεπτικώτατα ἐπενεργήσας ἐπὶ τοῦ ὑπαίθρου πληθυσμοῦ, ὁ ἐκπατρισμός τῶν ὕγειων στοιχείων, ἡ εἰσαγωγὴ ἠθῶν ἐκ Ρουμανίας, Αἰγύπτου καὶ ἄλλων τῆς κακοηθείας ἐστίνων, ἡ ληστεία ἀναφανδὸν ἐξασκουμένη, ἡ φοβερὰ κακοδιοίκησις, ἡ παντελὴς κοινωνικὴ ἐξάρθρωσις, ἣν τὰ κυβερνητικὰ ὄργανα τόσον ἐπιτηδεύωσι καλλιεργεῖν καὶ τόσαι ἄλαι κακίαι, ἐξαφανίσασαι τέλεον τὸ περίδοξον ὄνομα «εὐάνδρος».

Ἡ τοιαύτη κατάστασις ἐνέβαλέ με εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς συντόνους σκέψεις καὶ μερίμνας καὶ ἐνεργείας· ἀλλ' ὁμολογῶ ὅτι ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ μου δὲν κατώρθωσα, διότι δὲν ἦτο καὶ δυνατόν νὰ κατωρθώσω μεγάλα πράγματα· οὐδὲν ἦτο δὲν διὰ τῆς ἐπισταμένης διαλογῆς τῶν δημοδιδασκάλων καὶ νηπιαγωγῶν, διὰ τοῦ διορισμοῦ ἐπαξίων κατὰ τὸ ἐνὸν ἐφοροεπιτροπῶν, διὰ τοῦ παντελοῦς ἀποκλεισμοῦ τῶν χειροτεχνιῶν, διὰ τῶν συνεχῶν ὁδηγιῶν πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ διδασκάλους τῆς ὑπαίθρου χώρας, διὰ τοῦ ἐπ' ἐκκλησίας καὶ κατ' ἰδίαν κηρύγματος, διὰ τῶν πατρικῶν νοουθεσιῶν, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἀπειλῶν καὶ ἀνορθωτικῶν ποινῶν, διὰ τῆς πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ συννεοίσεως, διὰ τῆς συστάσεως ἀδελφοτήτων καὶ συλλόγων εἰς τὰς κεντρικώτερας τῶν κωμῶν, διὰ τῆς εἰς τὸ κέντρον προσλήψεως ἱκανῶν διδασκάλων καὶ ἱερέων, διὰ τῆς ἰδρύσεως οἰκοτροφείων τὰς εὐπορωτέρας τῶν κοινοτήτων, ἐπετελέσθη μέρος τῆς γενικῆς ἀνορθώσεως τῆς πατρίδος· τόσων ἐξόχων τοῦ Γένους ἀνδρῶν. Ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς ἀπὸ τοσοῦτου χρόνου δημιουργηθείσης ἐκρύθμου ἀλγεινῆς γενικῆς καταστάσεως ὑφίσταται εἰσέτι δυστυχῶς μέγα χάσμα. Τοῦ χάσματος τούτου τὰς διαστάσεις διακαῶς ἐπιθυμῶν νὰ ἄρω μίαν ἱκανοποιητικὴν τῶν σκέψεών μου λύσιν, ἐν σωτήριον μέσον διέβλεπον καὶ περὶ αὐτὸ συνεχέντρον ἔλας μου τὰς ἐνεργείας· εἶχε τοῦτο καταστῆ τὸ ὄνειρόν μου· καὶ ἦτο ἡ Ἰδρυσις Σχολῆς, ἐξ ἧς ὡς διαυγοὺς πηγῆς νὰ λαμβάνω τοὺς μέλλοντας σθεναροὺς καὶ ἐπιστήμονας συστηματικούς ἐργάτας τῆς ποθητῆς ἀνορθώσεως, τοὺς ἱερεῖς καὶ διδασκάλους τῆς ὑπαίθρου χώρας.

Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἱεροῦ μου τούτου πόθου, τοῦ ἐθνικοῦ μου τούτου οὐαίρου διττῶς εἰργάσθην, ἀφ' ἑνὸς μὲν παρεσκεύαζον τὸ ἔδαφος τῆς μελλούσης δράσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνεζήτουν τὰ ὑλικά μέσα τῆς ἰδρύσεως καὶ συντηρήσεως τῆς τοιαύτης σχολῆς. Καὶ διὰ μὲν τὸ πρῶτον παραλαμβάνων μαθητὰς πτωχοὺς, ἀνθήκοντας εἰς χρηστὰς οἰκογενεῖας διαφόρων κοινοτήτων ἀρτίους, ἐπιμελεῖς καὶ χρηστῆς διαγωγῆς ἐνέκλειον αὐτοὺς εἰς τὰ τῆς Ἐπαρχίας μου οἰκοτροφεῖα ὑπὸ τὴν ἀμεσον καὶ αὐστηράν ἐπίβλεψιν τῶν ἐκασταχοῦ διευθυντῶν καὶ τούτους κατόπιν τετραετοὺς καὶ εὐδοκίμου ἀποπερατώσεως τῶν μαθημάτων τῆς λεγομένης ἀστικῆς σχολῆς προώρῃσα ὥς τοὺς μέλλοντες μαθητὰς τῆς ἀνωτέρας ἐκείνης σχολῆς, ἐν ἣ ἀρτίως ἐπὶ μίαν ἄλλην τετραετίαν μορφούμενοι καὶ εἰς πρότυπον χαρακτῆρος προαγόμενοι, θὰ ἐσφυρηλατοῦντο, οὕτως εἰπεῖν, οἱ μέλλοντες ἀναμορφωταί, ὥς δημοδιδάσκαλοι μὲν κατ' ἀρχὰς πεπροικισμένοι διὰ παιδαγωγικῶν καὶ γεωπονικῶν γνώσεων ἀναγκαιοτάτων εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ ἐν ἀλγεινῇ νάρκῃ διατελοῦντος χωρικοῦ γεωργοῦ, εἰς ἱερεῖς δὲ καὶ ἐφημέριοι εἴτα τῆς ἐκαστῶν πατρίδος, δυνάμενοι διὰ τοῦ εὐσταθοῦς καὶ τελείου πλέον ἑλληνορθόδοξου χαρακτῆρος τῶν νὰ διδάσκωσιν ἕκαστος ἑργῶ τε καὶ λόγῳ τοὺς ἑαυτοῦ συμπατριώτας τὰ ἱερὰ διδάγματα τῆς ἀνορθώσεως τοῦ ἐθνικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ αἰσθηήματος τοῦ ἐκφυλισθέντος ἀτυχοῦς Ἡπειρώτου χωρικοῦ. Διὰ δὲ τὸ δεύτερον κρούων τὰς εὐαίσθητους ἱνας τῶν εὐγενῶν καρδιῶν τῶν μὴ ἐλλειπόντων εὐτυχῶς ἀπὸ τοῦ ἔθνους ἡμῶν φιλοπατρίδων καὶ φιλομούσων ἀνδρῶν κατῴρθωσα, θεῖα συνάρσει, ἵνα τὰ ἐρείπεια τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βελλᾶς μεταβάλλω εἰς περικαλλὲς Ἱδρυμα, δυ ἀμενον ἀριστα νὰ ἐπαρκέσῃ τὸ γε νῦν εἰς τὸν πρὸς θν προώρισται σκοπόν. Καὶ οὕτω προῆλθεν εἰς φῶς ἡ κατὰ τὸν παρελθόντα Σεπτέμβριον ἐ. ἐ. ἐπ' αἰσίοις μεγαλοπρεπέστατα ἐγκαινισθεῖσα ἱερατικὴ σχολὴ Βελλᾶς, ἥς ὁ ποσορισμὸς δὲν εἶνε βεβαίως ὁλοῦς ὁ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Παραμυθίᾳ τοιούτων, οὐδὲ ἐπιδιώκεται διὰ τῶν αὐτῶν καὶ ἐν ἐκείναις μέσων ἄλλ' ἴσταται ἀσυγκρίτως ὑψηλότερον, ὅσον ἀσυγκρίτως ὑψηλότεραν τυγχάνουσι καὶ αἱ σκέψεις ἀφ' ὧν εἰς τὴν Ἱδρυσιν αὐτῆς ὥρμηθη. Καθόσον ἐν ἐκείναις μὲν λαμβάνονται μαθηταὶ ἀδασανίστως ἐξ οἰκισθέντων σχολικῆς καὶ κοινωνικῆς τάξεως, ἀρκεῖ μάλιστα ἐνίοτε νὰ πληρῶνῃ καλῶς ὁ εἰσαγόμενος καὶ οὐδ' ἐξετάζεται ἂν κατάγῃται ἐξ ἀθιγγάνων καὶ ἐκ χωρίου εἴκοσι οἰκογενειῶν καὶ πέντε ἐν ἐνεργείᾳ ἱερέων ἐν ἐκείναις, ταχέως ὁ τρόφιμος προχειρίζεται δάσκαλον ἢ ἱερέα ἀνευ προδιαγεγραμμένου προγράμματος τῆς μελλούσης δράσεως τοῦ καὶ ἐθνικῆς ὑπηρεσίας διδάσκειται ὀλίγα καὶ ἀνεπαρκῆ καὶ ἀποφοιτῶν ἐγκυαταλείπεται εἰς τὴν τύχην τοῦ ἐνταῦθα δὲ ἐλήφθη ἡ περὶ τῶν ὅλως ἀντιθέτων, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται, σύντονος πρόνοια. Ὡς δὲ θὰ ἀνκωφονήσῃ τις «Γλαῦκα εἰς Ἀθήνας» ἀκούων ὅτι καὶ τρίτῃ ἐν Ἡπειρῷ συνέστη ἱερατικὴ σχολή, ἂν μελετήσῃ τὸν καταρτισμὸν καὶ ποσορισμὸν ἐκάστης τούτων καὶ ἴδῃ ὅτι ἐκεῖναι μὲν ἀποσκοποῦσιν εἰς τὴν δημιουργίαν, ἢ τὴν ἐπαύξεισιν τῆς δυστυχίας τοῦ κατωτέρου κλήρου καὶ δημοδιδασκάλου, αὕτη δὲ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀναμορφωτοῦ τοῦ ἀτυχοῦς ἀγρότου ἀπὸ θρησκευτικῆς, ἠθικῆς καὶ ἐθνικῆς καὶ βιοποριστικῆς ἀπόψεως, ἀφ' οὗ προηγούμενος διὰ τῆς αὐστηρᾶς ἀποχῆς χειροτονιῶν κατορθώθῃ νὰ βελτιωθῇ ἡ θέσις τοῦ ἐφημερίου ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε εἰς κοινότητος πρῶτην αὐτῷ ὀλίγα ταχάρια ἀραβοσίτου εἰς ἀντιμισθίαν, τῶρα νὰ παρὰχωρῇται αὐτῷ εὐχαρίστως καὶ προθύμως μισθὸς ἐπιτρέπων αὐτῷ νὰ ζῇ ἐν σχετικῇ ἀνέσει καὶ ἐνῷ μέχρι τῆς χθὲς οἱ γέροντες ἱερεῖς ἀφίνοντο εἰς τὸ ἔλεος τοῦ θεοῦ σήμερον πλέον ἢ δεκάς τοιούτων διατελεῖ ὑπὸ σύνταξιν, οἱ δὲ μισθοὶ τῶν διδασκάλων ἀνεβιβᾶσθαι εἰς τοιοῦτον ἐπιζήλον σημεῖον ὥστε πάνταχόθεν τῆς Ἡπειροῦ κατὰ προτίμησιν νὰ προσφέρωσιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βελλᾶς καὶ Κονίτης οἱ τελειότεροι τούτων τὰς προθύμους ὑπηρεσίας των.

Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ ἡμετέρα ἱερατικὴ σχολή· ἤρξατο δι' ἐργαζομένη μετὰ μίας τάξεως ἐκ δέκα πέντε μαθητῶν, ὧν μὲν οἱ δέκα δεδοκιμασμένοι ἐκ τῆς ἐπαρ-

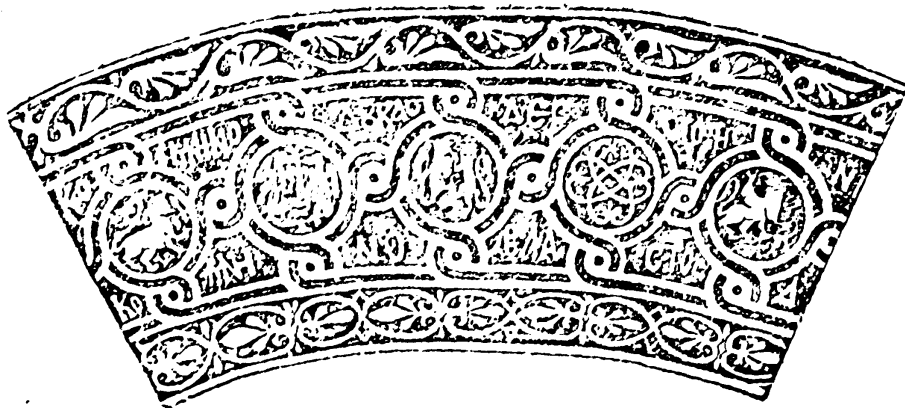
χίας Βελλᾶς καὶ Κονίτης, οἱ δὲ πέντε ἐκ τῆς γείτονος Ἐπαρχίας Δρυϊνουπόλεως κατ' ἀνωτέραν ἀπαίτησιν γενόμενοι δεκτοί· καθ' ἕκαστον δι' ἐπόμενον ἔτος θὰ προστίθεται καὶ ἀνὰ μία τάξις μέχρι καὶ τῆς τετάρτης διότι τετραετής ὤρισθη ἡ ἐν αὐτῇ φοίτησις. Ἄλλ' ἡ συντήρησις αὐτῆς ἐξαρτωμένη ἐκ πολλῶν συνθηκῶν ἐμβάλλει με εἰς ἀνυσυχίας καὶ ὀχληράς σκέψεις. Διότι κυρίως ἀγνοῶ τὸν χρόνον καθ' ὃν τὸ καθήκον θὰ ἐπιτάξῃ τὴν Συνδικτὴν ὑπηρεσίαν καὶ συνεπῶς τὴν μετὰ πλείστης λύπης μου ἐγκατάλειψιν ἔργου τοιαύτης σπουδαιότητος καὶ ἀπαιτοῦντος τὴν ἐκ τοῦ πλησίον σύντονον καὶ ἀγρυπνον ἐπιτήρησιν καὶ μέριμναν καὶ προστασίαν ἐν τοῖς χαλεποῖς ἰδίᾳ καιροῖς, οὓς διερχόμεθα. Διὰ ταῦτα ἔκρινα καλὸν καὶ ἀναγκαῖον, κατόπιν πολλῆς καὶ ὀρίμου σκέψεως, ν' ἀνακοινώσω τῷ ὑμετέρῳ Συλλόγῳ τὰς περὶ ἐξασφαλίσεως τῆς συντηρήσεως τῆς σχολῆς ταύτης σκέψεις μου εἰς πόθους εἰλικρινεῖς ἐν τῷδε διατυπωμένους.

Ὁ ὑμέτερος Σύλλογος τὸν αὐτὸν δεβαίως τῇ σχολῇ ταύτῃ ἱερὸν ἐθνικὸν σκοπὸν ἐπιδιώκει καὶ πρὸς αὐτὸν οὐκ ὀλίγα ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς θυσιάζει. Τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως μένει πάντοτε ἀμφίβολον, διότι τῆς θυσίας δὲν προηγίθη ἐργάσις συστηματικῆς ἐργασίας. Οὕτως ἡ ὕλική ὑποστήριξις ἀπόρων κοινοτήτων τυγχάνει κατ' ἀρχὴν ἀνωτέρα πάσης συστάσεως, ἂν μὴ ἀναγκαῖα· ἀλλὰ τὸ οὕτω παρεχόμενον χρῆμα χρῆσιμεύει εἰς μισθὸν ἀξέστου τινὸς καὶ ὅλως ἀκαταρτίστου καὶ συνεπῶς ἀνωφελοῦς, ἂν μὴ ἐπιβλαβὸς διδασκάλου, διότι δυστυχῶς τοιοῦτος εἰσέτι τυγχάνει ὁ κύκλος τῶν πολλῶν δημοδιδασκάλων, ὧν εἰς ἐπὶ παραδείγματι ἐκ τῆς ἐπαρχίας Δρυϊνουπόλεως εἰργάζετο ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν εἰς τὴν ἐκσκαφὴν τῶν ἐρειπίων τῆς Μονῆς Βελλᾶς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν διακοπῶν καὶ ἀποτόμως περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου ἐζήτησε παρὰ τοῦ ἐργολάβου τὴν ἀπόλυσίν του, διότι εἶπεν, εἶναι διδάσκαλος(!), καὶ ὥφειλε νὰ εὑρεθῇ εἰς τὴν θέσιν του τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου· πλείστοι δ' ἀπόφοιτοι τῆς μέχρι πρὸ ὀλίγου χρόνου δύο διδασκαλίας ἐχέουσιν μετὰ δύο Ἑλληνικῶν τάξεων σχολῆς Κουρέντων· διευθύνουσι τὰς πλείστας τῶν ἐημερικῶν σχολείων Φιλιατῶν καὶ Παραμυθίας. Ἄν ὅμως τὸ χρῆμα τοῦτο διετίθετο πρῶτον πρὸς μόρφωσιν ἱκανοτήτων καὶ ἔπειτα εἰς τὴν τῶν τοιούτων μισθοδοσίαν, θὰ ἐπέφερον ἀξιοθαύμαστα ἀποτελέσματα, θὰ ἦτο πράγματι ὕλη ὑπηρετοῦσα τῷ πνεύματι. Ἄλλ' ἡ σχολὴ Βελλᾶς τοῦτο προτίθεται καὶ τοῦτο ἐπιδιώκει ὥστε, νομίζω, εἰς πάντα μὲν Ἠπειρώτην ἐπιβάλλεται ἡ σύντονος μέριμνα περὶ τῆς παγίωσεως, ἀναπτύξεως καὶ συντηρήσεως αὐτῆς, κατὰ μείζονα δὲ λόγον εἰς τοὺς τὸν μᾶλλον ἀνεπτυγμένον λαὸν ἀντιπροσωπεύοντας Συλλόγους καὶ Ἀδελφότητας, μεγίστας δὲ εἰς τὸν ὑμέτερον Σύλλογον τὸν Πανηπειρωτικὸν τοῦτον φόρον, ὅστις κέκληται ἵνα τὴν δεινῶς χειμαζομένην καὶ ἐν φρικῶδι σάλῳ διατελοῦσαν καὶ ἀνευ κυβερνήτου εἰς τὴν ἐκυτῆς τύχην ἐγκαταλελειμμένην πατρίδα ὁδηγήσῃ εἰς σωτήριον λιμένα.

Κατὰ τὴν ἐμὴν ἀντίληψιν, ἂν ὁ ὑμέτερος Σύλλογος ἤθελεν ἀναλάβῃ τὴν σχολὴν ταύτην ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ προστασίαν, ἤθελεν εὐεργετήσῃ τὴν ὑφίστην τῶν εὐεργεσιῶν τὴν τάλαιναν αὐτὴν χώραν, ἣτις παρυσιάζει ἀλγεινὴν ὄψιν ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, διότι δυστυχῶς οὐδεὶς περισκεμμένως ἐφρόντισε περὶ τῆς τύχης τοῦ ἀγρότου Ἠπειρώτου, οὐδεὶς δι' αὐτὸν ἐπόνεσεν, οὐδεὶς τῆς λύσεως τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου προβλήματος ἐπελάβετο, οὐδεὶς τὴν βάσιν συστηματικῆς ἐργασίας ἔθετο· τὰ δὲ διάφορα κληροδοτήματα συνεσωρεύθησαν εἰκῇ καὶ ἀσκόπως δυστυχῶς εἰς ὀλίγας κοινότητας, ἃς καὶ κατέστρεψαν καὶ διὰ γνωστοὺς λόγους καταστρέφουσιν, ἐν ᾧ ἡδύναντο λελεγεισμένως ὑπὲρ τῆς ὁλης Ἠπείρου καὶ οὐχὶ ζηλοτύπως καὶ μονομερῶς ὑπὲρ ὀλίγων διατιθέμενα νὰ παράσχῃ τὴν μεγίστην τῶν ἐθνικῶν εὐεργεσιῶν ἀπὸ ὕλικῆς ἀπόψεως εἰς τὰς πενομένας καὶ γραματοδιδασκαλείων ἀκόμη ἀπορούσας πλείστας ἀγροτικὰς κοινότητας τῆς Ἠπείρου. Ἴσως οἱ μὴ ἐκ τοῦ σὺνεγγῆς μελετήσαντε, τὴν καθόλου ἀλγεινὴν πνευματικὴν καὶ ὕλικὴν κατάστασιν τοῦ ἀγρότου Ἠπειρώτου καὶ περιορίσαντες τὴν ἑαυτῶν ἔρευναν μόνον ἐπὶ

τοῦ ἐν τῇ ξένῃ βιοπαλαιστοῦ τοιοῦτου θεωρήσωσι τὰ ἐν τῷδε διεκτραγωδούμενα εἰς ὑπερβολικά· ἀλλ' εἰ τοιοῦτοι ἤθελον εὖρη λίαν ἐλλιπῆ τὴν τούτων περιγραφὴν ἂν ἐπεσκέπτοντο ἀγροτικάς τινας κοινότητες πολλῶν διαμερισμάτων τῆς Ἡπείρου καὶ ἐμελέτων τὴν ἀθλίαν αὐτῶν κατάστασιν. Ἡμεῖς νομίζομεν οἱ δὲ μέλ-λων παρσχεῖν τῷ τῆς ὑπαίθρου Ἡπείρου πληθυσμῷ τὸν ἱκανὸν δημοδιδάσλον καὶ ἐφημέριον, οὗτος θέλει παρασκευάσῃ ἀσφαλῶς τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ἐλευθερίαν καὶ εὐτυχίαν. Ὁ ὑμέτερος Σύλλογος διὰ τῆς σχολῆς Βελλᾶς δὲν θὰ ἐφιλο-δόξει νὰ γίνῃ ὁ τοιοῦτος παρασκευαστὴς· ἐγὼ τοῦλάχιστον οὐ μόνον παρακαλῶ αὐ-τὸν δι' ὑμῶν ἵνα σπουδαίως μελετήσῃ τὸ σπουδαιότατον τοῦτο ζήτημα, ἀλλὰ καὶ δέομαι διαπύρως τοῦ ὑψίστου ἵνα δι' αὐτοῦ ἐπιτελέσῃ τὴν σωτηρίαν τῆς χώρας ταύτης, ἣς ἐπίλεκτα τέκνα ἔστησαν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς τόσα περικαλλῆ τεμένη τῆς θείας αὐτοῦ σεφίας. Διὰ τοῦτο ἐπικαλοῦμαι τὴν μετ' ἀληθοῦς ἐνδιαφέροντος μελέτην τῶν καθ' ἡμᾶς κακῶς κειμένων καὶ τὴν πατριωτικὴν μέριμνάν ὑπὲρ τῆς τύχης καὶ οὐχὶ ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς τύχης τοῦ ἀτυχεστάτου τῆς ὑπαίθρου Ἡπειρώτου.

† Ὁ Βελλᾶς καὶ Κονίτης Σπυρίδων

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΖΩΝΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ - ΖΑΓΟΡΙΟΥ - ΠΑΡΑΚΑΛΑΜΟΥ*

ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΥΠΑΡΞΕΩΣ ΚΑΙ ΑΝΕΥΡΕΣΕΩΣ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟΝ

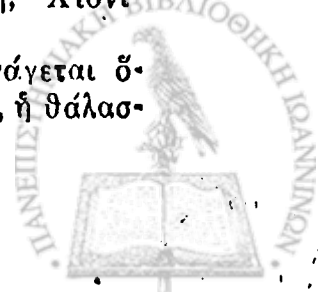
Περιεγράφησαν ἀνωτέρω ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, αἱ ἐμφανίσεις ὀρυκτῶν βιτουμενίων ἀνά τὴν Ἠπειρόν, δηλ. ἀσφάλτου, πισσασφάλτου καὶ βαρέος πετρελαίου. Συνιστοῦν ἀφ' ἑαυτῶν τὸ πρῶτον γνῶρισμα τῆς Ἠπείρου ὡς πιθανῆς πετρελαιοφόρου περιοχῆς. Ἀφ' ἑτέρου ἡ Ἠπειρος ἀνήκει γεωτεκτονικῶς εἰς τὴν ὑδρογονοανθρακοῦχον ζώνην τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ἕξ ἴσου γνωστὰ ἄλλα σημεῖα μὲ βιτουμένια ὡς εἰς Ἀκαρνανίαν, Δ. Πελοπόννησον, Ἰονίους νήσους. Εἰς τὴν Ζάκυνθον μάλιστα ἡ ἀνάβλυσις βαρέος πετρελαίου εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τῆς Ἀρχαιότητος. Ἐτι μᾶλλον ἡ ἑλληνικὴ Ἠπειρος ἀποτελεῖ κανονικὴν γεωλογικὴν προέκτασιν τῆς Ἀλβανικῆς Ἠπείρου πρὸς νότον, ἐνθα ἀπὸ μακροῦ χρόνου γίνεται ἐκμετάλλευσις πετρελαίου.

Τὸ κατὰ πόσον ὑπάρχουν πετρέλαια εἰς τὸ βάθος τῆς Ἠπειρωτικῆς γῆς καὶ ποῦ πρέπει νὰ ἀναζητηθῶν ταῦτα, εἶναι παλαιὸν ἐρώτημα ἀνοικτὸν εἰσέτι. Ἐλλείπει ἡ ἐκτέλεσις συστηματικῶν βαθέων γεωτρήσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ δώσουν τὴν ἀποφασιστικὴν ἀπάντησιν. Κατ' ἀνάγκην ἐπομένως θὰ περιορισθῶμεν ἐνταῦθα εἰς τὴν συνοπτικὴν διατύπωσιν τῆς καταστάσεως ἀπὸ καθαρῶς γεωλογικῆς πλευρᾶς, ἣτις συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀπαραιτήτων ἐρευνῶν πρὸς ἀνακάλυψιν πετρελαίου. Θὰ ᾔτο δὲ ἀληθῶς εὐχῆς ἔργον ἐὰν ἡ τελευταίως ἀναληφθεῖσα προσπάθεια ἀναπτύξεως τῆς Ἠπείρου ἔδιδε τὴν σχετικὴν ὠθησιν εἰς τοῦτο.

Αἱ ἐμφανίσεις βιτουμενίων ἐν Ἠπείρῳ δὲν βαρύνουν ἕξ ἴσου τὸ πρόβλημα τῶν πετρελαίων. Τινὲς ἕξ αὐτῶν εἶναι ἄσχετοι πρὸς τὸν σχηματισμὸν κοιτασμάτων πετρελαίου, ἐνῶ ἄλλαι συσχετίζονται δυσκόλως πρὸς αὐτά. Αἱ τυπικώτεραι ἐμφανίσεις γνησίων ὀρυκτῶν βιτουμενίων εἶναι γνωσταὶ εἰς τὴν ἐπιμήκη καὶ εὐρεῖαν τεκτονικὴν σύνθετον ταφροειδῆ λεκάνην τὴν ὑπὸ τῆς περιοχῆς Πωγωνίου διήκουσαν εἰς τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν Γυφτοποτάμου, Ξεροποτάμου, Τυριᾶ καὶ ἐν μέρει τοῦ Μολίτσα. Ἡ ἐν λόγῳ λεκάνη, ἕξ ὁλοκλήρου ἐντὸς τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀντιστοιχεῖ εἰς σύστημα τεκτονικῶν βυθισμάτων, διασχίζεται δὲ ἐγκαρσίως ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Καλαμά, εἰς τὸν ὁποῖον καταλήγουν οἱ προαναφερθέντες ποταμοί. Ἡ λεκάνη αὕτη Πωγωνίου—Τυριᾶ—Μολίτσα ἔχει μῆκος περίπου 68 χλμ. καὶ πλάτος 8—10. Ἀπὸ βορρᾶ εἶναι ἀνοικτὴ ἐνῶ πρὸς Ν. κλείεται διὰ τῶν Θεσπρωτικῶν ὄρεων βορείως τοῦ Ἀμβρακικοῦ. Τὰ πλευρικὰ καὶ ἐνδιάμεσα τείχη αὐτῆς εἶναι αἱ μακραὶ ἀσβεστολιθικαὶ ὄροσειραι Μουργκάνας, Κασιδιάρη, Χιονίστρας, Λυκοσιάνης καὶ Πολυλόφου.

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐντὸς τῆς λεκάνης γεωλογικῶν στρωμάτων συνάγεται ὅτι, κατὰ τοὺς νεωτέρους γεωλογικοὺς χρόνους, παλαιογενεῖς καὶ Νεογενεῖς, ἡ θάλασ-

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 578.

σα κατ' ἐπανάληψιν εἰσῆλθε καὶ ἀπεσύρθη ἐκ βορρᾶ, ἐκ τῆς Ἀδριατικῆς, ἐντὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ ἐπιμήκους κόλπου.

Εἰς τὰ βάθη τῆς ζώνης αὐτῆς Πωγωνίου—Τυριᾶ, θὰ ὑφίστανται ὡς ὑπόβαθρον, οἱ ἴδιοι ἀβεστολίθοι τῶν πλευρικῶν βουνῶν, ἐπ' αὐτῶν τὸ παχὺ σύστημα τοῦ ἀργιλλοψαμμιτικοῦ φλύσχου, κατόπιν δὲ ἐπὶ τοῦ φλύσχου τὰ μειοκαινικὰ αὐτὰ στρώματα, εἰς τὰ τελευταῖα θαλάσσια ἰζήματα τοῦ παλαιοῦ αὐτοῦ κόλπου, συνιστάμενα ἀπὸ ἀργιλλοψαμμίτας, μάργας, ἀβεστολίθους, ἀλατούχους ἀργίλους, κλπ. Εἶναι στρώματα κυρίως τοῦ γνωστοῦ τύπου *SCHLIER* γνωστὰ εἰς τὴν Ἀλβανίαν ὡς ἀνώτερος φλύσχος.

Αἱ μέχοι σήμερον γεωλογικαὶ περὶ Ἡπείρου μελέται ἄγουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ἐκ τῶν ἐνδείξεων εἰκαζόμενον πετρέλαιον ἐδημιουργήθη κυρίως ἐντὸς τῶν ἀνωτέρων ὀριζόντων τοῦ ὀλιγοκαινικοῦ φλύσχου καὶ ἐντὸς τῶν ἀμέσως ἐπ' αὐτοῦ μειοκαινικῶν ἀργιλλοψαμμιτικῶν στρωμάτων. Καὶ ὅτι, ὡς συνήθως, τὸ σχηματισθὲν πετρέλαιον μετεκινήθη ἐκ τῶν ἀρχικῶν θέσεων γενέσεως πρὸς τοὺς ἀβεστολίθους, τόσον τοὺς τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅσον καὶ τοὺς τῆς περιφερείας τῆς κοιλιοῦς λεκάνης.

Μετετοπίσθη κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς περιφερειακὰς ζώνας ρηγμάτων βυθίσεως τῆς λεκάνης καθὼς καὶ παρὰ τὰς ἐπαφὰς ἀβεστολίθων καὶ φλύσχου πάλιν εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς λεκάνης. Διότι εἶναι ἀξιοσημεῖωτον τὸ γεγονός ὅτι ἐξαιρουμένων τῶν ἐμφανίσεων πετρελαίου ἐντὸς τῶν μειοκαινικῶν ψαμμιτῶν καὶ ἀβεστολίθων τῶν κοιλάδων Μολίτσα—Πωγωνίου—Τυριᾶ, αἱ πλεῖσται ἐκ τῶν λοιπῶν ἐμφανίσεων βιτουμενίων συναντῶνται εἰς τὰς ρωγμὰς καὶ τὰ ρήγματα τῶν ἠωκαινικῶν καὶ κρητιδικῶν ἀβεστολίθων σχεδὸν τυπικῶς παρὰ τοῦ φλύσχου. Ἀφ' ἐξου ἡ γεωλογικὴ κατασκευὴ καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς συναγομένη γεωλογικὴ ἱστορία τῆς ἐν λόγῳ ζώνης Πωγωνίου Τυριᾶ—Μολίτσα δικαιολογοῦν τὴν ὑπόθεσιν γενέσεως καὶ ἀποθηκεύσεως πετρελαίου ἐντὸς αὐτῆς. Διότι εἰς τὸν παλαιὸν αὐτὸν κόλπον ἢ θάλασσαν τῆς Ἀδριατικῆς ἀπέθεσε ἀβαθῆ ἰζήματα, ἀβεστολιθικά, ἀργιλλικά καὶ ἀμμώδη ἀλατούχα, ἐναλλασσόμενα μεταξὺ τῶν, συνολικοῦ πάχους περὶ τὰς 3 000 μέτρα, πλούσια δὲ εἰς ἀπολιθώματα. Ἡ ἰδίᾳ ἀκριβῶς διάπλασις συνεχίζεται καὶ εἰς τὴν νότιον Ἀλβανίαν, ὡς ἀποδεδειγμένη ἐκεῖ πετρελαιοφόρος πλέον.

Συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς Πετρελαιογεωλογίας προϋπάρχουν εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν αἱ εὐνοϊκαὶ συνθῆκαι δημιουργίας καὶ ἀποθηκεύσεως τοῦ πετρελαίου. Ὑπάρχουν δηλ. παχέα συστήματα στρωμάτων ἐναλλασσόμενων μεταξὺ τῶν, συγκείμενα ἐξ ἀρχικοῦ πηλοῦ καὶ πορώδους ἄμμου, ἀνάμικτα μὲ ὀργανικὸν ὑλικόν. Ἀπετέθησαν δὲ τὰ ἰζήματα αὐτὰ ἐντὸς θαλάσσιου κλειστοῦ κόλπου, ἐνθα ἡ θάλασσα παλινδρομικῶς εἰσῆρχετο καὶ ἀπεσύρετο, δημιουργουμένων ἐποχῶν καὶ ἐξατμίσεως καὶ κατακλύσεως. Τὰ ἀργιλλικὰ στρώματα ὡς στεγανά, θὰ ἠμποδίσαν τὴν μετακίνησιν καὶ ὀξειδωσιν τῶν πετρελαίων εἰς τὰ μεγαλύτερα βάθη, ὥστε τὸ δημιουργηθὲν πετρέλαιον νὰ συνεκρατήθη ἐντὸς τῶν πορώδων ἀμωδῶν στρωμάτων.

Ἐπὶ πλεόν οἱ κοραλιογενεῖς ἀβεστολίθοι οἱ ἐντὸς τῶν μητρικῶν περρωμάτων τοῦ πετρελαίου ἀπετέλεσαν ὑποδοχεῖς συλλεπτρώσεως ἐλαίου (περίπτωσις βιτουμενιούχων ἀβεστολίθων εἰς Κρίσματα, Μεσόβουνον Δραγοψᾶς, Καστρί Λάβδανης) ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἀβεστολίθοι τῆς βάσεως τοῦ φλύσχου καὶ οἱ ὑποκείμενοι αὐτοῦ. Οἱ ἀβεστολίθοι καθὼς καὶ οἱ ζῶναι ρηγμάτων καὶ μεταπτώσεων ὑπῆρξαν ἐπίσης ὁδοὶ μεταναστεύσεως πετρελαίου τῆς ὁποίας συνέπεια ἦτο ἡ ὀξειδωσις αὐτοῦ πρὸς ἀσφαλτον πλησίον τῆς ἐπιφανείας.

Ἄς ληφθῇ προσέτι ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ γενικώτερον τὰ μητρικὰ περρώματα τῶν πλείστων κοιτασμάτων πετρελαίου τῆς Εὐρώπης εἶναι ἐξ ἴσου ἀνωολιγοκαινι-

κῆς καὶ μεσομειοκαινικῆς ἡλικίας, μάλιστα δὲ τοῦ ἰδίου τύπου ἀλατούχων πετρωμάτων, ὡς ἐν Ρουμανίᾳ, Βακοῦ, Λεκάνῃ Βιέννης, Πωλωνίᾳ, Ἀλβανίᾳ.

Ἐνταῦθα β-βαίως ἐξειάζονται αἱ δυνατότητες καὶ πιθανότητες γενέσεως καὶ διατηρήσεως πετρελαίου ἐν Ἡλείρῳ, διότι ἐπὶ τοῦ ἐξ ἴσου ζωτικοῦ θέματος κατὰ πόσον αἱ πιθαναὶ ποσότητες θὰ εἶναι πρακτικῶς ὑπολογίσιμοι πᾶσα συζήτησις εἶναι πρόωρος, ἐλλείψει τῶν ἀπαραιτήτων ἐρευνῶν.

Ἡ μακρὰ ζώνη Πωγωνίου Τυριά—Μολίτσα περιλαμβάνει, ἀπὸ πετρελαιογεωλογικῆς ἀπόψεως, δύο λεκάνας. Ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν μεγαλυτέραν εἰς μῆκος καὶ εὖρος λεκάνην Πωγωνίου Τυριά καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν κατὰ πολὺ στενωτέραν καὶ βραχυτέραν λεκάνην τοῦ ποταμοῦ Μολίτσα. Ἡ δευτέρα ἀποτελεῖ διακλάδωσιν τῆς πρώτης ἀπὸ νότου, διαχωριστικὸν δὲ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν τεῖχος εἶναι τὸ ἀσβεστολιθικὸν βουνὸν (ἀντίκλινον) τῆς Λυκοσιάνης. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς λεκάνας ὑπάρχουν ἐμφανίσεις βιτουμενίων.

Ἡ κοιλὰς τοῦ Μολίτσα προσφέρει τὰς περισσοτέρας, πυκνωτέρας καὶ σοβαρωτέρας ἐπιφανειακὰς ἐμφανίσεις βιτουμενίων, διὰ τοῦτο δὲ εἰς αὐτὴν ἔγιναν αἱ ὀλίγαι μοναδικαὶ ἐν Ἡλείρῳ ἐρευναι. Γεωλογικῶς ὅμως ἡ κοιλὰς Μολίτσα ἐμφανίζεται ὡς μᾶλλον ἀπίθανος διὰ τὴν συγκράτησιν πετρελαίων ἐντὸς αὐτῆς. Διότι τὰ πιθανὰ μητρικὰ πετρώματα τοῦ πετρελαίου κατέχουν μικρὸν πάχος καὶ ἔκτασιν. Προσέτι ὑπέστησαν ἐντόνους συνθλίψεις καὶ ἀνατροπὰς, ὥστε σήμερον νὰ ἀναδύονται σχεδὸν κατακορύφως εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Ἡ κατάστασις αὕτη θὰ ἡυνόησε τὴν γενικὴν διαρροὴν καὶ ὀξείδωσιν τοῦ πιθανοῦ ἀρχικοῦ πετρελαίου, ἥ δὲ εἰκὼν τῆς περιοχῆς Λιγοψᾶς δικαιολογεῖ τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν. Μάλιστα ἡ ὀξείδωσις τοῦ πετρελαίου φαίνεται νὰ ἔλαβε χώραν ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν περίπου θέσεων γενέσεως τοῦ πετρελαίου.

Ἐξ ἀντιθέτου, ἡ μεγάλη λεκάνη Πωγωνίου Τυριά, ἐμφανίζει περισσότερον ἐλπιδοφόρος, μ' ὅλον ὅτι αἱ ἐπ' αὐτῆς ἐμφανίσεις βιτουμενίων εἶναι ὀλιγότεραι. Διότι τὰ παραδεκτὰ μητρικὰ πετρώματα πετρελαίου ἀναπτύσσονται εἰς μεγάλο πλάτος καὶ πάχος, ἡ δὲ τεκτονικὴ δομὴ τῆς μακρᾶς λεκάνης προσφέρεται εὐνοϊκῇ διὰ τὴν ἀποθήκευσιν πετρελαίων κατὰ περιοχάς.

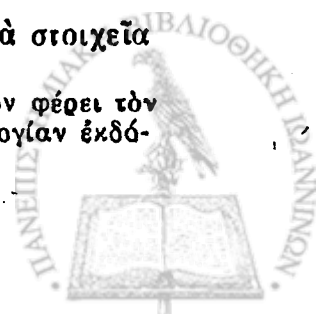
Μετὰ τὴν ζώνην Πωγωνίου—Τυριά, κατὰ δεύτερον λόγον ἐλπιδοφόρος περιοχή ἔρχεται ἡ ζώνη τοῦ φλύσχου τῆς Δυτ. Πίνδου. Ὁ εἰς αὐτὴν παλαιογενὴς φλύσχης ἔχει μέγα πάχος καὶ σχετικῶς ὁμαλὴν τεκτονικὴν δομήν. Εὐνοϊκαὶ ἐνδείξεις πετρελαίου εἶναι ἡ παρουσία βιτουμενιούχων σχιστολίθων μὲ γῦψον καὶ ἄλλας. Καὶ ἐδῶ αἱ παλαιογεωγραφικαὶ συνθῆκαι συνάγονται ὡς εὐνοϊκαὶ διὰ σχηματισμὸν πετρελαίου. Ἐπίσης καὶ ὠρισμέναι παράκτιαι ζῶναι φλύσχου χρῆζουσιν ἐρεῦνης.

Ἐξ ὅλης τῆς γενομένης περιγραφῆς καθίσταται ἀντιληπτὸν ὅτι δὲν συγχωρεῖται πλέον ἄλλη καθυστέρησις περὶ τὴν ἐρευναν διὰ τὴν ἀνεύρεσιν πετρελαίου. Αἱ ἐρευναι συνίστανται εἰς τὴν ἐκτέλῃσιν βαθέων γεωτρήσεων, ἐν συνδυασμῷ πρὸς λεπτομερειακὰς γεωλογικὰς καὶ γεωφυσικὰς ἐργασίας, ὡς ἀπαιτεῖ ἡ σύγχρονος τεχνικὴ τῶν πετρελαίων.

ΠΡΟΣΧΕΔΙΟΝ ΔΕΚΑΕΤΟΥΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΗΠΕΙΡΟΥ*

Διαθέτουσα ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ Ἡλείρου ἐπαρκῇ ἀπογραφικὰ στοιχεῖα

(*) Εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τῆς Ἐπιτροπῆς Ἡλείρου, τὸ παρὸν προσχέδιον φέρει τὸν τίτλον «Β' Ἐκθεσις ἐπὶ τοῦ Προγράμματος Ἀναπτύξεως Ἡλείρου» καὶ χρονολογίαν ἐκδόσεως. Μάρτιος 1958.

και μελέτας ἀναφερομένας τόσον εἰς τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν, ὅσον καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς κλάδους τῆς παραγωγῆς τῆς Ἠπείρου, ἔκρινε σκόπιμον νὰ προβῇ εἰς μίαν πρώτην προσέγγισιν τῆς ὑφισταμένης καταστάσεως καὶ εἰς πρώτην διαγραφὴν τῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν τοῦ Σχεδίου ἀναπτύξεως, διαχωρίζουσα τὴν Ἠπειρον καὶ εἰδικώτερον τὸν τομέα τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας εἰς τρεῖς Ζώνας.

Ἡ πρώτη ζώνη περιλαμβάνει τὰς πεδινὰς ἢ μὲ μικρὰν κλίσιν περιοχὰς καὶ ἔκτείνεται ἐπὶ 700.000 στρεμ. μὲ ἐγκατεστημένον εἰς 196 Κοινότητας πληθυσμὸν ἐξ 152.000 ψυχῶν.

Ἡ δευτέρα ζώνη, ἀναφερομένη μόνον εἰς τὰ παράγωγικά δάση τῶν περιοχῶν Κονίστης—Ζαγορίου, ἔκτείνεται ἐπὶ 675.000 στρεμ. μὲ ἐγκατεστημένον εἰς 82 Κοινότητας πληθυσμὸν ἐξ 26.780 ψυχῶν.

Ἡ τρίτη ζώνη περιλαμβάνει ὅλην τὴν ὑπόλοιπον ἑκτασιν τῆς Ἠπείρου, ἔχουσα κατὰ κανόνα μικρὰν παραγωγικὴν ἀξίαν ἐν τῇ ὑφισταμένῃ σήμερον καταστάσει, μικρὰς δυνατότητας μελλοντικῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ μάλιστα μὲ δυσαναλόγως ὑψηλὸν κόστος ἐπενδύσεων καὶ ἀπασχολήσεως καὶ μεγάλην ὑποαπασχόλησιν εἰς τὸ ὑφιστάμενον ἐργατικὸν ἀγροτικὸν δυναμικόν.

Ἡ ἐπιτροπὴ Ἠπείρου ἔχει τὴν γνώμην ὅτι μία μεγιστοποίησις τοῦ εἰσοδήματος τῶν δύο πρώτων ζωνῶν θὰ δώσῃ τὸ μέτρον τῆς ἱκανότητος ἀποσυμφορήσεως τῆς τρίτης ζώνης καὶ τῇ συνωδᾷ τῶν εἰσοδημάτων τῆς πεδινῆς ζώνης, ἀναπτύξεως εἰς μακροχρόνιον πολιτικὴν, τῆς τρίτης ζώνης.

1. Συντελεσται παραγωγικῆς διαδικασίας

Α. Ἐργατικὸν δυναμικὸν

Ὁ εἰς τὴν πεδινὴν περιοχὴν τῆς Ἠπείρου ἐγκατεστημένος πληθυσμὸς ἐξ 152.000 ψυχῶν, ὡς εἴπομεν, συγκροτεῖ 30.600 οἰκογενείας μὲ μέσον ὄρον ψυχῶν κατὰ οἰκογένειαν 4,97, ἀποζῇ δὲ κατὰ ποσοστὸν 73% ἐκ τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας. Ἦτοι αἱ ἀγροτικαὶ οἰκογένειαι ἀνέρχονται εἰς 23.554 μὲ σύνολον ψυχῶν 111.000 περίπου.

Δεχόμενοι, διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ ἐργατικοῦ ἀγροτικοῦ δυναμικοῦ τὸν ἰσχύοντα δι' ὁλόκληρον τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τῆς χώρας συντελεστὴν 0,37 τῆς ἐργατικῆς ἀκεραίας μονάδος κατὰ φυσικὸν ἄτομον, ὑπελογίσσαμεν τὸ συνολικὸν ἐργατικὸν δυναμικὸν τῆς Ζώνης εἰς 41.000 ἀκεραίας μονάδας ἐργασίας. Τὸ σύνολον τοῦτο δύναται νὰ παρέχῃ ἐτησίως καθ' ὑπολογισμὸν 10,3 ἑκατομ. ἡμερομίσθια ἀκεραίας ἀρρένου μονάδος, μὲ παραδοχὴν ὅτι, ἐκάστη μονὰς δύναται νὰ προσφέρῃ 250 ἡμερομίσθια ἐτησίως, μὲ τὸ σημερινὸν ἰσχύον ἐν τῇ χώρᾳ καθεστὼς εἰς τὸν ἀγροτικὸν τομέα οἰκονομίας.

Πέραν τούτων, βάσει τῶν κλιματολογικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν τῆς περιοχῆς Ἠπείρου, ὑπελογίσσαμεν τὴν ἐποχιακὴν κατανομὴν τῆς ἀπασχολήσεως ὡς κατωτέρω:

	Ἑαρ	Θέρους	Φθινόπωρον	Χειμῶν	Σύνολον
1. Προσφορὰ ἐργασίας κατὰ φυσικὸν ἄτομον εἰς ἀκέραια ἡμερομ.	27.7	30.8	23.6	16.4	92.5
2. Ἀγροτικὸς πληθυσμὸς εἰς χιλιάδας ψυχῶν	111.2	111.2	111.2	111.2	111.2
3. Συνολικὴ προσφορὰ ἐργασίας εἰς ἑκατ. ἀκέραια ἡμερομίσθια	2.4	3.4	2.6	1.8	10.2

Έναντι τῆς ὡς ἄνω προσφορᾶς ἐργασίας, αἱ ἀποροφούμεναι ποσότητες ὑπελογίσθησαν συνολικῶς εἰς 7,17 ἑκατομ. ἀκέραια ἀνδρικά ἡμερομίσθια, ἀναλυτικῶς δέ, κατ' ἐποχάς, ὑπὸ τὴν κάτωθι κατανομήν ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὴν ἀντίστοιχον προσφορὰν περὶ ἧς ἀνωτέρω.

Ἐποχαί	Προσφορὰ ἐργασίας εἰς ἑκατομ. ἀκέραια ἡμερομίσθια.	Πραγματικὴ ζήτησις εἰς ἑ κατ. ἡμερομ.	Περισευμ, εἰς ἑκατ. ἀκεραί- ων ἡμερομ.	Ποσοστὸν κα- λύψεως προσφο- ρᾶς ὑπὸ ζητήσεως
Ἑαρ	2.4	2.34	0.06	0.975
Θέρους	3.4	1.41	1.99	0.415
Φθινόπωρον	2.6	2.34	0.26	0.900
Χειμῶν	1.8	1.08	0.72	0.600
Σύνολον	10.2	7.17	3.00	0.703

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω στοιχείων προκύπτουν τὰ κατωτέρω συμπεράσματα:

- Ἡ προσφορὰ καὶ ἡ ζήτησις ἀγροτικῆς ἐργασίας κατὰ τὰς ἐποχὰς τοῦ Ἑαρος καὶ τοῦ Φθινοπώρου ἐξισορροποῦνται σχεδὸν πλήρως.
- Τὸ ὑφιστάμενον σύστημα ἐκμεταλλεύσεως ἔχει τὸ μειονέκτημα ὅτι προκαλεῖ μεγάλην ἀνισορροπίαν, μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως ἐργασίας, κατὰ τὰς δύο ἄλλας ἐποχάς, γεγονὸς τὸ ὅποιον ἐπηρεάζει σημαντικῶς καὶ ἀμέσως τὸ κατὰ κεφαλὴν καὶ κατὰ οἰκογένειαν εἰσόδημα καὶ ἐμμέσως αὐτὸ τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς.

Β. Ἀ γ ρ ο τ ι κ ᾶ Κ ε φ ᾶ λ α ι α

α) Γενικά

Τὸ σύνολον τῆς ἀξίας τῶν ἀγροτικῶν κεφαλαίων τῆς περιοχῆς τῶν 700 χιλιάδων στρεμμάτων, μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς ἀξίας τῶν ἐγκαταστάσεων τῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ Δημοσίου, Ὁργανισμῶν κ.λ.π., ὑπελογίσθη εἰς 3307,5 ἑκατομ. δραχμ. συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ἀξίας τῆς γυμνῆς γῆς. Ἡ ἀξία αὕτη κατανέμεται ὡς κατωτέρω εἰς τὰς 7 κατηγορίας κατατάξεως τῆς κλίμακος LAUA.

Π Ι Ν Α Ε

Κατηγορία κεφαλαίων	Ἀξία εἰς ἑκατ. δραχ.
1. Γῆ (ἔδαφος)	1.078.20
2. Βελτιώσεις	909.70
3. Κατασκευαί	101.54
4. Φυτεῖαι	544.26
5. Ζωϊκὸν κεφάλαιον	384.91
6. Μηχαν. ἐξοπλισμὸς	37.20
7. Κυκλοφοριακὸν	251.67
Σύνολον	3.307.48

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω κατανομῆς τῆς ἀξίας τῶν ἀγροτικῶν κεφαλαίων καταφαίνεται ὅτι ὁ μηχανικὸς ἐξοπλισμὸς ἐν Ἠπείρῳ ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ λίαν χαμηλὸν ὕψος ἐπενδύσεων, τὸ ὅποιον πιθανὸν εἶναι χαμηλότερον οἰασδῆποτε ἄλλης περιοχῆς τῆς χώρας.

Πέραν τούτων, πρέπει νὰ ἐπισημάνωμεν τὸ εὐόιονον γεγονὸς ὅτι τὸ συγκρότημα ἀγροτικῶν κεφαλαίων *MISEEN VANEUR* εἶναι ἄρκετὰ ὑψηλὸν κατὰ μέσον

δρον καὶ κατὰ στρέμμα (3.180 δραχ.) μὲ μέγιστον τὴν περιοχὴν Ἄρτης (6.923 δραχ.) καὶ ἐλάχιστον τὴν περιοχὴν Ἰωαννίνων μὲ (1.062 δραχ.).

Κατωτέρω παρέχουμεν περαιτέρω μερικὰς διευκρινίσεις κατὰ κατηγορίας κεφαλαίων.

Ἑγγειοὶ βελτιώσεις

Ἡ κατὰ στρέμμα ἀντιστοιχοῦσα ἀξία ἐγγείων βελτιώσεων εἰς τὰς 7 ὑπὸ κρίσιν πεδινὰς περιοχὰς τῆς Ἡπείρου ἐμφανίζει μεγάλην διαφοροποίησιν. Ἡ μεγαλύτερα ἀξία ἢ ἀντιστοιχοῦσα κατὰ στρέμμα παρατηρεῖται εἰς τὴν περιοχὴν Ἄρτης ὑπολογιζομένη εἰς 3.790 δραχ. καὶ ἡ μικροτέρα εἰς Θεσπρωτίαν ὑπολογιζομένη εἰς 40 δραχ.

1.	Περιοχὴ πεδινὴ	Κονίτσης	1.100	δραχ.
2.	»	»	110	»
3.	»	»	590	»
4.	»	»	3.790	»
5.	»	»	40	»
6.	»	»	407	»
7.	»	»	570	»

Κατασκευαὶ

Ἡ συνολικὴ ἀξία τῶν «κατασκευῶν» μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς ἀγροτικῆς κατοικίας, ἀνέρχεται εἰς 101 5 ἑκατομ. δραχ. μὲ σημαντικὴν διαφοροποίησιν εἰς τὰς καθ' ἑκάστα 7 περιοχὰς, ἐφ' ὅσον ἀναχθῇ ἡ ἀξία αὕτη κατὰ στρέμμα. Ἀσθενεστέρα ἀποβαίνει ἡ διαφοροποίησις ἂν ἡ ἀντιστοιχοῦσα ἀξία ὑπολογισθῇ κατὰ ἀγροτικὴν οἰκογένειαν.

Ὁ κατωτέρω πίναξ δίδει γενικὴν εἰκόνα τῆς πενιχρότητος τοῦ κεφαλαίου «κατασκευαὶ» εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τῆς Ἡπείρου.

Π Ι Ν Α Ξ

Περιοχαὶ	Ἀντιστοιχοῦσα ἀξία εἰς δραχ.			
	Κατὰ στρ.	Δείκτης	Κατὰ ἀγροτ. οἶκον.	Δείκτης
1. Κονίτσης	109	51.4	3.180	73.3
2. Ἰωαννίνων	61	28.8	1.630	37.6
3. Παρακαλάμου	212	100.0	4.340	100.0
4. Ἄρτα	230	108.5	7.490	172.6
5. Θεσπρωτία	33	15.5	1.000	23.0
6. Πρέβεζα (Φανάρι)	153	72.2	6.000	138.3
7. » (Λάμαρ)	220	103.8	6.430	148.2
Μέσος ὅρος	145	68.4	4.310	99.3

Φυτεῖαι

Τὸ κεφάλαιον «Φυτεῖαι» εἶναι λίαν ἀξιόλογον μόνον εἰς τὴν περιοχὴν Ἄρτης ὅπου ἀντιστοιχεῖ ἀξία 1.894 δραχ. κατὰ στρέμμα ἔναντι 684 δραχ. εἰς τὴν Θεσπρωτίαν καὶ κάτω τῶν 300 δραχ. εἰς τὰς ὑπολοίπους 5 περιοχὰς. Τὸ κεφάλαιον

ον τούτο εις μὲν τὴν περιοχὴν Ἄρτης ἀποτελεῖται κατὰ 72%, ἀπὸ ἐσπεριδοειδῆ, εἰς δὲ τὴν Θεσπρωτίαν κατὰ 90%, ἀπὸ ἐλαιόδενδρα.

Κατανομὴ τοῦ κεφαλαίου. «Φυτεῖται» κατὰ στρεμ. εἰς δραχ. καὶ κατὰ περιοχάς

1. Κονίτσης	188	δραχ. κατὰ στρέμμα
2. Ἰωαννίνων	189	» » »
3. Παρακαλάμου	235	» » »
4. Ἄρτης	1.894	» » »
5. Θεσπρωτίας	684	» » »
6. Φαναρίου	36	» » »
7. Λάμαρης	284	» » »

Κεφάλαιον Ζωϊκὸν

Ἡ ἀξία τοῦ Ζωϊκοῦ Κεφαλαίου ἀνέρχεται εἰς 385 περίπου ἑκατ. δραχ. ἐκ. τῶν ὁποίων τὰ 69,4% ἀφοροῦν ζωϊκὸν κεφάλαιον παραγωγικὸν καὶ τὰ 30,6% ἀφοροῦν ζωϊκὸν κεφάλαιον ἐργασίας.

Ἀπὸ ἀπόψεως ζῶντος βάρους, ἐν τῷ συνόλῳ καὶ κατὰ στρέμμα σημειοῦμεν ὅτι τούτο ἀνέρχεται εἰς 27.500 τόννους ἐκ τῶν ὁποίων 8.400 τόννοι ἀντιστοιχοῦν εἰς ζῶα ἐργασίας καὶ 18.900 τόννοι εἰς ζῶα παραγωγῆς. Οὕτω κατὰ στρέμμα γενικῶς γεωργ. ἐδάφους ἀντιστοιχοῦν 39,3 χλγρ. ζῶντος βάρους ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 12 χλγρ. εἶναι ζῶα ἐργασίας καὶ τὰ 27,3 χλγρ. ζῶα ἀναπαραγωγῆς.

Ὁ κάτωθι πίναξ δεικνύει τὸ κατὰ στρέμμα καὶ κατὰ περιοχὴν ζῶν βάρος ἐν τῷ συνόλῳ καὶ κεχωρισμένως εἰς ζῶα ἐργασίας καὶ παραγωγῆς.

α)α Περιοχή	Ὅλκον ζῶν βάρος εἰς χλγρ. κατὰ στρέμμα	Ζῶν βάρος εἰς χλγρ. κατὰ στρέμμα	
		Εἰς ζῶα ἀναπαρ.	Εἰς ζῶα ἐργασίας
1. Κονίτσης	33,0	10,1	22,9
2. Ἰωαννίνων	33,5	22,8	10,7
3. Ἀνω ροῦ Καλαμᾶ	53,9	37,6	16,3
4. Ἄρτης	20,9	9,3	11,6
5. Θεσπρωτίας	55,3	41,3	14,0
6. Πρεβέζης (Φανάρι)	35,7	24,2	11,5
7. » (Λάμαρι)	58,9	46,5	12,4
Μέσος ὅρος	39,2	27,3	11,9

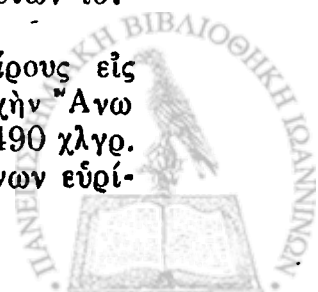
Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος προκύπτουν αἱ κάτωθι διαπιστώσεις:

Τὸ ζωϊκὸν κεφάλαιον ἐργασίας ἀπὸ ἀπόψεως γενικοῦ μέσου ὅρου ἀντιστοιχοῦντος κατὰ στρέμμα γεωργουμένου ἐδάφους, ἐμφανίζεται ἀπολύτως ἐπαρκὲς διὰ τὸ σύνολον τῶν 7 ὑπὸ κρίσιν περιοχῶν. Πράγματι, δεχόμενοι μίαν ἐκμετάλλευσιν μέσου τύπου τῶν 30 στρεμμάτων, παρατηροῦμεν ὅτι διαθέτει 360 χλγρ. ζῶντος βάρους ζῶων ἐργασίας ἥτοι σημαντικῶς πέραν τοῦ ἐνὸς ζωϊκοῦ ἵππου.

Βεβαίως ὑφίσταται ἓνας σημαντικὸς διαφορισμὸς μεταξὺ τῶν καθ' ἕκαστα περιοχῶν. Οὕτω αἱ περιοχαὶ Κονίτσης καὶ Ἀνω Ροῦ Καλαμᾶ καὶ ἐκ τούτων ἰδίως ἡ πρώτη ἐμφανίζουσιν συμφορήσιν ζῶων ἐργασίας.

Διὰ τὴν περιοχὴν μὲν Κονίτσης ἡ ἀναλογουσα ποσότης ζῶντος βάρους εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν 30 στρ. ἀνέρχεται εἰς 690 χλγρ., διὰ δὲ τὴν περιοχὴν Ἀνω Ροῦ Καλαμᾶ τὸ κατὰ ἐκμετάλλευσιν τῶν 30 στρ. ζῶν βάρος ἀνέρχεται εἰς 490 χλγρ.

Αἱ λοιπαὶ περιοχαὶ Ἄρτης—Θεσπρωτίας—Πρεβέζης καὶ Ἰωαννίνων εὐρί-

σκονται περίξ τοῦ μέσου ὄρου ὡς πρὸς τὸ ζωϊκὸν κεφάλαιον ἐργασίας, τὸ ἀντιστοιχοῦν κατὰ στρέμμα ἢ κατὰ ἐκμειάλλυσιν ἤτοι ἐμφανίζουσιν πλήρη ἐπάρκειαν.

Δέον νὰ διευκρινισθῇ ὅτι ἡ ὑπερεπάρκεια ζώων ἐργασίας ἐν Κόνιτῃ καὶ Ἄνω Ροῦ Καλαμᾷ δέον νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἐκτροφήν ὑπὸ τῶν γεωργῶν τῶν ἀνω περιοχῶν μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ πρὸς ἐμπορίαν (1).

Τὸ ζωϊκὸν κεφάλαιον παραγωγῆς εἶναι ὑψηλότερον εἰς ὅλγας τὰς περιοχὰς τοῦ γενικοῦ μέσου ὄρου τῆς χώρας καὶ λίαν ὑψηλότερον αὐτοῦ εἰς τὰς περιοχὰς Λάμαρι καὶ Θεσπρωτίας.

Διευκρινίζεται ἐν προκειμένῳ ὅτι τὸ ὡς ἄνω παραγωγικὸν ζωϊκὸν κεφάλαιον ἀποτελεῖται ἀπὸ μικρὰ μυρικαστικά (πρόβατα) καὶ μικροσώμους ἀγελάδας χαμηλῆς γαλακτοπαραγωγῆς ἐμφανιζομένης ἀπὸ 10ετίας τῆς τάσεως ὑποκαταστάσεως τῶν ἀγελαίων προβάτων καὶ ἀγελάδων διὰ γαλακτοφόρων ἀγελάδων ὑψηλῆς γαλακτοπαραγωγῆς (Κόνιτσα—Ἰωάννινα—Ἄρτα).

Κεφάλαιον Μηχανήματα καὶ Ἐργαλεῖα

Ἡ κατηγορία αὕτη τῶν ἀγροτικῶν κεφαλαίων εἶναι ἐξαιρετικῶς πενιχρά, καλύπτουσα μόνον 1,1% τῆς ὀλικῆς ἀξίας τῶν ἀγροτικῶν κεφαλαίων ἐναντι 3,52% (1953) μέσου ὄρου ὁλόκληρου τῆς χώρας. Ὁ ἐξοπλισμὸς τόσον εἰς πάσης φύσεως ἐργαλεῖα τῆς ἀγροτικῆς οἰκογενείας ὅσον καὶ εἰς μηχανήματα ἔλξεως ἢ ἀντλήσεως κ.λ.π. εἶναι ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ κυριολεκτικῶς ὑποτυπώδης.

Κυκλοφορικὸν Κεφάλαιον

Ἡ ἐνεργουμένη ἔρευνα ἐπὶ τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας διὰ τῶν ἐρωτηματολογίων βάσει δειγματοληψίας θὰ μᾶς δώσῃ καὶ ὡς πρὸς τὸ ὕψος τοῦ κυκλοφορικοῦ κεφαλαίου ἀρκετὰ προσεγγίζοντα στοιχεῖα.

Γ. Εἰσοδηματικὴ ἱκανότης τῶν συντελεστῶν τῆς ἀγροτικῆς παραγωγικῆς διαδικασίας

Ἐλλείπει ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁριστικῶν στοιχείων διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν κυριωτέρων οἰκονομικῶν μεγεθῶν, ὁ ὑπολογισμὸς τῆς μέσης εἰσοδηματικῆς ἱκανότητος δι' ἐκάστην Κοινότητα καὶ διὰ τὸ σύνολον τῶν 7 περιοχῶν ἐγένετο μὲ βάσιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν, τὴν πραγματικὴν ἀπασχόλησιν καὶ τὰς μέσας ἀμοιβάς, ἀφ' ἑτέρου δέ, τὴν μέσῃ ἀποδοτικότητι τῶν ἀγροτικῶν κεφαλαίων. Ἡ μέση ἀποδοτικότης τῶν ἀγροτικῶν κεφαλαίων δι' ὁλόκληρον τὴν χώραν εἶναι 7%. Διὰ τὴν Ἠπειρον ἐδέχθημεν 6%.

Διὰ τὴν ἀγροτικὴν ἐργασίαν ἡ μέση ἀμοιβὴ ἡ πραγματοποιηθεῖσα τῷ 1956 δι' ὁλόκληρον τὴν χώραν εἶναι 46 δραχ. Διὰ τὴν Ἠπειρον ἐδέχθημεν 40 δραχ.

Βάσει τῶν παραδοχῶν τούτων ὑπελογίσθη ὅτι ἡ περιοχὴ τῶν 700.000 στρεμ. τὸ γε νῦν ἔχον, ἐμφανίζει μέσον ἀγροτικὸν εἰσόδημα κατὰ κεφαλὴν ἐκ δραχ. 4,365 μὲ μεγάλην διαφοροποίησιν κατὰ περιοχάς.

Ἐὰν ὑπολογισθῇ ἡ ἀντιστοιχοῦσα ἀξία κεφαλαίων κατὰ στρέμμα καὶ ἡ ἀπορροφουμένη ἀγροτικὴ ἀπασχόλησις εἰς ἀκέραια ἡμερομίσθια, παρυτηροῦμεν ὅ-

1. Ἡ ἀντιστοιχοῦσα ἀνά ἐν ζευγὸς ζωϊκῶν ἵππων ἑκτασις ἀνέρχεται εἰς στρ. 40 ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 91,5 ο/ο ἀφοροῦν ζωϊκὴν ἐλκτικὴν δύναμιν καὶ τὰ 8,5 ο/ο μηχανικὴν τοιαύτην. Συνεπῶς ὑφίσταται μία μορφή ὑποαπασχολήσεως τοῦ ζωϊκοῦ κεφαλαίου ἔλξεως. Τὸ πλεονασμα τοῦτο πιθανὸν θὰ πρέπει νὰ θεωρῇται ἐν τῇ πράξει μικρότερον ἢ ἀληθινὸν ὑπ' ὅψιν τὸ γεγονὸς τῆς ἐντατικῆς χρησιμοποίησεως τοῦ ζωϊκοῦ κεφαλαίου εἰς ἐργασίας μεταφορῶν λόγῳ τῶν ἀτελειῶν τοῦ ὑφισταμένου ὁδικοῦ δικτύου.

τι τὰ δύο ἀντίστοιχα μεγέθη ἀνέρχονται εἰς 4.719 δραχ. καὶ 10,23 ἀκέρεια ἀνδρικά ἡμερομίσθια Οὕτω ἡ εἰσοδηματικὴ ἱκανότης ἡ ἀντιστοιχοῦσα κατὰ στρέμμα θὰ εὐρίσκεται περίξ τῶν κάτωθι ἀριθμῶν:

$$\text{Κεφάλαια} \quad 4.719 \times 6\% = 283,1$$

$$\text{Ἀπασχόλησις} \quad 10,23 \times 40 \text{ δραχ.} = 409,2$$

$$\text{Σύνολον} \quad 692,3$$

Ἐὰν οἱ ὑπολογισμοὶ μεταφερθοῦν κατὰ φυσικὸν ἄτομον θὰ εἶναι:

$$\text{Κεφάλαια δραχ.} \quad 297,5 \times 6\% = 1.785 \text{ δραχ.}$$

$$\text{Ἀπασχόλησις ἡμερομ.} \quad 64,5 \times 40 = 2.580 \text{ »}$$

$$\text{Σύνολον εἰσοδήματος κατὰ κεφαλὴν} \quad 4.365 \text{ »}$$

Π Ι Ν Α Ε

ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΟΧΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΑ ΥΨΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Κατηγορία εἰσοδήματος
κατὰ οἰκογένειαν

Π Ε Ρ Ι Ο Χ Α Ι

	Κονίτσης Ἰωαννίν. Παρακαλ. Ἄρτα Θεσπρ. Φαναρ. Λάμαρη Συν.							
1000— 2500	1	1						2
2501— 5000		4						4
5001— 7500	4	4	1	1				10
7501—10000	3	7	6	2	2		2	22
10001—12500	1	6	5	1	1		5	19
12501—15000	1	7	1	2	1		2	14
15001—17500	2	8		2	11	3	5	31
17501—20000		1		1	2	1	1	6
20001—22500	1	2		4	7	3	2	19
22501—25000		3		4	3	1	2	13
25001—27500		1		1	2	2		6
27501—30000				5		3	4	12
30001—ἄνω				15	15	4	3	37
	13	44	13	38	44	17	26	195

Μ Ε Ρ Ο Σ Ι Ι

Α. Γενικαὶ κατευθύνσεις

Ὡς βασικοὶ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ τοῦ Προγράμματος ἐτέθησαν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ αὐξησης τῆς ἀπασχολήσεως καὶ ἡ διεύρυνσις τῆς πληθυσμιακῆς χωρητικότητος τῆς Ἡπείρου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ αὐξησης τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος. Ἐν ὅψει τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ ὀρεῖναι καὶ ἡμιορεῖναι περιοχαὶ τῆς Ἡπείρου ἔχουν πολὺ περιωρισμένας δυνατότητας ἀπορροφήσεως προσθέτου κεφαλαίου καὶ ἐργασιακῆς ἀπασχολήσεως, τὸ Πρόγραμμα ἔχει τάξει ὥς σκοπὸν τὴν μείωσιν τῆς δημογραφικῆς πιέσεως τῆς ὀρεινῆς καὶ ἡμιορεινῆς περιοχῆς διὰ τῆς δημιουργίας συνθηκῶν πλήρους ἀπασχολήσεως εἰς τὰ πεδινὰ καὶ περισσότερον ἀποδοτικὰ διαμε-

ρίσματα, ενός πληθυσμοῦ τοῦ ὁποῖου προβλέπεται ἡῦξημένος ὁ ὄγκος.

Ἡ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὰς πεδινὰς περιοχὰς προβλέπεται νὰ ἀκολουθήσῃ ἀνιστῶσαν γραμμῇ, ὡς ἑξῆς:

Μὲ δείκτην 100 κατὰ τὴν ἑναρξίν τοῦ Προγράμματος, ἀνέρχεται εἰς 126 εἰς τὴν λῆξιν τῆς πρώτης δετίας καὶ εἰς 166 εἰς τὴν λῆξιν τῆς δευτέρας δετίας. Παράλλῃως τὸ εἰσόδημα ἐκ τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας ἀκολουθεῖ ἐξέλιξιν ὡς ἑξῆς: Μὲ δείκτην 100 κατὰ τὴν ἑναρξίν τοῦ Προγράμματος ἀνέρχεται εἰς 156,3 κατὰ τὴν λῆξιν τῆς α' πενταετίας καὶ εἰς 156,1 κατὰ τὴν λῆξιν τῆς δευτέρας. Ἦτοι μετὰ τὴν πρώτην ὥθησιν τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος σημειουμένην κατὰ τὴν πρώτην φάσιν, εἰς ἐπίπεδον 27%, ἀνώτερον τοῦ μέσου ἐπιπέδου τῆς χώρας τῷ 1957 προβλέπεται ἡ σταθερὰ διατήρησις τοῦ ἐπιπέδου τούτου ἄνευ περαιτέρω αὐξήσεως συνεπῆς τοῦ ἰσχυρῶς ἐν τῷ μεταξὺ αὐξανομένου ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ.

Ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ συνόλου τῶν κεφαλαίων, ἴσον τῶν ἤδη ἐπενδεδυμένων μετὰ τοῦ ἐγγείου κεφαλαίου, ὅσον καὶ ἐκείνων τὰ ὁποῖα θὰ ἐπενδυθοῦν ἢ θὰ προσανηθοῦν διὰ τῆς φυσικῆς αὐξήσεως, ταῦτα μὲ βασικὸν δείκτην 100 διὰ τὸ ἔτος ἐναρξέως προβλέπεται νὰ ἀνέλθουν εἰς 160,7 κατὰ τὴν λῆξιν τῆς δευτέρας τριαιτίας, τὰ δὲ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματα θὰ ἐξελιχθοῦν ἀντιστοίχως εἰς 100 (βασικὸν) 125,6 καὶ 125,3 κατὰ τὸ τέλος τῆς δεκαετίας.

Ὁ συσχετισμὸς κεφαλαίων καὶ ἀπασχολήσεως δεικνύει ὅτι ὁ ἰσχυρότερος ρυθμὸς τῆς ἀπασχολήσεως ἐν σχέσει πρὸς τὸν ρυθμὸν αὐξήσεως τῶν κεφαλαίων ὑποδηλοῖ βελτίωσιν τῆς ἀκαθαρστοῦ παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας καὶ γενικώτερον τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Προγράμματος.

Περαιτέρω, τὸ προσχέδιον, προβλέπει ἐπενδύσεις συνολικοῦ ὕψους δι' ὅλοκληρον τὴν 10ετίαν εἰς 3.453,5 ἑκατ. δραχμῶν ἐκ τῶν ὁποίων 1.846,85 (53,5%) θὰ ἀπορροφηθοῦν κατὰ τὴν πρώτην δετίαν καὶ 1.606,65 ἑκατ. (46,5%) κατὰ τὴν δευτέραν.

Κατὰ κλάδους τῆς οἰκονομίας προβλέπεται, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην πενταετίαν θὰ ἀπορροφηθοῦν τὰ 65,2% τῶν κεφαλαίων ὑπὸ τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας, μὴ περιλαμβανομένης τῆς μεταποιήσεως τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς, καὶ τὰ 65,2% κατὰ τὴν δευτέραν δετίαν ἐνῶ ὑπὸ τῶν ἔργων ὑποδομῆς προβλέπεται ἡ ἀπορρόφησης ποσοστῶν 37,4% καὶ 32,3% ἀντιστοίχως, κατὰ τὰς ἐν λόγῳ δύο φάσεις τοῦ Προγράμματος.

Π Ι Ν Α Σ

Κατανομὴς τῶν ἐπενδύσεων κατὰ κλάδους καὶ κατὰ τὰς δύο φάσεις τοῦ Προγράμματος

I Πενταετία		
Κλάδοι οἰκονομίας	Ποσὰ εἰς ἑκατ. δραχ.	Ποσοστὸν %
Γεωργία	733.00	39.7
Φυτεῖαι	177.20	9.6
Κτηνοτροφία	227.80	12.3
Ὑποδομὴ	691.00	37.4
Δάση	0.55	0.1
Μεταποιήσεις	17.30	0.9
Σύνολον	1.846.85	100.0

Η Πενταετία

Κλάδοι οίκον.	Ποσά εις εκατ. δραχ.	Ποσοστὸν %
Γεωργία	230.00	16.8
Φυτεῖαι	517.30	32.2
Κτηνοτροφία	259.20	16.2
Ὑποδομή	521.00	32.3
Δάση	30.55	0.1
Μεταποίσεις	33.60	2.4
Σύνολον	1.596.65	100.0

Β. Συγκοινωνία

Τὸ Πρόγραμμα θεωρεῖ ὡς ἔργον βασικῆς σημασίας τὴν ἐντὸς τῆς πρώτης δεκαετίας ἐκτέλεσιν τῶν κυριωτέρων ἔργων ὑποδομῆς διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐπιτευχθῇ ἀφ' ἑνὸς ἡ σύνδεσις τῆς Ἠπείρου μετὰ τῆς Μακεδονίας καὶ Δυτ. Εὐρώπης καὶ ἀφ' ἑτέρου θὰ ἐπιτευχθῇ ὁ ἐφοδιασμός της δι' ὁδικοῦ δικτύου καταλλήλου διὰ βαρείας καὶ ταχείας μεταφοράς. Ταυτοχρόνως θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ βελτίωσις τῶν λιμένων καὶ τῶν αεροδρομίων τῆς Ἠπείρου, ἡ σύνδεσις τῶν Κοινοτήτων μετὰ τῶν ἐθνικῶν ὁδῶν καὶ ἡ ἀποπεράτωσις τοῦ ὁδικοῦ κυκλώματος Κονίτης — Ζαγορίου δι' ἐθνικῆς ὁδοῦ.

Αἱ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων τούτων ἀπαιτούμεναι δαπάναι κλιμακοῦνται εἰς τὰ ἔτη τῆς δεκαετίας ὡς κάτωθι:

Κατὰ τὴν πρώτην πενταετίαν ποσὸν δραχ. 625 εκατ. ἐξ ὧν 115 ἐκ. τὸ πρῶτον ἔτος, ἀνὰ 125 εκατ. διὰ τὰ ἐπόμενα τρία ἔτη καὶ δραχ. 135 εκατ. διὰ τὸ 5ον ἔτος.

Κατὰ τὴν δευτέραν 5ετίαν ποσὸν δραχ. 458 εκατ. ἥτοι δραχ. 57 εκατ. καθ' ἑκάστον ἔτος τῆς 5ετίας καὶ συνολικῶς 1.110 εκατ. δραχ. διὰ τὴν δεκαετίαν.

Γ. Ἀγροτικὴ οἰκονομία

1. Ἐγγεῖοι βελτιώσεις

Τὸ πρόγραμμα ἐκτελέσεως τῶν ἔργων ἐγγείων βελτιώσεων εἰς τὰς 7 περιοχὰς τῆς πεδινῆς ζώνης τῆς Ἠπείρου, ἐκτεινόμενον εἰς δύο 5ετίας θὰ περιλάβῃ δαπάνην 910 εκατ. δραχ. ἐκ τῶν ὁποίων 670 εκατ. θὰ διατεθῶν κατὰ τὴν πρώην πενταετίαν καὶ 240 εκατ. κατὰ τὴν δευτέραν.

Βάσει τῶν ὑφ' ὑποκείμενων μελετῶν, προβλέπεται ἡ διὰ τῶν ὡς ἄνω κεφαλαίων ἐπενδύσεων, στράγγισις, ἄρδευσις καὶ ὁλοκληρωτικὴ ἀξιοποίησις 454 000 στρεμ. ἐκ τῆς συνολικῆς τῶν 700.000 στρεμ. τῶν ἐν λόγῳ 7 περιοχῶν. Κατὰ τὴν πρώτην πενταετίαν τὸ ποσὸν τῶν 670 εκατ. θὰ κλιμακωθῇ κατὰ ἔτη ἀντιστοιχῶς ὡς ἑξῆς: 100 εκατ. 120 εκατ. 140 ἐκ. 160 εκατ. 150 ἐκ.

Κατὰ τὴν δευτέραν πενταετίαν θὰ ὁλοκληρωθῇ ἡ ἀξιοποίησις τῆς ἀνωτέρω ἐκτάσεως διὰ τῆς κατασκευῆς τοῦ δευτερεύοντος καὶ τριτεύοντος ἄρδευτικοῦ δικτύου καὶ λοιπῶν ἔργων με δαπάνην ὑπολογιζομένην εἰς δραχ. 530 κατὰ σφῆμα, ἥτοι συνολικὴν τοιαύτην 240 εκατ. δραχ. ἀντιστοιχοῦσαν εἰς 50 περίπου εκατ. δραχ. ἑτησίως.

2. Φυτεῖαι

Προβλέπεται ἡ ἐπέκτασις τῶν μονίμων τεχνητῶν λειμῶνων κατὰ 50, χιλ. στρέμματα, τῶν δενδρωδῶν καλλιεργειῶν, κατὰ 30.000 στρέμματα καὶ ἡ δημιουργία τεχνητῶν λειμῶνων μηδικῆς, ἔρποντος τριφυλλίου καὶ Λόλιον ἐπὶ ἐκτάσεως 50 χιλ. στρεμ. Ἡ δαπάνη δημιουργίας τῶν τελευταίων τούτων, ὑπολογιζομένη πρὸς 400 δραχ. τὸ τρέμμα, ἐκτιμᾶται εἰς τὸ ὕψος τῶν 20 ἑκατομ. δραχ. ἐνῶ τῶν δενδρωδῶν καλλιεργειῶν ἡ δαπάνη ἐκτιμᾶται συνολικῶς εἰς 33,4 ἑκατ. δραχ.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω ἐπενδύσεων ὑπολογίζεται ὅτι θὰ σχηματισθῇ κεφάλαιον λόγῳ τῆς φυσικῆς αὐξήσεως τῶν δενδρῶνων, κατὰ μὲν τὴν λήξιν τῆς πρώτης δετίας 37,3 ἑκατ. δραχ. κατὰ δὲ τὴν λήξιν τῆς β' δετίας 112,1 ἑκατ. ἤτοι συνολικῶς εἰς τὸ τέλος τῆς 10ετίας, ἐνῶ τὸ κεφάλαιον τὸ ὁποῖον θὰ ἔχει ἐπενδυθῇ θὰ εἶναι 33,4 ἑκατ. δραχ. θὰ δημιουργηθῇ τελικὴν κεφάλαιον 149,4 ἑκατ. δραχ. Διευκρινίζεται ὅτι αἱ ἐν λόγῳ φυτεῖαι θὰ ἀφοροῦν 20 χιλιάδες στρέμ. ἐσπεριδοειδῶν εἰς τὴν χαμηλὴν ζώνην καὶ 10.000 στρεμ. πυρηνοκάρπων εἰς τὴν ὀρεινὴν ζώνην

Ἡ ἀπορροφηθησομένη ἀπασχόλησις, ἐκφραζομένη εἰς ἀκέραια ἀνδρικὰ ἡμερομίσθια, ὑπολογίζεται εἰς 2,4 ἡμ. κατὰ 1.000 δραχ. ἐπενδεδυμένης ἀξίας. Συνεπῶς εἰς τὸ τέλος τῆς πρώτης δετίας, ἡ ἀπασχόλησις θὰ ἀνέλθῃ εἰς 90 περίπου χιλιάδας ἡμερομισθίων εἰς τὸ τέλος δὲ τῆς β' πενταετίας, εἰς 360 χιλ. ἀκεραίων ἡμερομισθίων.

3. Κτηνοτροφία

Ἡ αὐξήσις τοῦ ζωικοῦ κεφαλαίου, μὲ βάσιν 100 κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ Προγράμματος, διὰ τὰς 7 πεδινὰς περιοχὰς θὰ εἶναι 152 εἰς τὸ τέλος τῆς α' πενταετίας καὶ 206 εἰς τὸ τέλος τῆς δευτέρας. Βεβαίως ἡ αὐξήσις αὕτη δὲν θὰ εἶναι ὁμοιόμορφος δι' ὅλας τὰς περιοχὰς. Ὡς ὁριακὸν σημεῖον τῆς 1ης δετίας τίθεται τὸ ὕψος ζῶντος βάρους 45 χιλιογρ. κατὰ στρέμμα διὰ τὰ ὑψίπεδα τῆς Ἡπείρου καὶ 30 χιλιογράμματα διὰ τὴν Ἀρτιν, ἐνῶ αἱ περιοχαὶ Θεσπρωτίας καὶ Λάμαρης θὰ περιορισθοῦν εἰς τὴν ἀναδιάρθρωσιν τοῦ ζωικοῦ κεφαλαίου παραγωγῆς χωρὶς μεταβολὴν τοῦ ἀντιστοιχοῦντος ζῶντος βάρους κατὰ στρέμμα.

Ὅω ἔτι τῆς συνολικῆς ἐκτάσεως τῆς πρώτης ζώνης τῶν 700.000 στρεμμάτων, θὰ ἔχωμεν, ὡς μέσον ὄρον:

Ζῶν βάρος εἰς χλγρ. κατὰ στρέμ. παραγωγικῶν ζῶων, ἐναντι 27,3 κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ Προγράμματος, εἰς τὸ τέλος τῆς α' πενταετίας, 38,9. Εἰς τὸ τέλος τῆς β' δετίας, 56,3.

Ἡ συνολικὴ προσθήκη ζῶντος βάρους εἰς τόννους, θὰ εἶναι εἰς τὸ τέλος τῆς Α' δετίας 8.215 καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς Β' πενταετίας 12.075 τόννοι. Ὀλικὸν ζῶν βάρος εἰς τόννους κατὰ τὸ τέλος τῆς 10ετίας, 20.290.

Προσθήκη ἀξίας κεφαλαίου συνολικῶς, κατὰ τὸ τέλος τῆς α' δετίας, 147,9 ἑκατ. δραχ. κατὰ τὸ τέλος τῆς β' δετίας, 217,4 ἑκατ. δραχ.

Προκύπτει εἰσόδημα ἐτησίως ἀντιστοιχῶς 41,9 καὶ 103,5 ἑκατ. δραχ.

Ὑπολογίζεται ὅτι διὰ τὴν ἐπίτευξιν εἰς τὸ τέλος τῆς α' δετίας προσθήκης εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἐνάρξεως τοῦ Προγράμματος, 8.215 τον. καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς β' δετίας, 20.300 τον. περίπου, θὰ ἀπαιτηθῇ ἡ προσθήκη 1.500 τον. ζῶντος βάρους ἐτησίως ἀξίας 26,7 ἑκατ. δραχ. ἤτοι συνολικῶς 267 ἑκατομ. μὲ ἀποτέλεσμα τὴν δημιουργίαν ζωικοῦ κεφαλαίου ὀλικῆς ἀξίας 360 ἑκατ. δραχ.

Τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα ἐκ τῆς κτηνοτροφικῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ζωικοῦ κεφαλαίου καὶ ἰδίως τοῦ κεφαλαίου τῶν ἀγελάδων κρίνονται ὡς κάτωθι:

Ἡ ἀκαθόριστος πρόσοδος ἡ ἀναμενομένη ἐξ ἐκάστου τόννου ζῶντος βάρους

υπολογίζεται με σταθεράς τιμάς, εις 17.000 δραχ. ετησίως και κατά μέσον όρον. Ο υπολογισμός ούτος γίνεται με βάσιν, τιμήν γάλακτος 2 δραχ. κατά χλγρ. ήτοι με τιμήν συναγωνισμού και προς την ευρωπαϊκήν τιμήν γάλακτος. Παράλληλως ή τιμή κρέατος υπολογίσθη εις την τοιαύτην των αντιστοιχών εισαγομένων κρεάτων, άνευ δασμού.

Δεκτού γενομένου ότι ή ακαθόριστος πρόσδοδος θα καλύψη τó όλικόν κόστος (άμοιβή εργασίας εις τó ύψος των 40 δραχ. κατά ήμερομίσθιον και έπιτόκ. 6%) υπολογίζεται ότι τó μόν έξωτερικόν κόστος θα αντιστοιχεί προς τó 70% της ακαθορίστου προσόδου, τó δέ έσωτερικόν προς τó 30% αυτής.

Τó άναμενόμενον εισόδημα κατá τόννον ζώντος βάρους θα άνέλθη εις 17.000 προς 3% = 5.100 δραχ.

Ούτω κατá την λήξιν της α' δετίας θα έχωμεν προσθήκην εισοδήματος εκ της κτηνοτροφίας $5.100 \times 8.215 = 41,9$ εκατ. δραχ. και κατá την λήξιν της β' δετίας $20.290 \times 5.100 = 103,5$ εκατ. δραχ.

Από άπόψεως άπασχολήσεως ή απορρόφησις εργασίας υπολογίζεται εις:

α) 8.215×100 ήμερ. άκερ. μονάδος = 821.500 ήμερομίσθια

β) 20.290×100 » » » = 2.029.000

Συνεπώς τó προκύπτον εισόδημα εκ της κτηνοτροφίας, εν όψει των υπολογισθεισών ως άνω άμοιβών εργασίας και κεφαλαίων. θα προέρχεται, από άπόψεως πηγών δι' άμφοτέρας, τας περιόδους κατá 78% από εργασία και κατá 22% από τá κεφάλαια.

4. Κ α τ α σ κ ε υ α ί

Η κατηγορία αυτή των άγρ. κεφαλαίων θα επηρεασθή από τας κτηνοτροφικάς επενδύσεις άφ' ενός και από τας τοιαύτας του κεφαλαίου «Φυτεΐαι» άφ' έτέρου εις ό,τι άφορá την συγκρότησιν των άγροτικών επιχειρήσεων.

Υπολογίζεται ότι προς κάλυψιν των στεγαστικών και λοιπών άναγκών της κτηνοτροφίας θα απαιτηθούν 7.400 δραχ. κατá τόννον ζώντος βάρους, ήτοι επενδύσεις συνολικού ύψους 150 εκατ. δραχ. εις τó τέλος της 10ετίας.

Θα απαιτηθούν ώσαύτως επενδύσεις κατασκευών προς κάλυψιν των άναγκών της πρωΐμου παραγωγής κηπαίων προϊόντων συνολικού ύψους 150.000 δραχ. κατá στρέμμα και συνολικής έκτάσεως 4.000 στρεμμάτων, ήτοι 600 εκ. δραχ. μέχρι τέλους της 10ετίας.

Η άπαιτηθησομένη άπασχόλησις υπολογίζεται εις 170 άκέραια ήμερομίσθια κατá στρέμμα, εις τρόπον ώστε ή συνολική απορρόφησις εργασίας κατá μέν την λήξιν της α' δετίας θα άνέλθη εις 170.000 ήμερ)α, κατá δέ την λήξιν της β' δετίας εις 680.000 ήμερ)α.

5. Μ η χ α ν ι κ ό ς έ ξ ο π λ ι σ μ ό ς

Ο μηχανικός έξοπλισμός θα επηρεασθή από τρεις κατηγορίας βελτιώσεως:

α) Κατεργασία έδάφους.

β) Αύξεις ζωϊκού κεφαλαίου.

γ) Αύξεις δενδρωδών καλλιιεργειών και κηπαίων.

Προβλέπεται ότι δέν θα απαιτηθή, κατá την προκειμένην 10ετίαν, αύξεις εργαλείων χρησιμοποιουμένων υπό ζώων, δια την κατεργασία του έδάφους. Οιαδήποτε βελτιώσις κατεργασίας του έδάφους προβλέπεται να καλυφθή δια της περαιτέρω εκμηχανίσεως του σημερινού επιπέδου τó όποιον είναι όντως λίαν πενιχρόν. Ως εκ του του τó ποσοστόν εκμηχανίσεως εις μηχανήματα έλξεως τó όποιον σήμερα είναι όλίγον κάτω του 10%, θα φθάση τó 12%, την πρώτην δετίαν και τó 15%, εις τó τέλος της δευτέ

ρας. Ήτοι θὰ ἀπαιτηθῇ προσθήκη 900 ζωϊκῶν ἱππων ἢ 1.800 μηχανικῶν κατὰ τὴν πρώτην φάσιν τοῦ Προγράμματος καὶ ἑτέρων 1.000 ζωϊκῶν ἢ 2.000 μηχανικῶν κατὰ τὴν δευτέραν φάσιν.

Ἡ ἀπαιτηθησομένη ἐπένδυσις θὰ εἶναι διὰ μὲν τὴν πρώτην δετίαν 4,5 ἑκατ. διὰ δὲ τὴν δευτέραν 8,5 ἑκατ. ἵνα, καλυπτομένης καὶ τῆς παρεμπιπτούσης ἐν τῷ μεταξὺ ἀποσβέσεως, παραμείνῃ κεφάλαιον εἰς τὸ τέλος τῆς 1ης δετίας 3,37 ἑκατ. δραχ. καὶ 8,62 ἑκατ. εἰς τὸ τέλος τῆς δευτέρας.

Ὡς πρὸς τὸν μηχανικὸν ἐξοπλισμὸν τὸν προωρισμένον διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ κτηνοτροφικοῦ κεφαλαίου ὑπολογίζεται δαπάνη 300 δραχ. κατὰ τὸν.ον ζῶντος βάρους, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὴν α' δετίαν θὰ ἀπαιτηθῇ κεφάλαιον πρὸς ἐπένδυσιν αὐτῆς τῆς κατηγορίας 8.150 τόν. Χ300 δραχ.=2,44 ἑκατ. δραχ. κατὰ δὲ τὴν β' δετίαν, 3,55 ἑκ. δραχ.

Τέλος, σχετικῶς μὲ τὸν μηχανικὸν ἐξοπλισμὸν, τὸν προωρισμένον εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ νεοῖδρυθησομένου δενδροκομικοῦ κεφαλαίου, ὑπολογίζεται ὅτι θὰ ἀπαιτηθοῦν ψεκαστικαὶ μηχαναὶ 1,8 ἑκατ. δραχ. κατὰ τὴν α' περίοδον καὶ 3,78 ἑκατ. δραχ. κατὰ τὴν δευτέραν, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ καλυφθῇ κατὰ τὴν β' δετίαν καὶ ἡ παρεμπιπτούσα ἀπόσβεσις, ὥστε τελικῶς, νὰ μείνῃ καθαρὸς ἐξοπλισμὸς, εἰς τὸ τέλος τῆς 10ετίας ἀξίας 2,38 ἑκ. δραχ.

6. Δασοπονία

Τὰ παραγωγικὰ δάση τῆς Ἠπείρου, εἶναι κατανεμημένα εἰς τὸ δασικὸν συγκρότημα Ζαγορίου—Κονίτης. Τούτου ἡ συνολικὴ ἔκτασις εἶναι 2.700 000 στρεμ. ἐνῶ ὁ συνολικὸς πληθυσμὸς ἀνέρχεται εἰς 37.000 ψυχὰς, συγκροτούσας 21 Κοινότητας. Ήτοι ὁ πληθυσμὸς ἀπαρτίζει 8.445 ἀγροτικὰς οἰκογενεῖας ἐξ ὧν καθαρῶς δασικαὶ εἶναι 581 μὲ σύνολον φυσικῶν ἀτόμων 2.485.

Τὰ παραγωγικὰ δάση ὑπολογίζονται εἰς 675.000 στρέμματα μὲ σημερινὴν (1956) παραγωγὴν 27 000 κ.μ. στρογ. ξυλείας.

Βάσει ὑπολογισμοῦ μεγιστοποιήσεως τῆς παραγωγῆς, αὕτη ὑπολογίζεται νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος τῆς 10ετίας τὰ 40.000 κ. μ. οἰκοδομησίμου ξύλου, ἀξίας 28 ἑκατ. δραχ. Εἰς ἄλλα 9 ἑκατ. δραχ. ὑπολογίζεται ἡ ἀξία τῶν λοιπῶν δασικῶν προΐόντων, ὥστε ἡ συνολικὴ ἀκαθάριστος ἀξία τῆς δασικῆς παραγωγῆς ὑπολογίζεται εἰς 37 ἑκατ. δραχ. ἐκ τῶν ὁποίων δεόν νὰ ἀφαιρεθῇ ποσὸν 10 ἑκ. δραχ. τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ εἰς τμήμα μόνον τῶν μισθωμάτων καὶ λοιπῶν ἐπιβαρύνσεων τῆς παραγωγῆς αἱ ὁποῖαι δὲν ἀναλίσκονται ἐπὶ τόπου.

Συνεπῶς τὸ μέγιστον δασικὸν εἰσόδημα τὸ ὁποῖον δύναται νὰ θεωρηθῇ διανεμητὸν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς ἀνέρχεται εἰς 27 ἑκατ.

Δεκτοῦ γεγονότος ὅτι κατὰ ἐγκατοικοῦσαν οἰκογένειαν δεόν νὰ καλυφθῇ ποσὸν 16 000 δραχ. ἑτησίως ἐκ δασῶν (καὶ ὑπολογιζομένου ὅτι καὶ αἱ λοιπαὶ πηγαὶ θὰ ἀποδώσουν 9.000 δραχ. ἐπὶ πλεόν), ἀναβιβάζομεν τὸν ἀριθμὸν τῶν οἰκογενειῶν αἱ ὁποῖαι θὰ ἀποζήσουν κυρίως ἐκ τῶν δασῶν τῆς περιοχῆς εἰς 1615 οἰκογενεῖας. Ἡ συνολικὴ δασικὴ ἀπασχόλησις ἐν τῇ περιοχῇ θὰ ἀνελθῇ εἰς 236.000 ἡμερομίσθια, ἥτοι ἐν ἡμερομίσθιον θὰ παράγῃ 1]6 κυβικοῦ μέτρου οἰκοδομησίμου ξύλου.

Δ. Μεταποίησις

1. Γεωργικαὶ βιομηχανίαι

Ἡ σημαντικὴ αὔξησης τοῦ ζωϊκοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς δενδροκομίας κατὰ τὴν 10ετίαν ἐφαρμογῆς τοῦ Προγράμματος θὰ καταστήσῃ ἀναγκαίαν τὴν δημιουρ-

γίαν βιομηχανιών μεταποιήσεως τῶν προϊόντων.

Κατὰ τὴν α' δετίαν προβλέπεται ἡ ἐγκατάστασις ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Κονί-
της ἀνὰ ἐνὸς τυροκομείου τῶν 10 καὶ 5 τόννων κατεργασίας γάλακτος ἡμερησίως.
Ἐνὸς ἐργαστασίου χυμῶν εἰς Ἄρταν. Ἐνὸς ὁμοίου συσκευασίας ἐσπεριδο-
ειδῶν εἰς Ἄρταν ἐπίσης καὶ ἐνὸς ξηραντηρίου Μηδικῆς καὶ ἀραβοσίτου εἰς Κό-
νιτσαν.

Κατὰ τὴν β' δετίαν, προβλέπεται ἡ ἐγκατάστασις ἀνὰ μιᾶς μονάδος τυροκο-
μικῆς σκληρῶν τυρῶν εἰς Ἄρταν, Πρέβεζαν, Θεσπρωτίαν, ἀνὰ ἐνὸς ἐργαστασίου
χυμῶν εἰς Πρέβεζαν καὶ Ἄρταν ἀνὰ ἐνὸς ἐργαστασίου συσκευασίας ἐσπεριδοειδῶν
εἰς Πρέβεζαν, Θεσπρωτίαν, ἀνὰ ἐνὸς ἐκκοκιστηρίου βάμβακος εἰς Ἄρταν καὶ
Πρέβεζαν καὶ ἐνὸς πυρηνελαιουργείου—σαπυνοποιείου.

Τὸ ὕψος τῶν ἐπενδύσεων τούτων προβλέπεται νὰ ἀνέλθῃ, κατὰ μὲν τὴν
α' δετίαν εἰς:

α) Κτιριακὰς ἐγκαταστάσεις 3.900 χιλ. δραχ.

β) Μηχαν. ἐξοπλισμὸν 8.200 χιλ. »

Κατὰ τὴν β' δετίαν εἰς α) 9.300 χιλ. δραχ. β) 17.700 χιλ. δραχ.

Γενικὸν σύνολον 39.1 ἑκατομ. δραχ.

2. Λοιπαὶ βιομηχανίαι

Κατὰ τὴν 10ετίαν τοῦ Προγράμματος δὲν προβλέπεται ἡ ἱδρυσις ἐτέρων βι-
ομηχανιῶν, πλὴν τῶν ἐκτεθεισῶν ἀνωτέρω γεωργικῶν τοιούτων.

3. Βιοτεχνία

Ἡ οἰκοτεχνία—βιοτεχνία, ὑπὸ τὴν σημερινὴν οἰκονομικὴν διάρθρωσίν της
διαδραματίζει ἐν Ἠπείρῳ σημαντικὸν ρόλον. Ἰδιαιτέρως εἰς τὸν Ν. Ἰωαννίνων ἡ
κατεργασία τοῦ ἀργύρου, τοῦ ἐρίου καὶ τοῦ ξύλου παρέχουν ἀρκετὴν ἀπασχόλησιν
κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας εἰς τοὺς κατοίκους.

Δὲν κατέστη δυνατὴ, μέχρι σήμερον, ἡ ἀποτίμησις τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ
τοῦ ἀπασχολουμένου εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐργασίας, ὥς καὶ τῆς προσόδου ἡ ὁποία ἀπο-
δίδεται εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν Οἰκονομίαν ὑπὸ τῶν κλάδων τούτων τῆς παραγωγῆς.

Τὸ πρόβλημα θὰ γίνῃ ἀντικείμενον εἰδικῆς ἐρεῦνης, προκειμένου νὰ καταρ-
τισθῇ εἰδικὸν πρόγραμμα οἰκοτεχνίας καὶ βιοτεχνίας. (1)

Ε. Τουρισμός

α) Διαπιστοῦται, ὅτι εἰδικὸς συ. τελεστῆς τουριστικῆς ἑλξεως πρὸς τὴν Ἠ-
πειρον, τουριστῶν ἐσωτερικοῦ ἀποτελοῦν τὸ Σπῆλαιον τοῦ Περάματος καὶ ἡ ἀ-
λιεία τῆς πέστροφας. Ταῦτα ὁμῶς ἐμπίπτουν καὶ εἰς τὰ πλαίσια τῶν τυχαίων ἐκ-
δρομῶν καὶ δὲν ἐπαρκοῦν διὰ νὰ ἀποτελέσουν τὴν βάσιν μιᾶς συνολικῆς τουριστι-
κῆς ἐκμεταλλεύσεως μεγάλου ἀποτελέσματος.

β) Ἀντιθέτως ἡ Ἠπειρος ἐμφανίζει τεράστιον ἐνδιαφέρον ἀπὸ ἀπόψεως ἐ-
ξωτερικοῦ τουρισμοῦ μὲ κύριον ἐντοπισμὸν τὴν παραλιακὴν ζώνην. Τὸ μέλλον τοῦ
τουρισμοῦ τῆς περιοχῆς ἀνήκει κατὰ βάσιν εἰς τὴν ἀξιοποίησιν των ἀκτῶν.

1. Πράγματι κατὰ Ἰούλιον 1959 δύο μὲν Ἰταλοὶ ἐμπειρογνώμονες οἱ κ.κ. Μπεντουρί-
νι καὶ Μαριάννι ἐπελήφθησαν τῆς σχετικῆς ἐρεῦνης συνεπικουρούμενοι καὶ ὑπὸ ὁμάδος
Ἑλλήνων διαφόρων εἰδικότητων τοῦ Ἐθνικοῦ Ὁργανισμοῦ Χειροτεχνίας, εἰς δὲ Ἑλβετὸς
δασολόγος εἰδικὸς ἐπὶ τῆς ξυλοβιομηχανίας ἐπεσκέφθη τὰ δάση τῆς Ἠπείρου καὶ τὰς ξυλο-
πριστικὰς ἐγκαταστάσεις πρὸς τὸν σκοπὸν συντάξεως εἰδικῆς μελέτης ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς
ξυλοτεχνικῆς βιομηχανίας καὶ βιοτεχνίας, διὰ λογαριασμὸν τοῦ Προγράμματος.

Κεντρική κατεύθυνσις τῆς τουριστικῆς ἀξιοποιήσεως τῆς Ἡπείρου ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ ἀξιοποίησις τῆς παραλίας ἀπὸ Πρεβέζης μέχρι Ἡγουμενίτσας. Πρὸς τοῦτο δέον νὰ δημιουργηθοῦν αἱ προϋποθέσεις ὥστε, εἰς τὴν παραλιακὴν ταύτην ζώνην, νὰ προσελκύεται ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερος ἀριθμὸς Εὐρωπαίων τουριστῶν.

Βάσιν τῆς τοιαύτης προσπάθειας ἀποτελεῖ ἡ λειτουργία τοῦ πορθμείου Μπρίν τιζι. Φορεὺς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ πορθμείου πρέπει νὰ εἶναι ὁ Ὁργανισμὸς ἀναπτύξεως Ἡπείρου. Ἀπὸ πλευρᾶς ἐπενδύσεων ἀναγκαίων ἔργων, ἡ διαμόρφωσις τοῦ τουριστικοῦ χώρου θέλει βεβαίως γίνεαι σταδιακῶς. Ἐν τουλάχιστοα ξενοδοχειακὸν δυναμικὸν ἐν ἀρχῇ, ὁμοῦ μετ' ἄλλων συναφῶν ἐγκαταστάσεων, ἀρκεῖ ὡς ἀφειτηρία.

Ἀπὸ ἀπόψεως ἐκμεταλλεύσεως τοῦ τουριστικοῦ χώρου σημειοῦται ὅτι:

- α) Ὁ κυριαρχοῦν τύπος ξενοδοχειακῆς ἐκμεταλλεύσεως δέον νὰ εἶναι ὁ τύπος ξενοδοχείου Β' κατηγορίας.
- β) Νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ δημιουργία ὅλων τῶν προϋποθέσεων ὥστε νὰ ἀποβῇ τόπος παραμονῆς καὶ οὐχὶ στεγάσεως τουριστῶν.
- γ) Ἡ ἐκμετάλλευσις νὰ περιλάβῃ ὅλας τὰς συναφεῖς ἐπιχειρήσεις, ὡς λ.χ. ἐστιατόριον, κέντρα διασκέδασεως κ.λ.π.
- δ) Νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ κατάλληλος διαφήμισις.
- ε) Κατὰ λόγον ἀναπτύξεως τοῦ τουρισμοῦ ξένων, θὰ προκύψῃ ἐνδιαφέρον καὶ διὰ τὸν ἐσωτερικὸν τουρισμόν.
- στ) Φορεὺς τῆς ἐκμεταλλεύσεως πρέπει νὰ παραμείνῃ ὁ ἰδρυθησόμενος Ὁργανισμὸς Ἀναπτύξεως Ἡπείρου.

Διὰ τὴν πληρεστέραν μελέτην τῆς τουριστικῆς ἀξιοποιήσεως τῆς Ἡπείρου παρίσταται ἀνάγκη νὰ συνταχθοῦν τρεῖς βασικαὶ μελέται:

- α) Ἐκλογῆς τῆς περιοχῆς πρὸς διαμόρφωσιν κεντρικοῦ τουριστικοῦ χώρου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἀναγκαίων κατασκευῶν καὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως αὐτῶν.
- β) Μελέτη διὰ τὸ πορθμεῖον, τόσον ὡς πρὸς τὴν προμήθειαν τοῦ σκάφους, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν ὁρομολογιακὴν καὶ τιμαριθμικὴν διόρθωσιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως αὐτῶν καὶ τῶν συναφῶν λεωφορεῖων γραμμῶν πούλμαν.
- γ) Μελέτη διὰ τὰ λοιπὰ ἔργα τῆς περιφερειακῆς ζώνης καταλλήλως ἱεραρχούμενα. Ἡ γενικὴ ἱεράρχησις τῶν τουριστικῶν ἐπενδύσεων ὀφείλει νὰ γίνῃ μὲ ἀποκλειστικὴν πρόταξιν τῆς ἀγορᾶς τοῦ πορθμείου καὶ μὲ ἐν συνεχείᾳ ἐξασφάλισιν τοῦ ἐλαχίστου τῶν κατασκευῶν διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ τουριστικοῦ χώρου. Αἱ δαπάναι διὰ τὴν περιφερειακὴν ζώνην νὰ ἀναληφθοῦν ἐπ' προσθέτως καὶ παρεμπιπτόντως. Ὡς ἄμεσα ἔργα τῶν ὁμοίων ὁ Ε.Ο.Τ. θὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐκτέλεσιν χαρακτηρίζονται:

Ὁ ἡλεκτροφωτισμὸς τοῦ σπηλαίου τοῦ Περάματος.

Τουριστικαὶ ἐγκαταστάσεις εἰς τὴν λίμνην Παμβώτιδα.

Μεθοριακὸς Σταθμὸς Ἡγουμενίτσας.

Ὀδικὸς Σταθμὸς Ἡπείρου.

Συμμετοχὴ εἰς τὴν δαπάνην διαμορφώσεως τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Ἡγουμενίτσας.

Ἡ δαπάνη τῶν ἀνωτέρω ἔργων προϋπολογίζεται συνολικῶς εἰς δραχ. ἑπτὰ περίπου ἑκατομμύρια.

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΑΡΟΔΟΥ *

‘Αρόδου ρίχτ’ τὸ σίδερο κι’ ἀρόδου κράταε τὸ σκαρὶ
—καὶ μάνι μάνι,
πού νὰ βολεῖ ὅπως ἄραξες νὰ ξαναβγεῖς.
Καὶ κάτσε, ἀπέ, στὴν κουλασιή, κι’ ἄς παίξει κι’ ἄς χαρεῖ
ἡ ματιά σου στὸ λιμάνι,
μακάρι μέχρι τ’ ἄστρο τῆς αὐγῆς.

Νὰ ξαίρεις πὺν ὅσο ξέμακρα κρατιέσαι ἀπ’ ὅλα κι’ ὀλουνοῦς,
κι’ ὅσο πιὸ λίγο,
κι’ ὅσο πιὸ γρήγορα μπόρεῖς νὰ πᾶς ἄλλου,
τόσο πιὸ ὥραϊα σοῦ δίνεται νὰ σοῦ διαλέγει ὁ νοῦς,
σταφύλια, λέω, στὸν τρύγο,
καὶ σ’ ἄλλα λιμανάκια τοῦ γιαιοῦ.

Μὰ ἐσύ, καλέ, βαρυγκομᾷς ἀκόμα καὶ νὰ τὸ σκεφθεῖς
(τὶ ὀργὴ σὲ δέρει;)
καὶ πιάνεις τὶς πρυμάτσες σου θηλιές μὲ ἀνακυκλιές.
Κι’ ὥς πὺν ν’ ἀράξεις βρῖσκεσαι στὴν πλώρη ὀρθός· κι’ εὐθὺς
σκαλώνεις στὸ μαδέρι
καὶ ξεμπαρκάρεις—κι’ ὕστερά σου κλαῖς.

Γάκης Τσιάκος

(*) ‘Αρόδου, ὄρος θαλασσινός.
= Ἀγκυροβόλημα μακρὰ ἀπ’ τὴν ἀποβάθρα.

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

ΤΡΙΛΟΓΙΑ

(Διήγημα)

Α'.

Τρεῖς πράξεις ἔχει τούτη ἡ ἱστορία. Μόνη τῆς δημιουργήθηκε, ἔτσι χωρισμένη σὲ τρία μέρη. Οὔτε κανένας τὰ ταίριασε, νὰ γίνουν ὅλα ἔτσι μὲ τὴ σειρά τους, οὔτε κι' ἐγὼ τώρα τὰ χώρισα κατὰ τὸ κέφι μου.

Τρεῖς πράξεις καὶ μάλιστα μέσα σὲ τρεῖς Κυριακές. Γιορτερὰ κι' ἐπίσημα ἔγιναν ὅλα. Μὲ τραγούδια καὶ χοροὺς ἄρχισε καὶ τέλειωσε... ἔ, δὲ θὰ σᾶς ποῦμε δὲ ἀπὸ τώρα καὶ πῶς τέλειωσε. Ἀκόμα δὲν εἴπαμε οὔτε τὴν ἀρχή.

Ἡ πρώτη ἦταν ἡ Κυριακὴ τῆς Τυρινῆς. Μέρα χαρᾶς καὶ γλεντιοῦ.

Εἶχε σονρουπώσει γιὰ καλὰ κι' ὁ θόρυβος τῆς μέρας εἶχε κάπως καταλαγιάσει. Ὁ ἀράνης μὲ τὸ γιαιταγὰν ὁ βεζύρης μὲ τὸν ναργιλέ, ὁ ντόκτωρ μὲ σερβιτσάκι στὸ χέρι, ὁ ξωτικός μὲ τὶς προβιές καὶ μὲ τὰ κέρατα στὸ κεφάλι, ἴδιος ὁ Πᾶν ὁ οἰζώντανος, ξεκομμένος ἀπὸ τὰ παιάρχαia χρόνια, ὁ βυζαντινὸς φτωχοπρόδρομος μὲ τὸ καλάμαρι στὸ ζωνάρ, ὁ ἀρματωλὸς μὲ τὴ φουστιανέλλα, ὁ Χότζας μὲ τὸ σαρίκι, ὁ Ἀλῆ πασᾶς μὲ τὴ γενειάδα κι' ὅλη ἐκείνη ἡ παρδαλὴ παρὰτα τῆς μέρας, εἶχε σκορπίσει μὲ γέλοια καὶ τραγούδια.

Ὅλες οἱ ἐποχὲς ἀντιπροσωπεύονταν κι' ὅλα σατυρίζονταν νόστιμα κι' ἐπιτυχημένα. Οἱ χοροί, τὰ τραγούδια καὶ τὰ τολμηρὰ πειράγματα, τέτοια ποὺ μόνο τούτῃ τῇ μέρῃ ἐπιτρέπονται καὶ δικαιολογοῦνται, πῆραν κι' ἔδωσαν ὅπως κάθε χρόνο. Μὲ τὸ σκοτείνιασμα, οἱ μεγάλοι ἄρραισαν καὶ στοὺς δρόμους ξεχύθηκαν οἱ μικροὶ νὰ ἐτοιμάσουν τ' ἀποκριάτικο ξεφάντομα τῆς

νύχτας. Τὸ κερύφωμα τῆς χαρᾶς καθὼς μάλιστα ἀπόψε ἦταν κι' ἡ τελευταία μέρα τῆς.

Κύματα, κύματα, ἀπὸ χαρούμενα κοπάδια παιδιῶν, πλημύρισαν τὰ σακάκια ἀπ' ὅλες τὶς γειτονιές, βιαστικά κι' ἀνήνουχα. Ποῦ πῆγαιναν ἔτσι μυστικά καὶ σὺν σκοτεινά; Τὶ κρυφοκονβέντιαζαν μεταξὺ τους, σὰν νὰ συνωμοτοῦσαν καὶ νὰ σχεδίαζαν κάποια κρυφὴ δουλειά. Βέβαια ἐμεῖς δὲν μπορούμε νὰ ξέρουμε γιὰτὶ βγῆκαν καὶ τί σχεδίαζαν τὰ παιδιά τοῦ ὄρεινοῦ ἐκείνου Ἡπειρωτικοῦ χωριοῦ, τὸ βράδυ τῆς ἀποκριᾶς.

Ὅποιος ὅμως κι' ἂν τᾶβλεπε ἀπὸ τὸ χωρὸ, ἤξερε καὶ παραῆξερε κι' ἔπαιρνε τὰ μέτρα του ὅσο μπορούσε. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ἅλῃ μεριά, ἡ καρδιά του πετοῦσε κι' ἀνυπόμονα περίμενε τὴν ὥρα ποὺ θὰ ξεφάντωνε κι' αὐτὸς μ' ὅλους τοὺς ἄλλους γύρω στὶς μεγάλες «Τζαμάλες», ποὺ θάκαναν τὴ νύχτα νὰ φέγγη σὰν μέρα καὶ καλύτερα.

Ἀπὸ ποῦ κι' ἀπὸ πότε ξεκινοῦσε καὶ τοῦτο τὸ συνήθειο; Ποιὸς ξέρει, πόσο βαθειὰ νάχει κι' αὐτὸ τὶς ρίζες του κι' ἀκόμα ζῇ καὶ βασιλεύει πᾶνω στὰ ὄρεϊνὰ χωριά μας κάθε ἀποκριά.

Ἀπὸ ἱερὲς τελετές, τὸ δίχως ἄλλο, ἀπὸ διονυσιακὲς λαίρ-ιες θὰ ξεκίνησε τότε μὲ σκοπὸ νὰ ἐνωθοῦν οἱ πιστοὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν ἱερὴ φωτιά μὲ τὸ πνεῦμα τῶν θεῶν τους. Τώρα, ἐκεῖνο τὸ «ἱερὸν πῦρ» ἔμεινεν ἡ χαρούμενη τζαμάλα, γὰ νὰ χορεύουν γύρω τους, ὅχι πιά μὲ θρησκευτικὴ ἐκείνωση κι' οὔτε νὰ θυσιάζουν τὸν ἱερὸν βοῖν τὸν χρῖον ἀλλὰ μὲ τρελλὸ κέφι, θύοντας καὶ τώρα, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὸ ἐκλεκτὸ ἀνάμ-

τοῦ τόπου τους καὶ μονάχα πρὸς τὸν Βάκχον. Εἶναι ὁ μόνος θεὸς ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ποὺ οἱ ἄνθρωποι δὲν τὸν ἀρνήθηκαν.

Τότε, τὴ φλόγα τὴν ἀναβαν ἱερεῖς καὶ ἱέρειες. Τώρα ἡ δουλειὰ τούτῃ τῆς φωτιάς, ποὺ λέγεται τζαμάλα, ἔπεσε στὰ χέρια τῶν παιδιῶν.

Μόλις νύχτωσε λοιπὸν, ἄρχισε ἡ δική τους φροντίδα.

Ἡ δουλειὰ αὐτὴ δὲν ἦν καὶ τόσο εὐκόλη. Ὅση χαρὰ ἔδινε ὅταν φούντωνε καὶ λαμποκοποῦσε, ἄλλη τόση δυσκολία καὶ κόπο ἤθελε ὅσο νὰ ἐτοιμασθῇ. Ἡ φροντίδα, εἶπαμε, πὼς ἔτεφετε στὰ χέρια τῶν παιδιῶν καὶ τὰ ξύλα τῆς φωτιάς ἔπορε νὰ εἶναι κλιμένα! Ἔτσι ὠριζε τὸ ἔθιμο. Νὰ κλέψουν φράχτες, ν' ἀρπάξουν παλούκια, νὰ ρημάξουν αὐλές, καὶ νὰ τὰ κουβαλήσουν στὶς τζαμάλες. Κάθε γειτονιά, καὶ τὴ δική της.

Πολλοὶ φύλλαγαν τὰ ξύλα τους, ἐκείνη τὴ νύχτα. Τὰ φύλλαγαν, μὰ πάλι, ἡ φλόγα ποὺ ὑψώνονταν θριαμβευτικὰ τοὺς τραβοῦσε, τὰ τραγούδια καὶ τὰ κλαρίνα τοὺς ξεχόλιαζαν κι' ἀφηναν συχνὰ τὸ πόστο τους, νὰ πᾶνε κι' αὐτοί, νὰ κάνουν λίγους γύρους στὸ χορὸ τῆς φωτιάς καὶ νὰ πιοῦνε λίγα ποτηράκια.

Ἔτσι, κανενὸς τὰ ξύλα δὲν ἔμεναν ἀνέγγιχτα, κι' ἦταν μεγάλο τὸ κέφι, ὅταν χόρευε κάποιος κι' ἐκείνη τὴ στιγμή ἔρριχναν τὰ δικά του τὰ ξύλα. Ἀπὸ τὸ σαμαντὰ ποὺ γινόταν γύρω του, τὸ καταλάβαινε, γελοῦσε κι' αὐτὸς παραπάνω κι' ἔλεγε.—Ἄντε παιδιά μ' κι' χρόν' νὰ μὲ γελάσετε.—Θυμοῦμαι πὼς, πάνω στὸ ζῆλο μας καὶ πάνω στὴ φιλοδοξία νᾶναι ἡ δική μας ἡ φωτιά ἡ «τρανώτερη», δὲ γλίστωναν οὔτε τὰ δικά μας τὰ ξύλα ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους.

Ἔτσι καὶ κείνη τὴν ἀποκρηὰ, δὲ σεβαστήκαμε οὔτε τὰ ξύλα τῆς «γρηὰ κακῶς»—καθὼς τὴν ἔλεγαν στὸ χωριό, γιατί τ' ὄνομά της εἶχε ξεχαστῇ ἀπὸ χρόνια—παρ' ὅτι εἶχε τὶς συστάσεις τῶν μανᾶδων μας:—Νὰ μὴ πάρετε, γυιέ μου, ξύλα ἀπὸ τὴ γρηὰ—κακή, γιατί καταριέται.

Οἱ κατάρες—μ' ὅλο ποὺ λένε, πὼς ἂν κουγε ὁ θεὸς τὰ κοράκια θάχε ψοφήσῃ δὲν τὰ ζωντανὰ γιὰ νὰ τὰ φᾶνε—ἀφίνουν

ἓνα μυστηριακὸ φόβο στὴν ψυχὴ καὶ σκορπίζουν ἀνατριχίλα. Βέβαια δὲν τ' ὀκνεῖ ὁ θεὸς τὰ κοράκια, μὰ πάλι... ποῖος τὸ ξέρει; Κι' ἂν κείνη τὴν ὥρα τύχει ὁ οὐρανὸς ἀνοιχτὸς καὶ μπεῖ μέσα ὀλόϊσια ὁ λόγος ὁ κακὸς καὶ πιαστεῖ; Λίγες κατάρες πιάστηκαν; Μακρὸν λοιπὸν ἀπ' αὐτὲς, γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακό.

Ἀπ' αὐτὲς τὶς προλήψεις καὶ τοὺς φόβους ξεκινημένες κι' οἱ μάνες μας, μᾶς συμβούλεψαν αὐτὰ ποὺ εἶπαμε παραπάνω. Ἐμεῖς ποῦ νὰ τὰ θυμηθοῦμε κείνες τὶς ὥρες τῆς φούριας μας ποὺ ἡ φωτιά ζητοῦσε κι' ἄλλα κι' ἄλλα ξύλα. Ἔτσι ριχτήκαμε στ' ἀφίλαγα καὶ τ' ἀφθονα τῆς γρηᾶς. Ἐνα ξερὸ κορμὶ ἦταν—κούτσουρο, δαυλὶ καμμένο ποὺ λφει ὁ λόγος—τρυπωμένη στὶς φλωκωτὲς καὶ στὰ βαθειὰ νερὰ τοῦ ὕπνου, ποῦ νὰ ἴδῃ καὶ ποῦ ν' ἀκούσῃ; Κι' ἔξ ἄλλου τὰ ξύλα τῆς ὑψώνονταν σὲ στίβες, προκλητικά, ἀμέτρητα, ἄσωστα. Ἄλλα εἴκοσι χρόνια νὰ ζοῦσε ἡ στριμένη τούτῃ γρηὰ, θάχε νὰ κάψει καὶ πάλι θὰ περίσεναν. Μανία εἶχε νὰ στέλνῃ νὰ τῆς κουβαλοῦν ἀπὸ τὰ κτήματά της χειμῶνα καλοκαίρι ξύλα.

Τὰ στίβαζαν στὴν αὐλὴ ἀπάνωτὰ κι' ὁ ἥλιος τᾶκαιγε κι' ἡ βροχὴ τὰ σάπιζε. Πόσο θὰ λιγόστευαν, ἂν παίρναμε κι' ἡμεῖς ἀπόψε γειὰ τὴ φωτιά μας;

Ἐκεῖ λοιπὸν ριχτήκαμε ἀνεμπόδιστα κι' ἀστόχαστα καὶ κουβαλούσαμε ὥς τὰ μεσάνυχτα.

Εἴμασταν χαρούμενοι καὶ περήφανοι. Ἡ φωτιά μας ἦταν ἡ μεγαλύτερη κι' ὅπως κι' ἡ ρούγα μας ἦταν ἡ πιὸ μεγάλη τοῦ χωριοῦ, μαζεύτηκαν ἐκεῖ ὅλοι καὶ τὸ γλέντι, μαζὶ μὲ τὴ φωτιά, ἄναψε καὶ κόρωσε.

Αὐτὰ ἔγιναν τὴν πρώτη Κυριακὴ κι' ὡς ἐδῶ τελειώνει τὸ πρῶτο μέρος τῆς ἱστορίας μας.

Ἡ πρώτη φάση τελείωσε τὴν Κυριακὴ τῆς Τυρινῆς.

Ὅμως ἐδῶ τώρα ἡμεῖς ἀναγκαζόμαστε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα, νὰ μὴ μποῦμε ἀμέσως στὴ δεύτερη πράξη τῆς ἐπόμενης Κυριακῆς. Κι' ὅπως ἐκεῖνος ὁ συγγραφέας, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ὀλοκληρώσῃ τὸ θέμα του μέσα στὴ δράση τοῦ ἔργου, βγάζει ἕναν ἡθοποιὸ στὴ σκηνὴ καὶ μὲ ὕφος τρα-

γικό λέει ένα μονόλογο για να τὸ δέση, ἔτσι κι' ἐμεῖς ἐδῶ, μὲ τὸ ἴδ' ο σχεδὸν ὕφος, λέμε τὰ παρακάτω.

Τὸ πρῶτ' τῆς Δευτέρας, ἡ γρηὰ—κακή, σὰν βγῆκε στὴν αὐλὴ κι' εἶδε τὸ μακελειὸ ποῦχαν πάθει οἱ στίβες τῆς, στάθηκε στὴ μέση κι' ἔβγαλε μιὰ «ψιλὴ φωνή».

Ἐπειτα, πέταξε τὸ μαντιῆλι, ξέπλεξε τ' ἄσπρα μαλλιά, γύρισε τὸ σεγκοῦνι τῆς ἀνάποδα, καὶ μὲ τὶς παλάμες γυρισμένες κατὰ τὸν οὐρανό, ἄρχισε νὰ καταριέται, Ἐρριχνε τὶς κατάρες τῆς βραχνές, φοβερές σὰν καυτὸ μολύβι καὶ μαζί, προμάντευε κι' ὅλας τραγικὰ πεπρωμένα, Κάλχας καὶ Τειρεσίας σὲ τραγωδία ἀρχαία.—«Ἀνεχρόνιστα! Νὰ μὴ σᾶς ἔχουν οἱ μανάδες σας τὴν πασκαλιά. Νὰ σᾶς σαβανοστολίσουν. Νὰ σᾶς χτυπήσει ἡ ἀστραπή, ἀνέφταγα. Νά! βλέπω κι' ὅλας ποὺ σᾶς κουβαλοῦν οἱ τέσσαρες πάνω στὰ ξύλα».

Τάκουσαν οἱ μάνες μας κι' ἀνατρίχισαν.

Κατατρομαγμένες ἔτρεξαν κι' ἔπесαν στὰ πόδια τῆς.

Μοζὶ μὲ τὶς μάνες μας, κι' ἄλλες γυναῖκες κι' ἀπὸ τὶς ἄλλες γειτονιὲς καὶ κείνες ποὺ εἶχαν παιδιὰ κι' ἐκείνες ποὺ δὲν εἶχαν κι' ἐκείνες ποὺ τᾶχαν ξενητεμένα, ἀκόμα καὶ κοπέλλες ἀνίπαντρες, μαζεύτηκαν καὶ γονάτισαν μπροστὰ σὲ τοῦτ' τὴ φοβερὴ κι' ἀόρατὴ καὶ ἀνεξήγητὴ δύναμη τῆς κατάρας.—«Ἀμὰν θειά—καλή, μὴ καταριέσαι τὰ βλαστάρια μας».

Πρῶτ'η φορὰ τὴ φώναξαν μὲ τοῦτο τὸ ἐπίθετο «Καλή», γιὰ νὰ τὴν ἐξευμενίσουν ἀσφαλῶς, ὅπως γίνεται μ' ὅλα τὰ τρομερὰ καὶ τὰ ὀλέθρια στοιχεῖα. Ἔτσι καὶ μιὰ φοβερὴ ἀρρώστεια τὴν εἶπανε οἱ ἀδύναμοι ἄνθρωποι. Εὐλογία κι' ἕνα ἄγριο Πέλαγος τῷπανε Εὐξείνιο Πόντο.—«Σταμάτησε θειά Καλή, τὶς κατάρες».

Ὅμως αὐτὴ δὲν ἄκουγε. Ἰδια μοῖρα σκληρὴ, κουφὴ καὶ τυφλὴ, δοσμένη στὴν ἄγρια μανία τῆς:—«Νὰ σᾶς τὰ κομματιάσουν νά...»

Τότε οἱ γυναῖκες φώναξαν μ' ἀπόγνωση—«Θὰ στὰ φέρουμε ἐμεῖς τὰ ξύλα. Θὰ τὰ κουβαλήσουμε ἐμεῖς ἀπὸ τὸ λόγγο, τοῦτ' τὴν Κυριακὴ, τόσα κι' ἄλλα τόσα».

Τὸ τᾶξ μο ἔκαμε τὸ θᾶμα του. Ἡ σκοτεινὴ θεότης ἐξευμενίστηκε. Ἡ γρηὰ κατέβασε τὰ χέρια, ἔδωσε ξανά τὸ μαντιῆλι στὸ κεφάλι, βούλωσε τὸ στόμα τῆς καὶ μπῆκε μέσα.

Β'.

Λιόχαρη καὶ λαμπερὴ ξημέρωσε ἡ δευτέρη Κυριακὴ «τῶν α' Νηστειῶν τῆς Ὁρθοδοξίας».

Οἱ γυναῖκες μετὰ τὴν ἐκκλησίαν, πῆραν τὰ ζῶα τους καὶ ξεκίνησαν γιὰ τὸ δάσος. Καλοντυμένες καὶ καλοχτενισμένες. Κυριακάτικες.

Πῶς τῷμαθαν καὶ μαζεύτηκαν τόσο πολλές. Ἐμεινε τάχα καμμιά νοικοκυρὰ νὰ ἐτοιμάσει τὸ φαγητὸ καὶ καμμιά κοπέλλα νὰ φέρῃ νερὸ ἀπ' τὴ βρύση;

Ἐνας χαρούμενος συναγερμὸς σὰν νὰ βάρεσε καὶ κάλεσε ὅλες τὶς γυναῖκες. Οὔτε καὶ γάμος νὰ γινόταν, οὔτε καὶ πανηγύρι. Πὲς καὶ ζητοῦσαν κάποιαν ἀφορμὴ γιὰ τοῦτο τὸ ξεσήκωμα.

Μὲ τραγούδια καὶ μὲ χάχανα, πῆραν τὸ δρόμο, «καβάλλα καὶ πεζούρα», καθὼς θᾶλεγε ὁ Κρυστάλλης, ἄν τις ἔβλεπε. Ἐκάναν μάλιστα καὶ κύκλο καὶ πέρασαν ἐπὶ τῆδες ἀπ' τὸ γειτονικὸ χωριό, ὅπως γίνεται ὅταν κουβαλοῦν τὰ ξύλα γιὰ τοὺς γάμους.—Ποῦ πᾶτε μῶρ' καλότυχες; Τίνος γάμος γίνεται; Ρωτοῦσαν οἱ ξενοχωρίτες.—Πᾶμε νὰ φέρουμε τὰ ξύλα γιὰ τὸ γάμο τῆς γρηᾶς, εἶπαν μερικὲς κι' ὅλες ἔβαλαν τὰ γέλοια μὲ τὸ χωρατό. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα ἄρχισαν τὰ τραγούδια τῆς χαρᾶς.

«Εὐχὴ σου με μανούλα, τώρα ποὺ πρωταλλάζω καὶ βάνω τὰ καλά μου καὶ τὰ μεταξωτά μου».

Μὲ τέτοια χαρὰ κόπηκαν τὰ ξύλα, φορτώθηκαν στὰ ζῶα καὶ ξεκίνησαν.

Πρῶτο ἔβαλαν ἕνα ἄσπρο ἄλογο καὶ ἐπάνω ἔρριξαν μιὰ κόκκινη ποδιά, ἔτσι σὰν μπαϊράκι νὰ ποῦμε.

Πρὶν βασιλέψῃ ὁ ἥλιος, μπῆκαν στὸ χωριὸ καὶ τράβηξαν παιηγυρικὰ γιὰ τῆς γρηᾶς τὸ σπίτι.

Ὁρθὴ στὴν πάνω κρεβάτια, τὶς περιμένει ἀπὸ κεῖ πάνω, μέτρησε τὰ φορτάματα καὶ καμάρωσε τὶς στίβες ποὺ ὑψώθηκαν δυὸ καὶ τρεῖς φορὲς περισσότερο.

ἀπὸ πρῶτα. Ὅταν τελείωσαν, ἡ γρηὰ σήκωσε τὸ χέρι τῆς ἀνάερα, σὲ μιὰ κίνηση σὰν νὰ δινε ἄφεση ἁμαρτιῶν καὶ σὺν νὰ εὐλογοῦσε κι' εἶπε δυνατά. — «Νᾶειστε καλά... Νερὸ κι' ἁλάτι».

— «Νερὸ κι' ἁλάτι» φώναξαν ὅλες μαζί.

Μ' αὐτὸ ἡ γρηὰ κακὴ, ἤθελε νὰ πῇ πὼς ὅλα διαλύθηκαν κι' ὅσα εἶπε τὰ παίρνει πίσω. Ὅπως τ' ἁλάτι λυώνει στὸ νερὸ, ἔτσι νὰ λυώσει κάθε κακὸ ποὺ ξεστόμισε. Κι' οἱ γυναῖκες πάλι, μὲ τὴν ἴδια ἀπάντηση, ἤθελαν νὰ ποῦν, ὅτι τὰ ξεχνοῦν ὅλα.

Μετὰ ἀπ' αὐτό, ἔφυγε καὶ τὸ βάρος ἀπ' τὶς καρδιὲς τῶν μονάδων μας, καὶ ἐλαφρωμέναι γύρισαν σιὰ σπίτια τους. Μερικὲς μάλιστα εἶπαν συγκινημένες. — Καλὴ εἶναι ἡ ἔρμη... Νερὸ κι' ἁλάτι.

Γ'.

Τὸ χρέος ξώφλησε. Οἱ καρδιὲς ἡσύχασαν.

Ὅμως ἡ ἱστορία δὲν τελείωσε ἀκόμα. Τῇ μιᾷ τὸ θάμα, τὴν ἄλλη τὸ ποραθάμα, τὴν παράλλη τὸ ἀντιθάμα λέει ὁ κόσμος.

Ἔτσι κι' ἐδῶ ἔλειπε τὸ ἀντιθάμα, γιὰ νὰ τριτώσῃ καὶ νὰ ὁλοκληρωθῇ, κι' ἦρθε κι' αὐτὸ μὲ τὴ σειρὰ του, μόνο του κι' ἀκάλεστο πάνω στὴν ὥρα του, νὰ σφραγίσῃ τούτῃ τὴν ἱστορία.

Ξημέρωι ἡ τρίτη Κυριακή. Τὸ πρωτὶ, μετὰ τὴ λειτουργία, ἡ καμπάνα ξαναχτύπησε, μὰ πένθημα τούτῃ, τὴ φορά.

Οἱ λυπητεροὶ ἦχοι γέμισαν ὅλο τὸ χωριό. — Τι; Ποιὸς; Τίνος σπίτι ἐκλείσσε; Μὴν ἦρθε κανένα μαῦρο μαντάτο ἀπὸ τὰ ξένα;

Ὅχι. Τίποτε ἀπ' αὐτά.

Οὔτε μαντάτο ἦρθε κι' οὔτε σπίτι ἐκλείσσε. Ἐνα κλεισμένο καὶ μανταλωμένο σπίτι ἀνοίξε κι' ἕνα ξεχασμένο κουφάρι τὸ θυμήθηκε ὁ χάρος καὶ μπῆκε νὰ τὸ πάρῃ.

Ἡ γρηὰ Κακὴ ἐκλείσσε γιὰ πάντα τὰ μάτια της, ἀφίνοντας πίσω σπίτι, κτήματα κι' ἑμέτρητα ξύλα στιβαγμένα στὴν αὐλή. Τίποτε ἄλλο. Παιδιὰ δὲν εἶχε κι' ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὴ χῶριζε χάος.

Ἐνα χάος ἀγεφύρωτο εἶχε ἀνοίξει ἡ γρηὰ καὶ στάθηκε ὁλομόναχη στὴν ἀπέναντι γῆ. Θὰ τὴν πονέσει κανένας τώρα; Θὰ αἰε κανεὶς νὰ τὴν προβοδῇ στὸ παντο-

τεινὸ τῆς ταξίδι; Οὔτε νερὸ ζήτησε ποτὲ ἀπὸ κανέναν κι' οὔτε νερὸ ἔδωσε ποιὲ σὲ κανέναν.

Καὶ τί δὲ λέγονταν γι' αὐτή. Ἦταν μάγισσα καὶ μιλοῦσε τὴ νύχτα μὲ τὰ ξωτικά. Μήπως δὲν ἔφερε κάποτε τὸ χαλάζι, κι' ὅλα τ' ἀμπέλια τὰ ρήμαξε καὶ μόνο τὰ δικά της ἔμειναν ἀνέγγυχα; Μήπως... καὶ τί δὲν ἔλεγαν, ἀλήθεια γι' αὐτή; Στὸ σπίτι της δὲν πάτησε ποτὲ κανένας. Θὰ πᾶνε τώρα, ἢ καὶ πεθαμένη ἀκόμα θὰ τὴ φοβοῦνται; Κι' ἂν ἐκεῖ ξαπλωμένη καθὼς θὰ εἶναι, τῆς κακοφανεῖ, κι' ψυχὴ τῆς ποὺ δὶχως ἄλλο θὰ πλανιέται ἀκόμα γύρω, ξαπολύσει πάλι μυστικὰ τὶς φοβερὲς τῆς κατάρεις;

Κι' ἀλήθεια ἔτσι θὰ σκεφτότανε ὅλοι, καὶ μὲ τὸ δίκιο τους, ἂν λέθαινε μιὰ Κυριακὴ πρὸ μπροστά. Τώρα ὅμως ἄλλαξαν οἱ καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων. Ἦρθε μιὰ ὥρα κι' ἀνοίξε ὁ ἀγκαθερὸς δρόμος κι' ἔφτασαν ὡς ἐκείνη τὴν ἀπλυσίαστη ψυχὴ. — Νάησιτε καλά. Νερὸ κι' ἁλάτι.

Αὐτὰ ἦταν τὰ τελευταῖα ἀλλὰ καὶ τὰ μόνα καλὰ λόγια τῆς ζωῆς της.

Μεγάλῃ σημασία παίρνει κάτι ποὺ δὲν τὸ περιμένεις. Νὰ καρτερῆς κεραυνὸ καὶ νὰ πῆσῃ μπροστά σου ἕνα μυρωμένο τριαντάφυλλο. Τὸ δέχεσαι σὺν εὐλογία Θεοῦ. Τὸ ἄρωμά του φτάνει νὰ μυρώσῃ κι' ἐξαγνίσῃ μιὰ ὁλόκληρη ζωή. — Καλὴ εἶναι ἡ ἔρμη, ψιθύρισαν μερικές. Κι' ἐκεῖνος ὁ ψιθύρος ἀπλώθηκε καὶ γέμισε γλυκὰ τὶς καρδιές.

Ἐγινε συμπόνια, ἔγινε καλωσύνη, ἔγινε ἀγάπη. Τὸ πῆρε ὁ ἀέρας καὶ τὸ τραγούδησε. Τ' ἀπλώσε στὴν πλάση ἔφτασε κι' ὡς τ' αὐτιά τοῦ Θεοῦ. Βρῆκε κι' ὁ Θεὸς τὴν ὥρα τῆς ἐξιλέωσης ποὺ θὰ τὴν περίμενε μὲ ὑπομονή, κι' ἔστειλε νὰ τὴν πάρει. Καὶ μάλιστα μέρα Κυριακή.

Ἡ σκληρὴ καρδιά τῆς γρηᾶς ἔγινε τώρα μιὰ γαλάζια ἀκύμανη λίμνη, ποὺ ἀπλώθηκε πάνω ἀπὸ τὴ μνήμη τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ πικρὸ ἁλάτι ἔλυωσε μέσα καὶ γλύκανε κι' ἐκεῖνο. Ἔτσι ὅλα ἦρθαν στὴν ὥρα τους τὴν καλή.

Οἱ γυναῖκες τ' ἄκουσαν συγκινημένες κι' ἔτρεξαν μὲ λουλούδια, βασιλικά, μῆλα, κυδῶνια, γιορτοφορεμένες καὶ κυριακάτι-

κες. Καμμιὰ δὲν ἔλειψε. Τὴ μοιρολόγησαν κι' ὅλας, νὰ μὴν πάει παραπονεμένη.

Κανένα ξόδι—μακρὸν ἀπὸ 'δῶ—δὲν εἶχε τόσον κόσμος. Ὁ ἕνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλον, ἦρθαν κι' ἀπὸ τὰ κοντινὰ χωριά. Τί καὶ γιὰ πὶο λόγο, μαζεύτηκαν τόσοι, δὲν τὸ πολυκατάλαβαν ὅλοι. Μὰ γιὰ νὰ γίνεταί τέτοια τιμὴ σὲ πεθαμένον, θὰ πῆ πὼς ἦταν κάτι τὸ ξεχωριστό.

Κι' ἦταν πραγματικά.

Ἦταν μιὰ πικρὴ ζωὴ, πρὸ ἔφευγε στὴν καλὴ της τὴν ὥρα.

Γυρίζοντας ἀπὸ τὴν κηδεῖα, ἀναψαν φω-

τιὲς στὴν αὐλὴ της μὲ τὰ ξύλα ποὺ στάθηκαν ἀφορμὴ νὰ ἐξιλεωθῇ, ἔψησαν τὶς παρηγοριὲς κι' ἔφαγαν καθὼς—συνηθίζεται—κι' ἤπιαν ἀπὸ τὸ γλυκὸ παλὸ κρασί της; καὶ τὴν συχώρεσαν μὲ τὴν καρδιά τους, ἄντρες καὶ γυναῖκες καὶ παιδιά...—Νερὸ κι' ἁλάτι...

Ὁ ἥλιος τῆς τρίτης Κυριακῆς, βασίλεψε καὶ μαζί του ἔκλεισε κι' ἡ αὐλαία τῆς ἱστορίας μας.

«Τὸ ἔργον ἐτελείωσε», καθὼς ἔλεγαν σὲ παλιότερα χρόνια ἔξω ἀπὸ τὴ σκηνὴ οἱ ἠθοποιοί, γιὰ νὰ καταλάβῃ τὸ κοινὸ καὶ νὰ φύγει.

ΣΕ ΚΙΤΡΙΝΟ

Τὸ δειλινὸ στὶς ἀμβλεῖες τῶν ἰσκιῶν
φθίνει μὲ τὸν ἥλιο στὴ σκὸν,·
κι' οἱ ἄνθρωποι ἐκμηδενίζονται
στῶν μεγάλων δωμάτων τῇ συγκατάθεσι.
Ἦσαν λόγια ποὺ ἀδελφώνουν...
Τέτοια ὥρα οἱ γέροι ἡσυχάζουνε,
γιὰ νὰ σταματήσουν τὸ χρόνο,
συνωθοῦν τὶς καρέκλες καλύτερα πρὸς τὸ φῶς,
διπλώνοντας τὸν κόσμον στὴν ἐφημερίδα τους.
Κι' ἐμεῖς ἀναπολοῦμε τοὺς θανάτους μας,
ἀδελφοί,
στὸν κίτρινον πίνακα τῆς ἐσπέρας.
Πολὺν γυρίσαμε πρὸς τὸ κενό, σὰν ἡλιοτρόπια...
Ποὶς θὰ μᾶς πείσει
πὼς ὁ κόσμος δὲν τελειώνει σ' ἄσπρες κάμαρες...

Θρασύβουλος Μπέλλας

LOUIS MACNEICE

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΠΡΙΝ ΓΕΝΝΗΘΩ

Εἰμ' ἀκόμα ἀγέννητος. ὦ, ἄκουσέ με.
Τὴν αἵματοβυζάστρα νυχτερίδα, τὸν πόντικα ἢ τὴ νυφίτσα
ἢ τὸν ξυλοπόδαρο καλικάνιζαρο νὰ μὲ ζυγώσουν μὴν ἀφήνεις.

Εἰμ' ἀκόμα ἀγέννητο· παρηγόρησέ με.
Φοβοῦμαι μὴν ἢ ἀνθρώπινη ράτσα μὲ τείχια μὲ περικτείχισαι
μὲ φάρμακα μὴ μὴ φαρμακώσει, μ' ἔξυπνα ψέματα μὴ μὲ δολώσει,
σὲ μαῦρα βάσανα μὴ μὲ τυραγνήσει, σ' αἱματοβάφο λουτροὸ μὴ μὲ κυλίσαι.

Εἰμ' ἀκόμα ἀγέννητος· προμήθεψέ με
μὲ νερὸ νὰ μὲ νανουρίζῃ, χλόη νὰ φυτρώνῃ γιὰ μέ, δέντρα νὰ μὲ
κυβεντιάζουν, οὐρανὸ γιὰ μέ νὰ ψέλνῃ, μὲ πουλιὰ κι' ἐν ἄσπρο
φῶς στὸ νοῦ μου χαμηλά νὰ μ' ὀδηγήῃ.

Εἰμ' ἀκόμ' ἀγέννητος· συγχώρα με
Γιὰ τ' ἁμαρτήματα ποὺ ὁ κόσμος σ' ἐμὲ θὰ κἀνῃ, τὰ λόγια μου
ὅταν μοῦ μιᾶνε, τὶς σκέψεις μου, ὅταν γιὰ μέ οἱ ἄλλοι σκέφτονται,
γιὰ τὶς προδοσιές μου ποὺ θὰ στήνουν προδότες μακρυνά μου,
γιὰ τὴ ζωὴ μου ὅταν τὴ δολοφονοῦν μὲ τὰ ἴδια μου
τὰ χέρια, τὸ θάνατό μου, ὅταν μὲ ζωντανεύουν.

Εἰμ' ἀκόμ' ἀγέννητος· δοκίμασέ με
οτοὺς ρόλους ποὺ πρέπει νὰ παίξω καὶ τοὺς νυγμοὺς ποὺ θὰ δεχτῶ
ὅταν οἱ γέροι μὲ δασκαλεύουν, οἱ γραφειοκράτες μὲ πειράζουν, τὰ βουνὰ
μὲ φοβερίζουν, οἱ ἐρασιῆς μὲ περιγελοῦν, τ' ἄσπρα
κύματα μὲ καλοῦν σὲ ξεφαντώματα κι ἢ ἐρημιὰ στὸ
πεπρωμένο, ὅταν ὁ φτωχὸς ἀρνιέται
τὸ δῶρο μου καὶ τὰ παιδιὰ μου μὲ καταριοῦνται.

Εἰμ' ἀκόμ' ἀγέννητος. ὦ, ἄκουσέ με
μὴν ἀφήνεις τὸν ἄνθρωπο τὰν ἀποκτηνωμένο ἢ αὐτὸν ποὺ λέει
τὸν ἑαυτὸ του θεὸ νὰ μὲ ζυγώσει.

Εἰμ' ἀκόμ' ἀγέννητος. ὦ γέμισέ με
μὲ δύναμη ἐνάντια σ' αὐτοὺς ποὺ θὰ παγώσουν
τὴν ἀνθρωπιά μου, ποὺ θὰ μὲ σπρώξουν νὰ γίνω θανατηφόρα αὐτόματο,
θὰ μὲ κάνουν τροχόδοντο σὲ μηχανή, πρᾶμα
μονόφατσο, ἓνα πρᾶμα, κι ἐνάντια σ' ὅλους αὐτοὺς
ποὺ θὰ σπαταλήσουν τὴν ὀλοκλήρωσή μου, ποὺ θὰ μὲ
φυοήσουν σὰν πεσμένο γαῖδουράγκαθο δῶθε—
καῖθε ἢ πέρα δῶθε
σὰ νερὸ στὴ χούφτα

θὰ μ' ἀποπετάξουν.

Μὴν τοὺς ἀφήνεις νὰ μὲ κάνουν πέτρα, μὴ τοὺς ἀφήνεις νὰ μὲ χύσουν.
* * *

* Ἀλλιῶς σκότωσέ με.

(Μετάφρ. Ἰωάν. Ε. Ἀναστασίου)

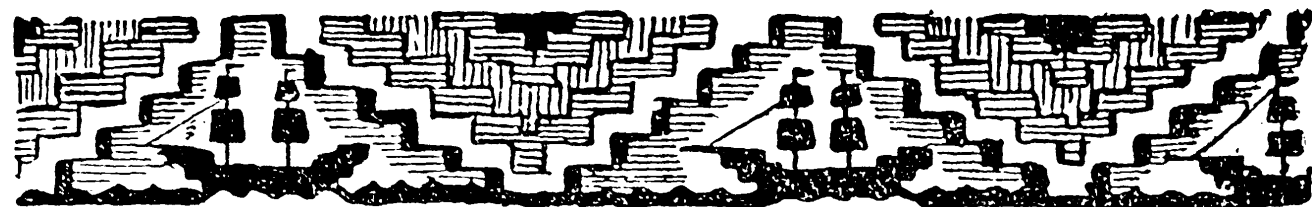
WALT WHITMAN

ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ

Ὁ δοῦλος πὺν τῶσκάσε ἦρθε στὸ σπιτί μου καὶ στάθηκ' ἀπόξω,
τὸν ἄκουσα νὰ κουνιέται καὶ τὰ ξύλα στὸ σωρὸ νὰ τρίζουν,
ἀπὸ τὴν πόρτα τὴ μισάνοιχτη τοῦ μαγειριοῦ τὸν εἶδα
κουτσὸν κι' ἀδύνατον·
πῆγα ἐκεῖ πὺν κάθισε σ' ἓνα κούτσουρο, τὸν ἔμπασα μέσα
καὶ τὸν σιγούρεψα,
νερὸ ἔφερα καὶ γιόμισα τὴ λεκάνη γιὰ τὸ ἰδρωμένο του κορμί
καὶ τὰ πρισμένα του ποδάρια.
Καὶ τοῦδωσα κονάκι, περνώντας τον ἀπ' τὸ δωματιό μου καὶ τοῦδωσά
χοντρά παστρικά ροῦχα·
θυμοῦμαι τέλεια τὰ ὀρθάνοιχτά του μάτια καὶ τὸ
ξάφνιασμά του
καὶ θυμοῦμαι πὺν ἔβαλα μπλάστρια στοῦ λαιμοῦ του τὰ γδαρσίματα
καὶ στὰ κότσια.
Ἐμεινε μαζί μου μιὰ βδομάδα, ἔγινε καλὰ καὶ
τράβηξε κατὰ τὸ βορριά·
καθόνταν δίπλα μου στὸ τραπέζι, τὸ ντουφέκι μου ἦταν ἀκουμπισμένο
πέρα στὴ γωνιά.

(Μετάφρ. Ἰωάν. Ε. Ἀναστασίου)

ΑΡΣ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΚΑΙ ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΤΟΥΣ

Ἡ κάθε πόλις, πλᾶσμα ζωντανό, ἔχει τὴν φυσιογνωμίαν της καὶ τὴν ψυχὴν της. Ἡ ψυχὴ της εἶναι γέννημα τῆς ἱστορικῆς της ζωῆς· στυλπνὴ χαρὰ καὶ πικρὸ δάκρυ· ὅ,τι καταστάλαξε ὡς τὰ σήμερα ἀπὸ πόθους καὶ ἀγῶνες χιλιετηρίδων, ἀπὸ ἀγνὰ σκιρτήματα τῆς καρδιάς, θολὰς σκευωρίες. Εἶναι σὰν ἀέρας παλαιῆς ποῦ κυλᾷ στοὺς δικούς μας πνεύμονες, ἐπαρὴ ρυστική μὲ μιὰ νεκρή, κατ' ἐπίφασιν, ζωή. Κατ' ἐπίφασιν, γιὰτὶ, κάτω ἀπ' τὴν ἐπιπολὴ τοῦ σημερινοῦ βίου, ἀκούεται, σὰν ὑποχθόνια ροή, ἡ φωνὴ τῶν νεκρῶν γενεῶν.

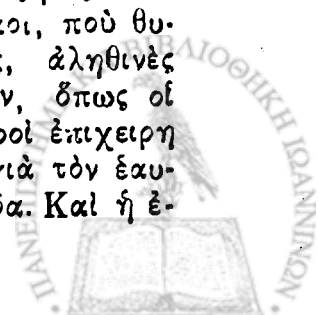
Ἡ φυσιογνωμία της εἶναι συνάρτηση τοῦ τοπίου της καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς της ἔκφρασης, τῆς ἰδιότυπης ἐκείνης γοητείας, ποὺ ἀποκτᾷ μιὰ πόλις ἀπὸ μόνο τὸ γεγινός ὅτι εἶναι παλαιά, ἀπὸ τὸ ὅ,τι στὸν χῶρον της ἐπηξάν, σὲ σκληρὸ ὕλικό, οἱ ἀντιλήψεις σειρᾶς ἀνθρώπων γενεῶν γιὰ τὴν διαδίσωσιν, τὴν ἀνεσθ, τὴν ὁμορφιά, τὴν πίστη, τὴν τέρψη, τὸ νόημα τῆς ἐξουσίας, τὴν ζωὴ τῆς κοινότητος. Γιὰτὶ ἀπὸ τίς ἀντιλήψεις αὐτὲς βγῆκε τὸ ἰδιωτικὸ σπίτι, τὸ δημόσιον κτίριον, τὸ θέατρο, ὁ κήπος, ἡ Ἐκκλησία.

Δυστυχῶς, στίς πόλεις τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος, γιὰ λόγους εἰδικούς—ἐγῶνας ἐπιδιώσεως, ἀμυνα μὲ κάθε τρόπο, μπροστὰ σ' ἓνα βάρβαρον καὶ ἀνενδοίαστο ὀυνάστη—ὁ ραγιαῖς δὲν τολμοῦσε νὰ δηλώσῃ τὸν πλοῦτον του, ὅπως ὁ ἀσὸς τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Δὲν τολμοῦσαν νὰναί προκλητικά, οὔτε τὸ ἀρχοντικόν, οὔτε ἡ Ἐκκλησία, οὔτε σὲ παλαιότερα χρόνια, τὸ Σχοτεῖο. Μητροπόλεις σὰν τίς Γοθικὲς, Δημαρχεῖα, ὅπως τῶν διομηχανικῶν πόλεων τῆς Φλάνδρας καὶ τῆς Γαλλίας, μέγαρον, ὅπως τοῦ Ζάκ Κέρ, δὲν θὰ ἦταν ἀνεκτὰ τὸν καχύποπτον αὐθέντην, ποὺ ὁ ἴδιος, βα-

ρὺς καὶ ἀκαλαίσθητος, ζοῦσε μέσα στοὺς τέσσερες τοίχους του, παραδομένος στὴ νάρκη καὶ στίς ἡδονὰς τοῦ φυτικοῦ βίου. Ἔτσι, ἡ πνιγρὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ φόβου ἀπομόνωνε τὸν ὑπὴκοον μέσα σ' ἓνα πενιχρό, ἐξωτερικόν, κτίσμα, καὶ μόνο στὸ ἐσωτερικόν τοῦ σπιτιοῦ μποροῦσε, μὲ κάποια ἐλευθερία, νὰ καλλιεργήσῃ τὴν εὐμάρεια καὶ τὴν ἀρχοντιά.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ὁ τόπος μας, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν καταστροφῶν ποὺ ἐπροκάλεσε ὁ πόλεμος, βρέθηκε μὲ οἰκισμοὺς πού, στήν καλύτερην περίπτωσιν, ἔμοιαζαν μὲ μεγάλα χωριά. Ἡ ἐπιπολαιότητα καὶ ἡ αὐθαίρεσις εἶχαν σπεῖρει κατὰ βούλησιν ἐφήμερες κατοικίες, χωρὶς χαρακτῆρα, χωρὶς ρυθμό, χωρὶς τάξιν, μὲ σκοπὸ τὸ ἀπλὸ βόλεμα. Καὶ μὲ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἐλαφροῦ ὕλικου, τοῦ ξύλου καὶ τῆς λάσπης, θὰ μποροῦσε ὁ ξένος νὰ πιστέψῃ ὅτι δρίσκεται σὲ κατασκηνώσεις μὲ μόνιμον κάπως χαρακτῆρα. Στὰ Γιάννενα, ἡ κατάστασις δὲν ἦταν ἀπολύτως ὁμοία. Ἡ πόλις ἦταν πάντα σημαντικὸν διοικητικὸν κέντρον, καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἔστω καὶ ἀμυδρά, εἶχαν τὴν αἰσθησὴ τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀξιοπρέπειας.

Τὸ σημαντικώτερον ὁμῶς αἶτιον, ποὺ χάρισε στήν πόλιν διαφορτικὸν πολιτιστικὸν κλίμα, ἦταν ἡ στενὴ καὶ συνεχὴς ἐπαφὴ μὲ τὴν Δύσιν. Ἡπειρώτες μετανάστες, εὐφυεῖς καὶ δραστήριοι, στὴ Βενετία, στὸ Λιβόρνο, στὴν Αὐστρία, στὴ Βλαχία, ἔθεταν τίς βάσεις τῆς οἰκονομικῆς ἐκείνης ἀκμῆς ποὺ στάθηκε ἡ κρηπίδα τῆς νέας μας ἐλευθερίας. Μεγάλοι ἐμπορικὸι οἴκοι, ποὺ θυμίζουν τίς χανσεατικὰς πόλεις, ἀληθινὰς δυναστεῖες ἐμπόρων φωτισμένων, ὅπως οἱ Γλυκῆδες, εὐέλικοι καὶ τολμηροὶ ἐπιχειρηματίες, ἐσώριαζαν τὸν πλοῦτον γιὰ τὸν ἑαυτό τους, μὰ καὶ γιὰ τὴν πατρίδα. Καὶ ἡ ἐ-

πίδρασή τους επάνω στο ρυθμό της ζωής των Γιαννίνων ήταν προφανής. Ζωογόνο άερας ώρμοσε συνεχώς από το άνοιχτό προς τη Δύση παράθυρο, φέροντας, μαζί με καινούργιες ιδέες, έναν πιο έκλεπτυσμένο τρόπο ζωής. *Επιπλά Αυστρίας, σερβίτσια αγγλικά, καθρέφτες της Βενετίας, έμπαιναν στα γιαννιώτικα σπίτια, μαζί με τα κηρύγματα του νέου φιλελευθερισμού· δηλαδή μεγάλη προσφορά του έμπορου στην πρόοδο, μιὰ συνεχής ροή ξένων ιδεών και προϊόντων, που έκαναν την πόλη αυτή να διαφέρει από τις άλλες ελληνικές πόλεις ως προς την αντίληψη περί ζωής, ως προς τον τρόπο ζωής, ως προς τον οικιακό πολιτισμό. Σέ τελευταία πάντως ανάλυση, τα Γιάννενα, όπως και οι άλλες ελληνικές πόλεις, έφθασαν στην έλευθερία με πολύ μικρό κτιριακό πλούτο, όταν, στίς άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ο κτιριακός άκριβως πλούτος ήταν ο σπουδαιότερος συντελεστής της γοητείας και της έλκυστικότητας των πόλεων. Δυστυχώς, μετά την απελευθέρωση, ή ανεδαφική έφεση να αναστήσουμε νεκρές μορφές—μιὰ έφεση που την έτόνωνε μιὰ παρεμφερής τάση, κάτι σαν ψύχωση της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής και ή Μεγάλη Ίδέα, στην άρνητική της βέβαια πλευρά,—στην πλευρά των Ταμπού—μας ώδήγησε σ' ένα είδος νεοκλασικής μανίας, κάτι σαν το *delirium graecum* της Αναγεννήσεως.

*Αρνηθήκαμε την κοντινή μας παράδοση, για να ριχτούμε στην περιπέτεια της αναδιώσεως μορφών περασμένων. Και σηκώσαμε περιστύλια, ζωφόρες και αετώματα από πεντελικό μάρμαρο, χωρίς να σκεφτούμε αν όλα αυτά προσidiaζαν στη φυσιογνωμία μας ως νέου λαού.

Θά ήταν φυσικά γελοίο να ισχυρισθώ κανείς ότι ένας αρχιτεκτονικός ρυθμός θά έποπτεύη πάντα στην αισθητική μοίρα μιās πολιτείας, ότι είναι για την α'ωνιότητα δεμένος προς κάποιο κτίμα. Οι ρυθμοί, γέννημα της ανάγκης και της τεχνικής κάθε μεγάλης εποχής, είναι όντότητες ιστορικές, που ίκανοποίησαν, κάποτε κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο, το καλλιτεχνικό αισθητήριο ενός λαού. Ίπληξαν όμως εποχές όπου, ώρισμένοι λαοί, προικισμένοι με πλούσια ευαισθησία, κατώρθωσαν να δημιουργή-

σουν ρυθμούς που είχαν τέτοιαν έκλεκτική συγγένεια με το τοπίο, που έδεναν τόσο οργανικά χώρο και κτίσμα, που ανταποκρίνονταν τόσο πιστά στον ψυχισμό του δημιουργού τους λαού, ώστε σ' αυτούς να φαίνεται, πως το έργο του ανθρώπου γινόνταν φύση, και στεκόταν αιώνιο, καθώς αυτή. Μιὰ απ' αυτές τις εποχές ήταν και ή δυζαντινή. Ο αντίλαλος της έφτασε στα Γιάννενα, φιλτραρισμένος από το χρόνο και τη σκλαβιά, στερημένος από την αίγλη και τη δύναμη της κραταιάς αυτοκρατορίας. *Έφερε, μέσα από τους αιώνες, την μεγαλύτερη εκείνη χάρη που στολίζει κάποιες γιαννιώτικες γωνίες, σαν ένα παληό, γνώριμο άρωμα μαραμένων λουλουδιών.

Αυτές οι γωνίες πρέπει να διατηρηθούν με κάθε θυσία, έστω κι' αν άδικήσουμε λίγους τις ξέφρενες πιὰ απαιτήσεις της λεγομένης προόδου, που, για ώρισμένους τουλάχιστον ανθρώπους, δεν είναι τίποτε άλλο παρά ή ευχέρεια να κυκλοφορούν μέσα στην πόλη με την ταχύτητα που επιθυμεί ή καρδιά τους. Πρέπει να διατηρήσουμε αυτές τις γωνίες ως κόρην έφθαλμου, γιατί αυτές αποτελούν, έλλείψει άλλου κτιριακού πλούτου, μιὰ με το θαυμαστό γιαννιώτικο τοπίο την γοητεία της αρχαίας αυτής πολιτείας· ένα κεφάλαιο δηλαδή ανεκτίμητο άκόμη και για κείνους που σκέπτονται με οικονομικά και μόνο κριτήρια.

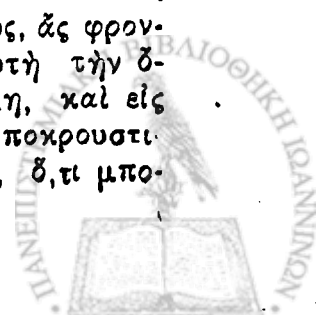
Δέν ζητούμε έδω την διατήρηση άθλιωτήτων, γνωστών στίς μεσαιωνικές πόλεις της Δύσης και στα δικά μας *Επτάνησα. Δέν υπάρχουν έδω οι ζοφερές εκείνες γραφικότητες των στενών σοκακιών και των θεώρατων οικοδομών με τους λεπρούς τοίχους, που στέγαζαν τον ραχιτισμό και τη φυματίωση, και που τόσο συγκινητικά θρήνησε τελευταία το χαμό τους, στην Ζάκυνθο, ένας γνωστός μας έστέτ. Πώς; να πέσουν τα παληόσπιτα, με τους κατοίκους τους, τους ποντικούς, τις κατσαρίδες και τους δακίλλους; μά ύστερα τι θά έλέπουμε, έμεις οι περιηγηταί;

*Έδω, εύτυχώς, τέτοια πράγματα δά έχουμε. Η πόλις δέν είναι καθορά φρικτή. Λόγοι μορφολογίας του έδάφους δέν επέβαλλαν την συγκέντρωση του πληθυσμού σ' ένα στενά περιωρισμένο χώρο. Κε

ὁ μακάριος δυνάστης δὲν εἶχε τὴν προνοη-
τικότητα τοῦ Ἐνετοῦ. «Ἐκαστος, ὃ ἡ ψυ-
χή του δούλεται, τοῦτο πραττέτω», ἦταν ὁ πο-
λιοδομικὸς κανόνας τῆς τουρκοκρατίας. Καὶ
ὁ Γιαννιώτης, ποὺ εἶχε δικὴ του ἀντίλη-
ψη περὶ εὐζωΐας, στὸ παληό του σπῆτι, ὅ-
που ἀποτύπωνε καμμιά φορά τὴν ἰδιότυπη
χάρη τῆς ἡ μαστορικῆς φαντασίας, ἤθελε
τὴν μεγάλη του ἐσωτερικὴ αὐλὴ καὶ τὸν
κρυμμένο κήπο, τὸ βασίλειο τῶν λουλουδιῶν
του, ποὺ τὸ ἄρωμά τους τώρα τείνει νὰ ὑ-
ποκαταστήσῃ ἡ εὐωδία τῶν ἐξατμήσεων
τῶν τροχοφόρων. Δὲν ζητοῦμε λοιπὸν τὴν
διατήρηση ἀθλιότητων, γιὰ τὴν διατήρηση
ἐνὸς ὕψους, μιᾶς ὑγιоῦς γραφικότητος, ὡς
τὴν ὥρα ὅπου, ἡ νέα ἀρχιτεκτονικὴ θὰ
μεταβάλλῃ ριζικὰ τὴν ὁψη τῶν οἰκισμῶν
καὶ θὰ δώσῃ στίς πόλεις ἓνα χαρακτῆρα
κοινὸ σὲ ὅλο τὸν κόσμον.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ αἵωνα, οἱ μεγάλοι
ἀρχιτέκτονες ζητοῦν νὰ συναγάγουν τίς ἀρ-
χιτεκτονικὲς μορφές, ὅχι ἀπὸ δεδομένα ἱ-
στορικά, συναισθηματικὰ ἢ αἰσθητικὰ, ὅχι
ἀπὸ τὸ τοπίο ἢ τὴν παράδοση, μὰ ἀπὸ τὸν
σκοπὸ ποὺ πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσουν. Πι-
στεύουν ὅτι, ἡ ἀπόλυτα σκόπιμη ἐξυπηρέ-
τησις τῶν ἀναγκῶν, θὰ ἔχῃ ὡς φυσικὸ συ-
νανακόλουθο τὴν αἰσθητικὴν δικαίωση τοῦ
κτίσματος. «Κάθε νέο ἀρχιτεκτόνημα, ἔγρα-
ψε ὁ μεγάλος Γερμανὸς ἀρχιτέκτων Βάγκ-
νερ, ἂν θέλῃ νὰ ταιριάζει στὴν νέα μας
ἀνθρωπότητα, πρέπει νὰ στηρίζεται στὰ ὑ-
λικά ποὺ προσφέρει ἡ νέα μας Τεχνικὴ
καὶ στίς ἀξιώσεις τοῦ παρόντος καὶ μέλλοντος».
Χαίρε, λοιπὸν, χιλιετραγουδημένο παρελ-
θόν. Χαίρετε κιονόκρανα καὶ ροδακὲς καὶ
ἑξυκόρυφα τόξα καὶ τροῦλοι καὶ κωδωνο-
στάσια τοῦ Μπαρόκ καὶ γυναικεῖα χάρη
τοῦ Ροκοκὸ. Ὅταν ὁ μεγάλος γλύπτης Μα-
ριότλ τόλμησε, ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια, νὰ ἀ-
ποκαλέσῃ τὸν Πραξιτέλη τροχοπέδη τῆς
ἐχΐνης, στήριγμα τοῦ στείρου ἀκαδημαϊκοῦ
καὶ Μπουγκερῶ τῆς γλυπτικῆς—ὁ Μπουγ-
ερῶ ἦταν ὁ συντηρητικὸς ζωγράφος ποὺ
ἐκάρηκε τὸ κόκκινο πανί γιὰ τὸν ἐμπρεσι-
στικὸ ταῦρο—ἔκαμε τὴν ἐντύπωση μεσαι-
νικοῦ φιλοσόφου, ποὺ θὰ εἰρωνεύονταν τὴν
ἐδασκαλία τοῦ Ἀγίου Θωμᾶ. Ἐν τούτοις,
παράδοξος ἀφορισμὸς τοῦ Μαριότλ βγήκε
ἡ ἀληθινὰ προφητικὸς, στὸ πεδίο τῆς ἀρ-

χιτεκτονικῆς, ἂν σκεφτῇ κανεὶς ὅτι, ὅχι
μόνον πανεπιστημιακὲς πόλεις, ὅπως τοῦ
Καράκας, ὅχι μόνον πρωτεύουσες, ὅπως ἡ
περίφημη Μπραζιλία ποὺ χτίζει ὁ Νιμά-
γιερ, ἀκολουθοῦν τίς νέες ἀρχιτεκτονικὲς
νόρμες, μὰ καὶ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἡ
ἴδια, αὐστηρὸς θεματοφύλακας παραδόσεων
χιλιετηρίδων, σ' ἓναν κομμουνιστὴ ζωγρά-
φο τῆς πρωτοπορείας, τὸν Φερνάν Πεζέ,
ἀνέθεσε τὴν διακόσμηση εὐκτηρίων οἰκῶν,
καὶ τὸν Λὲ Κορμπυζιὲ ἐπεφόρτισε μὲ τὴν
μελέτη γιὰ τὴν νέα ἐκκλησία τοῦ Ρονσάν,
ἔχων τὰς τὸ ρωμανικὸ κλέος τῆς Σάρταρ
καὶ τὰ ἐνδοξα γοτθικὰ κτίσματα. Παράδο-
ξες μορφές, μὲ ὑλικά νέα, ἀκατανόητες
γιὰ τίς δικές μας περὶ στατικῆς ἀντιλήψεις,
ὅγκοι ποὺ ἰσορροποῦν σὲ μιὰ φαινομενικὴ
ἀστάθεια, ποὺ προκαλεῖ τὸν ἱλιγγο, ὑψώ-
νονται σὲ ὅλο τὸν κόσμον, σὰν πρόκληση πλάτ-
στα παληὰ, στερεὰ ἐδραιωμένα κτίρια, ποὺ
τόσο πολὺ τάχε τὸ μάτι μας συνηθίσει,
φαίνεται ὅμως πῶς, αὐτὰ τὰ τελευταῖα,
ἀρχίζουν νὰ γίνονται παρελθόν. Καὶ ὅμως
θὰ ἔλθῃ ἴσως ἡ ὥρα, ὅταν οἱ ἄνθρωποι θὰ
τρέφονται μὲ τὴν ἴδια τροφή. θὰ βασανί-
ζονται ἀπὸ τὴν ἴδια νευρασθένεια, θὰ ζοῦν
διακόσια χρόνια καὶ θὰ ἔχουν δύο μέτρα
ὕψους, ποὺ τὰ δικὰ μας ψελλίσματα θὰ στα-
θοῦν γι' αὐτοὺς μιὰ ὄραση σ' ἓναν ἀνυπόφο-
ρο ὀρθολογιστικὸν κόσμον. Καὶ ἴσως μὲ νο-
σταλγία θὰ ἀναζητήσουν τίς γραφικὲς νό-
τες ἐνὸς παρελθόντος, γεννήματα τῆς ἐλεύ-
θερης φαντασίας, τῆς ἐλλείψεως σχεδίων,
τῆς συμπαθητικῆς ἀνεμελιάς, ἴσως τότε θὰ
ξαναζητήσουν τὴ φύση. Καὶ γι' αὐτοὺς θὰ
πρέπει νὰ τὰ διατηρήσουμε ὅλα αὐτὰ, γι'
αὐτοὺς μὰ καὶ γιὰ μᾶς τοὺς ἰδίους. Ἡ πόλις
πρέπει τὰ εἶναι σχολεῖο ὁμορφιάς γιὰ τὸν
κάτοικό της, γι' αὐτὸν ποὺ πρέπει νὰ εἶναι
πάντα ἡ πρώτη τῆς μέριμνα, γιὰ τὸν ἐπίση-
μο ἢ τὸν ξένο. Τὰ ὠραῖα ἰδιωτικὰ σπῆτια,
οἱ πλατεῖες, τὰ μνημεῖα, εἶναι, γιὰ τὸ μάτι
τοῦ μέσου ἀνθρώπου, θαυμάσια μέσα αἰσθη-
τικῆς ἀγωγῆς. Γιὰ τοὺς ὑπερανθρώπους
λοιπὸν ποὺ θὰ μᾶς ἀκολουθήσουν, σ' αὐτὴ
τὴ γῆ, μὰ καὶ γιὰ μᾶς τοὺς ἰδίους, ἄς φρον-
τίσουμε νὰ διατηρήσουμε σ' αὐτὴ τὴν ὁ-
μορφῇ, τὴ θελκτικὴν ἀκόμα πόλιν, καὶ εἰς
πεῖσμα ὧν ὀνειρεύονται τὴν ἀποκρουστι-
κὴ μονοτονία τῶν ἰσίων δρόμων, ὅτι μπο-

ρεί νά διατηρηθῇ. Καί ἀκόμη νά ἐμποδίσουμε τήν ἀσχοπὴ καταστροφῇ τῆς ὁμορφίᾳς, ποὺ δὲν ἐνοχλεῖ κανένα. Νά προστατεύσουμε τοὺς ἀνοιχτοὺς χώρους ἀπὸ τὴν ἀπλησθη βουλιμία. Νά ἀποσυμφορήσουμε ὠρισμένα σημεῖα, ἀπὸ προτομὲς καὶ μνημεῖα καὶ νά τὰ σκορπίσουμε, γιὰ ν' ἀποχτήσουν ξανά τὴν προσωπικότητά τους, στὶς νέες μικρὲς πλατεῖες, ποὺ δημιουργοῦνται τώρα, καὶ ὅπου τώρα βασιλεύει μιὰ ψωραλέα χλόη. Νά στήσουμε μερικὲς μαρμαρένιες κρῖνες καὶ μνημεῖα ἀξία τοῦ ὀνόματος στοὺς μεγάλους ἀγωνιστὲς τοῦ σπαθιοῦ ἢ τοῦ λόγου, — "Ἅγιο Κοσμάς, Βηλαράς, Μάρκος Μπότσαρης, — ποὺ δόξασαν αὐτὰ τὰ χρώματα. Νά προστατέψουμε κατὰ τὸ δυνατόν τοὺς ἀνοιχτοὺς χώρους καὶ τὸ δέντρο. Νά κοσμήσουμε μὲ ἀναρριχητικὰ φυτὰ τίς γέρικες μάντρες. Ἔτσι θὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ φύση νά διαποτίζῃ τὴ ζωὴ μας, ἔτσι, ὅσο εἶναι δυνατόν, θὰ ἐμποδίσουμε τὴν μηχανὴ νά φάῃ τὴ σάρκα μας, καὶ θὰ δεχθούμε τὸν μηχανικὸ πολιτισμὸ, ἔτοιμοι νά τὸν ἀφομοιώσουμε, διατηρῶντας πάντα, γιὰ μᾶς καὶ γιὰ τοὺς ἐπιγόνους, κάποια πνοὴ ποιήσεως, ποὺ θὰ μᾶς ἐμποδίσῃ νά γίνουμε ζωντανὰ αὐτόματα.

«Οἱ ποιότητες ποὺ βλέπουμε στὰ κτίσματά μας, πρέπει νά εἶναι ὁ ἀντίλαλος μιᾶς θαθεῖα θρησκευτικῆς ζωῆς. Σκοπὸς μας εἶναι νά διοχετεύσουμε πάλι στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ τὴν ὁμορφίαν τοῦ γύρω κόσμου, νά τὴν διαποτίσουμε μ' ἓνα πλοῦτο, ποὺ εἶχε τελείως ξεφύγει ἀπὸ τὰ χέρια μας. Αὐτὸς ὁ φυσικὸς πλοῦτος τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς θὰ μᾶς ἐπιστραφῇ μονάχα, ὅταν μάθουμε νά χρησιμοποιήσουμε τὴν μηχανή, ὅχι σὰν εἰδωλό, σὰν κυρίαρχο, σὰν φλέβα χρυσοῦ, μὰ σὰν ἐργαλεῖο γιὰ τὴν ἀνθρώπινη εὐτυχία. Ἡ μηχανὴ ποτὲ δὲν ἔδωκε ἕως τώρα μιὰν ἀνθροπίνην τῆς κουλτούρας· ὥρθωσε μόνον καὶ γονιμοποίησε προστὰ στὰ μάτια μας τὰ ζιζάνια τοῦ πολιτισμοῦ».

Αὐτά, ὕστερα ἀπὸ τὸν Ἀλέξη Καρέλ, τὸν μεγάλο γιατρό, δὲν τὰ εἶπε ἀπὸ ἓνα ἀποιοδῆποτε δῆμα κάποιος ὑπαίθριος ἀγορητῆς, οὔτε, σὲ κάποια κρίση ὑστερικῆς εὐγλωττίας, κανένας αὐτάρκης τραπεζορῆτορας. Τὰ εἶπε ὁ μεγάλος ἀρχιτέκτων Ράιτ, ἀφοῦ ἐπὶ ἑβδομήντα χρόνια, χτίζοντας γιὰ

τὸν ἄνθρωπο, ἀγωνίστηκε μὲ ἐπιτυχία, σὲ ἑκατοντάδες κτισμάτων, ποὺ εἶναι τιμὴ καὶ κλέος τοῦ Νέου Κόσμου, νά διατηρήσῃ τὴν ἐπαφὴ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴ φύση.

Αὐτὴν τὴν ἐπαφὴ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴ φύση, ἐδῶ, ὅπου οἱ συνθήκες εἶναι ἀκόμη τόσο εὐνοϊκὲς γι' αὐτὸ, πρέπει καὶ ἡ πόλις αὐτὴ νά τὴν διατηρήσῃ, γιὰ νά σεβαστῇ τὴν ἱστορικὴ φυσιογνωμία τῆς.

Ἐπάρχει ἔμως καὶ κάτι ἄλλο, ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἀμεση καὶ ρωμαλέα φροντίδα, κάποιο ἀνεκτίμητο δῶρο τῆς φύσεως στὴν πόλιν αὐτή: εἶναι τὸ τοπίο τῆς.

Τὸ γιαννιώτικο τοπίο δὲν ἔχει τὴν κλασικὴν ἐκείνη διαφάνεια, τὸ αὐστηρὸ περιγραμμά τοῦ Νότου, τὴν ἀρμονικὴν ἐκείνη ἀκίνησιν, ποὺ θυμίζει αἰωνιότητα. Δὲν καίεται πάντα ἡ πέτρα τοῦ ἀπὸ ἓναν ἥλιο χωρὶς οἶκτο, καὶ ἡ γραμμὴ τοῦ δὲν ἔχει τὴν ἀκαμπτη ἐκείνη στερεότητα, τὴν τόσο ἀγαπητὴν στὸν Μπωντλαίρ.

Σπάνια ἐπίσης κυριεύεται ἀπὸ τὴν ἀγρία ἐκείνη, — ὅταν πάνου ἀπὸ τὸ δουνό, σὰν μαντρόσκυλο ὁρμάει ὁ Βορρᾶς γιὰ ν' ἀποκρούσῃ τὰ βροχοφόρα σύγνεφα καὶ μουγκρίζουν ἡ λίμνη καὶ οἱ οὐράνιες πλαγιές, — ποὺ θυμίζει τὸν ἑξαλλο κόσμον τῶν φουτουριστῶν.

Εἶναι τοπίο μεικτό. Τοῦ λείπει ἡ χρωματικὴ κραιπάλη ἡ ἀπέλυτη, καθὼς καὶ οἱ σκοτεινοὶ τόνοι ποὺ βασιλεύουν στοὺς στοὺς θόρειους τόπους. Μέσα τοῦ ζοῦν συγκερασμένα ἡ ἡρεμὴ σοφία τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τὸ σκοτεινὸ πάθος τῆς Βρουνχίλδης. Ἡ ἰδία ἡ μορφολογία τοῦ τὸ βοηθαίει στὸ νά γίνῃ πολυσήμαντο. Οἱ ἐδαφικὲς πτυχώσεις ἀποκαλύπτουν ὁλοένα, μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ ἐραστῆ τῆς φυσικῆς ὁμορφίᾳς, πάντα καινούργιες ἀπέψεις, γιομάτες χάρη ἢ δύναμη, πλάσματα τοῦ συνδυασμοῦ τῶν χρωμάτων τῆς βλάστησης, τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς λίμνης, μὲ τοὺς τόνους τοῦ δουνοῦ καὶ τοῦ δάσους. Τοὺς μῆνες, ἰδιαίτερα τοῦ φθινοπώρου, ὅταν σκύβουν βαρεῖα τὰ φυλλώματα τῆς λεύκας κάτου ἀπὸ τὸ δάρος τῆς δμήχλης, καὶ ἔρπουν, μουντοί, οἱ ὕδρατμοι ἐπάνω ἐστὴν ὑγρῇ γῇ, τὸ γιαννιώτικο τοπίο ἀποκτὰ μιὰν ὑποβλητικὴν γεμάτην μαγείαν. Κινεῖ τὴν ψυχὴ, δὲν θέλγει ἀπλῶς τὸ μάτι. Μία ἀτμόσφαιρα Τριστάνου καὶ Ἰζόλδης.

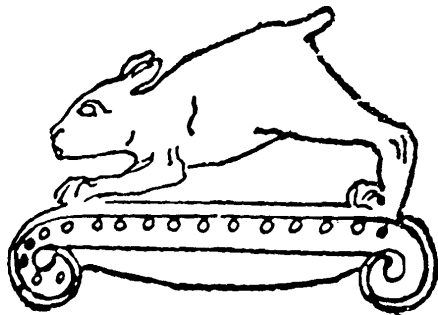
φαίνεται πώς πέφτει στο νότιο χῶμα μας. Πίσω ἀπὸ μιὰ θπουλη διαφάνεια, φαίνεται πώς ἀργοσταλεύουν θαλά πλάσματα τῆς φαντασίας, τόσο ἀθόρυβα, ὥστε δὲν ξέρεις ἂν ὑπάρχει ὅλη μέσα στίς μορφές. Καί τίποτε δὲν σοῦ δίνει, καλύτερα ἀπὸ τὴν μαλακὴ αὐτὴ κίνηση, τὴν ἐντύπωση τοῦ μακρυνοῦ ταξιδιοῦ, τίποτα δὲν σὲ θυβίζει καλύτερα στὴν πιδ δουβή μοναξιά, τὴν μοναξιά, πὺ εἶναι, γιὰ τοὺς καιροὺς μας, τὸ βότανι τῆς εὐτυχίας.

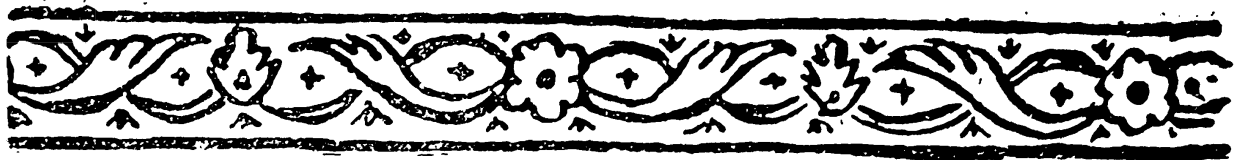
Τὸ τοπίο λοιπὸν πρέπει καί αὐτὸ νὰ προστατευθῇ κατὰ τρόπο ἀποτελεσματικὸ, γιὰτὶ ἀποτελεῖ ἓνα ἀνεχτίμητο γιὰ τὴν πόλη κεφάλαιο.

Προστασία λοιπὸν τῆς μορφῆς τῆς πόλεως καὶ προστασία τοῦ θαυμαστοῦ τῆς τοπίου, νὰ οἱ δυὸ σκοποὶ πὺ πρέπει νὰ τεθοῦν ἀμέσως καί μὲ εἰλικρίνεια. Δὲν τολμοῦμε νὰ ὑποδείξουμε τὴν πορεία πὺ θὰ πρέπει νὰ ἀκολουθηθῇ, γιὰτὶ τὸ πρόβλημα εἶναι πολυσύνθετο καί ξεπερνάει τίς δυνάμεις ἐνὸς μόνο ἀνθρώπου. Πιστεύουμε μόνον ὅτι ἡ πόλις θὰ πρέπει νὰ καταστρώσῃ νὰ σαφὲς πρόγραμμα ἀμύνης, μὲ ρητοὺς περιορισμοὺς, νομικὰ κατωχυρωμένους. Καί τατόπιν νὰ ἀναθέσῃ σὲ μιὰ Ἐπιτροπὴ τὴν ὑστηρὴ παρακολούθηση τῆς ἐφαρμογῆς οὗ. Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ ὅμως νὰ τονίσουμε τι ἡ ἐπιτροπὴ θὰ πρέπει νὰ συγκροτηθῇ, χι *ex officio*, ἀπὸ προέδρους δηλαδὴ συλλόγων ἢ σωματείων, οὔτε ἀπὸ εὐφράδεις ποιῆτες—ἡ εὐφράδεια ἐνέχει συχνὰ μεγάλη ὁση ἀρνητισμοῦ,—παρὰ τὸ ἀπολύτως ἀξιειμὸν ὄλων αὐτῶν τῶν προσώπων. Γιὰ τὴν

διατήρηση τῆς ὁμορφίας τῆς πόλεως καί τοῦ τοπίου τῆς δὲν θὰ χρειαθοῦν οὔτε ὀργανωτικὲς ἱκανότητες οὔτε εὐροια λόγου. Οἱ ἄνθρωποι πὺ θὰ πρέπη—ἄς μὲ συχωρηθῇ ἡ δεοντολογία—νὰ ἀποτελέσουν τὴν Ἐπιτροπὴ θὰ εἶναι ἀνάγκη: α) Νὰ ἔχουν τὴν ἀπαιτούμενη ἀγάπη γιὰ τὴν πόλη καί τὴν ἱστορία τῆς. β) Νὰ ἔχουν τὴν ἀναγκαῖα αἰσθητικὴ κατάρτιση, προκειμένου νὰ ἀντιμετωπίσουν αἰσθητικῆς φύσεως θέματα. γ) Νὰ ἔχουν τὴν ἀπαιτούμενη ψυχικὴ ἀντοχὴ γιὰ νὰ ἀντιστέκονται σὲ παρακλήσεις καί πιέσεις. δ) Νὰ μὴν ἔχουν ἱδιαίτερα, πολεοδομικῆς φύσεως συμφέροντα, πρὸς ἐξυπηρέτησιν—γιαυτὸ θὰ ἦταν καλύτερο νὰ ἀπαρτίζονται ἀπὸ Γιαννιώτες, ὅχι μόνιμους κατοίκους τῆς πόλεως, κατὰ ἓνα σημαντικὸ ποσοστὸ, καί ε) Νὰ κατάχεται ἀπὸ ἱερὸ πάθος γιὰ τὸ ἔργο τῆς. «Τίποτε τὸ σημαντικὸ στὸν κόσμον αὐτὸ, λέει ὁ Ἐγγελος, δὲν ἔχει κατορθωθῇ χωρὶς πάθος». Χωρὶς τὸ πάθος, ἡ ποίηση γίνεται φραστικὴ μεταρσιολογία, ἡ Τέχνη, τεχνικὸι ἀκροβατισμοί. Χωρὶς πάθος γιὰ τὴν δικαιοσύνη, ὁ πολίτης θέλει τὸν νόμον ὑπέρτης τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων του. Χωρὶς πάθος, ἡ φιλαλληλιά γίνεται στεῖρχ ἐπίδειξη, τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ κοινά, ἀνούσια αὐτοπροβολή. Χωρὶς ἀληθινὸ πάθος γιὰ τὴν πύλη, ἡ Ἐπιτροπὴ μας θὰ μείνῃ τύπος νεκρὸς, «λέξεων μὲν ὠκεανὸς, ὠφελείας δὲ σταλαγμός».

Καί ἡ πόλις ἔχει ἀνάγκη, στὸν τομέα πὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, ἀπὸ δράση σύντονῃ, ἄμεσῃ καί ἀποτελεσματικῇ.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΕΛΙΟΥ

ΤΟ ΥΦΟΣ

Γιά τή σκοτεινότητα καὶ τή διαύγεια γίνεται λόγος συχνά. Δὲ θ' ἀναλύσουμε ἐδῶ τις ἀπόψεις μας. Θέλουμε νὰ ἐντοπίσουμε τίς σκέψεις μας σ' ἓνα μόνο σημεῖο, πὺ εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μας καὶ τὸ πιδ οὐσιαστικό. Στὸ ὕφος. Γιατί στὸ ὕφος σπάνια συναντᾷ κανεὶς τὴ λεπτὴ ἀπλότητα πὺ δὲ φανερώνει τὴν προσπάθεια νὰ ἐξεικονίσῃ τὸ φαινόμενο καθεαυτὸ, αὐτὴ τὴν ἐπιστροφή στὸ φυσικό. Θὰ χρειαστεῖ, βέβαια, ἡ θέληση νὰ διαλύσει τοὺς πέπλους τῆς προσπάθειας καὶ τῆς χρήσης πὺ παρεμβάλλονται ἀνάμεσα στὴ συγκίνηση καὶ στὸ φαινόμενο, ὅμως τότε πάλι θέληση πὺ νὰ μὴ διακρίνεται ὁ ρυθμὸς τῆς σκέψης ἀπὸ τὸ ρυθμὸ τῆς δημιουργίας. Ἐνα ὕφος ἀπόλυτα καθαρὸ καὶ ἄφογο, ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὴ μέση τὴν παρουσία τοῦ δημιουργοῦ καὶ δείχνει μονάχα τὸ ἀληθινό.

Ἐπάρχει μολαταῦτα στὸ ὕφος μιὰ κυριαρχημένη κατὰκτηση, πὺ μᾶς ἐπιτρέπει μὲ τὴ λέξη ν' ἀνακαλύψουμε ὅχι μονάχα τὴν παρουσία τῆς ιδέας, μὰ κ' ἐκείνη τὴ μυστικὴ ἐνέργεια πὺ τῆς χαρίζει τὴν πρωτόφαντὴ ὁμορφιὰ τῆς ὑπόστασης. Τὶ ἄλλο εἶναι τὸ ὕφος παρὰ μιὰ κατὰκτηση τοῦ φαινομένου ἀπὸ τὸ πνεῦμα, πὺ κατορθώνει ν' ἀποσπᾷ τὴν προσοχὴ καὶ τὴ συγκίνησή μας, καθὼς δίνει πάντα μ.α. νέα ὅψη στὰ πιδ παλὰ πράγματα;

Παύει νὰ ὑπάρχει ὕφος ἀπὸ τὴ στιγμή πὺ ὁ τεχνίτης τοῦ λόγου σκέπτεται τὸ κοινὸ καὶ φροντίζει νὰ πείσει. Ἀναγκαστικὰ ἀλλάζει τόνο, προσπειεῖται, καὶ ἡ πραγματικότητα τοῦ διαφεύγει. Δὲν θὰ ἔπρεπε ν' ἀπευθύνεται παρὰ στὸν καλύτερό του φίλο, πὺ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Κάτι πιδ πέρ' ἀπὸ αὐτὸ ἀκόμη: δὲν πρέπει κὰν νὰ νομίζει πὺς μιλάει καὶ πὺς πάει νὰ δώσει στίς σκέψεις του μιὰν ἐπένδυση ὅσο μπορεῖ πιδ διαφανή. Στὴν

πιδ τέλεια αὐτὴ ἐκφάνση τῆς τέχνης τοῦ λόγου, ὁ συγγραφέας ἐκφράζεται ὁλόκληρος μέσα στὸ ἔργο του. Ἐνα ἔργο πὺ δὲν ἀφίνει νὰ διαφανεῖ τίποτε τὸ ἀτομικὸ, ὅμως πὺ δείχνει μονάχα μιὰ ὅψη τοῦ πραγματικοῦ, τόσο ζωντανὴ καὶ πιστὴ, πὺ νὰ περιέχει τὰ στοιχεῖα τῆς τελειότητας καὶ τῆς ἐπάρκειας. Τὸ πιδ παράξενο στὴν περίπτωσιν αὐτὴ εἶναι πὺς, δταν καμμιά ξεχωριστὴ συγκίνηση δὲν κινεῖ τὴν γραφίδα πὺ δημιουργεῖ τὸ θέαμα αὐτό, τότε τὸ ὕφος ἀποσπᾷ περισσότερο τὴν προσοχή, συγκινεῖ περισσότερο, καὶ ἀνοίγει στὸ πνεῦμα προοπτικὲς διαφορὲς σ' ἓναν κόσμον κοινὸ, ὅπου ὁ καθένας ἀναγνωρίζει ἓνα μέρος τοῦ ἑαυτοῦ του.

Ἐτσι ὅταν ἡ σκέψη φτάνει στὸ ἀπώγειο τῆς μορφοποίησης τῶν πραγμάτων, μποροῦμε νὰ ποῦμε πὺς δὲν ἀνήκει σὲ κανένα, μήτε καὶ στὸν ἴδιο τὸ δημιουργό, παρὰ γίνεται ἓνα κτῆμα κοινὸ. τὸ ἴδιο ὅπως δταν ἀκοῦμε ἓνα παραμῦθον ἢ ἓνα στίχο δημοτικοῦ τραγουδιοῦ πὺ τὸν συγκρατεῖ ἡ μνήμη μας, κ' ὅπου δὲν περισσεύει οὔτε μιὰ λέξη, δὲν μπορεῖ νὰ ἀλλάξῃ μὲ μιὰν ἄλλη, χωρὶς νὰ καταστραφεῖ τὸ νόημα καὶ ὁ ρυθμὸς του. Ὁ συγγραφέας ἐνὸς τέτοιου ἔργου βρίσκειται παντοῦ, κ' ὅμως μένει ἀθέατος. Ἡ τέχνη τοῦ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἴδιος ἐξαφανίζεται κάτω ἀπὸ τὴν τελειότητα τοῦ δημιουργήματος. Ἀναμφισβήτητα, ἡ τέχνη τοῦ λόγου πάει νὰ συλλάβῃ τὰ πιδ κρυφά, τὰ πιδ ἀθέατα πράγματα, ἐκεῖνα πὺ μοι νάχα τους δὲν κατορθώνουν ποτὲ νὰ ἐκφράσουν ἓνα νόημα, μιὰν ἀλήθεια. Καὶ ἡ μοῖρα τῆς τέχνης αὐτῆς εἶναι πάντα ν' ἀφίνεται στὴ σκέψη τοῦ ἀναγνώστη νὰ ζυγιάζει τίς λέξεις, νὰ κρίνῃ τὴν ιδέα, νὰ συμπληρώσῃ τὴν εἰκόνα. Στὴν ἀντίληψή του ἡ λέξη ἔχει ἓνα χρῶμα διαφορετικὸ, ἀλλ'

λάζει ήχο, μπαίνει στα εσωτερικά της καρδιάς του, δημιουργεί πλήθος αισθήσεις, αποκτάει ένα νόημα απλό, συμβολικό, φωτεινό ή σκοτεινό, και δείχνει στο κείμενο τη ζωντάνεια ή την ισχύ, την πληρότητα. Αυτή η λέξη θα δονήσει τη συνήδευση αυτή θ' αποτελέσει το μέσο στον άναγνώστη να επικοινωνήσει με το δημιουργό. Η πνευματική λοιπόν αξία του έντεχνου λόγου βρίσκεται και στην ικανότητα να ξυπνήσει αυτή την αίσθηση, την άνομοια σε κάθε άναγνώστη, να τον αποσπάσει από τον την κατάσταση της ουδετερότητας, της αδράνειας, και να τον κάνει να όνειροπολήσει, να πλημμυρίσει από φαντασίες και άναμνήσεις. Η τέχνη αυτή ξεκινάει από άφηρημένο, το χαοτικό, από τα σύνορα της σιωπής και πάει να στρέψει το βλέμ-

μα και την ακοή σ' έναν κόσμο έσωτερικό, όπου ο χώρος και ο χρόνος πλησιάζουν ο ένας τον άλλο, κι' όπου ή κάθε όψη, το κάθε σχήμα που πλάθεται από το δημιουργό, μοιάζει με μουσική, που δίνει στην αίσθηση μιάν έλεύθερη κίνηση μέσα στη διάρκεια ή πιδάπλά, δημιουργεί έναν πνευματικό χώρο που μάς λυτρώνει από τον πραγματικό χώρο. Έκείνο όμως που θα δώσει την ύπσταση και την αξία σ' όλ' αυτά, που θα μάς τ' αποκαλύψει, είναι το ύφος. Το καθαρό σαν το νερό της πηγής που αναδρύζει μονάχο του. Κι' όπως το νερό διακλαδίζεται και χάνεται, έτσι και το ύφος εξαφανίζεται πίσω από τα πράγματα, χάρη στην καθρότητα και τη διαύγειά του.

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Αλλάζει εύκολα διαθέσεις ο άνθρωπος.
Χτες πέθανε ο Γιώργος και κλαίγαν όλοι στο σπίτι
Υπάρχει στο χώρο των αισθημάτων ένας μικρός πετεινός
που φωνάζει τρεις φορές
την ώρα που παζαρεύουν οι φίλοι στο φέρετρο
την τιμή της διατηρήσεως της μνήμης.

Αγάπησα μονάχα
(ένα παλιό βροχερό δειλινό
σκυμμένο με στοργή στο πρόσωπο του κήπου
να ψιθυρίξη ξεχασμένες ιστορίες αγάπης στην άλλεα)
την συγκρατημένη κίνηση των δακτύλων σου άπόνω στο τζάμι
ζωγραφίζοντας κα'άξανθους ήλιους
άπ' τον ούρανό των δεκαεπτά σου χρόνων
στο κλαμένο πρόσωπο της βροχής
που μάς συντροφεύει ξαγρυπώντας κι' εκείνη
γνωρίζοντας πόσο βαραίνει μια σιγάλα
στο πέταλο ενός γιασεμιού
μια λέξη στο βάραθρο της σιωπής
γνωρίζοντας πώς εκείνο που λογαριάζεται
είναι μονάχα
ή α γ ά π η.

Τ. Πορφύρης

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

Προερχόμενης από το Ἀρχεῖο Γάγαρη (δὲς καὶ Δ. Σαλαμάγκα, Ἀνέκδοτα Γράμματα γιὰ τὸν Κρυστάλλη, στὸ Περιοδικὸ «Ἡπειρ. Ἑστία», 1956, σελ. 383 καὶ ἐπ. καὶ 490 καὶ ἐπ.) δίνω πὺδ κάτω τὸ κείμενο—μερικὰ τοῦλάχιστο—ἀνέκδοτης ἐπιστολῆς τοῦ ποιητῆ Κ. Κρυστάλλη, ποὺ μόνο δύο τῆς σελίδες—ἡ 1η καὶ ἡ 2η—ἔχουν δημοσιευθῇ: στὸν «Τσιέλιγκα», κέρφ. II, καὶ τὰ «Κρυστάλλη ὅπαντα», σελ. 813, Ἐπιστολὴ XXII, καὶ σελ. 820, γράμμα 22ο, ὑποσ. 41, τοῦ Μ. Περράνθη, καθὼς καὶ—χωροτυπία τους—στὸ Περιοδικὸ «Υπαιθρο», ἔτος ΣΤ'. ἀριθ. 60.

Τὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς καλύπτει, καὶ τίς τέσσερις σελίδες τοῦ ἐπιστολόχαρτου, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τελειώῃ. Ἡ 1η σελίδα, συνεχίζεται στὴν 4η τοῦ ἐπιστολόχαρτου, καὶ κατόπι στίς ὀπίσθιές του 2η καὶ 3η. Ἡ δεύτερη (4η τοῦ ἐπιστολόχαρτου), ἔχει σὰν τελευταία σειρὰ τῆς: «...εὐτυχῶς δωμάτιον μὲ ἥλιον μ. μ.», ὅπου τελειώνουν καὶ τὰ μέχρι σήμερα γνωστὰ κείμενά τῆς, καὶ ἔχει ἀριθμηθῇ κατὰ σελίδες ἀπὸ τὸ Γάγαρη, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἐπαναλαμβάνει μὲ μολύδι στὸ σῶμα τῆς, καὶ τὴν ἡμερομηνία τῆς: 8/3/94:

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

Κέρκυρα 8/3/(18)94

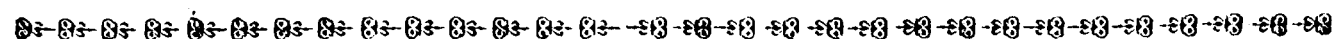
Ἀδελφὲ Γιώργη,

Σοῦ ἐτηλεγράφησα τὴν ἡμέρα ποὺ ἦλθα.

(*) Μπορεῖ καὶ Κάτσαρη.

Μέ βλητὴν ἀθλιότητα τοῦ βαγονιοῦ τοῦ σιδηροδρόμου ποὺ ἐταράζονταν φοβερά, μὲ βλητὴν τὴν βροχὴν τῶν Πατρῶν καὶ τὴν τρικυμίαν καθ' ἑλὸν τὸν διάπλουον μέχρι τοῦ λιμένος τῆς Κερκύρας, ἐν τούτοις, δόξα τῷ θεῷ, καλὰ ἐφθασα. Ἐδῶ, μοῦ ἐπιφυλάττοντο ἔμως μαρτύρια, διότι βλα τὰ ξενοδοχεῖα τῆς Πλατείας, ἦσαν πιασμένα ἀπὸ οἰκογένειες καὶ ἄλλους ἐπιβάτας. Τρέχα λοιπὸν ἀπὸ ἓνα ξενοδοχεῖο εἰς ἄλλο, εὐρομεν, ἔχι εἰς τὴν Πλατείαν, ἀλλὰ πλησίον αὐτῆς, ἓνα λαούτσικο ξενοδοχεῖον, μὲ οἰκογένειαν μέρα. Εὐρέθη εὐτυχῶς δωμάτιον μὲ ἥλιον μ.μ., ἐπιπλωμένον καλὰ κ.τ.λ., καὶ ἔρριξα τὰ κόλλα εἰς αὐτό. Ἐσυμφώνησα δι' ἓνα μῆνα, ἐνοίκιον, πλυστικά, περιποίησιν, φαγητὸν κ.τ.λ. ὄρ. 200 Ἐχω περιποίησιν σὰν στὸ σπίτι μου, ἀπὸ γυναικαν καλλίστην, φαγητὸν, γάλα μὲ καφέ ἓνα ποτῆρι τὸ πρωτὶ, ἑρραστὸ κοτόπουλο καὶ φρούτα καὶ κρασί ὡραῖον, τὸ γιόμα, καὶ ὅ,τι ἄλλο θελήσω, καὶ τὸ ἐράδου, ἢ μπιζόλα (sic) ἢ κοτοπουλὶ ψητό, ὅπως θέλω ἐγώ, καὶ αὐγὸ ἓνα, καὶ φρούτα κ.τ.λ., καφέ μ.μ. Εἶμαι εὐχαριστημένος ἀπ' αὐτά. Τώρα ἀρχίζουν νὰ σιάζονται τὰ κόκκαλά μου ἀπὸ τὰ ταράγματα τοῦ ταξιδιοῦ καὶ τῶν τρεξιμάτων τῆς πρώτης ἡμέρας ἐδῶ. Εἰς τὸν λιμένα, οὐδένα ἰδικόν μας εἶδα. Ἐνας γέρος ντόπιος μ' ὠδηγοῦσε. Τὴν ἄλλην ἡμέραν, ἔγραψα τοῦ Τζαύρα, Κάτσαρη, (*) Βρανά, καὶ ἦλθαν καὶ μὲ ἠύραν. Ἐξω, δὲν ἐγῆκα, ἀκόμη βρέχει κατὰ συνέχειαν, ἀφ' οὗτοῦ ἦλθα. Σήμερα, θὰ φωνάξω τὸν Ιατρὸν Ἀραβαντινὸν νὰ μὲ κυτάξῃ καὶ νὰ μὲ συμ...

ΠΑΝΤΑΖΗ ΚΟΝΤΟΜΙΧΗ

Η ΛΕΥΚΑΔΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΙ ΤΩΝ ΛΕΥΚΑΔΙΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ*

(Μ ε λ έ τ η)

Ὁ Σικελιανὸς ξεκινῶννας ἀπ' τὴν ἴδια ρίζα, ποὺ ξεκινάει καὶ ὁ Βαλαωρίτης προχωρεῖ ὥς τὰ βάθη καὶ ἀνεβαίνει ὥς τὰ δυσθεώρατα ὕψη, ἀπ' ὅπου ἀγκαλιάζει μὲ τὴν προφητικὴ ματιά του τὶς μυσικὲς φωνὲς ποὺ πηγάζουν ἀπὸ μιὰ καὶ μόνη καὶ ἀδιαίρετη ἀνθρώπινη συνείδηση. Ἀπ' τὰ προνομιοῦχα ὕψη του θεωρεῖ τὸ Πᾶν ποὺ ὑπάρχει ὁλόγουρά του καὶ μέσα του, σὰν μιὰ πληρότητα, σὰν μιὰ συνταύτιση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴ φύση.

Ἀπ' τὰ πρῶτα του βήματα στὴ Λευκάδα ἐνοιῶθε τὴν ἀμείλικτη παρόρμηση τοῦ συγκερασμοῦ του μὲ τὴ Μάνα Γῆ. Καὶ εἶναι ἀρκετὰ περίεργο καὶ παράξενο τὸ πῶς ὑποκινήθηκε γι' αὐτὸν τὸν συγκερασμό. «Στὸ νησί ποὺ γεννήθηκα τὴ Λευκάδα, διηγεῖται ὁ ποιητής, οἱ σεισμοὶ εἶναι συχνοί. Ὅταν ἤμουν μικρὸς φοβόμουν, γιατί πιστεύα πῶς αὐτὸς ὁ θόρυβος ἔβγαινε ἀπὸ τὴν νιουλάπα, ἀλλὰ εὐθὺς μόλις ἔμαθα πῶς ἡ Γῆς ἡ ἴδια χοροπηδοῦσε, ἡ χαρά μου δὲν εἶχε πιά ὅρια. Ἦθελα νὰ δορμήσω, γιὰ τὰ συγκεράσω τὴ χαρά μου μὲ τὴ χαρὰ τῆς μάνας Γῆς. Δὲν μπορούσαν νὰ μὲ συκρατήσουν». Κι ἦταν πραγματικὰ ἀσυγκράτητος ὁ ποιητής. Σεργιάνιζε μέσα στὸν θεῖο ἐλαιῶνα τοῦ τόπου του καὶ γευότανε ἐκείνη τὴν ἰδιαίτερη δροσιὰ τοῦ κατάφυτου τόπου, κατάφυτου ἀπ' τὰ ἱερὰ δένδρα, σκάρφαλωνε ψηλὰ στοὺς κλώνους κι' ἐπαιρνε βαθεῖς ἀνάσες καὶ ψήλωνε καὶ γιγάντιωνε καὶ μεσουρανοῦσε. Ἐπειτα, ἀνηφόριζε κατὰ τοὺς λόφους, κατέβαινε σὲ χαράδρες ροβόλαε καὶ σφύριζε σὰν πιστικὸς σαλαγῶντας τὶς μεγάλες ἀγάπες καὶ ἔγνοιες του. Ἡ χαρὰ του ἦταν ἀνέκφραστη, ὅταν ξαπλωμένος πάνω στὰ στρογγυλὰ κι' ἄσπρα χαλίγια τῆς ἀμμουδιᾶς στὴ Γύρα, ἐνοιῶθε τὸν ἀνασασμό του ἕνα μὲ τὸν ἀνασασμό τῆς Γῆς, καὶ μέσα σ' αὐτόν, τὸν βαθιὸν ἀνασασμό τοῦ κόσμου, ὅπως μᾶς λέει ὁ ἴδιος, ἀπὶθωνε τὸ νοῦ του.

Ἐδῶ σ' αὐτοὺς τοὺς τόπους ὁ ποιητής γνώρισε τὴν ἥρωικὴ ἐκείνη γυναῖκα τὴν Εὐα Σικελιανοῦ, ποὺ τόσο ἄξια τοῦ παραστάθηκε, καὶ μαζί της πρωτόστησε τ' αὐτὶ του στὸν ὁμφαλὸ τῆς γῆς κι' ἔτσι μπῆκε ἀπ' τὰ σπλάχνα της μέσα του τὸ ποιητικὸ αἰῶνιο φῶς, κι' ἀνέβηκε ἀπ' τὶς φλέβες του στὴν ψυχὴ του «σὰν τὸ λάδι πρὸς τὸ λύχνου τοῦ παρθένου τοῦ λογισμοῦ», καθὼς παραστατικώτατα τὸ ἐκφράστηκε. Οἱ πρῶτοι του θαυμασμοὶ πρὸς τὴ γενέτειρά του ἐκδηλώνονται μὲ τόνο μεγαλειώδη σὲ ἀλήθεια. Θριαμβευτὴς στὴν ἀνοδό του, ὑμνεῖ μὲ πραγματικὴ λατρεῖα ἀμετανόητου προσκυνητῆ:

Ὡ χῶματα τῆς γῆς μου,
χῶμα Λευκαδίτικο,
πρωτόχωμα,
τιάνια ζύμη τοῦ κορμοῦ μου
τοῦ ἴδιου μου τοῦ ἀκοίμητου μυαλοῦ.....

(Τὰ χῶματα—Ἡ συνείδηση τῆς γῆς μου)

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 604.

Ἀληθινὰ ἡ θέση πού δίνει στὴ Λευκάδα ὁ ποιητὴς εἶναι θέση προνομοιοῦ-
χος. Κι' εἶναι γιατί στὰ χώματά της πρωτόνιωσε τὰ μεγάλα σκιρτήματα τοῦ Σύμ-
παντος, πού τὸ κρατοῦσε μέσα στὶς χοῦφτες του. Ἡ μοῖρα εὐλόγησε αὐτὸν τὸν κα-
κοτράχαλο τόπο, πού τ' ἀμπέλια φυτεύονται πάνω στὶς πέτρες. Θρύλοι πανάρχαι-
οι πλαντῶνται στοὺς γιαλοὺς καὶ τὰ βράχια του: Ἕνας Ὀδυσσεύς καὶ μιὰ Σαπ-
φώ. Ἡ νοσταλγία καὶ ὁ πόνος, βαθεῖες ἀνθρώπινες καταβλέες, πού κάνουν τὸν
ποιητὴ νὰ ξεσπάει σὲ ὕμνους:

*Νηοὶ ἀβασίλευτη σιὸ πέλαο δοῖα
ᾧ, ριζωμένο σιὸ πολύβοο διάστημα
καὶ σιὸ Ὀμήρου τὸ στίχο
λουσμένο,
βυθισμένο σιὸν ὕμνο.*

*ἄλλη θροφή ἀπ' τὴ θροφή μου
δὲ θὰ βρῶ,
ἀπ' τὴν ψυχὴ μου ἄλλη ψυχὴ
ἄλλο κορμὶ ἀπ' τὸ κορμὶ μου.*

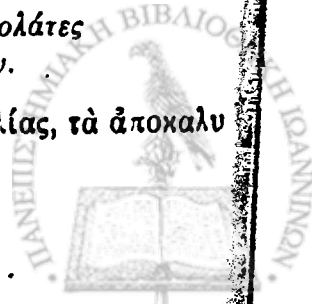
Ἡ προσήλωσή του εἶναι τόσο μεγάλη, πού θάλεγε κανεῖς, υπερβολικὴ. Ὅ-
λα τὰ βλέπει τέλεια: Τὴ δροσιὰ τοῦ γιαλοῦ, τὴ «διάφωτην ἄχνα τοῦ ἀφροῦ πού ξε-
σπάει στὰ χαλίκια», τὴ λιμνοθάλασσα μὲ τοὺς γλάρους της, τὰ δέντρα, τοὺς ἀν-
θρώπους, τὰ σπίτια: Ὅλα ἔχουν κάτι τὸ ἀκεραιωμένο. Γεμίζουν τὴν ψυχὴ του
θαυμασμό, εὐγνωμοσύνη κι ἀγάπη. Καὶ καθὼς μεστώνει ἡ γνώση του καὶ θεω-
ρεῖ μὲ τὰ μάτια τῆς σκέψης, τῆς σοφῆς σκέψης, τὸ συναπάντημά του μὲ τὴν Ἀ-
θηνᾶ γίνεται σὲ τοῦτο τὸ νησί.

*Βέβαια,
σὲ κάποιαν ἄκρη τῆς Λευκάδας
ὅπου τὰ χαλίκια εἶναι καθάρια,
τελειωμένα ἀπὸ τὸ κύμα σὰν ἀγὰ περιστεριοῦ
σὲ πρωτογνώρισα,
ἐφηβόκορμη, ἀλαφρογνώμη Ἀθηνᾶ.
(«Τὰ χώματα»)*

Χαρακτηριστικὸ καθρέφτισμα τοῦ σκληροῦ μόχθου τοῦ Λευκαδίτη, πού ἀ-
νεμοδαρμένος καὶ ἡλιοψημένος, ζυμώνει τὸν ἰδρωτὰ του μὲ τ' ἀχαμνά χώματα, πά-
νω στὰ καρποφόρα πλάγια τῆς γῆς του, μὰ σύγχρονα καὶ μιὰ ζωντανὴ ἐκφραση
τῆς καλογνωμιᾶς του καὶ τῆς λεβεντιᾶς του εἶναι ἡ «Λευκαδίτικη Ραψωδία». Στί-
χοι μεστοὶ μὲ κείνη τὴ γνωστὴ ἐπιβλητικότητά τοῦ Σικελιανοῦ, εἰκόνες χαρὰ θε-
οῦ, παρηγήσεις, λέξεις, ὅλα ταιριαστά, χωρὶς ἐπιτήδευση, κυλᾶνε ἀβίαστα καὶ συν-
θέτουν τὸν πίνακα τοῦ αἰσιοδόξου μόχθου.

*Ἄντρες ὄρθοι σι' ἀλέτρια τοὺς καλόγνωμοι ὀργωτῆδες
γυναῖκες βυzaίνονταν μὲ τὰ θυζιά σιὸν ἥλιο,
ὅλοι σταθήκανε νὰ ἰδοῦν τὸν ἄξιο ἀλογολάτη.
Κι ὡς στέκει ἀνέρο τό τσαπί, γλυστράει τὸ κλαδευτήρι,
ὄντας περνᾶνε οἱ γερανοὶ ἀπάνω ἀπ' τὰ χωράφια
κι' ἡ ἀργαλιὰ σιὸ φτέριασμα σηκώνει τὸ κεφάλι
καὶ χαιρετάει τὸ διάβα τοὺς μὲ τὴν καλὴ τὴν ὥρα,
ὅμοια οἱ σκαφτιάδες ατάθηκαν κι' ἀγνάντια οἱ ζευγολάτες
νὰ ἰδοῦν τὸ νιὸ πού διάβαινε καθάλα σι' ἄλογό του.*

Στὰ 1924, ἔγιναν στὴν Λευκάδα, σιὸ «μποσκέτο» τῆς παραλίας, τὰ ἀποκαλυ-

πήρια τῆς προτομῆς τοῦ Βαλαωρίτη. Ἀπήγγειλε δὲ Παλαμᾶς τοὺς στίχους του, μὲ κείνη τὴν ἐπιβλητικότητα τῆς στοχαστικῆς ἡρεμίας του καὶ μόλις τὸν ἄκουσαν οἱ γύρω του. Ἀνέβηκε κι' ὁ Σικελιανὸς καὶ βρόντησε ὁ τόπος κι' ἀκούστηκε, καθὼς ἴεγε ὡς τὰ σήμερα, ὡς πέρα σιτὴν ἀπέναντι ἀκτὴ τῆς Ἀκαρνανίας, σιτὴν Περασιά. Ὑπερβολὴ θὰ πῆτε, μὰ ὥστόσο τὴν «Ὡδὴ στὸ Βαλαωρίτη» ἔτσι ἔπρεπε νὰ τὴν ἀπαγγεῖλει αὐτὸς ὁ πληθωρικὸς μὲ τὴ βροντερὴ φωνή. Ἔτσι ταίριαζε στὸν σὺντοπίτη του ποιητῆ. Ἐκείνη τὴ στιγμή ἀκολουθοῦσε τὰ χνάρια του, λὲς κι' ἦτανε πιστὸς μαθητὴς ἀξίου δασκάλου. Νὰ οἱ στίχοι του:

Καὶ νά: Ἀἰ Πέτρος, Δράγανο, Νυδρί, Καρνά, Σφακιῶτες
 ὅθε καλύβη καὶ χωριό, μετόχι καὶ κελλί,
 ὅλοι πιστοὶ τοῦ Λόγου σου κινήσανε στρατιῶτες,
 γιὰ νὰ χαροῦν τῆς ὄψης σου τὴ νέαν ἀνατολή.
 Τὶ κάποια μέρα στήλωσες στὴ μέση τους τὸ Νόμο
 κι' εἶπες: Λευκάδα ὀλάκερη στὰ στήθια μου χτυπᾷς.
 Δείλια δὲ θᾶχεις μέσα σου, δὲ θᾶχεις ἔγνοια ἢ τρόμο.
 Μὲ τὴν καρδιά πὺν σοῦθρεψα θὰ μάθεις ν' ἀγαπᾷς,

Ἐκεῖ πού ἡ λατρεία του καταντάει ἀπόλυτη μέθεξη καὶ τιτανικὴ παρουσία εἶναι ὅταν ζητάει νὰ ὑψωθεῖ πάνω ἀπ' ὅλα μὲ ἓναν ὑπεράνθρωπα ἐκπληκτικὸ δυναμισμό. Λὲς κι' ἀναπηδᾷ ἀπ' τὰ χᾶη οἱ μυθικὲς καταβολὲς τοῦ γένους. Ὡστόσο ἀπὸ ποῦ ζητάει νὰ πάρῃ τὴ δύναμή του στὶς τέτοιες ὥρες; Κι' ἄς τὸν σήκωσε ἡ μάνα του καθὼς λέει, λεχῶνα ἀκόμα, νὰ τοῦ δείξει τὸν πρῶτο κεραυνό, τὴ δύναμή του, τὴν ζητάει ἀπ' τὸν ζυμωτὴ καὶ ὀργωτὴ τῆς γῆς, ἀπ' τὸ χωριάτη, ὅπως τὸν εἶδε νὰ ἰδρωκοπάει στὸ νησί του:

Ποτίστε με, ποτίστε με,
 καὶ κέντρωσέ με ἐσὺ χωριάτη,
 πὺν ὡσὰν γυναῖκα ἀνέβασες
 τὴν πλάση στὸ ψηλὸ σου τὸ κρεβάτι
 πὺν τρεῖς φορὲς σοῦ ἀλλάξανε
 τὰ δόντια, γιὰ ν' ἀλέσεις μὲ τὴν τρίτη
 γενιὰ τὸ κριθαρόψωμο
 στὸ βαρυθέμελό σου σπίτι.

(Ἀνοιξη)

Στὸ «χωριάτικο γάμο» ἀναπνέουμε μιὰ παρθενικὴ ψυχολογία, καθὼς αὕτὴ ἐκδηλώνεται μὲ τὰ τοπικὰ ἔθιμα καὶ μὲ τὰ ἀγνὰ ἥθη. Μιὰ λεβεινιὰ ἀναδίνεται ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος. Λὲς καὶ κινεῖσαι σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα μυστηρίου στὴ πιδὲ ἀπαρθενὴ Ἱεροτελεστία. Ἡ Λευκάδα ὀλάκερη, ντυμένη τὰ γιορτινά της, χαίρεται, τραγουδάει, χορεύει καὶ γεύεται τὴ χαρὰ τῆς ἀναδημιουργίας. Καθὼς πληθαίνει τὸ συμπόσιο, καθὼς ἡ εὐτυχία τῆς καλὸτυχῆς ὥρας πλαταίνει τᾶλογα, σταματημένα στὴν πλακόστρωτη ἀπλωσιά, ἄς προσμένουν. «Κι' ἡ αὐλὴ ὅλη ἄς γιομίζει ποδοβολητό»:

κι' ὅλο ἔχει ἀδιάσει τὸ χωριό
 στὸ λιόχαρον ἁλώνι
 ὀμπρὸς σιτὴν ἐκκλησιὰ
 μὲ ἥσυχια χέριὰ ἀρχίζουνε
 νὰ δένουν τίς πλεξοῦδες
 σὰ σφεντόνα ἀπανωτά.
 Μὰ ἀπὸ τὴ νύφη, ἀσάλευτη τριγύρα
 σκεπασμένη τώρα σὶ' ἀραχνόφαντο κεφαλοπάνι,
 ἄς ξεχειλίζει ἡ διάφανη σιγή.

Σ' ὅλη τὴν πορεία τοῦ γάμου ζῆς ἓναν ἄερα ὁλόδροσο πὺ βγαίνει ἀπ' τὴν ἀμόλευτη λαϊκὴ συνήθεια. Κι' αὐτὸ τὸν ἀγνὸ χῶρο νοιώθεις σὰ ν' ἀναβαπτίζεσαι. Κι' ὅσο περνάει ὁ χρόνος καὶ σβηθῶνται ἀπ' τὸ ἀδηφάγο πέρασμα τῆς μηχανῆς, οἱ ἀγνὲς λαϊκὲς συνήθειες, τόσο τὸ ἀναβάφτισμα αὐτὸ θὰ γίνεται πιὸ ἔντονο.

«Μὲ μέλι ἀλείβει τὸ κατῶφλι
ἢ μάνα τοῦ γαμπροῦ,
στ' ἀνῶφλι σπάει ροῖδι
πρὶν ἢ νύφη προσδιαβεῖ.

Μὰ ἡ προσήλωση τοῦ ποιητῆ κι' ὁ γυρισμὸς του κάθε φορὰ στὸ ἀγαπημένο «νησὶ του» δὲν ἐκδηλώνεται καὶ δὲν ἐξαντλεῖται μονάχα μέσα στὸ περιεχόμενο τῶν ποιημάτων του. Λέξεις ἀπὸ τὴ Λευκαδίτικη διάλεκτο μεταχειρίζεται πολὺ συχνὰ σ' ὅλα του τὰ ποιήματα: ἀκλούθαε, ἐκεῖός, λάμπασμα, ἐλούθνε, γύραθε, συσθήθαγε, τηράω, σκούξιμο, λιγώνομαι, σκιάζομαι, ὄγρὸς καὶ πλήθος ἄλλες πὺ χαρακτηρίζουν τὸ Λευκαδίτικο ἰδίωμα. Καὶ στὴν ὁμιλία του ἦταν καθαρὸς Λευκαδίτης. Διατηροῦσε πάντα ἐκείνη τὴ μπουρανελίστικη χαραχτηριστικὴ προφορὰ τοῦ λ καὶ ν.

Ἕνας ἄλλος ποιητὴς πὺ τραγούδησε μὲ θέρμη τὴ Λευκάδα εἶναι ὁ Δημήτριος Γολέμης. Αὐτὸ πὺ κυρίως χαρακτηρίζει τὸ Γολέμη εἶναι μιὰ ἄστατη πληθωρικότητα. Εἶναι ὁ ποιητὴς πὺ δὲν σέκονταν πονθενά, πὺ δὲν ἱκανοποιούνταν μὲ τίποτε καὶ πὺ ὅμως ἀγάπησε τὴ ζωὴ ὅσο κανένας. Παιδὶ φτωχοῦ ψαρῶ κατὰ χτησε τὴ ζωὴ καὶ λάτρεψε τὴν Τέχνη.

Δοκιμασμένος στὸν ἐπιστημονικὸ στίβο, σὰ γιατρός, μὰ καὶ στὸν πολιτικὸ, παρ' ὅλες του τίς ἱκανότητες δὲν πρόσφερε πο' ἐ στὸν ἑαυτὸν του τὴν εὐκαιρία νὰ χαρῇ τὴν ἀναγνώριση καὶ τὴ γόνιμη δημιουργία. Ἐξῆσε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ σὰ μποέμ κι' ὅλες του οἱ ἐκδηλώσεις γάνονταν προτοῦ ὁλοκληρωθοῦν. Μὰ τί τὸν ἐννοιαζε; καλὸς κι' ἀγαθὸς ξανάρχιζε ἀπ' τὴν ἀρχὴ κι' ἀντίκρυζε τὸν κόσμον μ' ἓνα πρῖσμα καθαρὰ προσωπικὸ. Ἡ μελαγχολία του συχνὰ ἀγγίζει τὰ ὅρια τοῦ πένθιμου μὰ δὲν ἀφίνεται σὲ πεισιθάνατους ὀπτασιασμούς. Ξαναγυρίζει μὲ τὴν αἰσιοδοξία του, σὰν τὸ πουλὶ πὺ, ξέγνοιαστο γιὰ τὸ σήμερον καὶ γιὰ τὸ αὔριον, τραγουδάει καὶ πότε σωπαίνει. Ἀληθινὰ θὰ πρέπει νὰναι ἀπὸ σκληρὸ μέταλλο μιὰ τέτοια ἰδιοσυγκρασία, ἀπὸ σκληρὸ κι' εὐγενικὸ μέταλλο. Δὲν εἶναι εὐκόλα καταρθωτὸ νᾶχεις πολλὲς ἀγάπες, νὰ μὴν ἔχεις καμμιάν ἀγάπη, κι' ὅμως νὰ διατηρεῖς μέσα σου μιὰ ζέστα καὶ μιὰ ἀχιδοβολή, μιὰν εὐγνωμοσύνη περίσσια γιὰ τόπους καὶ πρόσωπα πὺ ἀγάπησες.

Ὁ Γολέμης, δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία, πὺς ἔγραψε καλὰ ποιήματα. Κι' ἀξίζει πράγματι νὰ μελετηθῇ γιὰτὶ ὁ σταχασμὸς κι' ἡ ψυχικὴ του ἀπλωση πὺ ἀναπτύσσεται σὲ ποικίλους τόνους ξεπερνάει τὸ συνηθισμένο μέτρο. Μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἀήσυχη φύση πὺ ἔδινε σὲ πολλοὺς τὴν ἐντύπωση τῆς πτώσης σ' ἀταίριαστες ἐκδηλώσεις, (πὺ ἔλειπε σὰ νὰ λέμε ἢ πλήρης ἰσορρόπηση), ζυγιαζόνταν θαρρετὰ καὶ φτερούγιζε μὲ σαρχασμὸ ἢ ποιητικὴ δημιουργία. Ὁ Γολέμης ἀγάπησε. Κι' ἴσα ἴσα αὐτὴ του ἡ ἀνώμαλη τροχιά δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνας ἀγώνας ν' ἀντικρύση ἀπὸ πολὺ ψηλὰ μὲ τὴν καρδιά περισσότερο παρὰ μὲ τὸ στοχασμὸ τὴ ζωὴ πὺ λάτρεψε. Δημοσίευσε πολλὲς ποιητικὲς συλλογές: Φωσφορισμοί, Ἀετώματα, —Νέφη, —Δύναμις τοῦ νοῦ—Δόξα—Γκρεμισμένες ψυχές—Στερνὲς πνοές.

Στὴ Λευκαδίτικη ὁμορφιά, στὰ ἀκρογιάλια «μὲ τ' ἀργυρόρηχα κύματα» στέριωσε τὸ μεγαλύτερο ἀπόθεμα τῆς καρδιάς του. Ἀναθυμᾶται μὲ νοσταλγία τὰ παιδικὰ του χρόνια τότε πὺ ξάπλωνε στὴ «λευκὴ ἀμμουδιά» τοῦ νησιοῦ του, παιδὶ μεγαλωμένο στὸ φτωχὸ πατρικὸ του προιάρι λουσμένο στὴν ἄρμη τῆς Γύρας καὶ ψημένο στὸν καυτερὸ Λευκαδίτικο ἥλιο, βρεγμένος κι' ἀνεμοδαρμένος τραγουδάει:

Κίτρινοι άνθοι καὶ νάρκισσοι, πὺν ζῆτε ὁλοένα
στὶς κάτασπρες τὶς ἀμμουδιές, καὶ στὴ Λευκὴ Λευκάδα,
θυμόσαστε κάποιες βραδυές, αὐγοῦλες μεσημέρια
μὲ πάναγνες χρυσές ψυχές π' ἐδίναμε τὰ χέρια;

Ἀξαίνανε οἱ στοχασμοὶ κι' ἡ φύση ἐτραγοδοῦσε.

Στὸ ποίημα «Καῖμος», μ' ἀληθινὴ λαχτάρα ἔρχεται σὰν προσκυνητὴς νὰ γλυκάνει τὸν τόπο του. Ἡ Λευκάδα πὺν τὸν γέννησε δὲν τὸν χάρηκε στὴ μεγάλη του χαρὰ· γιατί δὲν τὴ βρῆκε πο' ἐξαναγυρίζει σ' αὐτὴν μὲ τούτῃ τὴ μεγάλῃ θλίψῃ κι' ἀπιθώνει εὐλαβικὰ τὰ τραγούδια του στὴ βαρειά της μοῖρα. Ταπεινὴ ἡ προσφορὰ του. Τὶ περισσότερο νὰ δώσει μέσ' ἀπὸ ἓνα πάλαιμα μὲ τὶς καταιγίδες, μὲ τοὺς σεισμούς, μέσ' ἀπ' τὸ μίλημά του μὲ τὰ στοιχειά:

Λευκάδα πὺν μὲ γέννησες
καὶ μ' ἄφησες θλιμμένο,
λάλο πονλὶ νὰ τραγουδῶ,
στοῦ γήλιου τὶς ἀχτίδες,
τὶς κατεγίδες τοὺς σεισμούς,
μὲ τὰ στοιχειά νὰ κραίνω.
Δυὸ νυχτολούλουδα χλωμά
καὶ δυὸ λιανὰ τραγούδια,
σὰ στεφανούδι τὴν αὐγὴ
ἀπ' τὴ ψυχὴ σοῦ στέλνω
κι' ὅλο γιὰ σένα τραγουδάω
καὶ σένανε γλυκαίνω.

(καῖμος Α.Α.Α. Τ.Α.)

Κι' ὁ Λευκάτας, μὲ τὸ θυρὺλο τῆς Σαπφῶς, περνάει στὴ ποιησὴ του μὲ τὴ πιὸ τρυφερὴ λυρική ἔκφραση:

Κι' εἶπε ἡ Σαπφώ:
«Φάων σὲ ἀγαπῶ, γλυκὸ λουλούδι.»
Ἀπὸ τὸ βράχο ρίχτηκε στὰ βάθη,
μουρμούρισε στὸ θάνατο καὶ χάθη.

Ἡ λυρική δύναμη φτάνει σὲ τελειότητα. Ἡ συγκίνηση εἶναι συγκίνηση μουσική, πὺν ἀναδίνεται γλυκότη, πένθιμα σὲ μιὰν ἀνείπωτα λιτὴν ἀπλότητα πάνω ἀπ' τὸν ἀγέροχο βράχο πὺν σκορπάει τὸ δέος τοῦ ἀνήμερου, ἀσάλευτα ριζωμένος στὰ ἀπύθμενα ἀκρόγιαλα νερά του. Οἱ στίχοι αὐτοὶ καὶ μόνον θὰ μπορούσαν νὰ τοποθετήσουν ἐπάξια τὸ Γολέμη στὸ πάνθεο τῶν ποιητῶν.

Ἀνήσυχος καὶ κοσμογυρισμένος σὰν τὸ Γολέμη στάθηκε κι' ὁ Δημήτρης Σταμπόγλης «Λευκάτας». Ἡ διαφορὰ εἶναι πὺς τὸ περίσσευμα ζωικότητας, πὺν χαρακτήριζε καὶ τοὺς δυὸ τους, ἀκολουθαίει γιὰ τὸν καθένα δρόμο ἀντίθετο. Στὸ Γολέμη ξεχειλίζει ἡ ψυχικότητα, ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος, σιὸ Σταμπόγλη εἶναι τὰ νεῦρα πὺν πάλλονται καὶ τὸν δονοῦν σύγκορμα. Διψάει γιὰ ἔνταση, ζῇ καὶ τρέφεται μὲ τὴν περιπέτεια. Ἀποστρέφεται τὴ ζωὴ τῆς καρέκλας «δὲν εἶναι πρᾶγμα αὐτὸ γιὰ τοὺς ζωντανούς».

Τὸ 1923 ὁ Σταμπόγλης βρισκόταν στὴν Κέρκυρα καὶ μὲ τὰ ἐπεισόδια πὺν προκάλεσαν ἐκεῖ οἱ Ἴταλοι, ἔγραψε τὸν «Ὑμνο τῆς Κέρκυρας», ἓνα πατριωτικὸ ποίημα γιομάτο ἔξαρση. Αὐτὸ τὸ ποίημα ἦταν γιὰ τοὺς Κερκυραίους πηγὴ ἐλπίδων. Μελοποιήθηκε ἀπὸ τρεῖς Κερκυραίους καὶ ἔπειτα ἀπ' τὴ σκληρὴ ἐκείνη δοκι-

μασία αγαπήθηκε τόσο απ' τούς κατοίκους του ωραίου νησιού που καθιερώθηκε, σὰ νὰ λέμε επίσημα, σὰν ὕμνος τους.

Στὰ 1943 πάλι, οἱ Λευκαδίτες τῆς Ἀθήνας γιόρτασαν ὅπως πάντα τὴ γιορτὴ τῆς «Κυρὰ—Φανερωμένης». Οἱ στιγμὲς εἶναι δύσκολες, Παντοῦ φωλιάζει ὁ θάνατος. Στὴν ἱερὴ ἐκείνη ὥρα, ἡ συγκέντρωση ἔπαιρνε ἕναν παλμὸ ἐθνικό. Οἱ Λευκαδίτες ζήτησαν ἕνα ποίημα, ἕνα ποίημα ποὺ θὰ θέρμαινε τίς καρδιές τους. Ὁ Σταμπόγλης τ' ἀποφασίζει. Μάταια προσπάθησαν πολλοὶ νὰ τὸν ἀποτρέψουν. Ὁ Σταμπόγλης ἀπάντησε μὲ τὴ συνηθισμένη του ζωντανὴ καὶ κάπως περιφρονητικὴ ἐκφραση: «Μωρὸ θὰ τὸ πῶ κι' ἄς μὲ παλουκώσουν».

Τὰ ποιήματα ποὺ σύνθεσε δίνουν μιὰ ἐντύπωση πρωτολειακῆ. Ὅμως ἡ δροσιὰ τους ἐπιβάλλεται κι' ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ δημιουργῇ σ' ἕνα κλίμα ἀρετὰ συμπαθητικό.

Στοὺς στίχους του ἡ Λευκάδα περνάει ὀλάκερη γιομάτη λεβεντιά. Τὸ αὖς κι' ἡ «γελούμενη ξεστεριά» τ' ἀνοιχτοῦ οὐρανοῦ της κι' ἡ γαλήνη ποὺ περιχύνει μ' ὁμορφιά τοὺς γιαιλοὺς, «ὁ γλυκὸς κάμπος, ἡ δίφορη ἐλῆά, τοῦ κρασιοῦ ἡ ἀψάδα» οἱ λυγρὲς κοπέλλες, ἡ θαλπωρὴ τῆς χωριάτικης γωνιάς, ὅλα δίνονται ἀπλὰ καὶ, χωρὶς στολίδια, χωρὶς μεγάλα πετάγματα.

«Βράχια σου μονοπάτια σου,
τὸν Κόντρο τὴ Λαγκάδα
ὅλα τὰ κρύβω σὴν καρδιά
ἀθάνατη Λευκάδα».

Τὸ χωριάτικο σπίτι στὶς ἄγριες χειμωνιάτικες ὥρες, ποὺ τὰ κορμιὰ ξεποσταίνουν ἀπ' τὸν ἡμερινὸ μόχθο, τοῦ γιομίζουν τὴν καρδιά πλήθ.αν ἀγάπη. Τὰ κούτσουρα ὀλόγυρα στὸ τζάκι χύνουν μιὰ φλόγα καὶ στὴ δική του ψυχή.

Δίνουνε λάμψη σὴ γωνιά
λαμποκοπᾷ τὸ σπίτι!
Γειά σου, χαρά σου, ἀθάνατε
χωριάτη Λευκαδίτη!

Στὸ μεγάλο ποίημα «Ὁ Φρουὰς τῶν Σφακιατῶν», κάνει μιὰ προσπάθεια νὰ ζωγραφίσει τὸ τοπεῖο γιομάτο ἀπὸ χωριάτικες φιγοῦρες. Τὰ βαθύσκια γέρικα πλατάνια, τὸ κοῦο νερό, οἱ λιγερὲς χωριατοπού'ες, τοῦ ξαναθυμίζουν τοὺς νεανικοὺς του ἐνθουσιασμοὺς καὶ τίς ἀγάπες τους.

Ὡ τὶ ὠραῖες ζωγραφιὲς
ἀπὸ τὸ Σπανοχώρι,
λεβέντικες περπατησιὲς
ἀπ' τὸ Πινακοχώρι.

Πῶ, πῶ, νυφάδες ὁμορφες
ἀπ' τὸ Ἀσπρογερακάτα,
κορμοστασιὲς ἀπ' τὸ βουνὶ
κι' ἀπὸ τὰ Λαζαράτα.

Κορίτσια ὠριοστάλαχτα
ἀπ' τοῦ Πρεμεντινοῦ μου.
Καβαλιόανες λυγερὲς
ποὺ παίρνουνε τὸ νοῦ μου
Καλὴ καρδιά, πολλὴ δουλειά,
σιτὸν ἀργαλειό, σι' ἀμπέλι,
τρέχει ἀπ' τὸ στόμα ζάχαρη
κι' ἀπὸ τὰ χεῖλη μέλι.

Ὁ Ἀναστάσιος Σκιαδαρέσης δὲν ἔχει τὴν ἔντονη ἀνησυχία τοῦ Γολέμη καὶ τοῦ Στομπόγλη. Σμιλεῖ τὸ στίχο του ὑπομονητικὰ σὰν τὴν ἄξια κεντήστρα, κλεισμένος μέσα στοὺς τέσσαρους τοίχους τοῦ γραφείου του. Τὸ ἔργο του εἶναι κατὰ κύριο λόγο μεταφραστικό. Μεταφράζει ἄνετα Γάλλους καὶ Ἰταλοὺς ποιητές. Μεταφράζει ἕνα μεγάλο μέρος ἀπ' τὸ ἔργο τοῦ Λευκαδίου Χέρον, τοῦ μεγάλου Λευκαδίτη, ποὺ μίσησε, ἔζησε κι' ἔγραψε στὴν Ἰαπωνία καὶ τὴ δόξασε σὲ ὑψηλότετη θέση μὲ τὴν προσφορά του. Κι' ἀκόμα σκύβει καρτερικὰ μὲ εὐσυνειδησία καὶ μᾶς ἀποδίνει σὲ γλαφυρότατη γλῶσσα ἕνα πλῆθος ἀρχαίων ἐπιγραμμάτων Δυστυχῶς δὲν δημοσιεύτηκε τὸ ἔργο του. Σκόρπιες καὶ μετρημένες σιὰ δάχτυλα μεταφράσεις του εἶδαν τὸ φῶς. Μιὰν ὀλοκλήρωση τὴν εὐχόμαστε ὀλόψυχα. Ἀπ' τὸ πρωτότυπο ἔργο του δημοσίευσε ἀρκετὰ σὲ συλλογές. Κι' μ' ἕνα του ποίημα ἀφιερωμένο στὴ Λευκάδα τραγουδάει τὸ νησί μὲ τοὺς εὐλογημένους καρπούς.

Λευκάδα μου, ὅλοι οἱ βράχοι σου εἶναι ἀμπέλια
πολύκαρπα, ὅλοι οἱ κάμποι σου εἶναι ἔληδες
καὶ εὐωδιαστὰ σκορπίζει χαμογέλοια
σιὰ λούλουδα, τραγούδια ἀπ' τὴς φωληές.
Μάνα, μὲ σιδερένια μπράστα οἱ γυιοί σου
σφιχτοδεμένοι ὀργώνουνε τὴ γῆ σου,
βρέχοντας μ' ἅγιον ἰδρώτα καὶ Σὺ
μᾶς ξεδιψᾷς σιὰ κρύσταλλα νερά σου
μὲ λάδι μᾶς βλογᾷς, κι' ἀπ' τὰ πλευρά σου
τὸ αἷμα σου τρέχει κόκκινο κρασί...

Ποιητὴς μὲ φιλοσοφικὸ στοχασμό, ὁ Κώστας Γράψας, ἔχει μιὰν ἐντελῶς ξεχωριστὴν ἀτμόσφαιρα. Τὸ μάτι του εἶναι σκληρὸ κι' ἀνήλεο ὅταν πρόκειται νὰ τὰ βάλει μὲ τὴν πραγματικότητα· ἔχει μιὰ διεισδυτικὴ σπάνια. Ἡ καρδιά του ἐλάχισια τὸ βοηθαίει γιὰ μιὰν αἰσιόδοξη ἐνατένιση. Εἶναι καρδιά ἀποστιαμένη, ποὺ πόθησε πολὺ ν' ἀφήσει τὰ χάρδια, τὴς πίκρες καὶ τοὺς καημοὺς μιᾶς πονεμένης καὶ ἡδονόπαθης ζωῆς. Μελημά του νὰ σταθῇ ἀντίκρυ στὸν ἥλιο, σὰν ξεράγκαθο, καὶ νὰ μεθύσει μὲ νερό.

Ἡ Λευκίδα σιὰ ποιηματά του ἔχει μιὰ θέση ἔμμεση. Τὴν ἀγαπάει, τὴ λατρεύει, μὰ ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς του εἶναι τόσο ἔντονος ποὺ κρατᾷ τὴν ποιησὶ του μακριὰ ἀπ' τὸ φυσιολατρικὸ καὶ τὸ στενὰ συναισθηματικὸ στοιχεῖο. Ὁ Γράψας ἀνοίγει φτερὰ σ' ἕνα λυρισμὸ τσακισμένο καὶ συντριμμένο ἀπ' τὴ σκέψη. Ὡστόσο, αὐθόρμητα γυρνᾷ ποῦ καὶ ποῦ στὴ ρίζα του, στὴ Λευκάδα καὶ προδίνει τὴν ἐνδόμυχη καὶ βαθύτατη ἀγάπη πρὸς τὸ νησί του, ποὺ ποτὲ δὲν ἔπαυε νὰ τὴν ἐκδηλώνη στοὺς φίλους του.

«Θέρισε πρόσχαρα, ζευγᾷ, τὸ γινόμενο ἀστάχι
μ' τ' ἀλαφρὸ δρεπάνι σου».

Ὅμως οἱ εἰκόνες αὐτὲς σὰν νὰ βγαίνουν ἀπ' τὸ ὑποσυνείδητο. Κυριαρχικὸς δαίμονας ὁ στεναγμὸς «τὸ ξεψύχισμα τοῦ ὠραίου» ἀποδιώχνει τὴ δροσιὰ καὶ τὴ χαρὰ στὸν ἥλιο καὶ τὰ κρύα νερά. Δημοσίευσε πολλὰ του ποιήματα σὲ συλλογὴ καὶ περιοδικὰ καὶ ἀσχολήθηκε μὲ τὴ μετὰφραση τῆς «Ὀδύσσειας» καὶ τῶν «Εἰδυλλιών» τοῦ Θεοκρίτου· δυστυχῶς ὅμως δὲν τὰ ὀλοκλήρωσε.

Ἀξίος τραγουδιστὴς τῆς Λευκάδος εἶναι κι' ὁ Γεράσιμος Γρηγόρης. Εἶναι ταλέντο πραγματικὰ πολυσύνθετο, δοκιμασμένο στὴ ζωγραφικὴ, χαρακτικὴ, διηγηματογραφία, ποίηση, μετάφραση.

Οί χωριανοί του θά θυμούνται ένα ξυπόλητο και ζωηρό σκοληταρούδι που σκισάριζε με ιερή προσήλωση, όπου βρισκόνταν, τὰ ζῶα τῆς δουλειᾶς, τὶς ἐργα-
τιές καὶ τ' ἀμπέλια.

Θὰ θυμούνται ἀκόμα πὼς σιᾶρωνε μὲ ἐπιτηδειοσύνη στίχους που προαναγ-
γέλανε ἀλάθητα τὴν κατοπινὴ του ἐξέλιξη. Φάνηκε ἀπὸ μικρός.

Κι' ὥριμος πιά, στὴν Ἀθήνα, γνωρίστηκε μὲ φιλολογικοὺς κύκλους κι' ἔγινε
συνεργάτης σὲ πολλὰ περιοδικὰ τοῦ Κέντρου καὶ τῆς Ἐπαρχίας. Τότε ἐξέδωκε καὶ
μιὰ συλλογὴ διηγημάτων μὲ τίτλο «Πορεία μεσ' τὴ νύχτα», πού ἡ κριτικὴ τὰ ἀπο-
δέχτηκε μ' ἐνθουσιασμό. (1) Ἡ ἀπαισιοδοξία ἦταν τῆς μόδας τότε. Μ' αὐτὸς δὲν
ἦταν γνήσιο παιδί τῆς ἐποχῆς τοῦ μεσοπόλεμου, τράβηξε πρὶο μπροστά. Καιγόντα-
νε ἀπ' τὸν πόθο καθὼς θὰ μᾶς πῇ στὸ «Τραγοῦδι τοῦ γραφιᾶ» νὰ γράφει ἓνα
τραγοῦδι χαρούμενο καὶ νὰ τ' ἀπαγγεῖλει τὴν αὐγὴ μπρὸς στὸν ἥλιο. Νὰ λέη «γιά
τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου γιὰ ὅ,τι λαχταρίζει βαθειά του γιὰ ὅ,τι σφαδάζει καὶ πα-
σχίζει νὰ πάρει στὸ φῶς μιλιὰ ἀνθρώπου».

Τὴν διέξοδο αὐτὴ, τὴ λυτρωτικὴ διέξοδο, τὴ βρῆκε ἀργότερα. Σ' αὐτὴν τὴν
περὶ ὁδο ἀνήκει κι' ἓνα ἀπ' τὰ καλλίτερα, ἴσως τὸ καλλίτερο ποιημά του, μὲ τὸν
τίτλο «Λευκάδα». Πρέπει νὰ εἰπωθεῖ, πὼς τὸ ποίημα αὐτὸ τοῦ Γρηγόρη εἶναι
ἀπ' τοὺς ὡραιότερους καὶ ἴσως ὁ πλουσιώτερος ὕμνος τοῦ νησιοῦ του κι' ἀγγίζει
χωρὶς ἄλλο τὰ ὅρια τῆς Σικελιανικῆς δημιουργίας. Τὸ γράφει μακρυνὰ ἀπ' τὴ Λευ-
κάδα, στὰ 1943, καὶ φλέγεται ἀπ' τὴν ἀσίγαστη νοσταλγία νὰ ξαναδεῖ τὴν ἄγρια
ἀκτὴ, πού τὸ πέλαγο τῆς σκορπάει «κύματα, ἀφροὺς καὶ μύρα, χρυσάφια δύσες,
κρίνα αὐγές, μαρμαρυγές πλημμύρα, θησαυρισμοὺς τοῦ ἡλίου καὶ βύθη γλαυκά».
Ὁ ἴδιος μᾶς τραγουδάει ἔτσι τὴν ἔντονη αὐτὴ λαχτάρα του.

*Τόσο πολὺ δὲν τέντωσε χαμῖνι πεινασμένο
τὸ μοῦτρο στοῦ ψωμιοῦ τῇ φρέσκια ὁσμῇ
τόσο πολὺ δὲ μέθυσα σὲ κόρφο ἀγαπημένο
ὅσο στὴ θυμισή σου τὴ σφοδρῇ.*

Δεξαζερβά μου νιώθω ἐσέ, γύρω μου ἐσέ Λευκάδα.

Ὅλο τὸ ποίημα δὲν εἶναι παρὰ ἓνα παραλήρημα πόθου δημοικοῦ γιὰ τὸ
γλυκὸ γυρισμὸ στὴ γενέτειρα. Τὸν συγκλονίζει ἡ σκλαβιά της καὶ λαχανιάζει ἐν-
τός του ἡ δραστήρια ἐπεδίωξη ὅλης τῆς Ἑλλάδας.

*Μὰ πρὶν σὲ λούσει γαλανὸ χαλάζι ἢ λευτεριά σου
λίγο ἄσε με νὰ ἰδῶ
μ' ὀνείρων διαμαντόσκονη ἀχνισμένο τ' ὄραμά σου
μᾶνα μου, ὥς νάρθω νὰ σὲ βρῶ.*

Τρέχει μέσ' τὰ τρεχάτα τὰ νερὰ ξυπόλυτος, καθὼς ἄλλοτε παιδί, γεύεται ζε-
στὸ φαί ἀπ' τὴ γαβάθα, εὐωχία τῶν σπλάχνων του, καὶ νοιώθει τὴ δύναμη νὰ με-
ταρφώσει τὴ λάσπη καὶ τοὺς χυμοὺς σὲ μιὰν ἀφθαρτὴν οὐσία. Ἀνεβαίνει στὰ ψη-
λόκορμα κυπαρίσσια, ἀφουγκράζεται τὸ σφύριγμα τοῦ τρελλοκότσυφα καὶ σύναν-
γα ἀρπάζει τ' ἀλέτρι τοῦ ζευγαῖ καὶ τρέφεται μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ πᾶνε οἱ σπόροι μεσ'
τὴν αὐλακιά του, ὁλόμεστοι τὴν ἀνοιξη. Ἀδράχνει τοῦ τιναχτῆ τὴ βέργα «νὰ γαρ-
γαλίση τὴν ἐλῆν κι' αὐτὴ «στρωῶμα τὰ γέλια» τοῦ ρίχνει καρπὸ χρυσοπράσινο. Δια-
βατικὸς τσιγγάνος στὸ θέρο προσφέρει τὴν κάθιδρη ὄψη του ἀντικρυστῇ στὸν οὐ-
ρανὸ καὶ πίνει ἀπὸ τσότρα ἀνάστροφη κρασί, ὁμορφιά καὶ φῶς. Μελῶσαν τὰ τσα-
μπιά κι' ἦρθε ὁ τρύγος. Κι' ὁ κύκλος τῆς ἐπίσκεψής του ἔκλεισε. Ἀπόλαψε τὸ νη-
σί σ' ὅλη τὴ χαρὰ τῆς δημιουργίας κι' ἐπανέρχεται πάλι νοσταλγὸς κι' ὕμνητὴς μὲ

1. Ἡ ὁμιλία αὐτὴ ἔγινε στὰ 1956, τότε δὲν εἶχε ἐκδώσει ἀκόμα τὴν δευτέρη συλλογὴ
διηγημάτων, «Ἡ πολιτεία ξέσκαπε», πού ἐξέδωκε στὰ 1959 καὶ βραβεύθηκε μὲ τὸ Κρατικὸ
Βραβεῖο τοῦ Ἰνουργ. Πεδείας.

στίχους γνήσια ποιητικούς.

Πατρίδα μου, πὸν οἱ βράχοι σου τεντώνονται γδαρμένοι
σὰ γρόθοι σκεφτικοὶ
πάνω ἀπ' τοὺς καματιάριδες τοὺς λόφους σου στημένοι
κι' ἀπ' τὴν ἰδρωφάγα ἀπάνω γῆ.

Καὶ νὰ μὴν ἔχω πιότιερη σκέψη καὶ τοῦ παρ' ὅσο
μονάχα θὰ μ' ἀρκεῖ
τὸ νέο τὸ νόημα τῆς ζωῆς πὸν βρῆκα ν' ἀπιθώσω
σὲ μιά σου κόχη πὸν ἔν ἀηδόνι κελαηδεῖ.

Μὲ τὸν ἴδιο τόνο ἐπιστρέφει ὁ Γρηγόρης στὴ Λευκάδα καὶ μὲ τὸ ποίημα τοῦ «ἡ νοσταλγία». Ἐδῶ ἡ ἀγάπη του εἶναι περιορισμένη. Θέλει νὰ ρθῇ στὴ γωνιά τοῦ σπιτιοῦ του νὰ ἰδῇ τὴ βάβω του «νὰ ξαίνουν τ' ἅγια χέρια τῆς κροκίδια» κι' ἔξω νὰ ρίχνει χιόνι Γεναριάτικο.

Ὁ Γρηγόρης δημιουργεῖ ὁλοένα. Καὶ δημιουργεῖ σὲ πολλοὺς τομεῖς. Νέος ἀκόμα μὲ πλούσιο ἀνέκδοτο ἔργο μᾶς δίνει τὴν καλὴν ἀναμονὴ νὰ χαροῦμε στὴ νέα του δημιουργία, στοὺς στίχους του, καὶ πάλι τὴ Λευκάδα.

Ἐκλετοὺς στίχους πρόσφερε στὴ Λευκάδα κι' ὁ Τάκης Μπαρλᾶς. Ὁ Μπαρλᾶς βλέπει τὸ νησί του, σὲ μιὰν ὥρα κρίσιμη, ἡρωϊκὸ ν' ἀγωνίζεται γιὰ ν' ἀποτινάξει τὴ σκλαβιά του στὸν τελευταῖο πόλεμο. «Ἡ ἀμάλαγη σγουρὴ λεβεντιά του εἶναι ταμπούρι ἀσκλάβωτης ψυχῆς, ἀπαρτο ἀρματωλίκη πὸν πάνω του σπάει ἀδύναμο τὸ κύμα τῆς σκλαβᾶς». Ἐνα βουβὸ κι' ἀδάμαστο πείσμα γρικιέται ἀπὸ παν τοῦ σὰν τὸν ἀνημέρωτο βόγγο τοῦ ἄγριου θριοῦ. Ἀναδίνεται βαθεῖα ἀπ' τοὺς δασιοὺς λόγγους καὶ πέρα ἀπ' τὸ βαθὺ κι' ἀνεμόδαρτο πέλαγο. Ἡ Λευκάδα δὲν προσκυνάει κι' ὁ ποιητὴς φυλάει σὰ φυλαχτὸ τὰ ἅγια τῆς δῶρα. Σύγκαιρα τραγουδάει τοὺς μεστοὺς καὶ πλούσιους καρπούς τῆς.

Στις λαγκαδιές σου τρύγησα, σὲ μεσημέρι λαῦρο,
τὸ τραγανὸ ἀητονῶχι σου καὶ τὴν καρδιά μου ἐσύ,
ἀπὸ παιδί μου θέριεψες μὲ τὸ δριμύ σου μαῦρο,
σὰν αἷμα ταύρου ὅλο θυμό, τ' ἀντρίκιο σου κρασί...

Ἀτρύγητο, τῆς λευτεριάς σου ἡ παρθενιά εἶν' ἀμπέλι
γιὰ τὸ στοιχειὸ τῆς κόλασης πὸν σκλάβα σὲ κρατεῖ.

Ἀπ' τὴν πλειάδα τῶν Λευκαδίων ποιητῶν πὸν ἀνέφερα καὶ πὸν τραγούδησαν τὸ νησί τους δὲν ἔλειψε καὶ ἡ τρυφερή, ἡ γυναικεία ποιητικὴ εὐαισθησία. Ἡ Κλεαρέτη Δίπλα—Μαλάμου. Ποιήτρια καὶ πεζογράφος μὲ δυνατὸ ταλέντο τιμάει τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα μὲ μιὰ ἐξέλιξη γοργὴ καὶ δυναμικὴ.

Μὲ τὴν πρώτη της συλλογὴ στὰ 1922 πῆρε μιὰ ζηλευτὴ θέση στὰ γράμματα μας καὶ στὰ 1930 βραβεύτηκε μιὰ σιλλογὴ διηγημάτων τῆς ἀπ' τὴν Ἀκαδημία. Κι' ἦταν ἡ πρώτη γυναίκα πὸν ἔλαχε τέτοιας τιμῆς ἀπ' τὸ Ἀνώτατο πνευματικὸ μας Ἰδρυμα. Ἀπὸ τότε συνεχίζει ἀκούραστα καὶ γράφει ὡς τὰ σήμερα διηγήματα, ποιήματα, ἐντυπώσεις, ἄρθρα. Οἱ τελευταῖες της συλλογές «ὁ μεγάλος ποταμὸς» διηγήματα, καὶ «δρόμοι τῆς ζωῆς» ποιήματα, εἶναι πράγματι ἀξιόλογες.

Ἡ Μαλάμου κινεῖται μέσα σ' ἓνα κλῖμα ρομαντικὸ, μὰ πὸν τὸ δαμάζει μὲ μιὰν ἐκπλήσσουσα ἀντρικὴ δύναμη. Ἀπ' τὰ πρῶτα της βήματα ἀγαπάει τὴ φύση

καὶ ξέρεῖ νὰ ζωγραφίζει μὲ εὐγενικὲς πινελιὲς τὸ τοπεῖα. Ὅμως συχνὰ αὐτὴ καὶ ἡ φύση εἶναι δυὸ πράγματα ποὺ ἀντιπαλεύουν. Νοιώθει νὰ σβηθῇ, νὰ πλήττει, νὰ αἰσθάνεται ἀσφυξία στὴν πιὸ τρυφερὴ ἄνεση. Ἐνα κύμα πεσσιμισμού τὴν κυριεύει, νὰ βρεθῇ καὶ νὰ συγκλονισθεῖ σ' ἓνα σεισμό, «νὰ ὑψωθῇ μὲ ἄγριου βορρᾶς μαγνῆς, κι' ἄς πέσει κουρνιαχτὸς» (Πόθοι). Τὸ λυρικό στοιχεῖο πλούσια ἀναδίνεται κι' αἰσθάνεσαι ν' ἀνασαίνει ὁλόξεστο πλάϊ σου, σ' ἓνα τόνο ἀπίθανο τρυφερό, μιὰ καρδιὰ καὶ μιὰ σκέψη πλατεῖα καλλιεργημένη. Ἔτσι φτάνει σὲ μιὰ τελειότητα ἐκφραστικὴ καὶ σὲ μιὰ σύλληψη βαθύτατης ποιητικῆς ἔμπνευσης.

*Κάπου σὰ στάλα διάφανη ψαρεύω τὴν ψυχὴ μου
ἀνέγγιαχτος ἀνθός.*

Φύση πλασμένη γιὰ κατακτήσεις ἀληθινές, καθὼς φάνηκε στὸ ὠρίμασμά της ἀφουγκράζεται μὲ γνήσια εὐαισθησία τὴ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ δημιουργία της παίρνει τὴν ὑγεία τοῦ ἔλατου καὶ τῆς ἀνθρώπινα σταθμισμένης ἀγάπης. Ἔτσι ἡ φωνὴ της ξεπερνάει τὰ ὅρια τοῦ ρωμαντισμοῦ κι' ἀπιθώγει τὴ δυνάμει της ὁλόμεστη στὴν καρδιὰ τῶν εὐγενικῶν ἐπιδιώξεων.

Ἡ Λευκάδα ποὺ σιάθηκε γι' αὐτὴ ὁ τόπος τῆς ψυχικῆς της ἀνατροφῆς τὴ δονεῖ μ' ἓνα τρόπο γνήσια αἰσθαντικὸ καὶ γυρίζει συχνὰ τὴ θυμῷ της «στὸ γλυκοθύμητο νησί». Τὴν τραγούδησε ἀπ' τὰ νεανικά της χρόνια καὶ δὲν ἔπαυε νὰ πλανιέται σ' αὐτὴν καὶ νὰ τὴ ζωγραφίζει μ' ἓνα πλούσιο ἀπόθεμα ἀναμνήσεων.

*Τοὺς βελουδένιους κάμπους σου, τὴ χώρα, τ' ἀκρογιάλι
μὲ μπόρα ἢ μαϊστράλι,
τὸ κάστρο τὸ σπανιόλικο, τὶς βάρκες, τὰ καίκια
τὴν ἀμμουδιὰ ὡς τὰ φύκια.*

Στὸ ποιημά της «ἑσπερινὸς» ἡ ἄπλα τῆς Λιμνοθάλασσας μὲ τοὺς γραφικοὺς μύλους, καθὼς τονίζεται ἐξαίσια στὴν ὥρα τῆς δύσης μὲ χρώματα μύρια σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα προσευχῆς, τραγουδάει τὴ Λευκαδίτικη ὁμορφιὰ στὴν πιὸ καλὴ ὥρα.

*Σ' ἓνα γαλῆνιο θύθισμα ποὺ σκύβει ἀκέρια ἡ πλάση
ὁ ἥλιος γονατίζοντας στοῦ ὁρίζοντα τὰ χεῖλη
σὰν προσευχὴ τὶς ὑστερες ἀκτῖνες του σκορπάει.
Συλλογισμένα τὰ δεντρά, βουβοὶ στέκονται οἱ μύλοι
κι' ἡ λίμνη τὴν ἀνάσα της στρωτὴ σὰ νὰ κρατάει.*

Ὁ κ. Σπύρος Φίλιππας γράφει ἀπὸ πολλὰ χρόνια τώρα ποιήματα κι' εἶναι γνωστὸς ἀπ' τὶς ποιητικὲς του συλλογές.

Ἐχει μιὰ ἀξιοπρόσεκτη εὐκολία στιχουργικῆς καὶ βρίσκει τὰ θέματα σ' ἓνα πλαίσιο εὐρύ. Ὑμνητὴς τῶν μεγάλων Ἑθνικῶν ἐπιδιώξεων τῆς τελευταίας περιόδου στὴν «Ἐλεύθερη ψυχὴ», κάνει προσπάθεια ν' ἀναλύσῃ τὸν ἀνθρώπινο πόνο στὴ συλλογὴ του «Ἀπ' τὸν πόνο καὶ πέρα». Τὸν διακρίνει μιὰ ἱκανότητα νὰ διεισδύει σὲ ψυχολογικὲς καταστάσεις καὶ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο μὲν φαίνεται πὼς ἀποδίδει περισσότερο, κι' ἐκεῖ θάνατο καλὸ νὰ στραφεῖ. Στὸ ποιημά του «Χωρὶς τοὺς ἄλλους», δημιουργεῖ ἓνα βαρὺ κλίμα ποὺ λίγο ἀκόμα θ' ἄγγιζε τὰ ὅρια τοῦ ἄγχους.

Ἀγαπάει τὴ Λευκάδα καὶ τὴν τραγουδάει μὲ τὸ ποιημά του «Λευκάδα». Μᾶς δίνει τὴν ὁμορφιὰ μὲ τὸ λύγισμα, τὴ γοργότητα τοῦ στίχου καὶ μὲ παρηχήσεις. Οἱ λέξεις του εἶναι χαρούμενες καὶ μεστές· τὰ φωνήεντα πλεονάζουν ἔτσι ποὺ νὰ ἔ-

νισχύουν τὴ ρωμαλεότητα.

Νηοὶ
 ἢ γῆ σου
 κι' αἱ γυιοὶ σου
 γιὰ μένα εἶν' ἓνα—
 ἐσὺ
 Δουλειὰ
 καὶ πνέμα
 τὸ στέμμα
 καὶ ντύμα
 τὸ κλῆμα
 κι' ἐλγά.

Θάταν παράλειψη ἄν, τελειώνοντας, σ' αὐτὴ τὴν ἀναδρομὴ μας,
 δὲν ἀναφέραμε καὶ μερικοὺς ἄλλους Λευκαδίτες ποὺ ἀπόδωσαν ποιητικὰ τὴν ἀ-
 γάπη τους στὴ Λευκάδα. Ἡ τιμητικὴ αὐτὴ θέση ἀνήκει στὸν Πάνο Κατωπόδι, τὸ
 Βασ. Φίλιππα, τὸν Κώστα Καλάνη, τὸ Γιώργο Φίλιππα τὸν Ἀνθῆ Σκάρο, τὴ Λού-
 λα Γαλανοπούλα.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ

Κάθε φορὰ
 ποὺ βλέπαμε τὰ πρόσωπά μας
 στὸν καθρέφτη τῆς θύμησης
 βουλιάζαμε
 σιτὴ θλίψη
 σὺν φέρετρα
 στὸ θάνατο.

κι εἴμασταν
 —γιὰ μᾶς—
 ἐγὼ κι ἐσὺ
 —γιὰ τοὺς ἄλλους—
 στρατιῶτες
 ποὺ τὰ κορίτσια μᾶς ἔκλειναν τὰ παράθυρα
 μὴν μποῦν τὰ λόγια μας.

Σκλάβοι
 σὲ ξένους δρόμους
 ζυγιάζαμε στὰ πόδια μας
 τὴν πλήξη

Ἔτσι
 τὰ λούλουδα
 ποὺ μέναν ἔρημα
 μπρὸς στίς γοίλλιες ποὺ εφάλιζαν
 ἔσταζαν στὴν καρδιά μας
 τὴν ὑποψία τους.

Τραγουδούσαμε
 καὶ κομματιάσαμε τὴ γαλήνη
 μικρὰ φωτᾶκια
 μπρὸς στὰ μάτια μας
 σὰ νὰ μᾶς ἀστραφτε
 ἡ νύχτα.

κι ἐμεῖς
 σέραμε τὸν πόνο μας
 πάνω στὰ ἔχνη
 ποὺ χάραζαν τὰ περασμένα
 σὰ νὰ σβήναμε
 ἐξαίσια στίχο
 στὸ ποίημα τοῦ Θεοῦ.

Ζούσαμε
 ἅλοι μὸς τὴν ἴδια ζωὴ
 πὼς οἱ στολὲς
 ὁ χρῶμα τους.

κι ἀνεβαίναμε

Γιάννης Καραβίδας

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

POZE MIAAIEE

LE GREC MODERNE, LANGUE «BARBARE»

Ὁ καλὸς φίλος μας, ὁ κ. Μιλλιέξ, φεύγει ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, καὶ γιὰ τελευταῖο ἀποχαιρετισμὸ μᾶς στέλνει τὴ μελέτη του: «Ἡ νεοελληνική, γλῶσσα βάρβαρη». Μαθητὴς καὶ θαυμαστὴς τοῦ μεγάλου Γοιανταφυλλίδη, ποὺ ζῶντας καὶ πεθαίνοντας ἀγωνίστηκε τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα τῆς Δημοτικῆς, δὲν θὰ μπορούσε καλύτερα ὁ Ρ. Μιλλιέξ νὰ δείξῃ τὴν ἀγάπη του γιὰ τὸ λαὸ μας, τὸν λαὸ ποὺ θεώρησε πάντα τὸν καλλιεργημένο Γαλάτη, σὰν παιδί τῆς ψυχῆς του. Καὶ πῶς θὰ μπορούσε νὰ κάμῃ διαφορετικά, βλέποντας τὸν ξένο νὰ ἀγκαλιάζῃ μὲ ἱερὸ πάθος τὴν ὑπόθεσιν τῆς λαϊκῆς μας γλώσσας, ποὺ εἶναι—ὁ λαὸς τὸ νοιώθει αὐτὸ μὲ τὴν ἰσχυρὴ του διαίσθησιν—τὸ λαμπρότερο δημιούργημα τοῦ νέου μας πολιτισμοῦ.

Ἐπὶ ἓναν αἰῶνα, ἔσμοι λογάδων ἀγωνίστηκαν μὲ τὴν ἐπιστήμην, τὴν συκοφαντίαν ἢ τὴν χλεύην νὰ ἐξοντώσουν τὴν ταπεινὴ κόρη, ποὺ ἦταν ἀπὸ ἄσπιλη ἀγνότητι ἢ ψυχὴ της, γιὰτὶ μέσα της ἔπαλλε, ὅχι σὲ λόγιαφ ἔρετρα, μὰ ζωντανὴ καὶ πλούσια, ἡ ἐθνικὴ μας παράδοσις.

Μπροστὰ στὸ ἔξοχο αὐτὸ δημιούργημα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ποὺ ἔχει τώρα τὴ δύναμιν νὰ ἐκφράσῃ μὲ ἐνάργεια καὶ τὴν κλασσικὴ λιτότητα τῆς Μεσογείου καὶ τὴν ρωμαντικὴ θολούρα τοῦ Βορρᾶ, ὁ Ρ. Μιλλιέξ στάθηκε μὲ ἀγάπην καὶ περιέργειαν, σὰν φιλόλογος καὶ σὰν λογοτέχνης. Τὴν ἔμαθε, τὴ δημοτικὴν μας, σὰν Ἑλληνικὴν, γι' αὐτὴν ἀγωνίστηκε μαζί μὲ τοὺς καλύτερους δικούς μας. Καὶ τώρα φεύγοντας μᾶς ἀφήνει μιὰ σύντομην σκιαγραφίαν τῆς πάλης μεταξὺ δημοτικιστῶν καὶ καθαρολόγων, σύντομην μὰ πόσο καλογραμμένη καὶ πόσο διαφωτιστικὴ! Μᾶς δείχνει τὸ φοβερὸ κανταροχτύπημα μεταξὺ τῶν χαλκέντερον καὶ βλοσυρῶν λογίων καὶ τῶν φωτισμένων ἐραστῶν τῆς λαϊκῆς φωνῆς, ποὺ εἶδαν οὕτως:

μὲ μετοχὰς ἀπόλντες καὶ ἰσόκωλα
ἀντὶ νὰ πᾶμε μπρός, πᾶμε πισόκωλα,

καὶ οὕτως μέσα τὸν γενικὸν ἀγῶνα γιὰ νὰ ἀπαιλλαγῇ τὸ ἔθνος ἀπὸ τὰ θλιβερὰ κατάλοιπα τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας, εἰδῶλα, πλάνες, ταπεινὸ φρόνημα, τυφλὴ ἀνοχή καὶ μοιρολατρεία, ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ ἦταν ὁ πιὸ σκόπιμος καὶ πιὸ ζωντανὸς ἀγῶνας.

Τώρα ὁ Ρ. Μιλλιέξ φεύγει μαζί μὲ τὴν Ἑλληνίδα γυναῖκα του, ποὺ ἔχει κερδίσει ἐπίσης, μὲ τὴν νευρώδη αὐθορμησίαν τοῦ ὕφους της καὶ τὴν οἰκτιρτικὴν καὶ ἀκοίμητην ψυχολογικὴν της διεισδυτικότητά, μιὰ λαμπρὴ θέσιν μέσα στὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Οἱ εὐχὲς μὲς θὰ τοὺς συνοδεύουν, ὅπου καὶ νὰ βροῦνται. Καὶ ἡ χαρὰ μας θὰ εἶναι μεγάλη ὅταν θὰ τοὺς ξαναδοῦμε.

Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ κ. Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

Τὰ «Τοπία καὶ Χρονικά», ἀπὸ τὰ τελευταῖα βιβλία τοῦ κ. Δημ. Σαλαμάγκα, βραβεύτηκε, στὸ σείρὰ τῶν ταξιδιωτικῶν ἐντοπώσεων ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας. Αὐτὴ ἡ τιμητικὴ διάκρισις ἀποτελεῖ μιὰ ἐπιβράβειον ἀπόδειξιν τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου τοῦ ἀκούραστο φίλου συγγραφέα καὶ μιὰ δικαίωσιν τῶν πνευματικῶν ἀγῶνων του. Γιὰτὶ ἓνας ἀγῶνας ποὺ ἔχει γιὰ βίβρο του ὑψηλὰ ἰδανικά καὶ ἐπισημαίνει στόχους πολὺπλευρους εἶναι τοῦ κ. Σαλαμάγκα ἡ προσφορά. Κι' ὅσο κι' ἂν ἡ ἱστορία καὶ ἡ λαογραφία τοῦ τόπου μὲς μπορούν νὰ θεωρηθοῦν τὸ ἀντικείμενον τῶν κυρίως ἐνασχολήσεών του, κι' αὐτὲς ἐπιφανειακά διαγράφουν τὸ χαρακτῆρα τοῦ ἔργου του, ἄλλο τόσο μπορεῖ νὰ εἰπωθῇ πῶς τὰ κείμενά του—κι' αὐτὰ ἀκόμα τὰ καθαρῶς ἱστορικά—διαποτίζει ἓνας

γνήσιος λυρισμὸς, τέτοιος ποὺ θὰ μετουσιώνονταν οὐδ' ἀξιόλογα ἐπιτεύγματα ἂν μετατοπίζονταν ἀπὸ τὸν συγγραφέα τὰ κέντρα τῶν ἐνδιαφερόντων του. Ὅτι γράφεται ἀπὸ τὸν κ. Σαλαμάγκα, ἔστω κι' ἂν εἶναι ἀνάγκη νὰ συγκροτηθῇ ὑστεραφῶς ἡ βία ὀρθολογιστικὴ, ξεκινάει ἀπὸ μιὰ ἰσχυρὴ συναισθηματικὴ δόνησιν ποὺ εἶναι διάχυτη παντοῦ καὶ ὑποδηλώνει σὲ κάθε περίπτωσιν τὴν παρουσίαν της. Αὐτὴ ἡ ἀποψη εἶναι μιὰ ἀκόμα ἐπιβεβαίωσις μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου ποὺ βραβεύτηκε. Κι' αὐτὴ ἡ ποιητικὴ εὐαισθησία ποὺ εἶναι συνυφασμένη καὶ μὲ κάθε ἐκδήλωσιν τοῦ κ. Σαλαμάγκα δημιουργεῖ πάντοτε λεπτὲς συγκινήσεις στο περιβάλλον του. Τὰ συγχαρητήρια συνεπῶς ποὺ τοῦ ἀπευθύνουμε γιὰ τὴ νέα ἐπιβράβευσιν τοῦ πνευματικοῦ μόχθου του, δὲν ἀποτελοῦν παρὰ μιὰ μικρὴ ἀνταπόδοσιν τῶν δυνάμεων τοῦ συγγραφέως προσφέρει στὰ ἡπειρωτικὰ γράμματα

και ως πρσβύτερος φίλος σ' όλους, δους έχουν την τύχη, να συναστρέφονται μαζί του.

ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

*

Ο κ. ΑΡΣ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

Με την «Ηπειρωτική Έστια» ο κ. Άρσ. Γεροντικός βρισκότανε, από την αρχή της εκδόσεως της σε σχέσεις πλήρους οικογενειακής αναστροφής. Η πολυμερής μόρφωσις, ή πλούσια πείρα, τό πηγαίο ταλέντο και τό όξύ του κριτήριο, της στάθηκαν, καθ' όλην τή διάρκειαν της ζωής της, πολύτιμοι συμπαραστάται. Δέν ύπολειπότανε παρά ή τυπική μόνο νομιμοποίηση τών σχέσεων και αὐτή πραγματοποιείται ήδη με τή συμμετοχή του στη Συντακτική Έπιτροπή. Στην περίπτωση μας όμως ό «τύπος» αποκτά περιεχόμενο χάρις στο ό τι θα έπιτρέψη στον κ. Γεροντικό να χρησιμοποιήση όλα τά πνευματικά έφόδια που διαθέτει για να προβάλλη τό έργο του και να εκφράση υπεύθυνα τή γνώμη του, τήν τόσο αναγκαία για τήν άνοδο της πνευματικής στάθμης του τόπου μας σε ήπειρωτική, αλλά και σε πανελλήνια κλίμακα. Είναι επιζήμιο να μένουν στο στάδιο της προφορικής συζητήσεως μόνο, κριτικές απόψεις που μπορούν να σταθούν σε άνώτατα επίπεδα, έξ αιτίας της μετριοφροσύνης εκείνων που τις διατυπώνουν, και να αφήνεται τό έδαφος ελεύθερο για κάθε είδους προχειρότητες, αυτοσχεδιασμούς και άλλοπροσαλλισμούς που πάνε, υπό τό πρόσχημα της φιλολογικής ένημερότητας, να υποκαταστήσουν τήν αληθινή έννοια της κριτικής.

I. N. N.

*

ΤΑ «ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ» ΤΗΣ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΗ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

Του Έρακλη Άποστολίδη ή Άνθολογία έχει επιβιώσει—αδιάφυστο τεκμήριο εί άλλοπλληλες εκδόσεις της—χάρις στο μόχθο που κατέβαλε ό άνθολόγος—μετέβαλε τήν πρόθεση σε έργο ζωής—στην πνευματική πανοπλία που διαθέτει και πρό παντός στο όξύ κριτήριο με τό όποιο είναι προικισμένος. Και δέν είναι μικρό έργο μία τέτοια προσπάθεια. Έπιφανειακά φαίνεται ότι μπορεί να περιορισθί στα πλαίσια μιας κοινά παραδεδεγμένης απόψεως πάνω στα θέματα της ποιητικής τέχνης, στην ουσία όμως αποτελεί τήν ο μ ή, τή νοητή κάθετο που δέρχεται από τό κέντρο του δίρου όλων τών σωμάτων, στην προκειμένη περίπτωση τών ποιητικών έπιτευγμάτων. Η δυσκολία έγκειται στην έπισημάνση της ύποστάσεως ενός ποιήματος, έτσι που αὐτό να δικαιούται ως «σώμα» να ύπολογίζεται και στην κατά τέτοιο τρόπο τοποθέτησή του ώστε ή τέμνουσα να δέρχεται δια του κέντρου του βάρους του. Ε, αὐτό ό Έρ. Άποστολίδης τό πέτυχε σ' όλην τήν γραμμή. Και ακριβώς αὐτή ή έπιτυχία δημιουργήσε για τόν άνθολόγο πρόσθετες ύποχρεώσεις για κάθε είδους πρόσκταση της Άνθολογίας

ας του. Τά «Συμπληρώματα» όμως που κυκλοφόρησαν τελευταία νομίζω πως δέν στέκουν στο ύψος του κυρίως έργου του. Ό όγκος των, πρώτα, δέν σταιχεί ούτε προς τήν απαίτηση της αναγκαίας άρμονίας μεταξύ του «κορμού» και τών «προεκβολών» του, ούτε προς τά χρονικά πλαίσια στα όποια περικλείεται ό κρινόμενος ποιητικός χώρος. Τά κριτήρια έξ άλλου της άνθολογήσεως να νερώνονται τή φορά αὐτή σε μερικές περιπτώσεις—εδύχως έλάχιστες—κάπως έλαστικώτερα. Φυσικά όλα αὐτά δέν σημαίνουν ότι τά «Συμπληρώματα» δέν έχουν τήν αξία και τή θέση τους. Αποτελούν τό οργανικό έξάρτημα μιας προσπάθειας που χρειάστηκε κόπος πολς για να άχθί σε αίσιο πέρας και, πρό παντός, κατοχυρώνουν τή συνέχεια της προβολής μιας κριτικής σκέψεως από τις λίγες που έχει να παρουσιάση ή λογοτεχνία μας τις τελευταίες δεκαετίες.

I. N. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

*

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Η «Βιομηχανική Έπιθεώρησις» έκλεισε και γιόρτασε τά πρώτα 25 χρόνια της ζωής της και αὐτό δέν είναι τυχαίο έπίτευγμα για ένα ελληνικό περιοδικό. Μέσα σ' έναν ώκεανό εφήμερων φύλλων που έρχονται και παρέρχονται όπως τά ρόδα, τό περιοδικό αὐτό άνδρώθηκε και στέριωσε πλουταίνοντας συνεχώς τήν ύλη του και τις έπιδιώξεις του. Τό πράγμα αὐτό δέν είναι βέβαια τυχαίο. Τό περιοδικό αὐτό άντανακλά τά έπιτεύγματα τών Έλλήνων βιομηχάνων, της ιδιωτικής, σε τελευταία ανάλυση, πρωτοβουλίας στον τόπο μας, μέσα στο νευραλγικώτερο σημείο της οικονομικής μας ζωής, στη χρησιμοποίηση δηλαδή τών βαρέων τεχνικών μέσων στον τομέα της παραγωγής. Γι' αὐτό ή ύλη του, άρχεται από τους σκοπούς του περιοδικού, είναι πάντα έξόχου ενδιαφέροντος και πολύ κατατοπιστική. Τό πάντα έμπειροστατωμένο κύριο άρθρο, σί λαμπρές και φωτεινές συχνά μελέτες και τά τόσο επίκαιρα, τά τόσο δηκτικά και ένημερωμένα σημειώματα, γραμμένα σε γλώσσα με χιούμορ που θυμίζουν Ροΐδη, ύψώνουν τό περιοδικό σε μία παρωπή που δύσκολα συναντάται στον περιοδικό μας τύπο.

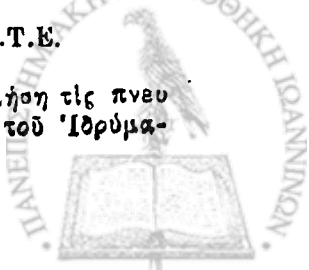
Γι' αὐτό πιστεύουμε ότι, σάν φανατικοί φίλοι κάθε σοφρής δουλειάς, πρέπει με ειλικρίνεια να χαίρετίζουμε τά είκοσιπεντάχρονα της «Βιομηχανικής Έπιθεωρήσεως» και να της εύχθουμε: με τήν ίδια προκοπή και τήν ίδια έπιτυχία να βαδίση προς τό μέλλον, κατατοπίζοντας πάντα φωτισμένα τόν ελληνικό λαό σχετικά με τις έπιτυχίες του τόπου, όχι στην περιοχή τών όνείρων μά στην περιοχή της πρακτικής.

A. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

*

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ Α.Τ.Ε.

Η Άγροτική Τράπεζα, για να τιμήση τις πνευματικές εκδηλώσεις τών υπαλλήλων του Ίδρύμα-

τος καθιέρωσε την ετήσια «Πνευματική ημέρα» — η πρώτη τελετή έγινε στις 18 Δεκεμβρίου 1958 — κατά την οποία θα προβάλλεται και θα εξαιρείται ή έκτος των κορμών καθήκοντων δράση των υπαλλήλων της σε τομείς πνευματικούς, κοινωνικούς και θρησκευτικούς. Η σύλληψη της ιδέας αυτής και η πραγματοποίησή της τιμά τη Διοίκηση της ΑΤΕ, γιατί δημιουργεί την κατάλληλη ατμόσφαιρα και της αναγκαίες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη των πνευματικών επιδόσεων των υπαλλήλων της, πολύ περισσότερο μάλιστα αφού το γεγονός συνδυάζεται και με την προκήρυξη βραβείων που χρηματοδοτούνται από την «Αγροτράπεζα». Θάταν εύχης έργο και άλλοι οργανισμοί, αλλά και το Κράτος ακόμη — για κάθε κατηγορία υπαλλήλων του — να έμμελυντο το παράδειγμα της Α. Τ. Ε. Αν μή τι άλλο θα έδικαίωσαν τολάχιστο ήθικα όλους εκείνους τους υπαλλήλους που δεν αντιλαμβάνονται την αποστολή τους σαν άπλη έκτέλεση μόνο του υπηρεσιακού καθήκοντος, αλλά κεντρίζονται από τη φιλοδοξία να υπηρετήσουν εθρύτερα την κοινωνία μέσα στην οποία ζούν, είτε σαν πνευματικοί άνθρωποι, είτε σαν παράγοντες κοινωνικής δράσεως.

I. N. NIKOLAΪΔΗΣ

*

DELIETA JYUENTYTIS

Τό Κογκρέσο των Ήν. Πολιτειών απέφασσε να απαγορεύσει την εξαγωγή κινηματογραφικών ταινιών, που δέν θεωρούνται «άβλαβείς». Οί Γερουσιαστές, που έπρότειναν τό σφό αυτό μέτρο, έσχημάτισαν, πολύ σωστά, την γνώμη ότι άδικείται ή χώρα τους από τις ταινίες με άνηθικους περιεχόμενους ή που έχουν θέμα τόν γκανγκστερισμό, την περιφρόνηση του Νόμου ή την παιδική, έγκληματικότητα, γιατί, βλέποντας συνεχώς να αναμνηστικά ζονται τέτοιου είδους θέματα, ο έξω κόσμος σχηματίζει έσφαλμένη αντίληψη για τόν άμερικανικό τρόπο ζωής. Καί οί γερουσιαστές έχουν άπολύτως δίκιο δέν είναι όμως αυτός ο μόνος λόγος, που γι' αυτόν θα έπρεπε να απαγορευθή ή εξαγωγή των ταινιών του περιεστροφου ή της άναίσχυντίας. Υπάρχει και ή φοβερή ζημία των χωρών που τις εισάγουν. Γιατί δέν πρέπει να κλείνουμε τά μάτια μας; ο καλός κινηματογράφος είναι ο έλευι- νότερος προαγωγός στην πορνεία και στο έγκλημα. ένω ο καλός κινηματογράφος είναι παιδεία και αίσθητική άγωγή. Πολλές παρεκτροπές, πολλά έγκλήματα, πολλών άθώων παιδιών ή καταστροφή, πολλών οίκογενειών ή διάλυση, όφείλονται στην έπίδραση των κακών κινηματογραφικών έργων, των όποιων τό άμερικανικό Κογκρέσο άπηγόρευσε την εξαγωγή. δέν είναι λοιπόν μόνον ζήτημα άμερικανικού γούστου, μά και ζήτημα ήθικης άμύνης για τις χώρες που τά εισάγουν, ο άποκλεισμός τους από τους κινηματογράφους καθέ χώρας που σέβεται τόν έαυτό της. Έπειδή όμως συμβαίνει να μήν είναι μόνον άμερικανικός — κάθε άλλο — οί ταινίες που με δόλωμα την πορνεία και τό έγκλημα άποκτούν άγοραστική δύναμη, δέν θα έπρεπε ή κάθε χώρα, μαζί με τις άλλες και ή δική μας, να μιμηθούν, από την ανά-

ποδη την άμερικανική Δημοκρατία και ν' άπαγορεύσουν τήν εισαγωγή των ταινιών, που άσυνείδητοι παραγωγοί μαγειρεύουν με καρυκεύματα τά φίλιά, την άβέλγεια, τό περιστροφικό και την ξετσιπωσιά και τόν φόνο; θα βρεθούν βέβαια τά λεπτόρεκτα πνεύματα, που, με τό δύο και δύο κάνουν τέσσερα, ή' άποδείξουν, ύστερα από μία άφ' ύψηλου θεώρηση των πραγμάτων, ότι δέν εδύναται ο κινηματογράφος για τις γιαιουστομαχίες, στις όποιες έπιθίδονται οί δικοί μας έπικαιεες ταντομπόδες, ούτε για τό ότι, στην καλή πόλη Μπρατζίανο, μία σεμνή κοπέλλα άναγκάστηκε να μαχαίρωση, αφού πρώτα είχε άκολουθήσει με την σύνοψη στο χέρι την λιτάνευση του τοπικού Άγίου. Έναν από πάντε νεαρούς, που έπιχειρήσαν να την βιάσουν. Μάς λένε, ότι αλλά είναι τά βαθύτερα κίνητρα των παρεκτροπών αυτών. Καλή βέβαια και ή έπιστήμη, και ή μεταφυσική αναζήτηση των πρώτων αιτίων, και ή φιλοσοφική συνοφύωση και ή θρησκευτική, ή όριστική λύση του προβλήματος της νεολαίας. Η σοφία όμως δυστυχώς, άργεί να άποδώσει καρπούς κα' έν τή μεταξύ τά παιδιά καταστρέφονται και οί μεγάλοι ύποφέρουν. Όσοι θέλουν να φθάσουν κάπου, όταν δέν βρίσκουν γεφύρι στο δρόμο τους, περνούν τό ποτάμι όπως μπορούν. Καί αφού οί ειδικοί, κοινωνιολόγοι και ψυχολόγοι, δέν μάς έχουν δώσει ακόμη τό ποθητό ίδιοσκεύασμα, την άλάθητη πανάκεια για τις ψυχικές τάρες του καιρού μας, είναι άνάγκη να καταφύγουμε, προσωρινώς τολάχιστον, στα πρακτικά φάρμακα, σε νομοθετικά μαντζούνια, για να σώσουμε ανθρώπινες ψυχές από την έλξη του ολέθρου. Καί έλα από τά πρακτικά αυτά φάρμακα είναι ή άυστηρή απαγόρευση της εισαγωγής των επικινδύνων ταινιών, όχι για να περισώσουμε τό γούστο μας, μά για να προσυλλάξουμε τόν κόσμο μας, τά ήθη μας, από την καταστροφή. Αυτό, έως τώρα, δέν το λήψαμε να τό κάνουμε. Έπειδή όμως, κατά τό Κογκρέσιον, «μόνον όταν ο ήλιος άνατείλει, εκ Δυσμίων θα είναι κλειστή ή θύρα της μετανόησης», ύπάρχει ακόμη καιρός. Καί τώρα, που έρχεται συνεισφορά ή άπόφαση της άμερικανικής έθνοσυνελεύσεως, εάν άμελήσουμε τό βασιικό αυτό καθήκον ή' άποδείξουμε, εις πέσμα πολλών άφ' ύψηλου θεορητών των έγκοσμών, ότι ύποφέρουμε από ήθική ύπόταση.

A. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

*

Ο «ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ»

Υπήρχε πραγματικά ένα κενό στην ποιοτική δη δράση του πρώτου πνευματικού και μορφωτικού σωματείου της χώρας μας, του «Παρνασσού». Κι' αυτό ήτανε ή έλλειψη ενός περιοδικού, που όχι μονάχα θα γινότανε μέσο προβολής των επιτευγμάτων του Συλλόγου, αλλά και όργανο, επικοινωνίας με εθρύτερα κοινωνικά στρώματα και φορέες πνευματικής καλλιέργειας. Αυτό τό χάσμα που ύφίστατο μεταξύ των όπορεύσεων που άπορέουν από την ιστορία και την παράδοση του Συλλόγου, της δραστηριότητας που σήμερα παρουσιάζει

ζει και των απαιτήσεων του κοινωνικού συνόλου, έρχεται να καλύψη ή έκδοση του περιοδικού που φέρνει τον τίτλο του Συλλόγου και θα εκδίδεται ανά τρίμηνον. Ο πρώτος τόμος που κυκλοφόρησε αποτελεί μία συγκώδη σύνθεση εκλεκτών συνεργασιών που αναφέρονται σ' όλους τους τομείς των πνευματικών εκδηλώσεων με ειδικό αφιέρωμα για το έτος Παλαμά. Ανάγκη να υπογραμμίσουμε ιδιαίτερα μία περίοδο του υπομνήματος του σχετικού με την ανάγκη της εκδόσεως του περιοδικού—που δημοσιεύεται κι' αυτό—σύμφωνα με την όποια «ειδικοί συντάκται θα αναλάβουν την παρακολούθησιν των εκδηλώσεων των διαφόρων πνευματικών τομέων... της επαρχίας, μετά της όποιας το περιοδικόν πρέπει να τηρήση συνεχή και στενήν επαφήν». Αδτη ή πρόθεση αποτελεί μία πρόθετη απόδειξη της αναγκαίας ότητας της έκδοσης του περιοδικού, που, διότι σάν όργανο συλλόγου, θα είναι αδέσμευτο από υποχρεώσεις, θα μπορεί να δίνη μία αντικειμενική εικόνα της πνευματικής μας ζωής και να επιδεικνύη πραγματικό ένδιαφέρον για την επαρχία, που θεωρείται σήμερα σάν ή πτωχή πνευματική συγγενής, που μόνον ό οίκτος της ταιριάζει.

I. N. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

*

Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ

Από καιρό τώρα, κυκλοφορεί σέ μηνιαία φυλλάδια ένα αληθινά αξιόλογο σύγγραμμα του Νεολληνιστή κ. Γιάκωβου Σ. Διζικιρίκη. Φέρει τον τίτλο «Η Γλώσσα μας» κι' αποτελεί μίαν

από τις πιο υπεύθυνες ιστορικές και θεωρητικές μελέτες της Δημοτικής Γλώσσας. Στις σελίδες της προβάλλονται αληθινά πανοραμικά όλα τα προβλήματα της λαϊκής μας γλώσσας. Η επιστημονική τεκμηρίωση του βιβλίου, τό γλαφυρό ύφος του συγγραφέα, ή αντικειμενικότητα και ή έλλειψη φανατισμού, μαζί με την ευρυμάθεια, καθιστούν τό πρωτότυπο τότο σύγγραμμα υίαν έξαιρετικής σημασίας προσφορά στα Έλ-Γράμματα. Ο κ. Διζικιρίδης αξίζει σ' αλήθεια τη συμπάραστασή μας στή μνημειώδη αυτή προσπάθειά του.

*

ΠΕΡΙ «ΔΩΔΩΝΗΣ» Κ. Α. Π.

Από ένα έντυπο, γέμον άρυνταξιών και τυπογραφικών λαθών, πληροφορούμεθα «οί άπανταχοί Ηπειρώται» ως επικειμένην την έκδοση της «Δωδώνης», μεγάλης τουτέστιν. Πανηπειρωτικής έγκυκλοπαιδείας. Εύχόμεθα όλα να πάνε κατ' ευχήν και να επιτευχθούν οι προγραμματιζόμενοι στην έγκυκλο σκοιοί, γιατί θεωρούμε άπαραίτητη την έκδοση κάθε είδους συγγραμμάτων που έχουν σχέση με την Ηπειρο. Τό ύψος όμως και ή όλη διάρθρωση και εμφάνιση του κειμένου μάς κάνουν λίαν δυσπίστους στο άν ή προσπάθεια που καταβάλλεται έχει και τό ανάλογον αντίκρυσμα, από πνευματικής ιδίως πλευράς. Θα ήθέλαμε να διαφυσθούμε στις προβλ φεις μας και να βρεθούμε στην ευχάριστη θέση να χειροκροτήσουμε ένα πραγματικά επιστημονικό έπίτευγμα.

I. N. N.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΧΙΣΙΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΦΙΛΟΓΕΝΙΑΣ

ΚΑΘΙΕΡΟΥΤΑΙ Η "ΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΟΥ,,

ΜΙΑ ΕΚΚΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

Π ρ ο ς

Τό εύσεβές πλήρωμα της 'Ιερᾶς Μητροπόλεως 'Ιωαννίνων
και τούς άπανταχοϋ διαβιοϋντας 'Ηπειρώτας

Αγαπητοί 'Ηπειρώται και έν

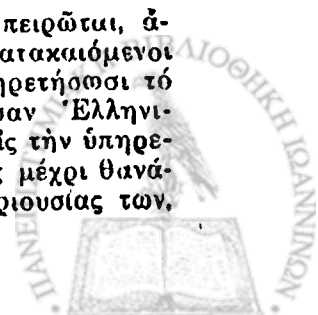
Χριστῷ 'Αδελφοί,

Τήν μέν λαμπράν και ένδοξον ιστορίαν της ερᾶς των 'Ιωαννίνων Μητροπόλεως, ήν. Θεία συνάρσει, κατηξιώθημεν να συνεχίσωμεν, πάνυ φιλαβούμενοι. γνωρίζομεν άπαντες:

Η δρᾶσις της, κατά μέν τούς χρόνους της ρυλίας, υπήρξε πολύπλαγκτος και πολυσχιδής, λουσίως δέ καρποφόρος, τόσον δια τό χειμαρμενον Έθνος, όσον και δια την πρόνοιαν των πενίας ή διωγμών πασχόντων άδελφών. Είς ύτο τό μέγα Χριστιανικόν και Έθνωφελέστα-

τον έργον, τό υπό της 'Ιερᾶς Μητροπόλεως επιτελούμειον, κύριος και βασικός παράγων και συντελεστής υπήρξεν ή πλουσίως και άκένώτως εκδηλουμένη φιλογένεια των έν τη ξένη και μακράν της προσφίλους γενετήρας διαβιούντων στοργικών τέκνων της 'Ηλείρου.

Οί πανάξιοι ούτοι Έλληνες 'Ηπειρώται, από την φλόγα του πατριωτισμού κατακαϊόμενοι και διαπύρως φιλοδοξούντες να υπηρετήσιν τό τε δοϋλον Έθνος και την πάσχουσαν Έλληνικήν Κοινωνίαν, όλοψύχως έθεσαν εις την υπηρεσίαν άμφοτέρων, άλλοι μέν έαυτούς μέχρι θανάτου, άλλοι δέ τάς κολοσσιαίς περιουσίας των.

Καὶ ἐκλείσαν καταναυμαστῶς οὕτω τὴν Ἡπειρον, καὶ κατέσπειραν αὐτὴν μὲ τὰ ἔργα τῆς φιλογενείας καὶ τῆς φιλαλληλίας των, καὶ ἐγένοντο ἐν παντὶ τῆς ἀγαθοποιίας τίμιοι. ἐργάται καὶ ὁπορεῖς, πρὸς δόξαν καὶ φήμην ἀγαθὴν τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Ὀνόματος, ἣν καὶ μέχρι σήμερον ἀπολαύομεν ἅπαντες.

Οὕτω βαρυτάτην κατέλιπον ἡμῖν κληρονομίαν, ἣν ὀφείλομεν, πάση θυσίᾳ καὶ παντὶ σθένει, τὸ μὲν νὸ τηρήσωμεν ἀλώβητον, τὸ δὲ νὰ συνεχίσωμεν αὐτὴν ὡς τῶν προγόνων ἡμῶν παράδοσιν πρὸς ἐπίδειξιν σεβασμοῦ καὶ πρὸς αὐτοὺς καὶ πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν τῶν ἀπογόνων.

Ταῦτα ὅθεν ἔχοντες ὑπ' ὧσιν καὶ ἐπὶ τούτοις ὑποχρέους εὐρίσκοντες ἑαυτοὺς εἰς τὸ νὰ ἀναλώσωμεν τὰς ὁσας ἡ Θεία Πρόνοια ἐχώρισεν ἡμῖν δυνάμεις, ἀπευθυνόμεθα πρὸς Ὑμᾶς ἵνα, τὸ μὲν ἀποκαλύψωμεν Ὑμῖν ὅτι τῶν ἀγαθῶν ἡμῶν προπατόρων ἡ πηγὴ τῶν πόρων, ἐξ ὧν ἡ τῶν Ἰωαννίνων Ἱ. Μητροπόλις ἤντηλν τὰ μέσα καὶ ἥσκει τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν Κοινωνικὴν Πρόνοιαν καὶ κοινωφελῆ δράσιν, ἐστειρεύσει, συνεπεία τῶν ὀδυνῶν Ἑθνικῶν περιπετειῶν, τὸ δὲ νὰ γνωρίσωμεν Ὑμῖν ὅτι τὸ ἔνεκεν τούτου δημιουργηθὲν κείον, ἀπεφασίσαμεν ἀμετακλήτως νὰ συμπληρώσωμεν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴν κατανόησιν ὅλων τῶν φιλογενῶν Πατριωτῶν πρὸς εὐλαβὴ συνέχισιν τῆς λαμπρᾶς τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν Ἡπειρωτῶν παραδόσεως.

Καὶ πρῶτον. Χρέος ἐπιτακτικὸν καθίσταται διὰ πάντα Χριστιανὸν Ἡπειρώτην ἡ κοινὴ συμβολή, ἀνέγεροισι Ἱ. Ναοῦ εἰς μνήμην τοῦ Ἀγίου Νεομάρτυρος ΓΕΩΡΓΙΟΥ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, Ἰσαξίου τῆς πρὸς τὴν Ὁρησκίαν καὶ τὸ Ἑθνὸς ὑπερτάτης θυσίας Του.

Δεύτερον. Ἀπαράδεκτος, οὐ μὴν ὁλλὰ καὶ ἀσυμβίβαστος, πρὸς τὴν Ἡπειρωτικὴν φήμην, τυγχάνει ἡ συνέχισις τῆς εἰς ἡν εὐρίσκεται καταστάσεως ἀπὸ εἰκοσασταῖς περίπου ἡ Γεραρὰ καὶ πανένδοξος Ζωσιμοῖα Σχολή, ἐξ ἣς ἐξεπέμφθη τὸ φῶς εἰς τὸ σκότος τῆς δουλείας καὶ ἐξ ἣς ἐξεπηρεύθησαν ὡς Ἀπόστολοι τοῦ Γένους οἱ Μεγάλοι αὐτοῦ Διδασκαλοὶ.

Ζήτημα ὅθεν ἱεροῦ μὲν ἡμῶν καθήκοντος τίθεται, Ἡπειρωτικῆς δὲ φιλοτιμίας τοιοῦτον ἡ ἀναστήλωσις αὐτῆς.

Τρίτον. Ἀνάγκη ἀδήριτος ἀνακύπτει καὶ ὑποχρέωσις ἀναπότρεπτος ὀρθοῦται ἐνώπιον ἡμῶν ἵνα, μεριμνῶντες διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τῆς παιδευομένης καὶ σπουδάζουσας, εἰς τε τὰ μέσα καὶ τὰ ἀνώτερα Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύ-

ματά μας, Ἡπειρωτικῆς νεολαίας, προβῶμεν εἰς τὴν ἰδρύσιν «Ἑστίας Σπουδαστοῦ», ἣτις μέλλει νὰ καταστή τὸ στοργικὸν καὶ σωστικὸν καταφύγιον τῶν ἐν ἐμφανεί καὶ ἀφανεί πενίᾳ διαβιούντων σπουδαστῶν μας.

Τέταρτον. Ἐντόνως ἀνησυχήσαμεν καὶ ἐνθὺς εἰργάσθημεν διὰ τὴν βελτίωσιν καὶ ἐπαύξηνσιν τοῦ τῶν ἐνδεῶν καὶ ἀπροστατεῦτων γερόντων μας Ἰδρύματος εὐημερίας, ἵνα μὴ οὗτοι, τερματίζουσι τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς των κατὰ τρόπον εὐτελίζοντα τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν, τὸν πολιτισμὸν μας καὶ τὴν Χριστιανικὴν παράδοσιν. Τὸ Γηροκομεῖον μας ὅμως τοῦτο παρὰ ταῦτα ἀνεπαρκὲς εἶναι καὶ χρειᾶν ἔχει περαιτέρω προσθήκης χώρου, ἵνα ἐπαρκῶς προστατεύσωμεν τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν.

Ταῦτα σὺν τοῖς ἄλλοις παρεμφερεσὶ σκοποῖς, οὓς καλούμεθα νὰ ὑπηρετήσωμεν ἀπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐδρας τῆς Ἡπειρωτικῆς Πρωτευούσης, ὄντες συνεπείς πρὸς ἑαυτοὺς καὶ τὴν παράδοσιν αὐτῆς, ἔχοντες ὑπ' ὧσιν, ἡχθημεν ἐπικαλούμενοι τὴν τοῦ Θεοῦ βοήθειαν, εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως καθιερώσωμεν ἐτησίως τὴν ΗΜΕΡΑΝ ΤΟΥ ἩΠΕΙΡΩΤΟΥ καθ' ἣν, ἀναβιούσης τῆς διαλαμπῆς Ἡπειρωτικῆς Φιλογενείας, ὁ ἀπανταχοῦ Ἡπειρώτης θέλει κληθῆ νὰ προσφέρῃ ἐν κατανοήσει καὶ προθυμίᾳ, τὸν κατὰ προαίρεσιν ὀβολὸν του. Ὡς, ἡμέραν τοιαύτην ὠρίσαμεν τὴν 1^{ην} πρὸς 18^{ην} Ἰανουαρίου, καθ' ὅτι αὕτη συμπίπτει μὲ τὸν ἑορτασμὸν τῆς μνήμης τοῦ Πολιούχου Ἰωαννίνων καὶ προστάτου παντὸς Ἡπειρώτου ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ.

Περαιῶντες ὅθεν, ἀγαπητοὶ Ἡπειρώται καὶ ἐν Χριστῷ Ἀδελφοί. ΚΑΛΟΥΜΕΝ ὙΜΑΣ σήμερον ἐν τῇ τῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου, ἵνα μιμηταὶ τῶν ἐνδόξων καὶ εὐγενῶν ἡμῶν προγόνων ἀναδεικνυόμενοι καὶ πιστοὶ συνεχιστὰι τῶν ἱερῶν ἡμῶν παραδόσεων γενόμενοι, ΕΝΩΓΙΣΘΗΤΕ τὴν παροῦσαν ἐκκλησίαν ἡμῶν καὶ προφρόνως βοηθήσητε εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ καλοῦ κάματοῦ ἔργου, ὅπερ θεοῖα ἐμπνεύσει ἀνελαβόμεν εἰς ὄφελος τῶν συμπατριωτῶν καὶ πρὸς δόξαν τῆς Ἡπείρου.

Ἐπὶ τούτοις καὶ τὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἸΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ βοήθειαν καὶ εὐλογίαν ἐπικαλούμενοι ἐνθέρμως ἐφ' Ὑμᾶς καὶ ταῖς οἰκογενεαῖς Ὑμῶν.

ΔΙΑΤΕΛΟΥΜΕΝ

Διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης

† Ο ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΣΕΡΑΦΕΙΜ

ΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΜΑΣ

Εἶναι συγχινητικὴ ἡ περίπτωσις ἐνδὲς βισπαλαιότη, ποὺ ἐπευσε μὲ ἀσυγκράτητη ὁρμὴ καὶ περηφάνεια, νὰ καταστήσῃ γνωστὴν τὸ περιοδικὸν, μὲ λεπτομέρεια, ποὺ ἀναφέρεται εἰς ἱστορικὰ καυχήματα τοῦ χωρίου του.

Γι' αὐτὸ, ἀκριβῶς, δημοσιεύουμε ἐλόκληρην τὴν ἐπιστολὴν του:

Στὸ 87ον τεῦχος τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», τοῦ μηνὸς Ἰουνίου 1959, γραφετε περὶ τοῦ αἰμνήστου Δομπόλη, ὅτι δὲν γνωρίζετε τὸ χωρίον του. Σὰς πληροφορῶ, ὅτι ἡ καταγωγή του εἶναι τὸ χωρίον Κρετσούνιστα, Δεσποτικὸν σημερινόν, εἰς τὴν Πλατείαν τοῦ χωρίου, ἀκριβῶς, εἰς τὸν Ναὸν Ἁγίας Τριάδος. ὑπάρχει πλάκα ποὺ ἀναγράφει μὲ χρυσὰ γράμματα τὰ ἑξῆς:

«Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο Κρετσούνιστα, ἐγεννήθη»

θη ὁ Μέγας Διδάσκαλος τοῦ Γένους Γεώργιος Σουγδονοῦς καὶ ὁ Ἰωάννης Δομπόλης. Ἰδρυτὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου 1830—1930. Τοῦ κάναμε καὶ τὴν ἑκατονταετηρίδα.

Μετὰ τιμῆς
Τρύφων Β. Κακαϊδῆς
Σερβιτόρος

*

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΝΑΟ ΤΟΥ ΠΟΛΙΟΥΧΟΥ ΝΜ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ἀγαπητὴ «Ἡπειρ. Ἑστία»

Ἐφόσον ἡ Ἡπειρος, ἡ ἐλευθέρη καὶ ἡ δούλη ἔχει 40 τόσους Ἀγίους τῆς. ὥραϊον πρᾶγμα θί-
ῆτο, ὅταν ἡ δούλη ἀπ' αὐτοῦς τὴν ἐλευθερίαν τῆς.
στὰ Γιάννινα. τὴν πρωτεύουσα ὅλης τῆς Ἡπείρου,
νὰ ἱδρυότανε ἕνας μέγας καὶ μεγαλοπρεπὴς να-
ὸς πρὸς τιμὴ ὅλων τῶν 40 αὐτῶν Ἀγίων τῆς Ἡ-
πείρου.

Σήμερα εἰς περιστάσεις δὲν ἐπιτρέπουν τὴν
πραγματοποίηση τοῦ ὀνείρου αὐτοῦ.

Ἐνας εὐσεβὴς εὐεργέτης προσέφερε τὴν πρῶ-
τη καταβολή γιὰ τὴν ἱδρυση Ναοῦ ἐπ' ὀνόματι
τοῦ Πολιούχου νμ. Γεωργίου.

Ὁ ναὸς αὐτὸς ὅπως δὴποτε μιὰ ἡμέρα θὰ γίνῃ
μολονότι ὁ νμ. Γεώργιος ἔχει δύο σεβάσματα του,
ἐπὶ τὰς τῶν καὶ τὸ σπῆτι του. θὰ ἔπρεπε ἴσως
νὰ προηγηθῇ ἡ μεταβολὴ τοῦ Τζαμιὺ Φετιχιέ σὶ
Φρούριον—ἐποὶ ἦτο πρὶν ὁ ναὸς τοῦ παλαιοῦ
Πολιούχου τῶν Ἰωαννίνων τοῦ Ἀρχιστρατήγου
Μιχαήλ, στὴ μαγευτικὴ θέσθ ὅπου θὰ ἱδρυθῇ τὸ
Βασιλικὸν περίπτερον

θὰ ἔπρεπε ἴσως νὰ προηγηθῇ ἡ ἱδρυσις Ναοῦ
ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου ἱμ. καὶ ἱσαποστόλου Κο-
σμᾶ, ἐπὶ ὁποῖον τόσα ὀφείλει ἡ Ἡπειρος γιὰ
τοὺς ἀγῶνας του γιὰ τὴ διατήρησιν τοῦ Χριστι-
ανισμοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς.

Ἐφ' ὅσον ὁμως τέλει πάντων θὰ ἱδρυθῇ ὁ Να-
ὸς τοῦ νέου Πολιούχου τοῦ νμ. Γεωργίου, καλὸν
εἶ ἦτο νὰ ληφθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους ὑπ' ὄψιν
τὰ κάτωθι:

1) Ὁ νέος ναὸς νὰ γίνῃ σὲ κατάλληλη θέσθ ἀρ-
ετὰ μέγας, σὲ ρυθμὸ βυζαντινὸ, μὲ εἰκονογρά-
φηση βυζαντινὴ καὶ μὲ μουσικὴ βυζαντινὴ.

2) Στὸ ναὸ αὐτὸ νὰ εἰκονογραφηθοῦν εἰς ἱερὰς
ιορτὰς τῶν 40 Ἀγίων τῆς Ἡπείρου, ποὺ μπο-
ροῦν νὰ ἐρεθοῦν καὶ ἄλλοι καὶ στίς Μονὰς τοῦ
ἁγ. Ὁρους.

3) Ὁ νέος ναὸς νὰ γίνῃ τρισυπέστος μὲ τρεῖς
ἡλ. Ἀγίες Τράπεζες. Τὸ κέντρον ἐπ' ὀνόματι
τοῦ νμ. Γεωργίου, τὸ δεξιὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ πα-
κιοῦ πολιούχου Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ καὶ τὸ
εἰς τὸ ἐπὶ ὀνόματι τοῦ ἁγ. ἱσαποστόλου Κοσμᾶ.

4) Ὁ φῖλος κ. Δ. Σαλαμάγκας ἐζήτησε τὸ δε-
ὸν κλῆτος τοῦ ναοῦ νὰ εἶναι ἐπ' ὀνόματι τοῦ
γίου Ἰωάννου, ὁ ὅποιος μαρτύρησε στὴν Κων-
ιαντινούπολιν σὶ 1526. Ἀλλὰ ὁ πρᾶγματι πρῶ-
νεομάρτυς αὐτὸς Ἡπειρώτης ἔχει πρὸς τιμὴν
τοῦ δικῶ του παρεκκλήσι σὶ Ναὸ τῆς Ἀγίας Μα-
νας καὶ δὲν θὰ ἦτο σωστὸν τὸ σεβασμὰ του αὐτοῦ
χάσῃ τὴν ὑπόστασίν του, ἀφοῦ μᾶς ὑπενθυμί-

ζει μάλιστα, ὅτι τὸ σπῆτι τοῦ νμ. Ἰωάννου, μικροῦ
ἀκόμα, προτοῦ πῆν στὴν Πόλιν καὶ μαρτυρίαν ἦτο
ἐκεῖ κοντὰ ἀνάμεσα τοῦ Δημαρχεῖου μας καὶ τοῦ
ναοῦ τῆς Ἀγίας Μαρίας.

Καὶ μὲ τὴν ἱδρυση τοῦ νέου ναοῦ τοῦ νμ. Γεωρ-
γίου νὰ ἐξακολουθήσουν νὰ ὑφίστανται εἰς τόπον
προσκυνήματος ὁ Τάφος του μὲ τὸ παρεκκλήσι
καὶ τὸ σπῆτι του μὲ τὸ ἄλλο παρεκκλήσι.

6) Πάντως νὰ ὀριοθῇ μιὰ εἰσαγγέλιον Κυριακὴ
τοῦ καλοκαιριοῦ μιὰ κοινὴ ἑορτὴ καὶ τῶν 40 Ἀ-
γίων τῆς Ἡπείρου. Ἐτοὶ στὴ Μυτιλίην ἑορτάζουν
σὲ κοινὴ ἑορτὴ τοὺς 23 Ἀεσβίους Ἀγίους. Ἐτοὶ
στὴ Θεσσαλονίκην ἀπὸ πέρυσι ἑορτάσαν, σὲ κοινὴ
ἑορτὴ τοὺς 75 Ἀγίους τῆς.

7) Εὐτυχῶς μετὰ τὴν δημιουργίαν σὶ 1955 τοῦ
βιβλίου μου «40 Ἀγιοὶ τῆς Ἡπείρου» ὁ ἀπὸ τῆ
Δρόβιανη ἀματογράφος, εὐσεβὴς ἀσκητὴς, ὁ Γε-
ράσιμος Μικρογιαννανίτης—ποὺ ἔχει σενθήσει τό-
σες νωώτερες ἀματικές ἀκολουθίες, συνέθεσε καὶ
τὴν Ἀκολουθίαν τῶν 40 Ἀγίων τῆς Ἡπείρου.

8) Νὰ διατηρηθῇ στὴν ὁδὸν Ἀγίου Κοσμᾶ τὸ
σπῆτι ὅπου ἔμεινεν ὁ Ἅγιος ὅταν ἐπεσκέφτηκε τὰ
Γιάννινα καὶ ὅπου σῶζεται ἡ ντουλάπα ποὺ ἀ-
κομποῦσε τὸ φωμάκι του, τὰ βιβλία του, τὸ
ράσο του, τὰ ραβδί του καὶ 6) σὶ Ναὸ τῆς Περι-
λεφτης ποὺ ἐδίδαξεν ὁ Ἀγ. Κοσμᾶς, ν' ἀναρτηθῇ
ἡ ἀναμνηστικὴ πλάκα, ποὺ εἶναι ἐτοιμὴ, εἶναι δω-
ρεὰ τοῦ Κώστα Παπαγεωργίου, δημοδιδασκάλου
καὶ σογγραφῆς ποὺ ἀτυχῶς τόσον πρόωρα πέρυσι
ἐγκατέλειψε τὴ ζωὴ.

ΓΕΩΡ. Α. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

(Συν]χος καθ. Θεολόγος)

*

• ΛΑΜΠΡΩ Μ' ΛΑΜΠΡΟΥΣΩ Μ' •

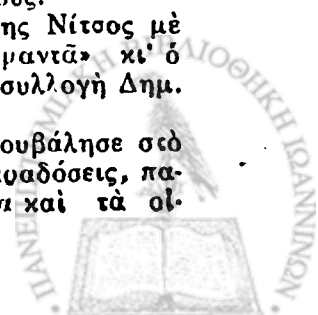
Ἀγαπητὴ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία»,

Ἀφορμὴ λαβαίνοντας ἀπὸ τὸ ὠραιοπλάστο λο-
γοτέχνημα τοῦ δασκάλου Στεφ. Μπέττη «Λάμ-
πρῳ μ' Λαμπρούσω μ'» (Ἡπειρ. Ἑστία τευχ. 83
Μάρτ. 1959) ἀναγκάζομαι νὰ ξαναπῶ καὶ νὰ ξα-
ναγράψω ἐδῶ ὅ,τι εἶπα καὶ ἔγραψα γιὰ κείνους
ποὺ τραγουδῶντας στοὺς ραδιοφωνικοὺς σταθ-
μοὺς παρυστάζουν ἀπὸ ἀτομικὴ ἰδιότητι καὶ
παραποιοῦν τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια.

Μερικοὶ λόγιοί μας ἱστοριοπλάστες, ἀπὸ το-
πικιστικὸ σφαλερὸ ἐνδιαφέρον, ἀρπάζοντας κά-
τι ἀπὸ τὸ κοινὸ ταμεῖο τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ
λ.χ. μιὰ ποράδοση, ἕναν ἥρωα, ἕνα στίχο δημοτ.
τραγουδιοῦ, καὶ ὅτι ἄλλο βροῦν μπροστὰ τοὺς,
τὸ βάνουν σὶ πλάκαστρώσι τῆς ἰδιατερεῆς τοὺς
πατρίδας, σὶ χωριὸ τοὺς, σὶ σπῆτι τοὺς, στὴ
τοιμπα τῆς κρεβάτας ποὺ στουμπάει ὅλ' ἡ γει-
τονιά ἀλάτι, καὶ δὲς τοὺς πύργου, τὸ στριμώ-
νον καὶ τὸ χῶλον σὶ ἀχούρι τοῦ νηβοροῦ
τοὺς, σάν τὸν ἰδιόχτητο γαῖδαρό τοὺς.

Κοιτᾶτε, τί ἔκαμαν, ὁ Μακροῖτης Νίτσος μὲ
τὸ σύγγραμμα «Ἡ Κώμη τοῦ Τσαμαντιᾶ» καὶ ὁ
Γιάγκας ὑπὸ τὴν Κοκκινιά, μὲ τὴ συλλογὴ Δημ.
Τραγουδιῶν.

Ὁ πρῶτος, μὲ τὸ εἶσι θέλω, κουβάλησε σὶ
Τσαμαντιᾶ ὅλες τῖς Ἡπειρωτικὲς παραδόσεις, πα-
ροιμίες, τραγούδια, ἡθὴ καὶ ἔθιμα καὶ τὰ οἱ-

κειοποιήθηκε. "Οτι 'Ηπειρώτικο πνευματικό δημιούργημα υπήρχε το άποθήκεψε στα κατώγια του Τσαμαντιά χωρίς ν' αφήσει ο βλοσυρός κάτι και για τους άλλους τόπους, για τ' άλλα χωριά. Τσαμαντιάς και μόνον Τσαμαντιάς. Σάν να μὴν υπάρχουν άλλα χωριά γύρα, ούτε 'Ηπειρο. τὰ ὅποια ἔχουν νὰ κάμουν στὰ πνευματικά αὐτὰ δημιουργήματα πού τοὺς πῆρε.

"Ο 'Αλλος πάλι συγκέντρωσε ὅλα τὰ 'Ελληνικά τραγούδια καὶ καὶ τὰ βάφτισε «'Ηπειρώτικα» ἀφήνοντας ἔτσι ὀρφανή ὅλην τὴν ἄλλην 'Ελλάδα ἀπὸ Δημοτ. Τραγούδια. "Όσο κι' ἔνα τοῦ Κρυστάλλη τ' ἄρπαξε ἀπ' τὸ γιακά καὶ φούντα κάτου τὸρριξε κι' αὐτὸ στὴ στρουγχα «τῶν 'Ηπειρ. Δημοτ. τραγουδιῶν».

Κανουν, τὸ παρακάνουν οἱ καημένοι ὅπως τὸ χνούδαλο, πού κλέβοντας ζυμαρί ἀπ' ἐκεῖνο πῶχει ἡ μάνα γιὰ τὰ πέτρα τῆς ἀποκριάτικης πίτας, φτιάει διάφορες ζυμαροκουκλες, κουισές γάτες, γαϊδάρους μ' ἕνα αὐτί, ποντίκια χωρὶς οὐρά, κ.τ.λ.

'Αρπάζοντας κι' αὐτοὶ κάτι ἀπὸ τὸ πνευματικό ὕλικό τοῦ 'Ελληνικοῦ λαοῦ, τὸ ἀναπλάθουν σάν τὰ χνούδαλα τὸ ἀλευροζύμαρο, καὶ μᾶς τὸ παρουσιάζουν σάν δικό τους σπιτοχούλιαρο.

Τὸ ἐλεγεῖο «τῆς Λάμπρας Μαργιόλας» σὲ γραμμὲς τοῦ κ. Μπέττη «Λάμπρω μ' Λαμπρῶσω μ'» δὲν εἶναι τοπικό. Εἶναι τὸ Πανελλήνιο Δημοτ. τραγούδι «ἡ Μαριῶ».

«Σῆκου Μαριῶ μ' ἀπὸ τὴ γῆ
κι' ἀπὸ τὸ μαῦρο χῶρα» μὲ τὴ στροφὴ
«Μαριῶ, Μαριούλα μου»

'Η Μαριούλα εἶναι χαϊδευτικό, ὑποκοριστικό, ὅπως λέγεται στὴν τεχνητὴ μας γλῶσσα, τῆς Μαρίας, Μαριῶς, κι' ὄχι μητρωνυμικό τῆς Λάμπρω Μαργιόλας.

Στὸ τραγούδι τῆς Μαριῶς ξεσπάει ὁ πανελλήνιος καὶ πανανθρώπινος πόνος τῆς ζωῆς· γιὰ τὸ θάνατο ἀγαπημένου προσώπου, τὸ κλάμα τοῦ νιοῦ πρὸς τὴ νιὰ πού λάτρευε, τοῦ ἀσίκη πρὸς τὴν ἀρραβωνιαστικὴ του, τοῦ νιόγαμπρου πρὸς τὴ νιόνη, τις ὁποῖες ὑπάρξεις, ἄγουρα ἄρπαξ' ὁ χάρος, κι' αὐτοὶ κλαῖν καὶ ὀδύρονται σὲ νιοσκαμμένο μνήμα τους.

"Ο κατασκευαστὴς πάλι, ὁ ποιητὴς τῶν Δημοτικῶν μας τραγουδιῶν ξέρομε παιὸς εἶναι. Εἶναι ὁ εὐφύεστος καὶ εὐφάνταστος 'Ελληνικός λαὸς καὶ ὄχι ὁ φερέοικος τῆς δεινροκουφάλας καὶ τοῦ τσαντηριοῦ, ὅπως τὸν παρουσιάζει ὁ κ. Μπέττης.

'Ας προσέχουν λοιπὸν, ὅσοι ἔχουν τὸ χάρισμα τοῦ ἐμπνευσμένου λόγου, νὰ γράφουν ἴσια καὶ στρωτά καὶ νὰ μὴ παραδρομίζουν γιὰ νὰ πιάνουν πουλιά πετούμενα πού διαβαίνουν στὸν ἀγέρα.

ΣΠΥΡ. ΜΟΥΣΣΕΛΙΜΣ

*

«'Αγαπητὴ 'Ηπειρ. 'Εστία»

Παρακαλῶ καταχωρήσετε τὴν παρακάτω παρατηρησὴ μου ὅσον ἀφορᾷ γιὰ τὸ θάνατο τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Κώστα Τζώρτζη Ζαχαράκη.

Στὴν ἱστορικὴ πραγματεία του «Οἱ κλέφτες Ζαχαράκης» ὁ ἱστοριοσυντάκτης 'Ηλίας Βασιλάς γράφει ('Ηπειρ. 'Εστία τεύχος 86, 1959, σελ. 452), πὼς ὁ ὀπλαρχηγὸς Κώστας Τζώρτζης Ζαχαράκης ἀπέθανε στὶς 4 Νοέμβρη 1919 σὲ ἡλικία 56 ἐτῶν.

Γιὰ τὸ ἡρωϊκὸ αὐτὸ παιδί τῆς Καμαρίνας, καταγόμενο ἀπὸ κλεφταρματωλικὴ γωνιά, πού ἔλαβε μέρος κι' ἀνδραγάθησε σὲ πολλὲς μάχες κατὰ τῶν Τούρκων στὴν Τσαμουριά 1912—13, ἔχω συλλέξει ἀπὸ συμπολεμιστὲς του Ποσοβίτες πού ζοῦν ἀκόμα, πληροφορίες, τις ὁποῖες κατεχώρησα στὴν ἱστορία μου τῆς Παραμυθιάς (Θεσπρωτίας) δημοσιευμένης σὲ ὑπ' ἀριθ. 7961 τῆς 5—11 58 φύλλο τοῦ «'Ηπειρ. ἀγῶνα» τῶν Γιαννιῶν καὶ οἱ ὁποῖες περιληπτικὰ ἔχουν ἔτσι:

«Μάχες Ψηλῆς Κορυφῆς»

Στὶς 13 Γενάρη 1913 . . . ἀνταρτικὰ σώματα ἀπὸ τοὺς . . . Κώστα Τζώρτζη ἢ Ζαχαράκη . . . κυριεύουν τὰ τουρκοχώρια Γαρδικί, Δραγουμή καὶ Καμίνι . . . Οἱ Τούρκοι συγκεντρώνοντας δυνάμεις ἀνασυντάσσονται καὶ ρίχνονται, βροχερὴ καὶ σκοταδερὴ νύχτα, ἐναντίον τῶν ἀνταρτῶν . . . Μεταξὺ τῶν νεκρῶν ἦταν καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς Ζαχαράκης»

Ἐκτὸς ἀπὸ τίς μαρτυρίες ὑπάρχει καὶ ἡ ὑπὸ ἡμερομηνία 13/1/1913 ἀναφορὰ τοῦ συνταγματάρχη 'Ηπίτη διοικητῆ τῶν ἑλλήν. στρατιωτ. δυνάμεων Τσαμουριάς, πού ἀναφέρει ὅτι ὁ ὀπλαρχηγὸς Ζαχαράκης ἐφονεύθηκε στὴ μάχη Γαρδικίου ('Ηπειρ. 'Εστία τεύχος 10, 1953, σελ. 136)

Ἔτσι ὁ Κώστας Τζώρτζης Ζαχαράκης ἀπὸ τὴν Καμαρίνα ἔπεσε ἐνδοξα στὶς 13—15 Γενάρη 1913 στὴ μάχη Γαρδικίου τῆς Τσαμουριάς καὶ δὲν τὸν ἔγερε ὁ χάρος ἄρρωστον σὲ στρώμα στὶς 4 Νοέμβρη 1919.

ΣΠΥΡ. ΜΟΥΣΣΕΛΙΜΗΣ

'Ηπειρωτικὰ πένθη

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΑΛΑΝΟΣ

Γόνος τῆς μεγάλης 'Ηπειρώτικης οἰκογένειας τῶν Μπαλάνων, τῆς ὁποίας, διάσημα τέκνα: οἱ κατὰ διαδοχὴ Μπαλάνος Βασιλόπουλος καὶ Μπαλάνος Κοσμᾶς, διευθύνται στὰ Γιάννινα τῆς Σχολῆς Γυμνάσιου, πού, ἀργότερα ὀνομάστηκε Μπαλαλά, ἐμφανίζονται ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνα σὲ τὴν 'Ηπειρώτικη προσκήνιο, σὰ μεγάλοι τοῦ γένους Διδάσκαλοι, ἀπεβίωσαν τὴν 9η Αὐγούστου ἐ.ε., σὲ ἡλικία 81 ἐτῶν, ὁ 'Ακαδημαϊκὸς καὶ ὁμότιμος καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Δημήτριος Σ. Μπαλάνος.

Ἀναγορευθεὶς ἀπὸ τὰ 1924 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Πατρολογίας καὶ ἐρμηνείας τῶν Πατέρων στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, (ἀπὸ τὸ 1915, εἶχε ἀναγορευθῇ Ὑφηγητὴς τῆς Λογικῆς τῆς αὐτῆς Σχολῆς), ἀπεχώρησε στὰ 1948, λόγῳ ὄρου ἡλικίας, ἀνακηρυχθεὶς ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ αὐτοῦ Πανεπιστημίου.

Τὸ 1931, ἀναγορεύθηκε τακτικὸ μέλος τῆς 'Ακαδημίας Ἀθηνῶν, τῆς ὁποίας διετέλεσε (1939)

Πρόεδρος και (1951—1956) Γενικός Γραμματέας. Διετέλεσε επίσης Υπουργός Παιδείας στην Κυβέρνηση Δεμερτζή (1935—1936), και στην Κυβέρνηση Βούλγαρη (1945).

Από το 1904, ίσαμε το 1951 εξέδωσε μεγάλο αριθμό συγγραμμάτων (περί τις 80, συνολικά, έργα-οίς), και σαν εκκλησιαστικός συγγραφέας, έχαιρε μεγάλης εκτίμησης, και διεθνώς. Με τα συγγραμμά-τά του βοήθησε πολύ στη διαμόρφωση της σύγχρο-νης χριστιανικής σκέψης και την πρόοδο της εκκλη-σιαστικής ιστοριογραφίας.

Στο πρόσωπο του Δημητρίου Μπαλάνου, ή Ή-πειρος, χάνει μιὰ εξέχουσα Ήπειρώτικη φυσιο-γνωμία.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΚΕΝΔΕΡΗΣ (1862—1959)

Με εξαιρετική θλίψη, όλοι οι Ήπειρώ-τες, του έσωτερικού και απόδημοι, έλεύθεροι κι' άκάμη υπόδουλοι, έπληροφορήθηκαν τον πρόσφατο θάνατο του παλαιμάχου αγωνιστή και διακεκριμένου δημοσιογράφου, Βορειοη-πειρώτη Κωνσταντίνου Σκενδέρη.

Γεννήθηκε αυτός στη Μοσχόπολη, και μετά την αποφοίτηση του από τη Μεγάλη του Γένους Σχολή, διορίστηκε άρχικά δημοσιό-σκαλος. Αργότερα, εξέδωσε στην Κορυτσά την έφημερίδα «Ήελασός», που άργότερα έβγαине έπί σειρά έτών στην Αθήνα, μαζί με έτήσια δμότιπλα Έμερολόγια. Έλαβε μέρος στους προαπελευθερωτικούς άγώνες της Μακεδονί-ας και Ήπειρου, καθώς και στο Βορειοηπειρώ-τικο Αγώνα. Στά 1914, αντιπροσώπεσε το Νο-μό Κορυτσάς στο Πανεπειρωτικό Συνέδριο Δελβίνου. Έξελέγηκε δυό φορές βουλευτής του ίδιου Νομού, και είναι από τους ιδρυτές του Συλλόγου Βορειοηπειρωτών και Πρόεδρος του Μέλος της Κεντρικής Επιτροπής Βορειοη-πειρωτικού Αγώνος, Επίτιμος Πρόεδρος του Συλλόγου «Σελασφόρος» και Αξιωματοϋχος της Πανελληνίας Ένωσης Οπλαρχηγών, και για τους άγώνες του, έχει τιμηθί με διάφο-ρα παράσημα.

Η κηδεία του έγινε δημοσία δαπάνη.

Δ. Σ.

ΡΙΤΙΚΗ

ΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ι. Κ. Ο. Λ. Α. Ο. Υ. Πατσέλης: «Οί Πολιτικο-άνδρες της Ήπειρού», Ιωάννινα 1959. (σε-λίδες 1—155, ανάπτυπον εκ της «Ήπειρωτικής Έστίας»).

I

Είς τους πολιτικούς άνδρες της Ήπειρου—ού δέν υπάρχουν πιά στην ζωή—άναφέρεται πειρά της μονογραφίας του έκλεκτου τέκνου Δελβινάκιου και φλογερϋ Ήπειρώτου Ν. Ι. Κ. Ο. Λ. Α. Ο. Υ. Πατσέλη.

Ο συγγραφέας είναι γνωστός εις τον έπιστη-μονικόν κόσμον από μακράν σειράν μελετών και διατριβών του ιστορικού και οικονομολογικού περιεχομένου, διά δέ της εξαίρετου συγγραφής του, ήτις φέρει τον τίτλον «Τό Δελβινάκιον της Ήπειρου», προβάλλει και ως αγιάτρευτος νοσταλ-δός της Γενέθλιας Γής του, της κωμοπόλεως δη-λοδή εκείνης της Ήπειρωτικής ή όποία συγκα-τελέγετο παλαιότερον μεταξύ των πολυανθρωπο-τέρων της Έπαρχίας Πωγωνίου και ήρίθμη κα-τά τον Άγγλον περιηγητήν Χόλλαντ άνω των 3.000 κατοίκων.

Ο Νικόλαος Πατσέλης είναι ένα άντάξιον τέκνον της θρυλικής αυτής Ήπειρωτικής κωμο-πόλεως, την όποιαν δέν ήδυνήθη νά δαμάση ου-τε ή θηριώδης έπιμονή του Αλή Πασά, τέκνον δηλαδή κωμοπόλεως Ήπειρωτικής ήτις είσήλ-θεν εις την σφαίραν του θρύλου με τους άγώνες της έναντίον του Αλή Πασά.

—Όλες αί χώρες και χωριά
Σέ προσκυνούν φοβερέ μ' Αλή Πασά
Κι' ένα χωριό της Πωγωνιανής
δέν σέ φοβάτ' Βεζύρ άφέντη.

(Δημοτικόν)

II

Η Γενέθλια Γή του και ή Ήπειρος είναι τό έκικεντρον των στοχασμών του έκλεκτου αυ-τού τέκνου της Έπαρχίας του Πωγωνίου, του Νικολάου Πατσέλη.

Όλες αί έπαρχίες της Ήπειρου—Πωγωνι, Ζαγόρι, Κόνιτσα, Σούλι, Κούρεντα, Άρτα, Τσα-μουργιά, Πάργα, Συρράκον, Πρέβεζα, έχουν τές ξεχωριστές τους όμορφίες, όλες έχουν την ξεχωριστή τους ψυχοσύνθεση, όλες έχουν τον ξεχωριστό λαϊκό τους πολιτισμό.—Όλες μοιά-ζουν άναμεταξύ τους, και όλες διαφέρουν μετα-ξύ τους.

Και όμως...μέσα σιές διαφορές και τές αντιθέσεις τους όλες αυτές, μαζί με την θρυλι-κήν πρωτεύουσάν της Ήπειρου μας—τά Γιάννι-να και με τές έπαρχίες της υποδούλου Β. Ή-πειρου—συνθέτουν την άρμονίαν της Ήπειρωτι-κής ψυχής, συνθέτουν την μελωδίαν της ένιαίας Ήπειρου μας.

Από τους βιογραφουμένους υπό του Πατσέ-λη πολιτικούς άνδρες δύο κατάγονται από την Άρταν, δύο από την Β. Ήπειρον, ένας από τό Συρράκον, δύο από τά Γιάννενα, τρεις από τό Σούλι, δύο από τό Ζαγόρι και τέσσαρες από τό Πωγωνι. ήτοι έν όλω δέκα έξ, ό δέ ως ό 17ος βιογραφούμενος και αυτός μεταξύ των άλλων ό Σ. Π. Υ. Ρ. Ι. Δ. Ο. Υ. Λ. Α. Μ. Ρ. Ο. Σ. καίτοι έγεννή-θη εις την Κέρκυραν, ούδέποτε όμως ήρνήθη την ήπειρωτικήν του καταγωγήν, ό ίδιος δέ λέ-γει τά κάτωθι, άπευθυνόμενος εις κόρην, ήτις έ-φερεν επί του πλίου της την λέξιν «Ήπειρος».

Είμαι παίς και έγώ, ό παρθένος,
άλλά παίς της φιλάτης Ήπειρου,
δούλης χώρας παίς δουλωμένος.

(Πατσέλη, Αύτόθι σελ. 62)

III

Ο Πατσέλης, προλογιζόμενος την εις τό-

μον αὐτοτελῇ ἔκδοσιν τῶν ἐπὶ μέρους βιογραφιῶν, παρατηρεῖ ὅτι:

«Κάθε τι ἀπὸ τὸ παρελθὸν τὸ ὅποιον ἦτο δημιουργία, μόχθος καὶ ἀρετή. πρέπει νὰ προβάλλεται πάντοτε ὡς παράδειγμα καὶ ὑποθήκη. Ὅσοι ἔζησαν ὄχι δι' ἑαυτοὺς ἀλλὰ διὰ τὴν Πατρίδα εἶναι οἱ εὐγλωττότεροι διδάσκαλοι τῶν ἐπιζώντων». (Πατσέλη, Αὐτόθι σελ. 2)

Ἀκριβῶς δὲ αὐτῆς τῆς βασικῆς κοσμοθεωρητικῆς προοπτικῆς, ἔχει ἀνάγκη ἡ Πατρίς μας στὴν σημερινὴν ἐποχὴν τῆς ὀβυσσάλειας καταστροφῆς τῶν ὀξιών τῆς Ζωῆς καὶ τῆς προβολῆς τοῦ ὅμοιου ὀφελιμισμού.

Ὁ διάσημος Γάλλος Πρωθυπουργὸς *Herriot* διεκήρυξεν ὅτι: «Τὲς μεγαλύτερες ὑπηρεσίαι στὴν Πατρίδα καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς καὶ καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας προσέφεραν καὶ προσφέρουν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἀπολαμβάνουν τὰ ὀλιγότερα ὠφέλη ἀπὸ τὴν Πατρίδα».

Ποιὸς θὰ μπορούσε εὐθυσῶς καὶ ἀδιστάκτως νὰ προσυπογράψει τὸ ὄνομά του κάτωθεν μιᾶς στήλης εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἦτο ἀναγεγραμμένη ἡ ὡς ἄνω ῥῆσις τοῦ *Herriot*;

IV

Ἄς παραθέσωμεν ὁμῶς διὰ τοὺς νεωτέρους καὶ ἰδίως δι' ὅσους ἀναμινύονται εἰς τὴν πολιτικὴν, μερικὲς ἀπὸ τῆς εὐγενεῖς ὑποθήκας τῶν βιογραφουμένων ὑπὸ τοῦ Πατσέλη πολιτικῶν ἀνδρῶν. Αὐτὸς ἄλλως τε εἶναι καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς λόγους οἵτινες ὥθησαν τὸν συγγραφεὰ εἰς τὴν σκιαγραφίαν τῆς προσωπικότητός των.

Οὕτω:

Ὁ ἐξ Ἀρτῆς Κωνσταντῖνος Καραπάνος ὅστις εἶχε τὸ ἦθος ὑπερήφανον καὶ ἦτο ἀτεγκτος παρήγγειλεν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ὅπως ἀντὶ στεφάνου οἱ γνώριμοι διαθέσουν τὰ χρήματα διὰ ἐνίσχυσιν τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνος ὅστις διεξήγετο τότε.

Ὁ Γεώργιος Χρηστάκης Ζωγράφος ἀπέπνευεν, κατὰ τοῦ Πατσέλη τὸν εὐστοχὸν χαρακτηρισμόν, εὐγένειαν, καὶ ἦθος ἀνώτερον, ἦτο ἓνας εὐπατριδῆς τῆς παλαιᾶς καλῆς ἐποχῆς καὶ ἔα ἀπὸ τὰ ἠθικώτερα στελέχη τοῦ πολιτικοῦ κόσμου γησιωτάτης μορφῆς εὐπατρίδου.

Ὁ Ἀλέξανδρος Καραπάνος ἐξ Ἀρτῆς κατηνάλωσε ὅλην τὴν ζωικότητα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν γενικωτέρων ἀναγκῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ ἐκ Συρράκου γνωστὸς καὶ εἰς τὸν τελευταῖον Ἡπειρώτην γυμνασιόπαιδα, Ἰωάννης Κωλέττης, ὅστις δέθετεν τὸ ὠραιότερον προνόμιον τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, τὸν ἐνθεὸν ἐνθουσιασμόν, εἶχεν ἀναπετάσει τὴν σημαίαν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος καὶ αὐτὴ ἦτο τὸ ὄνειρόν του τὸ ζῶηρόν καὶ διηκεές.

Ὁ Ἰωάννης Λέων Μελάς, κατὰ τὸ διάσημα τῆς πολυταράχου Ζωῆς του ἐδίδαξε πολλοὺς τι εἶναι ἐντιμότης καὶ ὀξιοπρέπεια, ἡ δὲ ζωὴ του ὁλόκληρη ἀπετέλει μίαν διαδοχὴν ἠθικῶν τροπαίων.

Συνεχίζοντες τὴν σταχυολογίαν παρομοίων χαρακτηρισμῶν ἐκ τῆς περισπουδάστου συγγραφῆς τοῦ Πατσέλη, παρατηροῦμεν ὅτι:

Ὁ Δημήτριος Μάρκου Μπότσαρης ὁ ἐκ Σουλίου, ἐτίμησε τὸ οἰκογενειακόν του ὄνομα, προσέθηκεν εἰς αὐτὸ νέαν δόξαν καὶ τὸ παρέδωκεν ἐνδοξὸν εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Εἰς τὰ στήθη του ἐνεφώλενε ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ πίστης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν.

Ὁ Μιχαὴλ Σπυρομήλιος ἐκ Χειμάρρας, μαχόμενος εἰς τὰς ἐπάλλξεις τοῦ Μεσολογγίου, κατέλιπεν Ἀπομνημονεύματα τῆς Β' πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν ἀνεκτίμητον συμβολὴν διὰ τὴν ἐθνικὴν μας ἱστορίαν. Ἀπέθανε μὲ τὴν πικρίαν, διότι δὲν εἶδε τὴν Β. Ἡπειρόν του ἐλεθέραν.

Ὁ Σπῦρος Σίμος ἀπὸ τὸ Ποργῶνι ὑπῆρξεν ἀνιδιοτελεῆς πολιτικός. Ὅταν δὲ μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βενιζέλου ὁ Πρωθυπουργὸς Γούναρης διέταξε οἰκονομικὸν ἔλεγχον διὰ τὰ Ὑπουργεῖα, ἀνεκοίνωσε τὰ ἐξῆς διὰ τὸ Ὑπουργεῖον Προνοίας, οὐκινος προϊστάτο ὁ Σίμος ὡς Ὑπουργός.

Ὁ διεξαχθεὶς οἰκονομικὸς ἔλεγχος ἀπέδειξεν ὅτι εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Προνοίας, πρὸς τιμὴν τοῦ Ὑπουργοῦ ποῦ διηύθυνε τοῦτο, οὐδεμία ἀτασθαλία παρατηρήθη, μολοντὶ εἰς χεῖρας αὐτοῦ διετέθησαν ἀποφάσει Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου 180 ὅλα ἑκατομμύρια πρὸς διαχείρισιν προσωπικοῦ του» (Πατσέλη Αὐτόθι σελ. 88).

V

Ἐτελειώσαμεν...χωρὶς βέβαια νὰ τελειώσωμεν, ἀλλὰ γιὰ νὰ δώσωμεν ἐρέθισμα στὸν ἀναγνώστην καὶ ἀνατρέξῃ εἰς τὸν ἔργον τοῦ Πατσέλη. Αὐτὸς ἄλλως τε εἶναι ὁ ἀπώτερος σκοπὸς τοῦ κριτικοῦ σημειώματός μας.

Προκειμένου δὲ περὶ Ἡπειρωτῶν καὶ Ἡπείρου δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε πῶς ὅλοι κουβαλοῦμε μέσα μας—ὅπως εὐστοχα καὶ ἐπιγραμματικὰ τονίζει ὁ ἐκλεκτὸς Ἡπειρώτης Καθηγητὴς Τάκης Σιωμόπουλος—τοὺς Λαιστρυγόνες καὶ τοὺς Κύκλωπες τῶν Πατριδογνωστικῶν μας ἐπιζητήσεων.

Ἡμεῖς οἱ Ἡπειρώτες—παρὰ τὸν Βραχμανισμόν εὐαρίθμων—εἴμεθα αἰχμάλωτοι τοῦ παρελθόντος μας, καὶ αὐτὸ εἶναι γιὰ μᾶς ὅλους μία ἀδυσώπητη Μοῖρα.

Γενεαὶ ἔρχονται καὶ ἀντιπαρέρχονται, ἀλλὰ τὸ κομμάτι τῆς Γῆς ὅπου πρωταντικρῶσαμεν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου παραμένει τὸ ἀπέραντον θέατρον τῆς χαρᾶς καὶ τῶν πόνων μας.

Ὁ συγγραφεὺς τῶν Πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἡπείρου μᾶς προσέφερεν μίαν εὐκαιρίαν, ἐπανασυνδέσεως τῆς μνήμης μας τῆς ἱστορικῆς μετὰ ὀρισμένης πολιτικᾶς φυσιογνωμίας τῆς Ἡπείρου μας.

Χαιρετίζομεν ὁθεν τὴν προσπάθειαν τοῦ ἐκλεκτοῦ συντοπίτου Νικολάου Πατσέλη, ὡς μίαν εὐγενῆ φιλοδοξίαν, ἡ ὁποία θὰ ἔχῃ καὶ κάποιο ἀντίκτυπον εἰς τοὺς νεωτέρους Ἡπειρώτας καὶ εἰς τοὺς πολιτευομένους, καὶ τοῦ σφίγγομεν θερμὰ τὸ χεῖρ, θεωροῦντες αὐτὸν ὡς ἓνα ἀντάξιον συμπατριώτην τοῦ Γαζῆ, τοῦ Βασιάδη, τοῦ Νικολιάνη καὶ τοῦ Σεβασμιωτάτου Εὐαγγέλου Ψήμα καὶ ἐπὶ πλέον ὡς ἓνα τέκνον ἐκλεκτὸν τοῦ ἡρώου Δελβινακίου.

ΒΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ
Παιδαγωγός

Σ π ύ ρ ο υ Σ τ ο ύ π η, Οί «Ξένοι» ἐν Κερκύ-
ρα» Κέρκυρα, 1959.

Ίδιάζουσας, καὶ πολλῆς γὰρ τὰ ἱστορικά, τόσο τῆς Ἠπείρου, ὅσο καὶ τῆς Κέρκυρας σημασίας, εἶναι, ἢ πρόσφατα, μὲ τίτλο: Οἱ «Ξένοι ἐν Κερκύρα» ἐκδομένη ἐργασία τοῦ γνωστοῦ Ἠπειρώτη ἱστοριοδίφῃ, μέλους τῆς ἐκεῖ Ἠπειρώτικῃς παροικίας καὶ Γεν. Γραμματέα τοῦ Πανεπιστημικοῦ Συλλόγου τῆς, Σπύρου Σ τ ο ύ π η.

Ὁ Σπῦρος Στούπης, στὶς διακόσιες περίπου σελίδες αὐτῆς τοῦ τῆς ἐργασίας, σὰν ἀξίονα τῆς ἐρευνᾶς του, ἔχει ἐπιλέξει τοὺς πολλαπλοὺς, καὶ σὲ βάθη πολλῶν πλάνων ριζωμένους δεσμοὺς τῶν κατοίκων τοῦ Νησιοῦ τῶν Φαιάκων, μὲ τὴν Ἠπειρὸν καὶ τοὺς «ξένους», ὅπως ἐκ τῆς ἀποκαλοῦσαν—ἴσως ἀκόμα καὶ σήμερα—ὄσους ἀπὸ τοὺς Ἠπειρώτες—καὶ εἰδικότερα Γιαννιώτες, Δελβινιώτες, Παραμυθιώτες—σκληραβωμένοι, κατατραγυμένοι, δυναστεμένοι ἀπὸ τὸ Ἰσλάμ, κατὰ καιροὺς κατέφευγαν, ζητώντας, ψωμί καὶ στέγη, προστασία καὶ ἀσφάλεια, στὸ φιλόξενο, ἀντικρυνὰ τῆς πατρίδας τοὺς νησί, ἀποδίδοντας μὲ τὸ χαρακτηρισμὸ «ξένος», τὴν ἔννοια «στεργιανός»: *Forestiere*, ὅπως Ἰταλικά στὴν Κέρκυρα τοὺς ὠνομάτιζαν.

Οἱ «Ξένοι» αὐτοί, ὅσοι—πάμπολλοι—δὲν εἶχαν ἀφομοιωθῇ καὶ ἀπορροφηθῇ ἀπὸ τὸ ἀνώτερο πολιτιστικὸ ἐπίπεδο τῶν Κερκυραίων—ποὺ ὁμως τὸ μὲν καθεστῶς τῆς Ἐνετοκρατίας, προσπαθοῦσε νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ μὲ κάθε μέσο, στὸν Καθολικισμό, ἢ δὲ Φεουδαρχία, εἶχε χωρίσει σὲ σαφῶς διακρινόμενες καὶ κλειστὲς κοινωνικὲς τάξεις—οἱ «Ξένοι» λοιπὸν αὐτοί, νοιώθοντας ἀπ' αὐτὸ, πραγματικὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους, ξένοὺς ἀνάμεσα σὲ ξένοὺς, εἶχαν κι' αὐτοὶ συσσωματωθῇ, σὲ χωριστὲς, ὁμοιογενεῖς, ἐθνικά, θρησκευτικὰ καὶ γλωσσικὰ κοινωνικὲς καὶ ἐπαγγελματικὲς ὁμάδες, συνιστώντας ἔτσι κι' ἐμιά, κατὰ κάποια ἔννοια, κλειστὴ, ἐθνικο-θρησκευτικὴ Ἀδελφότητα, κέντρο τῆς ὁποίας καὶ ἀκατάλυτο σύμβολο, εἶχαν καταστήσει, στὰ μέσα τῆς 16ης μ. Χ. ἐκατοετητηρίδας, μιὰ ἐκκλησία: Τὴν Παναγία τῶν «Ξένων»—στὴν οὐσία, Παναγία Φαερωμένη, τῶν Ἠπειρωτῶν, κτῆμα καὶ κτῆσμα τῆς Ἀδελφότητος τῶν «Στεργιανῶν».

Ἡ ἰδιόμορφη αὐτὴ, μέσα στοὺς ὀποινικτινοὺς κόλπους τοῦ ἔντονα Βενετσιάνικου καὶ καθολικιστικοῦ τοῦ Νησιοῦ χαρακτῆρα ἐθνικῆς Ἠπειρώτικῃς ὁμάδας, σὲ ἀντάλλαγμα τῆς φιλοξενίας καὶ τῆς ἀσφάλειας ποὺ τῆς παρεῖχε ἡ Κέρκυρα, πῶσε, γράφει Κερκυραῖος ἱστορικός, τὴν Ἑλληνικὴ καὶ Χριστιανικὴ, ἐθνικὴ καὶ θρησκευτικὴν ὄντοτητα τῶν Κερκυραίων, ποὺ σὲ ἀντάλλαγμα τὸν ἴδιον καιρὸ, μὲ τὸν ἀνώτερο πολιτισμὸν τους, ἐνέειξαν καὶ μαλάκωναν τὸν τραχὺ κάπως καὶ χαλλιέργητο τύπο τῶν στεριανῶν.—Ἡ ἱστορία τῆς Κερκύρας, εἶναι ἀναποσπᾶστος συνδεδεμένη τὴν Ἠπειρὸν, ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πιδ πά-
ν, ἔχει ἀναμφισβήτητα στὴν Κέρκυρα συμβάλει, ὄχι μόνο, στὴ διδασκαλίαν τῶν Ἑλλήνων μαθητῶν ἀλλὰ καὶ στὴν ἀύξηση τοῦ πληθυσμοῦ, τὴν οἰκονομικὴν τῆς ἀνάπτυξιν, μὲ σημαντι-

κὴ ἀκόμα συμβολὴν στὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ θρησκευτικὰ τῆς πράγματα.

Τὸ τρίτο καὶ τέταρτο μέρος τῆς περισπούδαστης αὐτῆς ἐργασίας, ἀσχολεῖται, λεπτομερεια καὶ τώρα, μὲ τὰ ἱστορικὰ τῆς Ἱδρυσεως. ἡ ἀνέγερσις καὶ περαιτέρω λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας τῶν «Ξένων», περιγράφοντας τοὺς ἀγῶνες τῆς καὶ τὶς νίκαις τῆς, καθὼς καὶ μὲ τὰ ἱστορικὰ ἄλλων ἐκεῖ Ἐκκλησιῶν, σχετιζόμενων κι' αὐτῶν μὲ τὴν παρουσίαν ἄλλων «ξένων».

Κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν ὅλων αὐτῶν τῶν θεμάτων, παρέχονται ἀπὸ τὸ συγγραφεὶ πολυτιμότες ἄλλες καὶ πολυπληθέστατες σχετικὲς πληροφορίες, χρησιμότες γιὰ τὸν ἱστοριοδίφην καὶ τὸ μελετητὴ τῶν περιπετειῶν τοῦ ἱστορικοῦ μας βίου.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

*

Τ ὁ Ξ ε κ ί ν η μ α τ ὠ ν μ ι κ ρ ὠ ν. (μηνιαῖο σχολικὸ Περιοδικὸ, Δελβινάκι).

Κάτου ἀπὸ πολὺ καλοὺς οἰωνοὺς κυκλοφόρησε τὸ 1ο τεῦχος τοῦ σχολικοῦ Περιοδικοῦ Τ ὁ Ξ ε κ ί ν η μ α τ ὠ ν μ ι κ ρ ὠ ν, ποὺ ἐμφανίζεται σὰν ἐκδοσις τοῦ ἀκριτικοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τοῦ χωριοῦ Ὁ ρ ε ι ν ο ὦ, λίγα μονάχα μέτρα ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο Ἀλβανικὸ Φυλάκιο. Τὸ περιεχόμενόν του, ἀποτελεῖται καὶ θ' ἀποτελεῖται—ὅπως προλογίζεται ἀπὸ τὸν Ἐπιθεωρητὴ κ. Νινιὸ—ἀπὸ ἐργασίας τῶν παιδιῶν του, τοῦ Δημοτικοῦ, καὶ θέματα, παρμένα κυρίως ἀπὸ τὸ περιβάλλον καὶ τὴ ζωὴ τῶν μαθητῶν, στὴν Οἰκογένεια, στὸ Σχολεῖο καὶ στὸ Χωριό. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτό, Τ ὁ Ξ ε κ ί ν η μ α τ ὠ ν μ ι κ ρ ὠ ν, συνεχίζει ἀντάξια παρόμοιες προσπάθειες, ποὺ ἀπὸ καιρὸ ἔχουν ἐμφανιστεῖ. τόσο ἔξω ἀπὸ τὴν Ἠπειρὸν—ὅπως π.χ. τὸ μαθητικὸ Περιοδικὸ τῆς Ἀναργύρειου τῶν Σπετσιῶν—ὅσο καὶ στὴν ἰδιαίτερην πατρίδα μας. Ὑπόδειγμα π.χ. παρόμοιαις ἀξιοσημελιώτης προσπάθειας, εἶναι τὸ μαθητικὸ περιοδικὸ Ζ ὠ σ ι μ ᾶ δ α ι, ἐκδοσις τῶν Προτύπων Δημοτικῶν Σχολείων τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων, μὲ ἐπεύθυνο ἐπὶ τῆς ὕλης, τὸ δημοδιδάσκαλο κ. Ἰ. Νικολαΐδην.

Τ ὁ Ξ ε κ ί ν η μ α τ ὠ ν μ ι κ ρ ὠ ν, καινοτομεῖ, πολὺ ἐπαινετὰ στὸ ὅτι χρησιμοποιοῦται μὲ τὴν εὐκαιρίαν καὶ γιὰ περισυλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου (παροιμίες, ἔθιμα, παραδόσεις, δημοτικὰ τραγοῦδια, αἰνίγματα καὶ τὰ παρόμοια), τῆς κάθε φορὰ σχετικῆς περιοχῆς.

Δὲν ἔχουμε, βέβαια, καμμιά εἰδικότητα, οὐτε καὶ κανέναν ἐμμεσοῦς δέκτης μᾶς συνδέει μὲ τὰ σχολικὰ καὶ παιδαγωγικὰ θέματα· ὁμως, τολμοῦμε νὰ διατυπώσουμε τὴν ἀνήσυχον σκέψιν μας, γιὰ τοὺς ποιοὺς τάχα ψυχολογικοὺς ἀντίκτυπους εἶναι φυσικὸ νὰ δημιουργῇ στὴν ψυχὴ τῶν ὁσων μαθητῶν—εἴτε ἀπὸ πληθώρα ὕλης, εἴτε γιὰτὶ δὲν ἔχουν τὰ ἀπαιτούμενα γιὰ διάκρισιν προσόντα—δὲν δημοσιεύονται στὰ ὅμοιας ὕψους

Περιοδικά τῶν Σχολείων, ἐργασίες, καὶ κατὰ ποῖο τρόπο ἀποφεύγεται τὸ ἀπ' αὐτὸ ἀνοιγμα ψυχικῶν τραυμάτων στὶς εὐαίσθητες καὶ ἐθραυστές ψυχές τῶν μαθητῶν, ποὺ δὲ βλέπουν—ὅπως οἱ ἄλλοι—ὑποτίθεται οἱ διαλεχτοὶ—τυπωμένες εἰς δικές τους ἐργασίες.

Εὐχόμαστε πάντως στὸ καινούργιο αὐτὸ μαθητικὸ περιοδικό, προκοπὴ καὶ μακροβιότητα.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

*

Λίλας Καρακάλλου.—Καρανικόλα «Παιδικές Φιγούρες», Ἀθήνα 1959.

Ἕνας τόμος, (σελ. 128, σχ. 80) ἀπὸ δεκαεννιά «φιγούρες»—ὅπως ἡ ἴδια χαρακτηρίζει τὰ ἀντίστοιχα πεζὰ της—εἶναι ἡ καινούργια ἐργασία τῆς γνωστῆς στὰ Ἀθηναϊκὰ γράμματα Λίλας Καρανικόλα.—Καρακάλλου ποὺ τὴ γνωρίσαμε καὶ στὰ Γιάννινα, μετὰ τὴν εὐκαιρία μιᾶς ὥραίας τῆς διάλεξης, ποὺ εἶχε ὁργανωθῇ ἀπὸ τὴν «Ἡπειρ. Ἑστία». Ἡ συλλογὴ αὐτῶν τῶν—ἄς τὸ ποῦμε διηγήματα—πεζῶν κομματιῶν της, ποὺ ἔχουν «ἡρώες» τους—μικρὰ ἢ μεγάλα—παιδιὰ ἢ ξεδιπλώνουν, ἀποκλειστικὰ σχεδὸν παιδικές ιδιοσυγκρασίες καὶ παιδινοὺς ψυχικοὺς κόσμους, εἶναι πλουτισμένη καὶ μετὰ πολλὰ σκίτσα, ἔργα καὶ αὐτὰ—ὅπως καὶ τὸ ἐξώφυλλο τῆς συγγραφέως.

Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ, ποὺ ἡ Λίλα Καρανικόλα—ἐκτὸς ἀπὸ τὰλλα—ἀσχολεῖται μετὰ πυρομοίαις ὑφῆς θέματα: Στὰ 1938, ἔγραψε «Θέατρο γιὰ μεγάλα παιδιά» καὶ στὰ 1952, «Τραγούδια στὰ παιδιά της». Στὴ «Νίκη της», ἄλλως τε, ἔχει ἀφιερωμένο καὶ τοῦτο τὸ βιβλίο της Εἶχαμε καὶ ἄλλοτε τὴν εὐκαιρία—ἀπὸ τὶς ἴδιες στίλβες—να ἀσχοληθοῦμε καὶ μετὰ μιὰ ἄλλη τῆς ἐργασία: τοῦ Ἰβίσοκου, ποιητικὴ Συλλογὴ ποὺ κυκλοφόρησε στὰ 1956.

Λυρική—στὴ γενικότητά της—ἀκόμα καὶ στὰ ὑπὸ κρίση πεζὰ της—εἶναι ἡ ιδιοσυγκρασία τῆς Λίλας Καρανικόλα: καὶ εἴτοι, ἡ κάθε φορὰ, συγκινημένη εὐαισθησία της, δίνει κάποιον ἰδιαιτέρο χρῶμα στὰ ὁποιαδήποτε γραπτὰ της, ποὺ τὰ κάνει νὰ μοιάζουν κάπως μετὰ τραγούδια, ἢ καὶ δάκρυα. Ἡ σ. αἰσθάνεται βαθειὰ τὴν παιδικὴ ψυχὴ, καὶ ἀντικρῶν τὶς χαρὲς καὶ τὶς θλίψεις της, μετὰ τὴν κατανόηση, τὴ στοργὴ καὶ τὸν πόνο μιᾶς μητέρας. Τὸ ὕφος της εἶναι φωτεινὸ, καὶ συγκινεῖ—ἀλλὰ καὶ παιδαγωγεῖ—ἐντονα.

Ἡ «Σοφὸν», εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα πεζὰ τοῦ βιβλίου της.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

*

Νίκου Β. Κοσμᾶ: «Μάρκος Μπότσαρης» (Θεατρικὸ), Θεσσαλονίκη, 1959

—Κρατημένο στὸ περίγραμμα τῆς ἱστορί-

ας, τὸ θεατρικὸ τοῦτο συνιστᾷ ἓνα καλογραμμένο δραματάκι ποὺ ἔχει ὅλα τὰ στοιχεῖα γιὰ τὸν πλουτισμὸ τῆς σχολικῆς μας σκηνῆς. Ὁ συγγραφέας, γνωρίζοντας καλὰ τὴν παιδικὴ προσληπτικότητα, ὁργανώνει μιὰ καίρια ἱστορικὴ πτυχή ἀπ' τὸ 21 καὶ, μετὰ στρωτὸ γλωσσικὸ ὕλικό, κατορθώνει νὰ δώσει στὸ σχολεῖο τὴν δυνατότητα ἐπαφῆς τῆς μετὰ τὴ σκηνή. Τὰ πρόσωπα, οἱ σκηνές, ἡ δράση, ὅλα εἶναι καμωμένα μετὰ ἀξιολόγια θεατρικὰ κριτήρια ποὺ ὑποδηλώνουν τὴν θετικὴ πείρα ποὺ ἔχει στὸ εἶδος τοῦτο ὁ κ. Κοσμᾶς. Ἐπίσης, ἡ διαλεγμένη σκηνογραφία τῆς ἐποχῆς (1821) καθὼς καὶ τὸ τραχὺ ὕφος ποὺ κυριαρχοῦν σχεδὸν ἰσοτιμία στὴν ἐξέλιξη, μαζί μετὰ τὰ τρία δημοτικὰ μοτίβα («Νᾶμουν πουλὶ νὰ πέταγα») «ἀκόμα τοῦτ' τὴν ἀνοιξη»—«Ἀκούη ἡ μαύρη γῆς»—σὲ μουσικὴ προσαρμογὴ τοῦ κ. Μ. Νικολάου (συνταξ. καθηγητοῦ τῆς μουσικῆς στὴ Ζ. Π. Ἀκαδημία Ἰωαννίνων) δημιουργοῦν μιὰν ἀτμόσφαιρα ἐντονα κατάλληλη γιὰ τὸ πλάσιμο τοῦ χαρακτήρα τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Γι' ὅλ' αὐτὰ, τὸ «Μάρκος Μπότσαρης τοῦ κ. Νίκου Κοσμᾶ», καθὼς καὶ γιὰ τὴ δραματικὴ ἱστορικὴ στιγμή ποὺ ἀναφέρεται (1823), ἐσωτερικὸς διχασμὸς μεταξὺ τῶν καπεταναίων κ.λ.) εἶναι μιὰ προσφορὰ σοβαρὴ στὴν θεατρικὴ σχολικὴ μας βιβλιογραφία. Τέλος, τὸ θεατρικὸ αὐτὸ—ὅπως καὶ τὸ προηγούμενο τοῦ ἴδιου συγγραφέα «Τὸ Σούλι ζῇ»—ἔχει, κοντὰ στ' ἄλλα, καὶ τὸ προσόν νὰ διδάσκεται πάνω σὲ λιτὴ σκηνή, πράγμα ποὺ τὸ καθιστᾷ γιὰ ὅλα τὰ σχολεῖα χρῆσιμο.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Παροράματα, στὰ Λαογραφικά (Νηοὶ τῶν Γιαννίνων). Στὴ σελ. 679, στηλ. α'. στίχ. (ἀπὸ κάτου) 9, διαβ. Μαυραγγέλης. Στὴ σελ. 679, στηλ. α'. στίχ. (ἀπὸ κάτου) 8, διαβ. Κτ' στὰ δ', Στὴ σελ. 681, στηλ. α'. στίχ. 8, προσθ. ἡ—ἀρδεις. Στὴ σελ. 681 στηλ. β'. στίχ. 7, διαβ. —αἰοι. Στὴ σελ. 681 στηλ. β'. στίχ. 17, διαβ. Ζαχαρεῖς. Στὴ σελ. 682 στηλ. α'. στίχ. τελευτ. διαβ. Πονλν—. Στὴ σελ. 682 στηλ. β'. στίχ. 9, διαβ. —λεις. Στὴ σελ. 682 στηλ. β'. στίχ. 4, (ἀπὸ κάτου) διαβ. Πον— Στὴ σελ. 683 στηλ. β'. στίχ. 15, (ἀπὸ κάτου) διαβ. —δεις. Στὴ σελ. 684 στηλ. α'. στίχ. 17, διαβ. —θεις. Στὴ σελ. 684 στηλ. α'. στίχ. 28, μετὰ τὸ β α θ ὕ προσθ. μιὰ. Στὴ σελ. 684 στηλ. β'. στίχ. 21, (ἀπὸ κάτου). διαβ. ν' σώματα. Στὴ 685 στηλ. α'. στίχ. 6, (ἀπὸ κάτου). διαβ. —μπλικις. Στὴ σελ. 699, ὁ 5ος στίχος τοῦ τραγουδιοῦ. «Τὸ γαῖτανάκι.» νὰ διαβάσῃ: «τὸ Μᾶν ἀνθίζει σὶν δένδρῳ, καὶ τὸ θε(ι)τὴ σᾶν κλῆμα».